

TRIAS DISSERTATIONUM MEDICARUM AD DIÆTETICAM POTISSIMUM SPECTANTIUM,

QUARUM

I. *De Ægrotantium Conclavi.*

II. *De Frictione*

III. *De Balneis Particularibus.*

INSCRIBUNTUR,

QUÆQUE IN ILLUSTRI ACADEMIA LIPSIENSI DIVERSIS TEMPORIBUS CONSCRIPTÆ ET HABITÆ SUNT

AUTHORE & PRÆSIDE

CHRISTIANO MICH. ADOLPHI.

Philosoph. & Medic. Doctore, Facult. Med. Assessore, S. R. I. Acad. N. C. Collega B. M. V. Collegii Collegiato & Med. Pract.

NUNC AUTEM IN UNUM FASCICULUM COLLECTÆ

LIPSIÆ,

SUMPTIBUS HERED. GROSSIANORUM.

M DCC XXVI.

I.

DISSERTATIO MEDICA
SISTENS
ÆGROTANTIUM CONCLAVE,
HABITA

LIPSIÆ DIE XXIV JULII AN. MDCCXI.

A

D. CHRISTIANO MICHAELE ADOLPHI.

PRÆFAMEN.

Trenuus ac solers Belli-Dux, ut urbem recuperandam feliciter vincat & capiat, hostesque e sede sua ejiciat, consiliis concordia stabilitis cum agminum Ducibus prudenter nixus, omnem debitum apparatum prius bellicum construit instruitque, & quam maxime cognitum meditatumque habet, quo potissimum armorum genere, cum hostibus oporteat congredi; ipsum dein Martis discrimen forti animo firmoque pectore cominus eminusque pugnaturus init, urbem, corona cingit, suis, quid opus sit factu, præcipit: copias turbasque in diversas partes agi jubet, quando ubique Peditatum aut Equitatum educere expediat, ex quo angulo accersendæ sint auxiliatrices copiæ,

copiæ, expendit, cuniculos agit, aggeres exstruit, mœnia tormentis sternit atque subruit, resistentes ac propugnantes fortiter aggreditur, insequitur illos &c. Interea simul & omnia undique perspicit, omnibusque prospicit, castra sua vallis, aggeribus fossisque circumdat, propugnacula roborat, omnesque aditus provide valida manu occupat firmatque, contemplatus ab omni parte loci naturam, excubias distribuit, sufficientique præsidio custodit, ne digitum quidem, ut ajunt, transversum ab armis discedit, omnia a tergo tuta præstat, imo fines extremos tuetur, atque simul seditionum semina tollit, nunquam securum satis se æstimat (ut enim miles gregarius semper audax, ita Dux nunquam securus esse debet, memor Pelopidam & Marcellum nimia securitate, uno die omnem multarum lustrarum perdidere gloriam) neque unquam cautius excubias agit, quam cum pacis speciem exhibet hostis. Nunquam non stat pro castris, etiamsi tranquillus rerum status esse videatur, imo cum fugam aut inducias simulat hostis, ne ab externa vi & vel longissime etiam veniente hoste aut in opere impediatur aut obruatur arceaturque, ac ne tam virtute hostium quam vitio suo inopinans obruatur atque vincatur. Atque interdum vel angustia & difficultate loci, vel rerum necessariarum inopia mutat castra, vel ubi vi agere non semper commodum optimumque videatur, versutia, calliditate, stratagematibus circumvenit hostem, molitur dolum & machinas, componit fallacias (quæ in bello vel juxta alios, in amore quoque) æque ac in Medicina conf. Plato 3. de republ. Hipp. epid. 6. 4. 8. Gallen. Comment. & 84. method. habentur & probantur) Nihil inexpertum, nihil metu vel negligentia omissum relinquit, bene gnarus oscitanter & langvide in bello, rem agere, periculum ac impensas & hostium potentiam augere, & timidis animum addere. Adeo verum est, prudentem Medicum cum Imperatore bellico perito comparare posse, posse cum militia medicinam, ut existimem Medicum, qui artis ope feliciter cupit morari festinantia mortalium fata, rectissime agere qui studet imitari talem solertem ac prospicientem belli Ducem, quique semper & ubique aliquid facit, salutis hominum

 causa.

causa. Etenim uti illum fortitudo, constantia, prudentia, vigilantia, astutia, concordia & reliquæ militares virtutes ornant atque condecorant, sic Medicum quoque iisdem præditum commendant atque evehunt. Ambo hostem aggrediantur, ambobus ut vires suas cum hostibus metiantur necesse est. Amborum victoria pax salusque finis est. Quemadmodum in bello, ita quoque in arte nostra medica nihil fere tam leve est, quod non magnum interdum rei faciat momentum; Levia autem & minima non censenda quæ ad hominis sanitatem quomodocunque conferunt. Externorum speciatim quoque ea est conditio, ut licet minima interdum illa visa sint, ita tamen afficere naturam possint, ut illius actiones salutares impedire & irreparabile detrimentum afferre, imo præsidia medica reliqua exhibita eaque optima frustranea reddere vel evertere prorsus valeant. Et hoc ipsum est quod Hippocrates, qui ad minima sæpius descendit, aph. illo scite monuit. „Nec solum, inquiens (Medicum sc.) præstare se ipsum „oportet, opportuna facientem, sed et ægrum & assidentes & exterio„ra &c. Rursus lib. 6. epid. t. 27. Non parum refert quo in loco quis „decumbat, ut melius aut deterius se habeat aut curetur &c. item „l. c. text. 36. Boni Medici est & cubiculi domus & lecti & externo„rum providentiam habere, atque omnia disponere, ut maxime ad æ„groti gratiam & utilitatem referantur.„ Et Galenus maxime copiosa satis oratione commendavit idem 6. de morbis vulgaribus com. 2. p. 330. Ideo providus Medicus, quem ratio ducit agentem, cui cum irreconciliabilibus humani generis hostibus, morbis scil. sors subeunda est, horum omnium conscius, cum harum rerum alterius altera poscat opem atque quasi conjurent, intentus ad cuncta sit, omnia accurata mentis indagine constituat, ordinet, disponat, avertat, nunquam occasioni desit suæ, neque occasionem suam det hostibus, non modo satis habeat præscripsisse & applicasse utilia, apta & præstantissima remedia, quibus velut armis idoneis debellare morbos conatur, quæ illorum causarumque exigit series, sed & simul reliquas circumstantias omnes rite attendat, prospiciat, regimen quoque circa externa circumspecte

obser-

observet, omnia examinet provide, nihilque admittat facile, quod ægris ullo modo nocere aut illorum saltem convalescentiam remorari posset. Tanto magis enim in ægris & circa eos omnia exacte sunt observanda, quanto magis obnoxia læsis infirmitas est, ut re bene undique gesta, ut Virum probum ac conscientiosum decet, parta ante salute illaque firmata profligatis morbis clarus ratione, consilio & industria constet, & digna reportet tropæa. Quivis jam hinc intelligit, quid me de ægrotantium Conclavi scribere impulerit, utpote errores, qui circa hoc ipsum quotidie & ubique committuntur, aut non advertuntur, non leve subinde damnum ægris adferre solent. Omnia enim hæc ad Diætam pertinent, ex cujus ordine in curandi ratione (etiam maximorum & pertinaciter resistentium malorum) præsidia primo loco, primaque acie ordinario forent collocanda (contradicentibus licet Paracelso vid. com. aph. 5. sect. 1. & Helmontio, & qui eos sequuntur) quibus scilicet sæpius solis, nulla vero sine illis absolvi potest curatio, & tutissime; cum in reliquis haud raro aliquod subsit periculum, quod veteres maxime agnovisse videntur Asclepiade Duce, qui plures cura, circumspectione, regimine bene ordinato, impediendo malum aerem &c. quam medicamentis sanaverunt. Quo etiam Galenus respexit, in comm. in Hipp. L. de V. R. in acut. Quare ea tantum proferam, quæ a plurimis ignorantur, a multis negliguntur & ab omnibus tamen observari debent, præsuppositis artis nostræ salutaris fundamentis. Te vero B. L. humanissime rogatum cupio, ut laborem hunc nostrum æqui bonique consulas, veniamque concedas, si quando omissa adhuc errata aut inæqualitatem dictionis aut ordinem perturbatum interruptumque annotabis, quod non ampliori pomærio itidem finitum illum voluerimus, ac non continuus quidam, sed interruptus sæpius & festinatus fuerit labor. Deus cæterum T. O. T. Q. M. votis nostris adsit, precamur.

§. I.

PRimas ut inter Diætæ objecta sic etiam præsentis tractationis aer nos undique ambiens quemque continuo inspiramus, & quo nec in secunda nec adversa carere possumus valetudine, tenet, ac non modo primas tenet, sed & maximam complectitur partem, quæque enim hic considerantur fere non alterant, nisi alterato aere. Namque hic vel per modum suæ compagis modo per affectiones suas modo per varium motum, ut varios morbos producit & exasperat, ita & illos lenit ac sanat, usque eo, ut efficacissima quoque cætera remedia non raro illum non superent. Hinc scite Hippocrates Lib. de flatibus dixit: Aer maximus est omnibus, quæ corpori accidunt & autor & dominus, hinc & veteribus circa aeris selectum maxima erat cura & prima in morbis curandis & pro varia eorum indole varium quoque in modum ejus alteratio. Scilicet perspectum est insurgere morbos maxima ex parte eaque qui Medicis maximam operam imponunt ex anni temporum, ventorum mutatione & alteratione, insolitis tempestatibus & a vaporibus ex terra adscendentibus, atque evenire vere illos morbos, qui ex multis humoribus & qui ex illorum motu novantur, autumno, qui ex corruptis fiunt frequentius, ita tamen, ut docente observatione plures ægrotent æstate, plures vero moriantur autumno. Sangvinem enim tunc in autumno a prægressæ æstatis calore ad pauperiem redactum ac spiritus magis consumtos in causa esse, non immerito judicat experientissimus Sydenham Method. Curand. Febr. S. 1. & quod evacuationes tunc temporis utplurimum damnosæ existant. Speciatim vere gravedines, anginæ, febres tertianæ, æstate calida & sicca imprimis, continuæ magis & acutæ, diarrhoeæ, ophthalmiæ, aurium dolores, autumno quartanæ, affectus hypochondriaci, maniæ, lienis tumores, hydropes, tabes: hyeme tusses, pleuritides, affectus soporosi &c. frequentius accidunt, mutantur, pejoresque redduntur, hinc variolæ, morbilli, febres lymphaticæ nunc benignæ nunc malignæ apparent. Porro observatione constat, quod sicco coelo subjecta serosa arthritica, pluvioso & nebuloso phthisici, peripnevmoniaci, hectici & difficili respiratione laborantes, minus habeant de quo conquerantur, (ob mitiorem nimirum sanguinis ad pulmones appulsum) quod humida in specie hyems gravidis sit infausta, ac vere humido ac tepido hyemem frigidissimum subsequente febres morbique multi acuti eveniant: quod procellosis imminentibus tempestatibus hystericarum paroxysmi exacerbentur: Imo nonnulli morbi de

noćte,

nocte, alii de die magis sumunt incrementa; sic v. gr. Notum est, febrem continuam, quæ quidem calorem continuum habet, habere tamen interdiu majorem quam noctu; & mali hypochondriaci symptomata mane acerbius semper affligere. Rursus perspectum est, febres quæ aliquam visceris inflammationem comitantur, noctu magis augeri, minui interdiu, & omnes morbos a serosa colluvie corrupta & acri, v. gr. cancer, ut & omnes fere dolores ingruente nocte pariter ingravescere, quod tum decidentibus iterum remoto sole effluviis humidis, tum aliis atmosphæram graviorem reddentibus & mole sua molestis & motui & ventilationi humorum contrariis adscribo. Atque videbis multos morbos, maxime capitis, pectoris, pulmonum febres quartanas, rheumaticis dolores &c. eosdemque diuturnos, rebelles, abstrusissimosque, quos longus medicamentorum usus etiam præstantissimorum, quos Medicorum prudentissimorum non raro consultationes, consilia, labores, non curare poterunt, mutatione aeris demum sanari, mutatis vel anni mensibus, mutatisque iter faciendo locis. Notissimum est, ægritudines ab humoribus frigidis, crudis, crassis, tenacibus hyemalibus mensibus, ut febres quædam intermittentes &c. vix ac ne vix quidem curari; curari vero eas vel sua sponte sæpissime æstivis appropinquantibus, quando nimirum sol suavissimo externo suo calore suaque vi omnia vivificante ac exhilarante iterum, macrocosmum microcosmumque fovet, excitat, atque foecundat. Videbis & ob id quosdam morbos in hac vel illa regione difficillime aut nunquam curari, qui in alia facillime curantur: v. gr. lues venerea, catarrhi, tabes, hectica: (ob aerem gravem, densum, nubilosum, humidum) difficillime aut nunquam in Anglia, facile autem in Gallia, Parisiis præsertim & Montepessulano sanantur. Sic vulnera capitis Florentiæ utplurimum sunt lethalia (quod aeris subtilitati adscribunt.) Paræus notat Lib. X. c. 8. Vulnera capitis difficilius curari Bononiæ ac Lutetiæ, quam Avenione, vulnera pedum vero facilius Lutetiæ, quam Avenione, additque rationem, quam ibi videre liceat: Neapoli Hydropicos ad agrum, Puteolanum, Romani tabidos ad Tabianum montem (ob aerem siccum) mittebant. Conf. Galenus L. 5. meth. c. 12. Epiph. Ferdin. Consult. p. 33. aliique. Eapropter olim adeo frequenter ex Italia in Ægyptum & Hispaniam itinera faciebant confer. Cellarii Orig. & Antiquit. Med. cap. 52. longe celeberr. Fridr. Hoffmann in Dissert. de Peregrinationibus sanitatis causa institutis. Wolff. observ. chirurg. I. Montaldus de Morbis cognit. Tract. VII. c. 15. p. 736. Balbinus Misc. R. B. lib. 1. c. 5. adducit Reges Bohemiæ ægrotantes, si ex Austria & Hungaria Bohemiam pervenissent, sani-

tati

tati brevi restitutos fuisse. Eo nomine imprimis celebris est Insula S. Helenæ in mari Atlantico, de qua tradunt, ægros moribundos pene & conclamatos in illam ex Jndia redeuntes expositos, illico convalescere, incolasque nullum facile morbum præter annosam senectutem nosse. Consilium antiquissimum fuit Hippocratis Lib. IV. Epid. S. V. L. 19. in morbis longis solum vertere. Eratianus ait: „Migratio interdum Medicina, & in morbis „mutatio loci, sæpe salutifera.„ Similiter Avicenna Lib. 1. Tit. 4. p. 71. opinatur: Ex generibus medicationum esse, mutationem de terra ad terram, de aere ad aerem. Galenus L. de Vet. Cur. corpore langventibus peregrinationem & equitationem commendat. Nec ineleganter Seneca loquitur de Tranquill. an. cap. XV. p. 541. „Aliquando vectatio iterque & mutata „regio vigorem dabunt, „ Testatur idem de se ipso Cicero Lib. de claris Orat. cap. XVI. & L. VII. Epist. 26. Ob eandem sine dubio rationem olim Reges Persarum & Parthorum pro quatuor anni partibus sedes suas mutasse, ut ex Treunero ad Cluverum p. 172. Neandro in præfat. ad Erat. græc. Linguæ p. 44. Athenæo L. 12. c. 2. Curt. L. V. c. 8. §. 1. patet. Hunc ad modum & hodie Augustissimi Imperatores Romani & Pontifices multique Reges & Principes non solum talem conclavium suis in Palatiis selectum instituunt, sed & varia hinc inde optimo & laudatissimo consilio palatia erigere solent, ut diversum sic aerem certis anni temporibus, hic aut alibi salubriorem hauriri queant. In hanc sententiam eleganter Celsus scribit L. 1. C. 1. „Pessimum Cœlum est quod ægrum fecit, adeo & in id quoque genus, quod „natura pejus est, in hoc statu salubris mutatio fit. „ Dolendum hinc, quod hæc medicinæ pars præstantissima hodie fere negligatur, quare Chorographiam hanc medicam neglectam adhuc inter desiderata Medica cum Celeb. H. Velschio merito repono. Vid. Ejus Som. Vind. Hippocrati ideo laudi ducitur, ut Wigandus & Soranus habent, quod amore Medicinæ ductus per diversas Regiones profectus sit, experimentaque collegerit, ut rei medicæ effectus & successus per multa loca cognosceret, & his variis modis exerceretur. Huic causæ præterea maxima ex parte morbi endemii tribuendi sunt, ut vexatos fuisse Ægyptios olim imprimis & Arabes vermibus, Theophrastus, Græcos catarrhis Plato referunt. Sic observatur Insulas maris Ægei incolentes Hungaros & Hetruscos epilepsia, Sabaudos tumoribus variis, Hispanos, Helvetos, Carinthiæ incolas strumis, Lusitanos cæcitate, Londinenses tabe pulmonali, Neapolitanos roseolis, Venetos hæmorrhoidibus, Romanos febre semitertiana, observante jam Galeno L. 1. de morb. vulg. cap. 2. Constantinopolitanos peste, Danos, Svecos, Pomeranos, Livonos &c.

nos &c. ſcorbuto, Lapones, Finnos, Armenios &c. ophthalmia, Miſnicos & imprimis fœminas Lipſienſes purpura paſſim & frequenter laborare.

§. II. Quod ſi itaque adeo multum nec in una ſaltem re valet aer, quod ſi etiam ſanorum hominum corpora multa multo magis ægrotantium aeris ſtatu alterantur,hic, labor,hoc opus ſit ut Medentes ea,quæ circa hunc obtingunt, bene obſervent & ad ſalutem hominum dirigant, ut ſanitatem eorum integram ſervent, atque tam præcautionem quam curationem morborum præſtent moderando, avertendo, contranitendo, corrigendo juvent. Loquitur de hoc ipſo ipſe Hippocrat. Lib. 6. epid. Textu 9. ſequentem in modum. „Non certe exigua pars medici muneris eſt curare, ut ingreſſum „& egreſſum habeat aer, quantum, quando & qua parte oportet in domum, „quam inhabites ſanus, aut in qua decumbas ægrotus, idque juxta naturam „morbi & qualitatem venti conſiderandum.„ Etenim ipſius aeris conditiones habitationes ſequuntur, quare & earundem ut pro ſanitate conſervanda, ita & pro reſtituenda ea & ſtabilienda ratio habeatur. Quinimo earundem obſervatio in diagnoſi magnam, ſæpe ſuam addere poteſt ſymbolam. Notanter Galenus 5. de tuend. ſanit. 2. p. 179. & 180. antecedentia bene conſiderare ſvadet, & inter alia, num domus, in qua verſatus ſit æger dormiens vigilansque calidior fuerit an frigidior, nec in prognoſi, is qui ejusmodi in memorato habet rudis eſſe poteſt. In his (habitationibus) primario quatuor illæ ſummæ mundi plagæ ſpectantur, & ob aerem & ventos, quos (ut belle Seneca dixit, ſummus rerum artifex, ad cuſtodiendam cœli terrarumque temperiem dedit) qui ex illis, per quæ media ſpirant cœli adſpectus, ſalubres vel inſalubres dicuntur: nam alterant notabiliter pro varia naturæ ſuæ, motus plus & minus vehementis ac elevatarum molecularum ratione alterati. Ordinario orientalis & ſeptentrionalis (cæteris paribus, nam varia accidentia, montes ſylvæ, flumina, lacus &c. ſubinde illos variant, nec omnes ideo regiones æqualiter ab ipſis afficiuntur) vid. Plin. L. 11. c. 47. Celſ. Lib. 11. c. 1. Scaliger exercit. p. 285. Solis calores violentos ſuaviter, temperantes omnium ad valetudinem maxime accommodati, ita tamen, ut ille huic vulgo præferatur. Vitruvius hinc & quondam celebris ille Architectus Lib. 1. cap. 1. ita dirigendas domus præcipit ut aquilonem admittant, & Ariſtoteles, ubi de optima Republica in politicis agit urbes, orientem verſus ſitas, auroram amicam omnia aurea tinctura pingentem, omnia exhilarantem ac reficientem omnium primum adſpicientes ſaluberrimas pronunciat. Curatius obſervantibus conſtat, pauciores mitioresque illas regiones experiri ægritudines & alienas impreſſiones, nec adeo facile admit-

B tere

tere nec diutius retinere fovereque, conf. Verulam. H. V. p. 451. Plinius l. c. Ariſtot. Lib. 7. polit. Rhazis L. V. de re Med. c. 4. Celſus L. XI. c. 1. & Hippoc. Aph. Sect. III. 16. & L. de a. a. & l. illos prædicat dicens: „Incolæ regionum, quos venti frigidi & ſicci afflant, diuturnioris vitæ quam alii.„ Orientales vero & Septentrionales ſunt ejusmodi. Illi enim per vaſtiſſima Aſiæ ſpatia ſuper Moraviæ, Hungariæ, Bohemiæ montium juga adeoque bene temperata, iſti vero ex terris Borealibus per varios montes glacie niveque rigentes altius moti & depurati (quoniam vapores humidos ſurſum evehunt) ad nos tranſeunt. Ratio cauſaque peti poteſt, quod ejusmodi venti & particulis ſuis elaſticis magis ſerenis, limpidis ac ſubtilibus, nitroſis aerem repleant & corrigant, motu ſuo vivido, validiori & rectilineo magis corporum poros conſtringant, eorum penetralia ſubeant, denſent, humidum ſuperfluum abſumant, adeoque putredini reſiſtant, fibras motrices roborent, coloremque firment atque detineant, ſicque circulationem ſangvinis atque humorum promptiorem reddant, corporibus firmitudinem vividumque colorem inducant, appetitum generativamque virtutem augeant. Exinde colligitur, loca angulos hos ſpectantia convenire morbis refrigerio opus habentibus, acutis, contagioſis, malignis pro intemperie calida & humida corrigenda, urina provocanda fætu roborando &c. Refert tamen ad inſtitutum noſſe, aerem & magis adhuc ventos hos maxime ſeptentrionales tranſpirationem aliqua ex parte impedire inſenſibilem, fibras inprimis nervoſas, præter modum quandoque ſi invaleſcant nimis diutiusque durent, tendere, ſtuporem inducere &c. Atque hi venti fortius lædunt ſi humidus auſtrinus aer diu prius regnaverit, ibi enim redundantes in ſuis vaſis humores in vaſa majora & viſcera vi pellunt, ac trudunt, unde intumeſcentiæ fiunt, ibi & ſeri ſeceſſiones & plura mala, quæ has preſſo pede ſequuntur: Quare vitandi & avertendi ſunt, imprimis ſenibus tenerioribus, rarioribus ſenſibilioris conſtitutionis hominibus & poros auguſtiores habentibus & maxime iis, quibus ſeroſis humoribus corpus tumidum atque diſtentum eſt; hos enim maxime irritant frigiditate ſua, & ſtimulant ut fundantur excernanturque humiditates, hinc catarrhi, coryzæ, lippitudines, tuſſes & ſimilia mala inſurgunt! Vitandi hi pariter ſunt reconvaleſcentibus, in affectibus nervinis, dolorificis ſpasmodicis, inflammationibus & capitis dolore habituali, Ophthalmiis, odonthalgiis, affectibus faucium & pectoris imprimis tuſſi pleuritide ut & in arthritide & podagra, phthiſi, in quibus nimirum fibræ jam præter modum rigidæ atque diſtentæ atque conſtrictæ ſunt. Nocere quoque poſſunt veſicæ & renibus in calculo ut & morbo hypochondriaco, obſtructionibus

bus viſcerum, febribus intermittentibus laborantibus, imprimis quartana & recidivas ſuſcitant, item iis qui ad paralyſin rheumatismos, apoplexiam diſpoſiti ſunt. Ea quæ dicta ſunt jam alii graviſſimi Autores notarunt. Sic Celſus Lib. II. Cap. I. §. 20. ſcribit: Aquilo tuſſim movet, fauces exaſperat, ventrem adſtringit, urinam ſupprimit, horrores excitat, item dolorem lateris & pectoris infert, ſanum tamen corpus ſpiſſat & mobilius atque expeditius reddit. Et Rhaſis Lib. V. de re med. Cap. IV. prodidit: ab Aquilonaribus ventis illum cuſtodiendum eſt, qui in pectore aſperitatem ſentit, aut tuſſim patitur; vel cui pulmo aut pectus debile eſt; hic enim, ſi aerem attraxit frigidum, ad tuſſim vel ad ſanguinem ſpuendum velociter perveniet. Præterea hoc quoque aliis conſtat, mulieres ſeptentrionales menſtruis difficilius purgari, difficile parere, pauco lacte refertas eſſe, phthiſin & tetanum pati &c.

§. III. His ſalubritate modo inferiores habentur venti occidentales humidi, pluvias copioſas & nivem ex Oceano Atlantico nobis advehentes: In frigidioribus noſtris locis enim in vapores reſolutæ aquæ partes perventæ denſatæ, pluvias concedunt. Conf. Fidelis de Relat. Med. L. I. p. 6. Aſpectus vero & ventus meridionalis, qui æſtate calore violento moleſtat, conclavia quæ eum reſpiciunt in ignitum fornacem convertit & habitantes torret radiis ſolis per totum diei ſpatium irradiantibus viſum obcoecat, communiore veluti inſaluberrimus maxime Europæis atque Germanis potiſſimum cenſetur. Hinc & auſter qui inde procedit, jam apud veteres male audiebat, de quo paſſim legendus Hippocr. de a. & l. c. 2. & Aph. Sect. III. Aph. v. 16. 17. Galenus de Ther. ac Piſ. c. 2. Rhazis L. III. c. 25. de vent. & Aere Plin. H. N. l. c. 8. p. 201. Ariſtotel. ſ. 26. probl. 46. p. 803. Celſus L. II. c. I. Verul. H. V. p. 451. Et hæc eo nobis magis certa explorata que ſunt, quod obſervamus & nos illum ſumme morbiferum, ſicuti id non ſimplici vice ſuperioribus annis notatum eſt; imprimis ubi verno tempore copioſior ille exſtiterit, maxime in ſubjectis plethoricis, cacochymicis, pituitoſis, mulieribus, infantibus, acceſſiſſe febres diuturnas malignas, putridas, petechiales, epidemias, variolas, morbillos, dolores, lippitudines, aurium defluxiones glandularum, colli tumores, alvi fluxiones, apoplexias, de lethargicos aliosq; ſoporoſos affectus, paralyſes, inflammationes, dyſurias, diarrhoeas & dyſenterias, triſtitiam, motus, impotentias, raucedines, lippitudines, reſpirationes difficiles, præcordium anguſtias, affectus pulmonum inſignes appetitus proſtrationes & in infantibus præſertim copioſas per varias vias ſeri evacuationes tineas atque achores in capite. Epileptici etiam

tunc frequentius miſeranda exhibent ſpectacula, recidivæ accedunt, catarrhi & rheumatiſmi moleſtant, corpora langveſcunt & torpeſcunt tota, quare non male ab Horatio ventus meridionalis plumbeus & ex hac ratione vocatur. Urinæ porrò excretio langvidior evadit, articulorum dolores moventur, vertigines ſuboriuntur, & morbi contagioſi, peſtis &c. ac notabiliter augentur, de quo teſtis quoque eſt Plinius L. VII. c. 50. & Plutarchus. Varro de R. R. 4. notat Corcyram a peſte liberatam eſſe obſtructis ubique feneſtris auſtrum & apertis aquilonem admittentibus. Tuncque gravidæ ſæpius abortiunt, illæque oborto ſangvinis profluvio periclitantur, quare juxta Hippocrat. 3. Aph. 12. auſtrinum hunc aerem gravidæ merito metuant vitentque. Cardanus in præf. de ſanit. tuend. Lib. refert F. Molinum Patrit. Venet. CCCIII. an. ætat. ſuæ interrogatum quomodo ad tantam ætatem perveniſſet reſpondiſſe quod non fuerit ſpaciatus ſub umbra turris S. Marci, quod eo loco auſter a mari ſpiret. Notabile inſuper eſt ventis auſtrinis & occidentalibus lumbricos infeſtare facile, quare multi illos ad morbos epidemios & recte quidem referunt. Comparet horum ratio omnium morborum, ſub tali aeris conſtitutione calida. (aer enim quo calidior, eo magis infenſus eſt vitæ & ſanitati, & utpl. humida & craſſa impura variis heterogeneis particulis & halitibus calidis craſſioribus humo ſecum advectis (quoniam ex præcalidis Africæ terris & Lybiæ arenis exſurgunt, & ex mari mediterraneo vapores ſecum abripiunt.) debita aeris elaſticitas debilitatur, ſpirituaſcentia ſanguinis debita ejusque motus circulatorius impeditur, ſpiritus ipſi in motu tardiores fiunt & turbulenti, vires hinc corporis dejiciuntur turbanturque, ſenſus gravantur, excernenda cumulantur, M. Sangvinis corrumpitur, liquatur atque turbatur, impuritas putredoque inducitur, fibræ motrices nerveæ, tendinoſæ, carnoſæ laxantur ut flacceſcant, & pori corporis omnes, & eorum tonus ac robur perditur, partes tenues ſalinæ & ſulphureæ minus laudabiles quibus ſcatent in humores ſpiritusque intromittuntur, humores plus juſto expanduntur, turgeſcunt, partesque continentes hinc extendunt, unde ibi ſtagnant & cerebro ideo maxime & magis hic aer hique venti obſunt quam violenti illi frigidi ſeptentrionales. Plura recenſita ſecundum ſeriem mala inveniens apud Deodatum, Lib. 1. panth. Hyg. Cap. 15. Apud chymicos in confeſſo eſt, ſpirante auſtro, fermentationes omnes vigeſcere, ex eo quod effluvia craſſa, calida, ejusmodi ſubeant poros internasque particulas valide concutiunt. Illuſtr. Baco de Verul. H. N. Cent. IV. p. 836. obſervavit, ſpirante auſtro ligna intumeſcere. Præter hæc compertum eſt, referente Vitruv. L. 1. cap. 4. Cellas, granaria, meridiem ſpe-

ctantia

ctantia cito bonitatem suam mutare, & vina fructusque, qui ibi asservantur, non diu perdurare, autumno primum ea parte quæ ad clima meridionale spectat, folia arboribus decidere, semina vermibus exedi, ædificia austro exposita ruinam & detrimentum citius incurrere. Hunc in modum curiose satis notat Celeberrimus, F. Hoffmannus in observ. Bar. p. 41. multus & ingeniosissimus rerum quoque naturalium Censor atque Scrutator. In altis turribus, horologiorum aureos numeros, occidenti & austro patentes post breve temporis spatium esse exesos. Non duntaxat autem insalubris est aer austrinus, sed & circa meridiem ex nonnullis locis noxius vapor solet exhalare. V. H. Vogleri. Diæt & Comment. c. 25. 176. Verum iterum repetere necesse habemus; quemadmodum purus aer omnibus, omnis constitutionis, sexus, ætatis, hominibus sanis pariter atque ægris bene convenit atque bene temperatus pro bene temperatis hominibus & pro sanitate conservanda e re est, ita pro sanitate amissa restituenda, & intemperatis intemperatus quoad siccitatem humiditatemque calorem & frigus fere requiri. Diversi enim pro diversis circumstantiis, ut jam ex adductis constat diverso quoque gaudent aere diversumque requirunt. Cum animalibus enim hac ratione æque comparatum est ac cum vegetabilibus, quæ pro solis, aeris, telluris, differentiis alia hic, alia alibi lætissime crescunt alia tristantur ac pereunt ex facili. Agnovit illud Galenus L. 1. de San. tuend. dicens: „Non omnibus temperatus aer ex„ usu est.„ Similia colligenda sunt ex Aetio Lib. 3. cap. 163. Oribasio 9. Collect. cap. 11. ne plures jam adducam, conf. F. Fidelis Relat. Med. p. 62. & sqq. Hinc dicendum adhuc est, loca ad occidentem meridiemque sita commoda esse calidæ & siccæ corporum intemperiei sic dictæ atque morbis frigidis. conf. Palladius Lib. 1. Tit. 7. Columell. L. 1. C. 5. 8. Oribasius 9. Coll. c. 19. Et Ventos austrinos imprimis favere calculosis, dolores eum mitigent. Ob eandem rationem (nam alias & hoc non negandum est, quod tunc temporis plures effluant sordes) iis qui ulcera manantia habent, nec non serosas acres, salinas, excretiones, ut album fluorem, gonnorrhoeas &c. patiuntur, & ejusmodi doloribus excruciantur, atque iis, qui alvo laborant adstricto, magis convenire. Phthisici quoque hæmoptyci, hectici sub hoc humido coelo melius se habent. Hoc in loco simul est innuere: macilentis & emaciatis, ut & iis, qui non bene dormiunt loca aere humido prædita magis esse præferenda. Igitur pro his eligantur conclavia has oras spectantia, & si necessitas ita ferat, fenestræ quoque versus meridiem vel occidentem positæ aperiantur.

§. IV. Ex modo delibatis facile apparet, quale conclave & versus quos

mundi angulos pro rei exigentia sit eligendum. Simul tamen præferant (si iis datum est, pro opibus nam struimus, quod ajunt mœnia) partem ædificii posteriorem aream aut hortum spectantem semotam & liberam a strepitu hominum, fabrorum ferrariorum &c. item curruum, equorum. (quare multis in locis Parisiis aliisve Galliæ oris præsertim assolent, plateam circa illud ædificium, in quo æger detinetur, & cujus cubiculum plateam spectat straminibus & fimo obtegere) canum item latratu & ejulatu &c. ne ægri tali molestia afficiantur turbenturque. Sic Avicenna notat, Galli saltem cantum, naturæ motum pervertisse. Si hoc verum est ægrotantes Sybaritarum in morem gallos gallinaceos omnes ex domo urbeque fugarent, ne somnum & requiem turbent atque impediant. Quid? maximis doloribus excruciati non debent, nec possunt prope molas aquaticas &c. degere ere quod in specie de paronychia laborantibus notat Cammerar: M. N. & M. C. V. p. 45. Exinde porro pro anni temporibus & diversa electio vel optio datur, sic hyeme ea potius eligantur conclavia, quæ radiis solis patent, qui frigus temperant, aerem reddunt subtilem & vapores dissipant. &c.

§. V. Vitentur insuper in horum electione & loca uliginosa, palustria, quæ nec stagna respiciunt nec paludis halitu sunt infecta, nec ex profundo specu pestilentem auram spirant, qualis e.gr. circa Sardium, urbem in Lydia, Cræsi olim Regiam & Hierapolin alibique Galeno memorante visitur; nec quæ canalibus & ductibus non repurgatis obversa sunt, illuvie & exundationibus pluviarum, & effluviis putridis fœtentibus exposita, quæ respiciunt cæmiteria, stabula fimeta & sterquilinia vel quæ iis sunt superstructa olerum leguminumque putredine coinquinata, vias publicas, quarum cura neglecta vel quæ cloacarum fœtoribus referta, vel in quibus, vel prope quæ habitant figuli, coriarii, saponarii, tinctores, pelliones, aut in quibus forte linum & cannabis macerantur, quæ effluvia noxia habentur. Celeb. Lancisius Lib. II. epid. II. cap. V. p. 197. de noxiis palud. effl. refert ipsi fuisse narratum Constantinopoli perniciosas febres frequentius in populum grassari quod linum & cannabis pene madida Cairo advecta publicis horreis inferantur. Ejusmodi enim aer depravatus sanorum corpora & multo magis ægrotorum alterat & lædit, ac eorum convalescentiam retardat, nam non solum is nocivis particulis inquinatus est, sed & crassus, qui inspirationi obest, & sanguinem, humores & spiritus labefactat ideo maxime in respirationis vitiis ut asthmate & in iis, in quibus dictæ reliquæ partes laborant, item ab iis qui capitis doloribus, febribus &c. vexari solent, fugiendus erit. Huc tandem referam, quod Dolæus Encyc. M. P. 1. p. 755. monet, quod locus lue venerea laboranti-

bus,

bus, in quo decumbere debeant, quantum possibile vitetur, ubi quidam lue hac mortuus sit, quod & de aliis morbis contagiosis dicendum esset. Nolo jam ad specialissima alia ob chartarum angustiam descendere: v. g. quando Solenand l. c. p. 241. notat in hydrope & palpitatione cordis vapores maxime nocivos esse, ex plumbo fuso, & quando e contra alii svadent, ut commorentur phthisici, ubi pix conficitur. Itali hydropicos convulsionibus, arthritide, scabie fœda, lepra, lue venerea aliisque gravioribus & desperatis morbis vexatos, in speluncam serpentum mittunt, ut ibi decumbant, de quo conf. Kircherus in M. S. & Romelius in penult. Tomo E. N. C. D. III. an. 4. obs. 20. Aer enim (ut ad prius hic redeam) & pro diversitate effluviorum, quæ in eo volitant, copiosissima, magnam vim habent, texturam humorum immutandi. Hocque eo magis adhuc attendendum est, cum dentur nocentia, quæ odore vix deprehenduntur, ut noxia audit quorundam vegetabilium ob effluvia ex iis emanantia umbra &c. qua de re conf. Joh. Langius in Epist. med. Lib. 2. p. 690. ut & Plinius, Grevinus Lib. 2. de venen. Marcellus, Donatus, Cardanus, Lemnius de nat. mirac. Fernelius de abd. r. c. cap. IIX. â Guldenklee lib. 7. cap. Joh. B. Sidonius in Iatrosoph. Miscell. tr. XIX. p. 96. a quibus Exempla petantur. Præterea & noxia illa sunt loca, quæ editis undique montibus in cavo loco tanquam conclusæ nullam perflationem recipiunt. Galenus suffocantem illum aerem nominat & putridum similemque ei qui in domibus quibusdam est inclusus.

§ VI. In deligendo ægrotantium Conclavi alia adhuc subit sollicitudo, præeunte Hippocr. passim in Epid. & de Decent. Ornat. an pars superior an inferior ædificii præferenda sit. Sciendum hic est, superiorem contignationem ordinario maxime in locis aere humido & squalido præditis salubriorem esse ob aerem puriorem & tenuem; quanto inferiores vero, tanto impuritate & densitate sunt deteriores; Inferior enim aer & terræ proximus vix verus aer habetur, quia ob effluvia crassa multa a nativa indole longe recedit, si præsertim non ita sunt comparata ædificia, ut aer inferiorem partem possit liberrime permeare, maxime in urbibus incolis plenis, ut Lipsia nostra est; & ubi solum non adeo salubre; Ad illas enim superiores ædium partes quoniam aeri & ventis magis sunt expositæ, exhalationes, quæ ex terra & humido sursum feruntur graviores vix adscendunt, purgatæ magis vero digestæ & leviores altius moventur. Comprobant hoc plurima Italiæ loca, præsertim Grotta canina dicta illa notissima ad Lacum avernum, ubi circa humum ad certam duntaxat mensuram animantia nocivus halitus extingvit. In Insulis Indiæ quædam, ut Bantama, Peder Monzambique ibi ad terram habita-

habitare periculosissimum est, & humi dormire lethale, quare Incolæ pensilia domicilia inhabitare coguntur. Avenzaar ideo altas in quovis morbo cameras commendat. Apta inprimis sunt loca alta morbis longis & contumacibus vexatis pituita infectos pulmones habentibus, de thoracis aliis affectibus & capitis conquerentibus. Eædem item maxime utiles inhabitationes scorbuticis sunt. Antiquis Medicis ideo scorbutus incognitus fuit, quoniam in Græcia, Africa, Italia, Gallia ob tenue & serenum Cœlum, quod magis discripat, attenuat, ac allevat, adeoque & transpirationem promtiorem procurat hic morbus non observatus fuit, medicorum Autorum nemo vero illorum olim scorbuti mentionem fecit, qui in regionibus septentrionalibus endemius est. Nominatim præterea mentionem facit Theodosius in Ep. Med. p. 376. Podagricorum & monet, ne illorum habitatio sit terræ vicina & Solenand consf. Med. S. 2. p. 200. Loca terrestria & concamerata esse fugienda, calculo, gonorrhoea, imbecillitate ventriculi laborantibus calida & humida corporis intemperie præditis, item in morbis ab extravasatione seri oriundis, hydrope omnibusque morbis sic dictis humidis ac subjectis cachecticis & febricitantibus &c. vid. Gradi Pract. p. 274. Siquidem expresse Crato a Kraftheim apud Scholtz. Consf. Med. p. 845. pro tumoribus oedematosis cubiculum in terra & concameratum nequaquam probat. Nam Hypocausta concamerata, ex lateribus & lapidibus præsertim erutis merisque muris constructa frigidiora & humidiora sunt omnemque humiditatem facilius recipiunt ac retinent, & necessariam transpirationem per poros cutis insensibilem aliqua ex parte cohibent, (hinc ut omnibus notum est atque perspectum, convalescentes ex febribus maxime intermittentibus si templa intempestive frequentant recidivam patiuntur:) iis ex ligneis parietibus exstructis imprimis in locis per se humidis, paludosis ad aquas desides sitis, concamerationes enim atomos ejusmodi cohibent, atque detinent ubertim quæ subinde pejus evadunt. Hinc Magni-Duces Russici in ligneis tantum conclavibus per hyemem degunt, prandent, coenant dormiuntque; Hypocausta vero ad terram, febricitantibus maxime ardenti febre, item syncope, hæmoptysi, capitis dolore vexatis accommodata; esse scite pronunciat Antyllus, item in calida & sicca intemperie imprimis, ubi vicinum sit flumen. Si & aeris maxima labes subsit, morbos contagiosos, malignos & imprimis pestem proferens conclavia inferiora probe occlusa præfert Quercetanus vid. pest. alexicac. pag. 200. quod vero paradoxum habetur, hæc ratione caliditatis & frigiditatis etiam distingvenda sunt secundum anni tempora, sc. in superiori contignatione, conclavia æstate sunt calidiora, hyeme frigidiora &c.

Sic

Sic si & eo intuitu ædificium in loco montoso editiori situm esset, & hyemale tempus nimis frigidum, unde morbi, qui ex humorum densitate nascuntur, augerentur, ibi conclave in solo potius eligendum esset. Ex alia quoque ratione prudenter satis pro maniacis tale elegit Coel Aurel. Lib. 1. Cap. V. ne furore correpti forte se præcipites dando necarent. Imo sub aere calidissimo & ubi refrigerandum, humectandum, & spirituum & humorum resolutio, dissipatio inhibenda præcavendaque est, & ubi aeris labes subest, & tempore morborum grassantium, contagiosorum, epidemiorum, malignorum ex Arabum sententia, ex æquo præferenda loca subterranea, quæ & sanis ad sanitatem tuendam, vitamque prolongandam apprime conferunt, ut docent id in antris, speluncisque viventes, qui sani, robusti, proceri, longævi deprehenduntur, utpote aer inibi minus mutationibus obnoxius manet, a calore solis non ita excitatus minus humores & spiritus consumere potest, hinc & spiritus minus consumunt. Conf. Baco de Verul. V. & M. p. 536. Hoc nomine adhuc antrum, ætasque Epimenidis nota est. Præterea & animalia in latibulis subterraneis delitescentia adipe copiosa obesa sunt. Quamobrem illa Galenus 10. Meth. C. 8. pro cura Hecticæ & Diabetes J. M. Gradi p. 353. elegit. Quoniam vero illa ut plurimum humida sunt & vaporibus repleta, ob exhalationum retentionem incommoda esse possunt, sicca quærenda sunt, & de perspiratione liberiorisque aeris externi admissione quandoque cogitandum erit. Nec incommodum esset, ut tutiora sint ea, si tabulis ligneis aut pannis investirentur parietes. Alias etiam ibi eadem semper manet aeris temperies, contra vulgi errorem subterranea loca æstate esse frigida, hyeme calida, quod certo thermometrorum genere adhibito edocetur atque legitur in Phil. Burgund T. 11. Fr. 11. Diss. 1. Lutetiæ Paris. in regii observatorii fornice subterraneo ultra 80. pedes alto aliquot thermometra per annos aliquot collocata liquorem contentum eandem fere altitudinem quovis tempore quavique tempestate in iis occupasse. Nobis tantum sic videntur, atq; ratio sine dubio est quod sanguinis & spirituum activitas, temperies, in uno eodemque individuo separatis temporibus variare soleant. Aræteus phthisicos, tabidos perpetuo appetitu prostrato & alvi fluxionibus pertinacibus & recurrentibus vexatos hydropicos nervorum resolutione afflictos morbo venereo castigatos. conf. Heirnius 3. Method. ad prax. cap. XVII. Alii hos, ut & eos qui putredine aliqua sunt corrupti ob sal acidulum, blandum, volatile ex mari continuo exspirans (unde observatio Clariss. Festi de Salubr. aeris Veneti fert, vasa aurea & argentea Venetiis aeri exposita nigrorem contrahere) ex terrenis locis in ipsum mare mittunt, quoniam aer

C marinus

marinus exſiccat ac roborat, unde & nautæ & piſcatores, marini quorum corpora cornea Plinius vocat, ab arthritide ſunt liberi, Galenus vero ad Veſuvium, montem ut legitur v. Meth. cap. 20. tales ablegat. Pro iisdem montem Feſulanum Florentiæ vicinum & collem Maſſetanum ad mare montisque qui Piſas inter & Lucam excurrit commendavit Leonhardus Jachimus cap. 38. Zacutus Luſ. ad imitationem oppidum Luſitan. Palmela dictum laudavit v. lib. 8. Prax. hiſt. c. 10. obſervat. 2. Baglivius de Morb. ſucceſſ. p. 387. memorat de ægro aſthmatico ad phthiſin vergente, qui quando ubi habitavit prope mare, bene ſe habuit, quando vero reliquit aerem marinum, & ad vicinos ſe tranſtulit campos, ſtatim aſtmathe aliisque ſymptomatibus miſere correptus eſt. Carniolæ incolæ eos qui de doloribus in dorſo conqueruntur in certam arrugiam, ut & eos quibus aures dolent in aliam, quæ ibi inveniuntur, mittunt, ubi ſanantur. v. Valvaſſor in der Cron des Hertzogthums Crayne P. I. lib. 4 c. 15. p. 561. „Circa adducta „audiendus adhuc eſt Oribaſius (9. Collect. Cap. 11.) (Sublimia (inqui„ens) loca, omnibus thoracis affectionibus ſunt accommodata & capite la„boranti, & omnibus ſenſuum inſtrumentis: at loca humilia ante dictis non „ſunt idonea his vero, qui per halitum digeruntur, qui in ſyncopas cadunt, „& ſenibus apta ſunt: loca vero maritima hydropicis & quibus quævis de„fluxio moleſta eſt, accommodata ſunt: itemque ubi detergendum aut cale„faciendum, aut aperiendum eſt, conveniunt. Eandem ob cauſam ut ſcil. „ob hydropem, quo erat detentus„ Heraclitus ſe liberaret, in Caminum ſe collocabat, fumosque excipiebat, quamvis haud exſpectato ſucceſſu, ſiquidem periit ibi aut ſuffocatus dilaceratus ac devoratus. Templa atque ſacella decubitus medici gratia jam apud nos, ut olim apud ethnicos ſuperſtitioſos, non frequentantur, qualem ritum de ſuis quoque temporibus Cicero & Plinius memorant, quo ægroti in Deorum Dearumque fanis maxime Æſculapii, Minervæ, Iſidis, Serapidis immolatorum animalium pellibus involuti incubabant per ſomniaque potiſſimum remedia per oracula expectabant.

§. VII. Conclavia ipſa non ſint depreſſa, vel anguſta, humilia & parva plurima ex parte utroq; modo morbos non modo adgravantia, ſed & mali vim divulgantia, ibi enim aeris paupertas & impuritas eſt ſuffocans quaſi & pulmones male afficiens, continentur, concentrantur, reflectunturque miaſmata magis magisque corrumpuntur ac putreſcunt. Cerebro maxime adverſantur ſpiritus animales ipſos contaminant, varioque alio modo officiunt, inficiuntque deinde maxime calido exiſtente aere. Etenim corruptio in locis anguſtis

ſtis aere coarctato ordinario producitur, adeo ut quantitas corruptionis a quantitate aeris compreſſi depependeat plurimum. Hyeme æque magna impendit exinde labes atque infectio, quoniam tunc temporis non aperiri feneſtræ ad auram liberiorem captandam poſſunt. Proinde ſint ſemper fere ſpatioſa; alta & perſpirabilia, imprimis in morbis contagioſis, maxime ubi plures ſimul inibi decumbunt. De quibus videantur illi, qui noſocomiorum proſpiciendorum curam gerunt, ne majus vitium ægris, miniſtrantibus adſtantibus & accedentibus, immo Publico tandem enaſcatur. Quare & rationes medicæ & politicæ ſvadent, ne & medici adſtantes miniſtrantesque ejusmodi loca frequentius accedant neque diutius ibi morentur. Optimum tunc præſervativum eſt, quoniam aerem partim ore, partim naribus attrahimus, nares mungere & ſalivam ſæpius exſpuere, neque ſæpius & fortius ſpirare, ſed potius frequenter aerem e naribus rejicere neque multum loquendum ibi eſt, quia inter loquendum inſenſibiliter ſalivam deglutimus. In ſpecie dicendum eſt, obeſſe arctam nimis cameram in hypochondriaca affectione atque in affectibus capitis, de quibus vid. Solenand. Conſ. M. p. 116. S. 2. in cephalalgia & maxime in cephalæa, qua affectus loco amplo locetur expreſſe præcipit Coel. Aurel. de morb. chron. Lib. I. Cap. I. p. m. 271. in ſtupore & paralyſi id. l. c. S. 2. p. 136. Neceſſaria vero maxime ſunt alta & ſpatioſa cubicula in vitiis reſpirationis, in aſthmate, catarrho ſuffocativo, angina, diſpnoea &c. In arthritide hyeme præſertim in hypocauſtis degere depreſſis, malum pronunciat modo citatus Solenand. l. c. p. 420. Conclave quoque, in quo degunt vertigine vexati, ſit ſpatioſum longitudine præſertim, ne æger deambulans ſæpius vertere corpusque circumvolvere cogatur. Arctitudo cubiculi inſuper parturientibus partus difficilis labores adauget anxiasque eas magis reddit. Ulterius indicat id, quod per varia exempla ivimus explicatum, Celſus L. C. 4. dum certos quosdam ægros maximo conclavi cubare et ut exercitium, unctio & balneum apud priſcos uſitatiſſima ibidem inſtituantur præcipit. Nam ipſius loci, in quo nimirum plurimus aer ineſt, in quo verſamur amplitudo ſpiritus animales atque humores, velut dilatare videtur, quandoque diſſipare, ſi reſolubiles ſunt atque reſolvere partesque relaxare, loci vero anguſtia ipſos coarctare, colligere, concentrare, (hinc & habetur illud: muſæa ſint arcta) Quo indicio ſimul apparet, ubi cubiculum arctum ſit præferendum quandoque & parvum, licet in genere modo ſuperius affirmaverim hypocauſtum ſpatioſum, altum & perſpirabile eſſe eligendum. Ejusmodi enim ut ad ſanitatem ſervandam commodiſſimum inhabitantibus eſt, ita pro ægrotis etiam ordinario aptiſ-

ſimum. Exemplum hujus exceptionis poteſt eſſe magna virium a nimia reſolutione ſpirituum debilitas. Sic Nic. Piſo. L. III. de M. C. & c. p. 225. ſvadet in cardialgia ut conclave, in quo degit æger, ſit depreſſius; item ſentit & ſcripſit Cœlius Aurel. de m. a. c. 37. de paſſione cardiaca. In ipſa ſalivationis cura ex Sylvii mente vid. method. med. Lib. 11. p. 112. locum anguſtum potius eligant, qui etiam pro calore debito ſervando, qui in hac neceſſarius, aptiſſimus eſt. Cum concamerata, fornicata, & rotunda conclavia ſalubriora alias æſtimentur, quia potiſſimum hæc conſtructio ad auram lenem excitandam plurimum facit, repercutitur enim ibi aer ad omnes lineas motus. Cumque & illa conclavia feneſtris & januis plena ob aerem inæqualem exinde accedentem minus ſalubria æſtimentur, hæc quoque conditio poſſet ſpectari. Feneſtræ autem non caligent, ideo & ſint ſatis magnæ & politæ, latæ, altæ atque purgatæ. Pro maniacis feneſtris humilibus illuminatum conclave Coel. Aurelianum ſigillatim damnare legimus de morb. chron. Lib. I. Cap. V. ne forte per eas præcipites ſe dare conarentur. Cumque parietes plus ad ſanitatem facere lateritios â Verulamio credatur vid. H. N. p. 954. & craſſi optimi; luto coagmentati, tenues mali ſint, horum quoque rationem quis habere poſſet, qui vellet, & poſſet. Simul tamen expreſſius paulo iterum indicandum eſt, concava conclavia quia lapidea, tranſpirationem inſenſibilem facile ſupprimere & in febribus præſertim intermittentibus plerumq; recidivam afferre, quare proſpiciendum & dicendum quoque hic eſt parietes nudos cubiculi inde potius convenire, ibi, ubi refrigeratione ſit opus, tecti vero vel tabulis ligneis, vel pannis varie contextis, de reliquo magis ſunt apti. Hinc Hippocrates lib. 6. epid. monet: Nemo tentet ſudorem movere cubanti in cubiculo nudis parietibus. In morbis vero contagioſis maxime peſte, cubicula ægrotorum pannis, laneis, ſericisque, non ſunt obtegenda & exornanda, putrida enim foetida effluvia atque contagium facile recipiunt, retinent & propagant. Quare optimo conſilio a Collegio ſanitatis Hamburgenſium lege quondam cautum eſt, uti ex novellis accepimus, ne conclavia, ubi quis mortuus ſit, pannis, nigris laneis, (Boy) exornare, utpote qui facile contagio contaminari poſſent. Pavimentum in morbis calidis lapideum, alabaſtrinum &c. in frigidis ligneum, aut pannis contectum potius expoſcitur. Qui alvi ſtipticitate laborant ſuper pavimentum nudis pedibus lapideum ambulent. Nota eſt obſerv. ex Braſſavola c. 9. tr. de purgat. pertinaci alvi obſtructione laboranti Duci Ferrar. ſuaſiſſe Savanarolam, ut nudis pedibus ſupra pavimentum alabaſtrinum, aqua frigida prius conſperſum, obambularet, ac poſteaquam quinquaginta ſaltem paſſus greſſus

eſſe

esset Princeps, felici eventu alvum solutam fuisse. In ipsis hypocaustis quibusdam quoque reperimus quædam adhuc, quæ officiunt, inter quæ modo nomino ahena & ollas fornacibus alicubi combinatas, in quibus aqua contenta fornacibus calefactis fervet & ebullit ex quo humidi vapores resoluti exsurgunt hypocaustumque replent, certissime nocituri &c. Par judicium sit de mala ea quarundam femellarum consvetudine hac occasione quoque taxanda, qua linteamina lota per hypocaustum suspendunt ac siccant.

§. IIX. Internæ quædam adhuc aliæ conditiones conclavis spectandæ sunt. Priusquam electum conclave quisquam ægrotorum ingrediatur, probe repurgetur, foetores expellantur, si forte situm contraxerit, corrigatur, pulvis abstergatur, impuritates sordesque omnes abluantur, fenestræ januæque apertæ per aliquod tempus serventur imprimis si diu conclusum nec inhabitatum fuerit, aer enim diu ibi & arcte conclusus pessimus est, adeo ut illi qui cameras, specus, puteos imo arcas vetustas temere aperierunt, aura venenata protinus sint suffocati, de quibus exempla leguntur apud. Ant. Cartagenum Lib. de febribus pestilent. fol. 4. Valleriolam. Lib. 2. Loc. Com. cap. 2. Jul. Capitol. in vero, Cardanum l. c. Hinc domus & cameræ, quæ conclusæ manent neque inhabitantur, citius ruinam patiuntur iis quas homines inhabitant & libero aere pervagantur. Omni denique modo bene præparetur, exsiccetur & vaporetur, quod omnium commodissime fit igne in medio cubiculi accenso: telæ aranearum, quæ uti ex observationibus constat. vid. Forest. obs. L. 6. 21. contagium etiam promtissime recipiunt, diuque fovent, removeantur. Vana enim tantum illorum persvasio est, qui multum proficere in peste eos credunt, qui araneas in suis ædibus atque conclavibus ubique stabulare permittunt, ac si adtraherent atque absumerent venenum aeris omne. Quare matresfamilias optassent sibi basilisci exuvias quos Pergameni olim in templo explicabant suo, ut fugarent araneas, vid. Lohenstein Armin. P. II. vel ut sua conclavia istam haberent insitam virtutem ac templum illud in Carniola, de quo Valvassor refert in Glor. Car. T. 2. lib. 8. p. 775. atque illud de quo Cardanus, loquitur, quod semper ab araneis illarumque telis maneant libera, quod & de curia Hagæ Comitis in Hollandia dicitur. Illi & cavent utilitati cubantium, qui muscas, culices & ejusmodi insecta abigunt & fugant ex conclavi sedulo, cum molestent non modo sed & contagium similiter morborum contagiosorum pestis &c & maxime dysenteriæ grassantis, facile possint deferre aliisque afferre, quia omnia fere excrementa degustare solent, ut per multorum observationes notum est. Matresfamilias hic sibi optent ex Insula americana S. Domigo

dicta insectorum volantium genus, quod Cucujos vocant, & quod Nürenbergicus ex scarabæorum familia deducit, hæc enim volantia animalia & noctu nitentia captant muscas & culices omnes in domibus atque conclavibus, neque tamen infestant homines. Necessaria insuper ingerantur disponanturque, fenestris vela addantur, januæ umbraculo muniantur ut solis radii ac aer irruens forte averti possint. Hic moneo quod N. Piso de M. C. & C. L. 1. p. 36. monet, parietes hypocausti pro phreniticis ita præparandos esse, ut leves sint, neque festucas, aut aliquid exerti habeant, ne ibi detenti delirio ducti manibus illa arripere tentent. Hic memoria subit, quod in Austria, Silesia, & Moravia plebs pro ictericis cameram, parietes & lectum axungiam ceti illinendo præparent sæpiusque repetant, quod in curatione icteri pro evporisto habet, conf. Boccone observ. curios. p. 461.

§. IX. Cum autem non semper concessus sit aeris optimi & convenientis pro morborum conditione usus, quantum datum est corrigendus is & temperandus erit, trahendo semper in contrarium. Latus campus hic iterum panditur, occasio offert, præsens negotium suadet, aeris temperiem secundum singulorum morborum seriem eorumque causas describere, quoniam vero hoc longissimum foret, in generalioribus saltem consistamus terminis. Siccus nimis calidusve aer, qui per particulas salinas sulphureas valde humores resolvit, bilem ejusque acrimoniam auget, exaltat M. S. nimiam ebullitionem exsuscitat, corpus exsiccat & humores dissipat, temperetur & conclave tunc subfrigidum sit, imprimis in morbis acutis, febribus ardentibus, inflammationibus hæmorrhagiis, hæmoptysi : hectica, dolore capitis, & ubi propensio ad apoplexiam & respiratio læsa est in phthiriasi, secundum Coelium Aurel. de morb. chron. c. 2. p. 497. pavimentum ut & muros frigida & aceto frequenter irrorando aquam fontanam e vase in vas frequenter transfundendo, lintea & pannos circa lectum frigida atque aceto madefacta explicando aut folia aut summitates & flores herbarum, fruticum, stirpium, arborum recentes, salicis, quercus, vitis lactucæ, sambuci, rosarum cichorei, buglossi nymph. populi cum gramine recenter carpto &c. aut simplici modo aut frigidæ aceto mixtæ mersa hæc refrigerantia per cubiculum conspergendo, solarium radiorum aerisque æstuantis accessum in ipsum conclave, vel cubiculum ad lectum & imprimis ad caput ibi degentium & cubantium quomodocunque arcendo, aperiendo fenestras septentrionem respicientes, meridiem vero spectantes claudendo &c. Tuncque cubiculum confert, non tabulatum marmore aut coementis stratum, vel excitatur flatus flabellis, quo notandum venit Sanctorii singulare organum, cujus beneficio,

æstivo

æstivo calore æstuante conclave frigidissimum reddi potest. Inveniuntur & imprimis in Magnatum Palatiis hinc inde conclavia in quæ ad hunc finem vivæ aquarum scaturigines derivantur ut frigida ex fontibus saliendo effluat. Hæc aëris siccioris temperatio facilior est humidioris exsiccatione. Observatu sæpius necessarium pariter & utile est, hypocaustum refrigerandum ægrum tamen stragulis convenientibus bene contegendum esse, v. g. quando febrium vehementia miseros urget angitque, & quos forte habitus densitas premit, conf. F. Valesius de Meth. med. p. 1141. Præcipit Galenus, Com. 4. in 6. epid. Calidi loco frigido dormiant ut frigidum aërem inspirent, sed se contegant stragulis calefacientibus ut calor ab interioribus ad cutim revellatur, vel potius ut calida effluvia circa corpus contineantur ac quasi repellantur. Calidus vero & humidus, (nam humidus sive simul sit calidus, sive frigidus rarissime & subjectis & morbis convenit habita scil. temperiei ratione) valde est nocivus; aer enim humidus si calor ei se jungit putredinem concipit facile, quoniam dilatantur pori per quos dein patentes, ipsi patet aditus, & partes salinæ, spirituosæ aëreæ corpus nostrum a præternaturali ac putredinali motione defendentes absumuntur, hebetesque fiunt, ac simul tonus fibrarum partium solidarum marcescit. Hinc caput & præsertim pulmones, imo ventriculus offenduntur, hincque & summa curationis febrium pestilentialium exsiccatio est. Quare vapores humidi, sive ii proveniant a lavationibus & eluitionibus conclavium, sive a linteaminibus madidis circa fornacem expansis, ut multarum muliercularum fert consuetudo, sive etiam ex aliis quibusvis causis, in locis angustis & conclusis sunt maxime nocivi, catarrhos apoplexias, affectus soporosos lethargum producunt. Notabile in hanc rem ego quoque notavi hic Lipsiæ exemplum in studioso quodam, qui ligna humida per noctem sub & circa fornacem in arcto musæo calefacta ad exsiccanda reposuit, ex quo mane lethargicus in lecto est inventus. Ex fornacibus novis in cubiculo positis noxa ex vaporibus sc. humidis vide apud W. Fabric. Hildan. observ. cent. IV. p. 386. corrigit in conclavi aër commodissime igne in camino accenso. Inservire quodammodo etiam potest infusum veronicæ melissæ cichorii sylvestris, similiumque quæ caput & nervos roborant, aliaque media per conclave conspersa vel exposita quæ putredinem inhibent & avertunt, quæ sub ejusmodi constitutione aeris timetur vitrioli nitri, aluminis soluti aluminis aqua & cum aceto decocta. Optimum esset si is locus cum alio mutari aut, frigidioribus & siccioribus auris posset perflari.

§. X.

§.X. Aer frigidus (particulis aſperioribus conſtringentibus & ponderoſioribus premendo & conſtipando ſpiracula cutis effluvia excernenda impediens acidum augens, acriusque reddens, ſanguinem inſpiſſans, bilem infringens, corpus refrigerans) & humidus (obtundendo & infringendo humores activos lentos & inertes augens) emendatur calefacto conclavi lignis accenſis in fornacibus aut in caminis, quod melius, nam ignis luculentus in eis accenſus craſſum aerem magis dividit impurum, depurat, perque hunc liber patet exitus &c. atque per pavimentum herbas & flores calidos ſic dictos odoriferos ut lavendulæ, ſalviæ majoran. herb. ſerpill. fol. lauri &c. diſpergendo. cubiculum moderate calidum per totam quoque noctem ſervandum eſt, præſertim in morbis ſic dictis frigidis & a ſeroſa colluvie oriundis tuſſi ferina, anaſarca, torminibus ventris, variolis, morbillis, purpura, & ejusmodi qui motu humorum ad exteriora ſolvi debent. &c. Hicque præſtat cubiculum undique aſſeribus tabulatum, quod ideo & in ſpecie ſcorbuticis ut ejusmodi conclavia inhabitent, commendantur. Ex Olao Magno in Sept. gent. hiſt. Lib. 16. cap. 51. accepi populos ſeptentrionales Suecos maxime hypocauſtis ligneis tabulis veſtitis ſe contra ſcorbutum quod vernaculum iis malum eſt, muniri, quoniam frigidæ murorum exhalationes eum fovent. Circa hoc calefactionis moderamen iterum iterumque monendum eſt, quod in exceſſu ubique ferme hodie apud nos peccetur. Communem errorem & ſonticum certe errat incautior plebs, quando more patrio nimia ſollicitudine, ſtatim, ſi modo de leviſſimis moleſtiis conquerantur, non modo nulla habita ratione lecto ægros affigendos urget, duplicatisque ſæpe lectis illos obtegit undique circumjectis, ſed & hypocauſtum magno ignis fornacis gradu clauſisque feneſtris, vel media etiam æſtate ardenteque ſyrio calefacit. In quibus prope fornacem macerantur, torrentur ac aſſantur languidi velut lectis igneis a Decio olim inter tormentorum genera excogitatis. vid. Prudentius Hymno 4. v. 98. Non habeo ambiguum & omni aſſeveratione, & experientia non ſimplici convictus affirmo, plures periiſſe qui optime & certiſſime poterant ſervari in morbis acutis, febribus ardentibus, exanthematicis, variolis, morbillis, & in illis qui ex principio ſalino acri cauſtico oriuntur, malignis it. lymphaticis & in genere in omnibus febribus ſymptomaticis a dolore, putrefactione, a lochiis & ſecundinis retentis, a fœtu in utero mortuo oriundis, morbis in melancholia hypochondriaca, de qua vid. Solenand. l. c. 1. p. 172. Vertiginoſis pariter obeſſe nimium hypocauſti calorem vel ſolæ fœminæ hyſtericæ norunt, & rationibus probat idem l. c. p. 8. Taceo de aliis damnis moleſtiis & ſymptomatibus ſomno impedito, apoplexia, paralyſi epilepſia & convulſionibus exinde prona-

tis

tis vid. B. de Vias in ſylva & Sennert. P. L. 1. p. 11. pag. 31. p. 111. 391. de deliriis, mania, imbecillitate corporis, lethargo, hæmorrhagiis, hæmoptyſi, inflammationibus doloribus imprimis capitis, palpitatione cordis, anxietatibus circa præcordia, inquietudine, animi deliquio, viſus imbecillitate & obſcuritate &c. Nephriticis præ aliis noxam quoque affert ſi dorſum ſæpius igni aut fornaci obvertatur nimis calidæ. Natura enim nimii caloris hæc eſt, quod partes heterogeneas cum corpore mixtas non tam ſeparet, quam intimius ſæpius eas combinet atque conjungat. Dicto fidem facit experimentum illud chymicum. v. g. ſal tartari ſulphure mixtum ſi tractetur igne, ſulphur non totum avolat in auras ſed firmiter implicitum manet cum particulis tartari alkatinis, quod color rubicundus, ſapor fœtidus & Tr. ſulphuris quam ſpir. vin. poteſt extrahere, luculenter evincunt. Rurſus ſi igne fundas ſulphur vulgare cum argento, ſtanno, plumbo, ſulphur, vehementiſſimo etiam igne non poteris iterum ſeparare, quin potius intimius remixtum maneat, & metalla iſta friabilia reddat. Amplius dicendum eſt, calorem ambientem nimium motum ſanguinis & humorum præter naturam maxime inteſtinum concitare, ſpiritus exſolvere, acrimoniam ſalino ſulphuream i. e. malignitatem, venenum procreare, intendere, augere, in actum deducere, quo enim attritio ſalium fortior eo & majorem ſubtilitatem, penetrantiam & acredinem acquirunt. Tempore æſtivo in febrili intenſa ſanguinis commotione in febribus præſertim tertianis, ardentibus hecticis, excrementa acria ſalina & ſulphurea præter modum abundant & in corpore generantur multiplicanturque. Experientia teſtis ac vindex eſt, purpurarum, variolarum, morbillorumque puſtulas ac maculas promtius ſumere incrementum, quo magis calefiant ægri. Regimen igitur moderate calidum ſit, & æqualem ſemper ſervet calorem, qui omnium accuratiſſime beneficio thermometrorum haberi poteſt. Æger quoque ad ignem ne nimis appropinquet aut diu ſedeat juxta ipſum, maxime ſumpto cibo & vultu oppoſito, imprimis ſi luculentus in camino eſt accenſus, multo minus frequenter eum adſpiciat, hebetat enim viſum, & cauſatur vertiginem quod præ aliis, qui ex oculis illorumque hebetudine &c. laborant, teneant ſedulo: oculis enim hæc tria maxime officiunt, ignis, ſol atque ventus. Refertur Reges Perſarum ad Regnum & Regimen perventos fratres ſuos omnes ut ad illud inhabiles fiant, viſu privare ferro candente ante oculos diu poſito. Quare dorſo ad ignem converſo cubent aut ſedeant ejuſmodi ægri; vel convenit potius aliquid, umbraculum quoddam igni & oculis interponere. Quin imo hoc in genere tenendum eſt longe conſultius illos agere, qui in hypocauſtis ex fornacibus calefactis non cubant & dormiunt, ſed cubiculum per apertam

tam januam, per quam ad proximum hypocaustum calefactum itur, temperant, nam secundum ipsius Hippocratis sententiam 4. epid. t. 13. somnus in cubiculo non calefacto, modo corpus bene sit tectum, potius laudatur pro sanis pariter atque ægrotis. Denique non plane supervacaneum erit monere, ne conclave sit noviter calefactum, quoniam tussim, phthisin inde ortas esse medicæ observationes loquuntur, ac ut fumus fornacis atque carbonum avertantur qui suffocationem parere possunt, juxta Hildanum C. 4. obs. II. fol. 22. & Amat. Lusit. Cent. 7. curat 33. Si de frigido & sicco aere in conclavi temperando. hic quoque quoddam legere velis, consilium Foresti vid. obs. Lib. 4. obs. 6. p. 117. legas, qui in cura febrium hecticarum jubet ut calidæ aquæ parietibus adspergantur.

§. XI. Pro alterando ac corrigendo aere (cujus alteratio arte instituta plurimum certe potest, tum ad vitam protrahendam, tum ad morborum causas evincendas) porro fiunt odoramenta, irrorando cubiculum svaveolentis, aquis destillatis, lintea intincta (quæ apud Italos hodie adhuc præsertim frequentissimi usus sunt,) circumtegendo & expandendo, fornacem calefactam conspergendo, illinendo pariter ungventis svaveolentibus. Apud nos hodie usitatiores sunt suffitus, vapores fumique excitati ex succino, benzoe, thure bacc. Junip. fol. lavendulæ & similib9, qui & alias ex variis in variis quoque morbis commendantur, ab ipso Hippocrate jam dudum commendati Odorum enim sicuti in morbis procreandis adversorum abusus, ita gratorum usus in medicina non paucus est, ubi præcipue excitandum, refocillandum, incidendum, aperiendum, resolvendum, expellendum, sistendum, roborandum: ut enim morbos imo ipsam mortem subito possunt excitare ita & subito opitulari & vitam uno sæpe momento reducere: Adeoque Medicis fumos vendere licet. Hi enim non tantum ad superficiem corporis, verum & intimius per nares, aures, fauces, uterum, anum recipiuntur. Cui ignotum esse potest in lipethymiis langventes evanescentesque spiritus animales fragrantium odore revocari instaurarique: Aer enim ejusmodi infectus per omnia spiracula in corpus recipitur ad humores atque ipsos spiritus animales transit &c. Quibus morborum gravissimorum etiam & desperatorum malorum præsentanea sæpius sanatio & infirmorum refocillatio & restauratio perficitur: via enim & ad spiritus atque humores iis perquam est expedita, conf. N. Piso L. 1. de M. C. C. p. 41. & Helmontius Fr. Imag. ferm. imp. m. sem. §. 16. & spiritus ipsi ut corpora cognata atque affinia refocillantur facillime. Sed horum usus abusu hodie fere recessit. De iis Hippocratis hæc censura est: odores implent, oblectant, placant 6. epid. aph. 14.

Sect. 8.

Sect. 8. hocque monitum, oportere medicum odorum speciem scire, commutare & qualibus uti opus sit in quacunque occasione judicare. Memorandum inter exempla hujus rei, quod multi morbi a multis medicis suffumigiis solis curentur, ut sunt catarrhi quidam, quos frigidos vocares & falso, acido, acres, tumores, fluxus varii generis, dolores, epilepsia, capitis gravedo & dolores, aliique capitis affectus frigidi dicti & soporosi, angina pituitosa, infarctus quandoque pulmonum, asthma & orthopnoea, empyemata. Sic & Langius in Miscell. curios. suffituum evaporationes, tam inspirando naribus, quam hianti ore excipiendo eas, summe proficuas in tabidis expertus est atque phthisicos desperatos suffitum ignis ex auri pigmento exempli gr. rite præparato &c. solis curatos affert Heurnius method. ad prax. cap. de suffitu. Non adducam jam pluribus, quod ad hoc trahi potest, furnariæ exemplum apud Matth. de Gradibus qui per hunc inspiratum siccum furni aerem XXVIII. per annos phthisicam quandam supervixisse testatur. His inter alia utile præsertim est si in camino cespites bituminosi sulphurei (Torff) comburuntur. His Batavi acceptum referunt quod a phthisi fere sint immunes. Alii de aliis idem referunt, ut de suffocatione hypochondriaca D. Sennert. Lib. 5. instit. P. 3. S. 3. c. 31. Weker. Lib. I. antid. general cap. 53. menstruis mulierum & lochiis suppressis & nimis fluentibus. Hippoc. Sect. V. aph. 28. M. A. Sinapius in Paradox. med. p. 80. videatur de curatione strumosorum per fumum exceptum. Præter Autorum variorum testimonia experientia quotidiana de multis adhuc aliis idem testatur, ut de prolapsu ani & uteri hæmorrhoidibus, tenesmo, lue venerea, ulceribus aurium, narium, oris, uteri &c. Sic Joh. Lerius in historia navigat. in Brasil. americ. capite 2. p. 201. admirandas petiin variis morbis virtutes odoretenus applicati miris laudibus extollit. Notatu in hanc rem dignissima sunt, si vera sunt, quæque de Abderita Philosopho Democrito ex Diogene Laertio tradunt eum annum nonum supra centesimum agentem vitam 4 triduo ex solo panis calidi, vel secundum Joh. Alexandr. & Oribasium mellis odore conservasse: & quod Plinius lib. 7. Hist. N. refert Astomorum gentem ex solo vivere odore. Similem historiam Ph. Melanchton, recitavit, moechum fame enecandum per multorum dierum spatium carcere nidore carnis assatæ, quæ quotidie ad poenam augendam offerebatur, vivum fuisse servatum. Equidem reor aeris influxum & qualitates ejusdem ad spirituum animalium generationem conferre plurimum adeoque etiam odores fortes atque fragrantes spiritus vigorem spirituum animalium totiusque corporis vario modo variasque per vias augere ac instaurare, licet de nutritiva eorum vi quam historiæ

modo recensitæ indicare videntur, quædam eaque haud exigua difficultas mihi se objiciat. Non vacat autem jam difficilem eam censuram adducere, an ejusmodi odoramentorum effluvia volatilia & subtiliora per nares & fauces una cum aeris quadam portione pro spirituum animalium elaboratione immediate in cerebrum ingrediantur atque materialiter ad spiritus formandos concurrant, aut an vellicando saltem & stimulando agant, quam priorem sententiam cum ipso Hippocrate Galenus, Vesalius, Laurentius, Columbus, Varolius, Bauhinus, Fracassatus ex anatomica scientia probant, posteriorem vero H. N. Hyghmorus variis argumentis asserit, conf. cui volupe est Verulamii Histor. natur. Varias pro variis suffimentorum formulas reperies sufficientes apud Deker. in exercit. med. pract. cap. 2. Pro iis qui catarrhis laborant, cubitum ituris, culcitras odoratis & fragrantibus aromatibus sedulo apud nos etiam mulierculæ solent suffire. Hæ ante somnum lectulorum ejusmodi suffumigationes veteribus præcipue solemnes erant non vane credentibus per eas commodam requiem comparari, diuturnas curas ac molestias eas impedientes relaxari, phantasiam placari, insomnia molestia impediri &c. Huc spectat quando in variis morbis, variis conspergere ac consternere cubiculum practici svadent, v. gr. pro hoemorrhagiæ obnoxiis, phreniticis, maniacis vid. P. Sorbait M. p. 34. item in cardialgia &c. aceto aqua rosacea, & foliis vitis nympheæ, myrti, quercus rosarum fol. salicis præsertim & vitis quæ per conclave conspersa, salacitatem extingvere creditur, quare & arbores castæ hæ dicuntur, unde & ejus folia quondam a foeminis in urbe Atheniensi ad custodiendam castitatem cubiculis insternebantur in Thesmophoriis, quæ Cereri sacra erant, ut perhibet quidem Dioscorides Lib. 1. cap. 35. p. 70. sed an eventus etiam opinioni semper respondeat nemini se prædem præstitit nec quoque potuit. Ego equidem nemini facile svasor essem ut hanc sponsionem iniret. Piso L. C. C. in lethargo per conclave, thym. puleg. in stupore Theodos. in Ep. Med. p. 331. majoran. sicc. & cort. citri spargere, in melancholia hypochondriaca 1. Manardus Ep. 4. L. x. per cubiculum res odoratas sterni & suspendi svadent. Practici alii aerem svaviter olentem in palpitatione cordis, commendant. Parantur & alias commode candelæ medicinales & fumales ex resin. bals. sulphuris, variis additis carbonibus salicis, glutine ichtyocollæ mucilag. tragacant. quæ lenem, sed continuum emittunt fumum & odorem longe lateque spargunt atque pervadunt aerem, emendant & corrigunt. Monendum tamen est, ut eligantur odoramenta cuilibet grata, individuorum cum hic mira observetur discrepantia miraque idiosyncrasia cum quibusdam nauseam quædam excitent, aliis

aliis alia suffocationis & animi deliquii aliorumque incommodorum periculum inferant: Sic de noxio rosarum odore qui hystericis alias mulieribus ordinario est invisus Sennertus T. 1. Lib. 5. Sect. 6. cap. 3. O. Tachenius in Hippoc. chym. legendi sunt Levi Lemnius De Arabibus dicit eos ob nimiam rosarum fragrantiam, qua Arabia redolet adeo affici ut male olentia pro optimis balsamis quærant sibi. Scaliger exercit. 153. Sect. 10. Cardinalis rosarum odore demortui meminit, qualia exempla plures hinc inde notarunt Pierius Hierogryph. Lib. VIII. in scarabut. &c. Nec subticendum fumum densiorem nimis ex optimis, licet spiritibus animalibus obesse. Quare consultum est si ita res ferat ut fumum in conclavi excitatum prius sinant diffundi antequam in illud recipiant. Illum Bonettus Merc. comp. p. 75. recte in omnibus morbis a fumosis vaporibus excitatis v. gr. ab opiatis incaute assumtis, carbonibus foetentibus, cerevisia & vino despumantibus metallorum vaporibus crocii similiumque vaporosorumque effluviis &c. it. & præcipue quidem in morbis pectoris & vitiis respirationis variolis morbillisque catarrhis calidis sic dictis: oculorum morbis, pleuritide peripnevmonia, hæmorrhagiis, internis, alvifluxionibus biliosis, arthritide &c. damnatur quoniam ejusmodi irritatione sua simul irritant. Nec commoda talia sunt gravidis, senibus macilentis morbis debilitatis & extenuatis in suppressione mensium a calida sic dicta causa, ubi frigida potius prosunt. In genere corporibus biliosis, calidis, ejusmodi suffimigia odorata potius nocent. Addo illa minus quoque locum in hystericis, & quibus caput infirmum est & debile, quibusve dolet quosque apoplexia præstolatur & affectus soporosi invenire. Odor præsertim hoc nomine caryophyllorum & florum narcissi, vid. Langii epist. lib. 11. p. 690. & levcoji lut: vid. Greg. Nymann lib. de apoplex. fol. 304. suspectus habetur. Ejusmodi enim vaporosa vaporositate sua elastica distendunt nimis tenuissima cerebri vascula. De aliis alii referunt v. gr. Ehreuf. Hagend. ore Cent. III. hist. 84. juxta alios observatores lethalem effectum ex seminis hyoscyami suffitu pro dentium doloribus sistendis notavit. Hystericis præsertim potius graveolentia & minus grata conferunt pennæ, cornua &c. accensa, ideo, quoniam irritant & excitant fortiter & respirationem augent, quo verosimile est morbi causam excuti. Pariter non instituenda sunt temere aere sicciori & calidiori calida nimirum ejusmodi suffumigia. Tunc secundum quorundam consilium frigida sic dicta potius igni injiciantur vid. Th. Barthol. Cist. med. p. 221. ut malorum & pyrorum mali & cotonei putamina, rosæ, violæ santalinum lignum & similia. Rursus apud multos recepta opinio invaluit: vid. Verul.

H. N. Cent. X. p. 950. Morborum contagioforum, tempore odores ex floribus nimium fuaveolentibus v. gr. liliorum albor: in conclavibus fervatis, fæpius nocentiffimos effe. Annecto paucis adhuc ejusmodi odores fvaveolentos, tamen intenfos epilepfiam provocare vid. Theodofius l.c.p. 369. & maniacis obeffe, cum annotatum fit, illos aromatum exhalationibus efferatiores reddi. Confer. Ridlin. Lin. Med. p. 23. An. 2. Taceo de particularibus magis v. g. quando fumum ligni fambuci herniofis valde obeffe perhibent vid. Joh. Anglici Pr. L. 11. p. 936. &c. Circa horum fuffituum adminiftrationem adhuc etiam hoc notetur primum eos equidem ordinario fere gravius ferri homines, mox autem facilius quare ne nimium curent aut metuant prima forte pulmonum deterfione facta.

§. XII. In fpecie indicandum eft tempeftatibus caliginofis, nebulofis, humidis, pluviofis, aere foetoribus forte inquinato & maxime fub infecta, peftifera & contagiofa conftitutione aërem ut plurimum corrigendum effe frequentioribus & quotidianis fuffumigiis, cum thure, maftiche ladano ftyrace, benzoe, fuccino fl. falviæ, lavendulæ, menthæ, hb. angelicæ abfinthii, fulphure nitro, pulvere pyrio, bacc. junip. & fimilibus vel etiam acetum fimplex aut rutaceum &c. fpiritus acidi fulphuris, vitrioli &c. lateribus ignitis fuperfundantur. His inftitutis fi commoditas fic ferat, feneftræ rurfus aperiri poffunt ut difcutiantur, ob quam rationem & de die commodius fiunt. Pavimenta aliquoties & quotidie confpergantur acetis prophylacticis, infufisque rad. angel. imperat. allio, hb. fcord. rut. major orig. lavend. cubeb. & fimilibus. Hunc in ufum egregia æolipyla eft, quæ in conclavi pofita liquoribus fragantibus & alexipharmacis repleta ignique pro vento artificiali efficiendo admota. Juxta hæc fiat luculenta ignis flamma ex lignis refinofis v. gr. juniperi, pin. abiet. fag. quercus, fraxini aliisque, adeoque tunc caminus merito fornaci præfertur. Quæ omnium potentiffimo remedio Hippocrates Athenas pefte liberavit quem alii bono effectu fubfequuto alibi funt fequuti ut etiam plura exempla referunt Oribafius fympof. lib. 6. cap. 24. Aetius lib. 5. de remed. c. 94. Plinius lib. 36. nat. hift. cap. ult. Plutarchus Suidas &c. Cavendum tamen ne viridia ligna, quæ concremata copiofum madorem exfudant & magis adhuc putrida ligna in ignem conjiciantur, quod peffimum merito habetur. vid. Boneti Polyalth P. I. p. 440. Mulierem ex igne fuccenfo ex putridis lignis in balneo animi deliquio correptam effe recenfet Galenus 2. aph. com. 41. Hanc noxam fic forte inductam corrigent baccæ lauri folia rorismarini, flores lavendulæ fuccinum fimiliaque igni fuccenfo injecta vel odoramenta ex ligno aloes, ladano, ftyrace, fandaracha,

benzoe, caryophyllis, nuce moſchata &c. Atque ejusmodi eligantur, quæ non fumum, ſed copioſam flammam reddunt. Egregia certe ignis virtus in multis, ut ipſe reſplendet. Nec eſt obſcura ratio: ignis enim motu rapidiſſimo ſubtiliſſimæ materiæ ſtimulo quodam potentiſſimo in corpore humano motum vividum inſtituit, quo humores ſolvuntur, dimoventur, attenuantur corpora, obvia mutantur &c. quod ex multis chymicis operationibus edocetur, quæ varia varie concreta mutant alterantque. Hocque ſuo celerrimo motu ſimul aerem ventilat ac purgat omnes vapores noxios exturbando, & partes balſamicas oleoſas, ſalinas volatiles, ſpirituoſas, acidas &c lignis concrematis ei ingerit. Verbo ignis corrigit aeris quietem, gravitatem & intemperiem. Notior res eſt, quam quæ peculiarem commemorationem commereatur, lue peſtilentiali graſſante tormenta bellica pulvere pyrio oppleta ſæpius explodere, quo remedio ſolo Tornacenſes Lev. Lemnio memorante civitatem ſuam a peſte immunem præſtiterunt, atque ignes luculentos inſtruere, non ſolum in conclavibus, ædificiis, ſed & hinc inde in plateis e re eſſe; Namque hoc in genere veriſſimum eſt, ſi vitio aeris morbi graſſantur, id non niſi vento aut igne poſſe corrigi. Autor eſt Marſ. Ficinus epid. antid. cap. 24. accenſis facibus carbonibusque bene ſuccenſis & manibus aſſidue geſtatis ab illis, qui peſte correptos inviſunt, eosdem tutos reddi: Cæterum, & in aliis luculentus ignis in cubiculo laudatur. Svadet Nic. Piſo L. I. de M. C. & C. p. 77. in convulſione ex repletione quam vocat, in conclavi continuum ſervare ignem; imo ignem ab utraque lecti parte ſuccendere. Egregiam hanc ignis virtutem præter hæc & offendimus in uſtionibus Veterum ut Hippocr. L. de int. affect. Plin. Æginetta Al. Trall. L. 8. Alpinus de Med. Ægypt. aliique habent. Multus in primis in hoc argumento eſt. M. A. Severinus in Pyrotech: Chirurg. In cauteriis actualibus noſtro adhuc ſeculo uſu perſpectis quibus & moxam Chinenſium ſimilem fungis olim Græcorum, vid. Cornarius, adeo decantatam accenſeo, cujus eximium uſum igni plurima ex parte ſi non ſoli adſcribendum eſſe tantum non reputo. Ob argumenti ſimilitudinem addo, quod Valvaſſor in Deſcr. Carn: p. 156. ſemet ipſum vidiſſe traditi: nempe in monaſterio quodam Carniolæ globulo cryſtallino ſervato collectis radiis ſolaribus maniaci in fronte aduruntur, unde mox profundo ſomno immerguntur, a quo dein expergefacti, priſtinæ ſanitati reſtituuntur, E converſo fere Itali farragine ignita utuntur ad depellendum ſoporem, de quo conf. R. Lentilius in miſcell. P. III. p. 220. Dies vix ſufficeret, admirandis ignis virtutibus fere infinitis recenſendis; hoc tantum primario jam indicabo igni accenſo, & liberiori virtutem eſſe agere in venena

illaque edomare, elicere, eliminare ex corpore per combuſtionem juxta atque eminus, Conf. Illuſtr. Boyle Exper. Phyſ. Sic vulnera ex venenatis animalibus illata ſi candenti ferro urantur, veneni expertia fiunt, & quælibet venena cum uruntur & in cinerem rediguntur, venena eſſe deſinunt.

§. XIII. Eundem in finem Qvercetanus, Follinus, Ranchinus &c. pro contagio ſc. avertendo ſvadent in conclavi calci vivæ frigidam affundere, imo alii ad avertendas aëris injurias & contagium parietes, muros de novo calce tectoria obducunt, & omnia undique ſpiracula januarum, feneſtrarum &c. vel eadem vel bitumine, cera &c. obturant. Proſpiciant ſimul tamen debite, ne ex altera parte forte noxam contrahant, cum non minus notum ſit, calcem maxime & gypſum hac ratione exhalationibus cauſticis per inſpirationem hauſtis non pulmonibus ſolum, ſed & ſangvini & lymphæ imo ſpiritibus animalibus adverſis illos que turbantibus, condenſantibus viasque per quas fluunt ſtringentibus, haut ſimplicem ſaltem tabem ſed & phthiſin conſumentem affricare. Sorbait hinc opinatur vid. Med. Pract. T. I. cap. 43. p. 323. ob hanc calcis copiam aere ſicco atque ventoſo phthiſin in Auſtria eſſe frequentiorem. Experimur item hæc effluvia fortem ſternutationem, vertiginem, oculorum ruborem, paſſionem hyſtericam paralyſin carum, apoplexiam, capitis dolorem, febres acutas, lentas, hecticas, phreneſin, peripnevmoniam, præcordiorum anguſtias infarctusve pectoris, præfocationes faucium, ſitim, langvorem virium, ſcorbutum, catarrhos, rheumatismos, imo ſæpius mortem repentinam inferre ut præter obvias obſervationes exinde periiſſe Jovianum Imp. R. vid. A. Marcell. L. 26. Valer. Max. & Baco. de Verulam. Sylv. Sylo. Q. L. Catullum vid. V. Paterculus L. I. c. 58. Hermocratem ex Hippocr. 3. epid. ægr. 2. Scipionem Æmilianum ex Eutropio Albert. March. Brand. Caſimiri Filium &c. ex hiſtoriis accepimus. Simili modo effluvia fugienda ex vernice aut pigmentis variis recenter obducta. Hoc eo magis ſedulo proſpiciendum eſt, cum nec minus notum ſit, conclavia pigmentis æque oleaginoſis foetentibus de novo ac calce obducta per plures menſes imo annos hunc retinere ac ſpargere foetorem ſi forte diu clauſa maneant & aer humidus ſubſit &c. conf. de hoc Ramazzinius de morb. artif. cap. 24. hinc ſaluti quondam lex ea Romanorum fuit multis ut ex Plinio conſtat L. 36. H. N. cap. 23. qua cautum erat, ne intra tres annos noviter exſtructa ædificia inhabitarent.

§. XIV. Ut fumi candelarum ſebacearum maxime fumoſi atque foetentes mirum in modum aerem in conclavibus concluſis alterant & ſanitati nocent præcipue ſi nullum caminum vel ſupra feneſtras ſpiracula habent: ita

ita illi ex iis non bene extinctis magis adhuc nocebunt. Etenim ut exempla declarant recenter extinctæ, lipothymiam, syncopem, asphyxiam, suffocationem ac passionem hystericam, nauseam, vomendi conatus imo mortem repentinam ipsam causari possunt effluviis suis fætidis, quæ naturam veneni obtinent salino sulphureis & alcoginosis quæ præ reliquis suffocandi vim habent, & quæ tangendo narium nervos spasmos producunt. P. Ammannus in medic. Critica p. 367. recenset foeminam Lipsiensem in confectione cerearum in conclavi undiq; clauso occupatam propter fuliginum attractionem in catarrhum suffocativum incidisse. Imprimis gravidis adversissima hæc sunt, dantur enim mulieres adeo teneræ constitutionis, ut vel candelæ non bene extinctæ nidore abortum patiantur, viditque earum multas Libautius; nec aliis ejusmodi exempla ignota sunt. Aristoteles jam annotavit Lib. VIII. histor. animal. c. 24. inter cæteros fœtores gravidis præcipue obesse extinctæ lucernæ fumum. Plinius N. H. Lib. VII. c. 7. idem refert & ei occasionem fragilitatis humanæ reminiscentiam belle sic loquitur vel de ea potius conqueritur: „Miseret profecto atque pudet æstimantem, quam frivola sit animalium„ superbissimi origo, quam plerumque causa abortus fiat odore lucernarum ex-„ tinctu.„ Hi pessimi fumi eo magis ægrotantibus perniciosi, atque maxime apoplexia, paralysi, veterno tremore & similibus morbis correptis, & capite infirmo, respiratione difficili præditis, epilepticis, hystericis, catarrho suffocativo asthmati & aliis pulmonum & cerebri morbis obnoxiis. Singulariter præter recensita oculis etiam adversantur & visus hebetudinem inferunt. Hinc etiam eo minus accendendæ candelæ forte ex molliori impura pinguedine paratæ, vel sevo ex animalibus minus sanis, vel ex iis, qui morbo interierunt, hæ enim graveolentiam, & nidorem spirant hominibus nocivam, de qua re conf. Solenander Consil. p. 462. & p. 492. Candelæ quoque graviorem & acriorem spirant odorem ex sevo bovillo & suillo quam ex vervecino. Lampades pariter ex oleo imprimis nucum & rancido paratæ pessimæ sunt, quarum fumus æque cephalalgias, vertigines, stupores, affectus soporosos, & similia mala modo nominata infert, quod exemplo Ramazzinus in Tract. de morb. artif. cap. XV. declarat. Quare (ut obiter quod mihi in mentem venit scribenti adscribere liceat) proprietatem commodam obtinere templum illud in Carniola Valvassor in Gl. Carn. T. II. p. 757. dicit (si res ita se habet,) quod nullam candelam ex sevo & oleo, sed ex cera tantum accensam patiatur. Omnis enim ex pingvedine aliqua graveolentia pessima est. Id discriminis etiam in ellychniorum materia ponunt, & ex gossypii filis ducta & juncorum medullam pro lampade construenda potius, quam ex canna-

bis vel lini filis, & pura, elota, candida potius quam crassa, impura, sordida volunt. Confer. Solenand. l.c. S. V. p. 462. Omnium optimo vero instituto omnis candelarum & lampadum fumus per tubam foras educendus erit. Alii quoque fumi æque nocivi ac illi modo nominati sedulo avertantur in cubiculis ægrotantium ad quos varia subinde adstantium & ministrantium quædam negotia occasionem suppeditant. v. gr. ex accensione candelæ sulphureæ in cubiculo maxime oritur fumus qui acidus, narcoticus & suffocans est, ex quo inibi cubantibus læsio haud exigua contrahi potest. Multo magis adhuc nocebit fumus crassus & foetidus carbonum maxime lignorum ardentium, quæ non raro pro variis scopis in conclavia ægrotantium ingeruntur, qui fumus maxime si pinguis quædam materia, ut sæpissime fit, quando super illos escæ præparantur & calefiunt, incidit, vi sua suffocativa ac narcotica pulmones proxime ac dein ipsum cerebrum illicque vasa lædit præternaturali distensione, aeris purioris & tenuioris accessum impediendo, elaterem & systolen arteriarum subtilissimarum in meningibus cerebri infringendo tollendoque sicque sangvinis stagnationem & congestionem, tandemque corruptionem efficiendo. Monstrant has noxas symptomata ex observationibus ejusmodi collecta, vertigo, cephalalgia, aphomia movendi impotentia, animi deliquium, mentis alienatio atque sensuum motuumque omnium oppressio & torpor, profundus sopor. Tristis hujus eventus exempla collegerunt Amatus Lusitanus Cent. VIII. curat. 33. Forestus Obs. IV. Lib. IX. Marcel. Donatus Hist. memorab. p. 107. Solenander in Consil. Sect. V. p. 461. Welschius in Sylloge curat. & observ. observ. 54. p. 173. Lossius in observat. Lib. 1. obs. 26. Ramazzin de morb. artif. suppl. Lancisius de subitis mort. Lib. I. Cap. IV. obs. II. p. 136. L'histoire del Academie des sciences Ao. 1710. p. 727. ubi simul legitur in cadaveribus hominum hoc fumo lethifero enecatorum cerebrum notabiliter affectum inventum atque meningum vasa nimium sanguine distenta infarcta ac inflammata visa fuisse. Præfocati sic servantur si modo extemplo ex hypocausto fumido & concluso in aerem liberum transferantur, & artus præsertim plantæ pedum fortiter pannis asperis fricentur aut etiam vena in brachio secetur.

§. XV. Juxta hæc, jubente Hippocrate, ut circa ægros omnia munda esse debeant, quemadmodum priusquam æger ingrediatur purgandum est conclave, ita & illud quoque purum & mundum semper servetur, sordes foetoresque imprimis cum cubicula ægrotantium ordinario certo modo foetorem spargant, diligenter sæpius que & quotidie ejiciantur, abstergantur, abluantur longeque ab ædibus projiciantur, quisqualiæ vel quod tutius adhuc concrementur

mentur ibi; præprimis in morbis contagiosis omnium maxime vero in dysenteriis aliisque similibus excretionibus notatis. Foetore enim & effluviis copiosioribus suis nocivis morbidis, quæ perniciſſime per totum conclave se diffundunt, hæ peſſimæ sordes & corpora vicina afficiunt contagio. Munditiès vero & non parum spiritus recreat & infectioni resistit. Præterea in variolis & morbillis nil magis nocet, quam foetor ejusmodi. Nam foetor haud raro tantus est in ægrorum hypocaustis, ut vix libere spiritum ducant, hinc senties ibi varios vapores adversos non solum illos, qui ex ipsis ægrotis exhalant, sed & qui aliunde subinde accedunt. Præsertim tum & sæpius videbis magna oborta nausea, detentos in lectis diu impuris scrophorum instar involutabulis coeni hinc inde moventes sese, olfacies, quos ulcera putrida spirant, quos foeces excretæ excitant, offendes illos, quos cura neglecta, exsiccatio linteorum sudore perfusorum, coctio, præparatio, remediorum alimentorumque & similium causantur, quæ plurima miasmati morboso transvehendo causam, occasionem ac vehiculum præbent. Seorsim hic mentionem faciam observationis, quam D. Faschius Jenensis affert, vid. ejus *Disput.* de morbo hungarico p. 17. quod nempe cibus in conclavi febre maligna laborantis & demortui cibus præparatus & assumtus miasmate morbido impraegnatus quendam eodem morbo mox affecerit. Intempestiva tamen quandoque conclavium repurgatio & abluitio nocumento esse potest: Notabilem de hac re observationem Tulpius adducit lib. 4. cap. 52. quod scilicet in variolis ex conclavium pavimentis aqua gelida improvide a mulierculis detersis insignes convulsiones, terribiles morbi commitialis insultus cum algido extremorum frigore aliaque graviſſima symptomata excitata fuerint. In similibus igitur similis quoque cautela est observanda. Insuper pulvis studiose vitetur, qui non parum quoque nocet, imprimis vero in oculorum & respirationis vitiis. Foetores vero expellantur adversi atque nocivi ejusmodi, accensione subinde ligni juniperini, fagini &c. suffimigiis variis jam præparatis, gratum odorem spirantibus & spiritus instaurantibus, quæ sub forma trochiscorum, massarum, candelarumque &c. venduntur. Prostant quoque varii liquores & balsami in ejusmodi usum compositi. Omnes vapores graveolentes narcotici studiose vitentur, quales etiam ex fornace non raro alibive proveniunt. Insuper hoc speciatim adhuc animadverti potest: in conclavi ægrotantium escæ non facile aut rarius præparentur neque prandium & coena ab aliis ibi habeantur, ne ægri ex odore ciborum & ferculorum tædium nauseamque adipiscantur & appetitum jam langvidum perdant penitus, quod ordinario accidit iis, qui dapes tractant,

unde coqui, ſtructores, & qui diſtribuunt cibos, minori ſemper appetitu feruntur: Quanquam & hoc non negandum ſit, ægris, quibus appetitus languet, quandoque dum prandentes & avide cibos ingerentes adſpiciant, ſalivam appetitumque moveri & excitari. Non modo ipſum conclave mundum ſemper ſervandum, ſed munda etiam ſint omnia, quæ vident, quæque tangunt quibusque utuntur ægrotantes; nimirum munda & candida ſint vaſa, quæ ipſis offeruntur, omnia mantilia, mappæ &c. Ceterum omnis tumultus & ſtrepitus ædium hypocauſtorumque, januarum pulſationes, ſoni acuti &c. ſedulo avertantur, qui præſertim in magnis doloribus, præ omnibus vero aliis, capitis, ac ubi tympani membrana in aure ſpasmodice ac nimis tenditur, quod & in affectibus hypochondriacis, flatulentis, in febribus, inflammationibus quibusdam &c. familiare eſt, ac plane intolerabile malum, & ubi ſomnus exoptatur, vitandi ſunt. Præſertim tempore nocturno, quo omnes ſoni ex longinquo etiam magis percipiuntur, auditu, paucioribus ejusmodi occupato. Phrenitici omnium citius & facilius a leviſſimo etiam ſtrepitu irritantur, unde & hoc inter ſigna hujus affectus cenſetur; ſilentium vero omni cum cura procurandum. Quanquam hæc veriſſima ſint, concedendum tamen interdum & hic, ut in cibo & potu conſuetudini eſt, quando gaudent quidam magis uno certo loco quam alio, ut mihi Tiguri, Helv. commoranti opificem febre continua laborantem videre contigit, qui in ſua opificina & inter laborum ſtrepitus melius ſe habebat, meliusque quieſcebat, nam ſeparato in conclavi manere nullatenus potuit, ab illoque abhorrebat, atque eo delatus delirio atque ſumma inquietudine tentabatur, ut & alios videbis multos, qui in mola bene dormiunt, qui a pulſu campanarum &c. vix excitantur. Conſuetudinis hæc ratio in aliis quoque hucusque recenſitis ac in ſequentibus recenſendis poteſt haberi. Exemplo ſint adhuc binæ, quæ mihi jam ſuppetunt hiſtoriæ, altera a R. Solenandro in Conſ. med. ſect. V. Ob. 16. C. XV. allata, quam lubet integram tranſcribere. Accidit ut ruſticus quidam febricitans acutiſſime perductus ad Hoſpitale, nullis remediis a D. Gisberto curari potuerit. Tandem ex morituro quæſivit, ecquid peteret, quæ fuiſſet victus ratio antea? dicebat: ſe plane ab iſto cibo & potu & ſyrupis & id genus ſimilibus & lecto, qui nimis eſſet mollis, abhorrere, quod non dormiſſet intra 19. annos in lecto, atque uſus fuiſſet cepis, caſeo bubulo, & ſimilibus duræ coctionis, ſub divoque in ſtramine veſtitus dormiviſſet. Tandem D. Gisbertus una nocte permiſit, ut in ſtramine dormiret, deinde ut afferetur cepa, ſal, cum aqua frigida, conſenſi, & D. Gisbertus, arbitrans illum tandem eo citius moriturum, cum ille poſtridie igni, præter omnium opinionem igne. Videndum igitur Medico diligenter,

ut

ut consuetudinis habeat rationem in omni morbo. Ostendit D. Gisbertus hoc exemplum multis bonis viris advocatis, dignum quod observetur. Alteram Caspar Hoffmannus recenset Lib. 5. 1. M. Cap. 46. §. 2. de equisone febricitante, qui ex suo stabulo in conclave mundum delatus ægerrime se habuit; in stabulum vero iterum missus brevi convaluit. Sic visi alibi sunt piscatores, qui nonnisi in cymba ad mare, opiliones, qui in ovili in tenui lecto aut stramine saltem convalescere potuerunt.

§. XVI. Ob aeris debitam temperiem & æqualem conservandam & malas ejus qualitates avertendas arcendasque in peste præcipue & morbis aliis contagiosis grassantibus & aere labe quadam infecto, conclave bene clausum atque munitum servetur, non modo fenestras, sed & minimas rimas bene occludendo, occlusasque servando, præsertim tempore nocturno aere insalubri, nebuloso, frigidiori vel adverso vento, maxime in morbis frigidis & humidis, hydrope, catarrhis, tumoribus œdematosis, capitis læsionibus, vulneribus, contusionibus, doloribus, ophthalmiis, deliriis, phrenitide, variolis, morbillis, purpura, febribus lymphaticis malignis, & in genere omnibus iis, in quibus transpirationes & evacuationes sensibiles & insensibiles per sudores & diaphoresin copiosæ & continuæ sunt instituendæ, in quibus aeris afflatus mirum nocet. Atque adeo Galenus ægrotos non modo in liberum aerem, verum etiam ad januas & fenestras, quoniam ventus maxime omnia spiracula eaque exigua potest transire, sæpenumero deducere vetat. Imo hoc habetur, ventum per rimam aut angustiorem locum spirantem deterius afficere. Hinc Cartaginenses, ut se contra ventorum, imbrium & maris halituum injuriam magis se munirent, ædificiorum parietes pice obducebant. In hypocaustis vero ejusmodi locisque conclusis, quando præcipue hyemali tempore intus accenditur ignis, aer exterior majori per rimas irruit nisu, ac impetu ventumque plus minus in conclavi producit. Nam ignis ibi accensus celerrimo & vehementissimo intestino suo motu ætheris, aerem anteriorem in conclavi propellit, expandit, rarefacit, ut levius spatium minusve resistens efficiatur, in quod a tergo aer intrans compressior graviorque motum ejusmodi concitat. Amplius dicendum est, fenestras januasque firmissime clausas obicibusque obditis servandas esse, ubi somnambuli & imprimis maniaci & melancholici detinentur, ne accepto damno demum januam claudant. Medium hoc imprimis atque remedium somnambulis est, quando surgentes cubiculo egredi nequeunt, sed repertis ubique omnibus obstrictis forte evigilantes & consternati, lectum repetunt, ibique permanent, quo pacto simul spiritus animales aliter determinantur, pristina repetentes vestigia, illorum simul mutantur cogitatio-

nes. Attamen hoc non ſemper & ubique ſtrictiſſimæ obſervantiæ ſummique rigoris, ſed potius interdum ſpiracula in parte præſertim hypocauſti ſuperiori ſunt concedenda, ut perſpiratio fiat, quod in multis neceſſarium eſt, v. gr. ſcite Gesnerus ſuadet in Epiſt. p. 30. ut locus, in quo æger peſte laborans decumbit, foramen habeat appertum ſuperius, quod alternis vicibus aperiri poſſit & claudi, ut halitus noxii exeant, præſertim ſi ſudat validius & copioſius. Immo non raro, atque ſæpiſſime ſuadendum venit feneſtræ hæ vel illæ & januæ aperiantur, ſi nimirum aer ſalubris ſit, ut purior liberiorque aer & ex optimis cœli plagis ingrediatur atque ſic aer ventiletur, & aer aere expurgetur, unde Rhaſes in quovis fere morbo bene & ſæpius perflatas cameras voluit. Hoc fiat præſertim a ſole jam aliquot horis orto, quo aer purgatus & ſalubrior eſt, ſed videndum etiam ut temperatus aer admittatur, neque frigidior juſto aut calidior, aut humidior &c. Si vero id fieri non poteſt, quid agendum ſit vid. Galen. Lib. 9. methodo medendi C. 14. & Avicenn. 2. 1. Doct. 2. ſum. l. c. 678. Aer enim paucus & diutius concluſus maxime calidus, (qualis ſemper ille in ægrotantium conclavibus eſt) niſi bene moveatur, celeriter vitium contrahit, eoque magis cum fuligines ex ægro & adſtantibus &c. exhalantes craſſiorem & impuriorem reddant. Hunc enim ſic deſcribit Solenander ſec. 1. conſil. med. „10. Nec ille aer laudandus eſt, qui hypocauſtis eſt Germanicis, maxime iis qui „a plurimis frequentantur, vel in quibus compotationes celebrantur conclu„ſus, nec perflatus, continetur. Is enim præterquam, quod caput egregie one„rat, etiam diſſolvit humores, & colliquat in capite & pulmonibus idemque „nativo ſpiritui eſt valde nocivus. Hinc qui diutius in conclavi concluſo ejusmodi miaſmatibus morbidis referto permanent, ſcorbutum contrahunt, profluvium capillorum, vultum pallidum & ſqualidum &c. Hinc etiam ſæpius videmus, quod in magnis concionibus, in locis, ædibus, conclavibus minus laxis multi hominum imbecilliores ex cœtu ubi deficiunt, exire liberioremque aerem ſpatiumque laxius quærere cogantur, ubi etiam mox refocillationem inveniunt. Hinc & aer in convallibus depreſſis ut inſalubris culpatur. In hunc finem etiam ideo venti medicati pilarum æoliarum beneficio inſtitui poſſunt & ſolent in magnum ægrotantium emolumentum, ad excitandos, confortandos ac refocillandos eosdem, de quibus adeatur Celeberr. D. D. Valentini in Armamentario Naturæ ſyſtem. p. m. 121. Perflatus vero aer & liberior emendat, inſtaurat humores, movet & promovet ſpiritus & animum recreat, &c. Exempla periculoſæ ſic aeris liberioris ſubtractionis in illuſtr. D. G. Montecuculi Conjuge vid. in Eph. G. N. C. D. 1 1. ann. 2. p. 426. & in binis pueris in Loſſii obſervat. medic. Lib. 1. obſ. 26. Si

vero

vero aer aere non possit purgari inclusus conclavi, per ignem luculentum camino accensum vel etiam per suffumigia commodissime corrigatur. Primarii morbi, qui hoc ipsum expetunt, sunt cardialgia, animi deliquium & lipothymia, adeo ut aeris liberioris afflatus ab illa protinus liberet, atque asthma præsertim, catarrhus suffocativus & vitia respirationis alia, polypus cordis, pica, scorbutus inveteratus, morbi maligni, putridi quidam, vid. Vallesius Meth. med. p. 1141. nephritis, vid. Nic. Piso L. III. p. 148. febris ardens p. 441. atrophia seu phthisis nervosa a. p. n. statu spirituum & a tono nervorum perverso proveniens, & phthisis ipsa pulmonalis & ulcera inveterata, hectica, Frambesarius Can. & Conf. M. LIV. p. 249. Riverius Pr. Lib. 17. c. 3. p. 303. calculus Solenand. Conf. Med. S. 2. p. 200. gonorrhoea, affectus capitis cum cruenta sputitione N. Piso de MCC. p. 179. ventriculi imbecillitates, vid. id. l. c. p. 420. arthritis l. c. S. 4. pag. 420. affectus hypochondriaci, melancholici id l. c. S. 11. p. 124. stupor & paralysis l. c. p. 136. & fere quivis longi morbi. Superaddo his denique variolarum morbillarumque principium, sub quo melius cum ægrotis agitur, si liberior, temperatior tamen aer concedatur iis. Agnoscunt hoc omnes prudentes medici, ut agnoverunt jam pridem ex Scriptoribus ingenuus atque cordatus Forestus 6. obs. 44. post hunc J. D. Horstius obs. anat. 9. & novissime Sydenham observ. circa morb. acut. & de variolis confluentibus. Hac de re insuper Hioppocr. lib. epid. VI. text. 9. sic loquitur: „Cui attemperatio moliri oportet, aperiri cubiculum, ut pateat vento introitus & exitus. Et eodem„ loco textu 21. De consvetudine monet, idem, inquiens: Si quis„ sub divo consveverit decumbere, lædetur in valde concluso loco.„ Parturientibus Rod. a Castro de morb. mulier. L. 11. p. 525. aere imprimis calido existente svadet, ut aer sæpe diffletur & fenestræ aperiantur, exemplisque variis probat, hocque instituto in maximo partus labore feliciter peperisse, quemadmodum & (ut incidenter hoc saltem moneam) Hippoc. opinatur recens natis valde obesse, si in concluso aere diu maneant, sed expedire, ut mox liberiori aeri adsvescant. Reconvalescentibus deinde acceptum est salubreque ex concluso in liberiorem paulo aerem venire, citius illi enim vires pristinas colligunt; cavendum tamen ne subito hæc mutatio fiat, præsertim si aer frigidior aut alio modo inconveniens fuerit, cum per calorem hypocausti assvetum magis frigoris impatientes sint, illeque per rarefactum corporis habitum facilius profundiusque penetret, rarefactos humores inspisset, motumque turbet, diaphoresin impediat vel recidivam pariat &c. Incommoda quoque, quæ forte quandoque ex hac mutatione, quam multi

ut

ut periculosissimam superstitiose nimis metuunt ab ægris pro re nata averti & præcaveri possunt, & aura forte frigidior se ingerens corrigi &c. corpus sufficienter vel stragulis vel vestibus cooperiendo muniendoque focum accendendo &c. Sub constitutione præsertim aeris epidemia, pestilentiali &c. aperiantur fenestræ, aquilonem & boream admittentes, claudantur vero quæ meridiem spectant. Atque quondam soliti fuerunt svavi & amoena molliq; aura reficere ægrotos ac in locis calidis noctu lectos sub duo ad auram captandam constituebant v. Dietericus in antiq. bibl. p. 280. Hic simul de expositione ad solem & seorsim quidem quædam dici possunt: Subit enim recordatio veteribus multis in morbis chronicis, contumacibus, frigidis sic dictis præcipue cachexia oedematosis, tumoribus duris, epilepsia &c. insolationem, quam Græci ἡλίωσιν appellant, maximo in usu fuisse, qua ægrotos solis fervori torrido exposuerunt. Cujus rei exempla præ aliis exponunt, inter quos (ne jam alios nominem) gravissimus Scriptor Coelius Aurelianus, qui eam de morb. chronic. Lib. I. cap. 5. p. m. 334. de mania, Lib. III. cap. 5. p. 458. de ictero cap. 8. p. 466. & p. 473. de hydrope Lib. 5. cap. 4. de ischiadico malo cap. XI. p. 597. de carne superflua adducit atque ad curandos eos affectus commendat. Subit tamen & iterum cogitatio, ardorem solis multis haud leve nocumentum afferre, quod supra jam paucis est indicatum; plures enim invenies, qui solis radios nequaquam possunt perferre, ex quorum numero Augustus fuit Imp. Rom. de quo Svetonius refert, eum solem ne quidem hyemali tempore splendentem sine noxa potuisse ferre, quare necesse fuisse ut semper pileo caput tectum servasset. A capite igitur imprimis sedulo arceant ardentes solis radios a plethoricis maxime in hæmorrhagias & capitis debilitates & affectus, apoplexiam &c. pronis ut & a maniacis: Hinc mihi non displicet Francisci Vallesii Lib. de S. philos. fol. m. 334. commendatio, (ut obiter saltem hac occasione hoc commemorem) ad morbos biblicos referenda, qua opinatur Maritum Iuthitæ (de quo legitur Jud. 8. cap.) apoplexia mortuum fuisse, quam ex solis ardore tempore messis rure contraxisset sibi. Adhibeatur ea (insolatio) porro etiam præcipue in senectutis (quæ ipsa est morbus) infirmitatibus, unde Horatius lib. I. cap. 20. v. 24. senile corpus solibus aptum dixit. In hunc finem heliocaminas exstruebant in summis ædibus, atque ita adhuc comparabant tectis parietibusque, ut repercussis solis radiis ardorem possent quoque augere. Fiebat quoque ea vel cum unctione, vel sine ea. Hujus remedii generis non amplius apud nos usitati commoda & incommoda Mercurialis Lib. 6. cap. I. recenset. Quid? quod ideo Domicilia & hypocausta ipsa interdum mutanda

tanda sint, impr. in morbis acutis, &c. ad quod Fidelis l. c. p. 86. sedulo hortatur, cum sc. unius cubiculi aer ex assidua habitatione ægri plurimum vitiatus emendari facile non possit &c. Affirmat hoc Fr. Vallesius Meth. Med. p. 1141. illud non esse difficile, faciendumque esse sæpe, etiamsi quis acute febricitet, si alia domus longe commodior sit. Specialissimum adhuc occurrit, quod mihi huc trahere liceat, nempe fulmine tactos, non in eodem conclavi relinqvendos esse, cum dubium non sit, quin vapores ejusmodi noxii sulphurei plures adhuc aerem contaminaverint & tacta fulmine loca sulphur redoleant, ob hunc ipsum odorem sulphureum canes & aves abstinere videntur a cadaveribus animalium fulmine tactorum V. Plutarchus simp. l. 4. q. 2. Vossius de origine & prop. idol. l. 5. c. 6. Immo optimum consilium esset, sin ex ipsa domo educerentur aut exportarentur.

§. XVII. Aeris affectiones sunt lumen & tenebræ & causæ salubres & insalubres, ita tamen ut aer lucidus in genere præferatur tenebroso atque caliginoso, quare eorum temperatio secundum morbos quoque potius dirigatur. Quemadmodum enim luminis & umbræ hic & illic pictoribus necessaria consideratio, ita & Medicis est, adeo, ut lumen sine umbra non satis perspectum, aut ad minimum non adeo, perfectum sit. Nimirum subobscurum & minus lucidum obstructis luminibus, sive a solis radiis sive candelis illa sint, cubiculum convenit in morbis acutis, in iis enim sæpius advertes lucem aversantes & sponte lacrymantes ægros, (malo sane signo) ut in cholera vid. Fontanon Pract. Med. p. 256. N. Piso l. c. p. 262. hæmoptysi, ut notat. Ant. ab Altomari Art. Med. p. 342. & quævis hæmorrhagia, inflammationibus, doloribus, cephalalgia, præcipue si a causa calida sic dicta ortum ducat suum ac maxime in cephalæa in syncope item hydrophobia, mania, phrenitide, in hac enim ægri ordinario lucem metuunt, efferatiores redduntur, novas imaginationes ex multis & variis objectis oculis oblatis fingunt ac imprimunt. Quandoquidem observare datum est phreneticos & manicos tenebris lædi magis hinc eorum decubitum in loco obscuro Asclepiades improbat, quia (inquiens,) in luce mentis sive intelligentiæ visa debilia atque parva efficiuntur; in obscuro autem e contrario vehementiora atque majora fiunt & operantur, mentis atque intelligentiæ visa silentibus sensibus. Tunc in mediocri & æquali semper luce serventur. Coel. Aurelianus lib. 1. Morb. Chronic. cap. V. pro maniacis hoc suppeditat consilium, eorum oculi ut adumbrentur, quo cæterum corpus luce tangatur. Ad hæc N. Piso l. c. L. 1. p. 36. addit phreneticos & similes, si vires valeant, lucidum aerem magis, sin minus tenebricosum juvare. Perinde id se habet, cum hypochondriacis melancholi-

cis qui lucem fugiunt, tenebras vero mire amant, quale mirum exemplum in viro quodam notavit Rof. Lentilius Mifcell. med. pract. P. II. p. 361. lib. 5. & quo magis afficiuntur, eo gravius tenebris contriftantur immodicis fc. modicis vero melius fe habent & manent, imo hi (ut expertis conftat) per nimium folis fplendorem & æftum fieri & facile poffunt maniaci. Experientia docet vertiginofos aere lucido extra paroxyfmum, in illo vero in tenebricofo melius fe habere. Porro in lippitudine, dilatatione & diminutione pupillæ & fimilibus oculorum affectibus atque in omni dolore oculorum inflammatorio lux eft fugienda, & omnes colores qui ex intenfa reflexione lucis oriuntur fibrillas nimium diftendente, ut color flammeus, flavus, rubicundus, quoniam femper dolor exinde exafperatur. Hinc & in nyctalopia (fi ad præcedens quoddam paulifper refpicere velimus) noctu melius vident, quam interdiu, quia a luce pupilla magis contrahitur, adeo, ut pauciores radii ad retinam poffint transmitti. In hanc rem notabilis cafus eft & infolitus oculorum affectus, qui legi poteft in W. H. Waldfchmidii diff. Epift. de rebus medicis & philof. variis p. 21. & fequens eft: „Puerulus unius præter „propter anni, quoties defertur in conclave, radiis folaribus aut candelæ il„luminatum, toties infigniter intumefcunt oculi, colore rubicundo fuffun„duntur, lachrymæ fluminis inftar fluunt, falivaque prout in canibus rabidis „fieri folet, in magna quantitate ex ore deftillat. Eo tempore nihil videt, „fed maximo clamore adftantes ad commiferationem invitat. Quampri„mum vero iterum in conclave radiis deftitutum defertur, oculi tinctura „croci & benzoes foventur, tumor & rubor fecedunt, patiensque pancratice „vivit, bene ingerit, bene digerit, & bene egerit, optimeque nutritur.„ In affectibus & doloribus capitis, apoplexia, imprimis fi caput nudum ferventibus folis radiis exponatur, ut & cardialgia atque paffione cardiaca a Coelio Aurel. de morb. acutis cap. 37. adducta, in qua præcipue illud lumen, quod a folis radiis procedit, præcavendum effe monet. Anevrifmate item Conf. Rod a Caftro de morb. mul. p. 332. & in omnibus morbis qui refrigerio alias opus habent, quos nulla putredo comitatur, vid. Fidelis L. 1. p. 65. ubi exagitatio & refolutio fpirituum & humorum tenuium nimis, in quibus cruditates fubfunt primarum viarum, it. in delirio febribus ardentibus vid. Hippocrat. rat. vict. in morb. acutis p. 387. vid. id. 4. acut. 48. erraticis & quando alias ægroti ad quietem & fomnum fe componere debeant, id obfervandum eft. Pro cura hecticæ loca lucida effe vitanda colligere eft ex Galeno x. Meth. c. 8. Scio quosdam phthificos peffime fe habentes, quando in folis radiis errant, optime vero quando in umbra fe continent. Capite graviter

viter vulnerati vix ferunt lumen vel candelæ ſplendorem, (quod ſemper funeſtum habetur indicium,) & ab eo notabiliter læduntur. Hoc equidem veriſſimum eſt, neque tamen & hi in cubiculo nimis caliginoſo ſemper ſunt detinendi, ſi reſpiciamus & æque ratum habeamus illud quod Bonettus Mercurio compital. p. 96. §. 27. in medium affert ad inferiora, quæ ſequentur referendum, qui inter alia rejicit, quod adeo multi capitis vulnere Florentiæ moriantur, quod lumen penitus arcant debilitata ſic ægrorum natura. Pari modo ſe res cum puerperis habet, quæ ſemper ut graviter vulnerati tractandæ ſunt, quibus primis præcipue puerperii diebus aer lucidus nimis, valde nocet. Infelicem ex hoc eventum ſi legere velis, adeas Gerbezium Intricat. extricat. med. P. II. cap. 20. p. 199. Mulieres etiam optimo conſilio ſerio præcipiunt, ne infantes recens nati in locum lucidum collocentur, cunæque integumentis obtegantur, ne oculorum acies ſtatim debilitetur ac luſci fiant, aut candela ad caput ponatur, ne ſtrabismum acquirant. Quod etiam de adultis dicendum eſt, qui diu in tenebricoſo loco fuerint, vel a ſomno longiori evigilent, quorum viſus a repentina luce illabente læditur, facto radiorum impetu, exinde quod per diuturnas tenebras pupilla ſ. præter modum ſit dilatata ultraque tonum diſtracta, ex quo iridis fibrillæ contrahi difficillime atque retinæ filamenta ex diutina motuum ex radiorum agitatione, ſuppreſſione invalida reddita non æque facile hunc recipere ac propagare poſſunt. Exemplum notatur de Dionyſio Tyr: qui ſuper carcerem conſtruxit domum longe ſplendidiſſimam, atque illos, qui quam diutiſſime carcere fuiſſent concluſi, ad eam ducebat ut occoecarentur. Quare lucis claritatem illuſtriorem & ſubitam præcavere debent, qui diſcuſſo ſomno evigilant, quod nocentiſſimum in epilepſia habet Coelius Aurelianus de morb. Chron lib. 1. cap. 4. Rurſum annotatum eſt, infantes, ſi diu in obſcuro loco detinentur, evadere ſedatiores triſtioresque dein per totam eorum vitam. Hæc non addidiſſem, niſi intereſſet exempli. Ex phyſicis in hanc rem notum eſt, aerem luminoſum calidiorem eſſe, caliginoſo & lumen a lucis continuatione oriundum conſiſtere in motu inteſtino velociſſimo impetuoſe per lineam rectam, impulſo ætheris utpote materiæ maxime mobilis & tenuis, unde & in inſtanti & facile generatur & perniciſſime diffunditur per undas ſphæricas qvod experimento Romeri evincitur. vid. Hugenii Traité de la lumiere, & ad immenſam propagatur diſtantiam, brevi vero iterum evaneſcit, adeo ut ex ejus obſerv. l. c. ſonum, lumen pluribus quam 600000. & fortaſſis pluribus adhuc vicibus celeritate ſuperet. Quod ſi itaque res ita ſe habet, quod aer luminoſus, tenuior, rarefactus magis ſit adeoque & calidus & corporum denſita-

tem diſſolvat, non poteſt non quin etiam non duntaxat aerem expurget, perſpicuum & ſerenum reddat, ut aerem expandit, ita & ſpiritus, qui maxime delectantur luce & humores, excitet & quaſi illuſtret, exagitet, expandat, diſſolvat, ebullitionem ſanguinis producat, ad extravertat & alacres reddat, corpora perſpirabilia præſtet ac calefaciat atque ſicuti aerem ita etiam animum quoque pari modo perſpicuitate ſua perſpicuum reddat. Sole exoriente omnia animantia alacria ſurgunt, gaudent, lætantur & ad omnes motus edendos & functiones plurimum valent. Hoc Fernelius indicat Meth. m. L. 11. p. 70. & Hippoc. jamdudum. (a quo in hoc nec Aſclepiades alienus eſt.) epid. Text. 32. dicens, „ut lumine, calore, motu & vigilia evocantur ab „internis excrementa: ita tenebris, frigore, quiete & ſomno accurrunt ad „viſcera gravantque partes. Et textu 75. ut luce & calore ſucci evocantur „& diſſipantur, ita tenebris reconduntur & denſeſcunt.„ Palam eſt lucem ſplendidiorem, ut alia ſenſibilia excellentiora ſpiritus torpidiores ſuſcitare. In hanc rem notabile eſt quod nemini ignotum eſſe poteſt, ſæpius a magno ſplendore ſolis maxime vellicari nares, ſternutationem moveri, quod mirum ſane dignumque quod ulterius exactius alibi conſideretur. Atque adeo exiſtimat Illuſtr. Baco de Verulam. ex illa cauſa ſplendore lapides pretioſos pellucidos in ſpiritus animales operari eosque roborare & refocillare. Noxa ab aere luminoſo nimis forte inducta corrigi vel inducenda præcaveri, vel averti proxime poteſt nitro in aqua ſoluto & fol. acetoſæ, vitis & ſimilia in conclavi hic & illic diſpergendo, & fumo excitato per acetum carbonibus candentibus imfuſum. Aer tenebricoſus vero, quatenus craſſior & frigidior motus illorum refrenat, ſedat, coercet, concentrat & colligit &c. refrigerat. Unde & apud Autores v. gr. Coel. Aurel. ſæpius adeo laudatum &c. legimus, eos quando loca lucida in morbis commendant ſimul & ſemper mediocriter calida laudare & quando obſcura præcipiunt mediocriter frigida ſimul ea eſſe velle: Hinc loca ſacra, templa ſubobſcura (ne mens longe evagetur) & ſacro horrore afficiatur eſſe voluit veneranda Antiquitas. Ob hanc ipſam cauſam & volunt tenebricoſa multi Eruditorum muſea. Euripides, Galeno referente, Lib. 15. cap. 20. quoties ſuas meditationes inſtitueret in obſcurum & horridum adſpectu antrum ſe recepit. De Maino Mediolanenſi ſui temporis JCTo celeberrimo idem refert ex Pancirolli Libro II. de claris Legum interpret. Boyle Dictionario hiſtorico critic. T. 11. fol. 504. eum ſole etiam meridiano occluſis feneſtris accenſa lampade & capite linteo obvelato lucubraſſe, ne coeli claritate mens evagaretur. Atque adeo Democritum Philoſ. ne videndo a cogitationibus abſtraheretur

ſuis,

ſuis, & ut meditationes animi in contemplandis naturæ rationibus vegetiores & exactiores redderentur, luminibus oculorum ſplendore aerei clypei ſeſe privaſſe fertur V. A. Gellius lib. 10. c. 17. Simul perſpicere jam licet, in quibus cubiculum lucidum, ſplendidum a ſole vel candelis cum ſpeculis orbibusque politis illuminatum conveniat. Exempla hujus ſint affectus ſoporoſi, carus lethargus &c. animi deliquium, & ubi ſcil. ſpiritus oppreſſi magis ſunt, vid. Dolæus Encycl. Med. C. 1. p. 405. ſuffuſiones, oculorum pupillæ contractio, cum enim luce clara pupilla magis ſit contracta in loco tenebricoſo, ea melius ſe dilatat, ut ſpatium concedatur, per quod radii ad retinam poſſunt transmitti ac deinceps refringi. In malo hypochondriaco, & apoplexia affectis luminoſum conclave quoque conducit. Aſt ſi in his vita exploranda ſit, conclave tenebricoſum plane reddatur omnibus feneſtris clauſis & deinceps candela accendatur & naribus admoveatur. Sunt quoque ulterius nominandi alii affectus ut incubus, memoria abolita, paralyſis, menſium obſtructio, catarrhi, febres, quibus Aſclepiades ægros juxta vigiliam & ſitim hinc quoque convellendos eſſe præcipit. Conf. Oribaſius Collect. L. IX. p. 358. tumores item atque obſtructiones ſplenis &c. de quibus vid. Bruele Med. p. 128. calculus id l. c. p. 157. cutis defœdatio, ſcabies, elephantiaſis &c. conf. Fontan. Med. Pr. L. 1. p. 7. purpura variolæ morbilli atque ejusmodi cutis exanthenata ut facilius ad habitum referantur, epilepſia Solenand l. c. p. 208. Coel. Aurel. de morb. chron. lib. 1. cap. 4. ſcorbutus Alberti de ſcorb. p. 261. angina, fluxus ventris vid. Gradi Prax. p. 311. Franbeſarius Can. & Conſ. M. L. 11. p. 81. illiaca quoque paſſio ſecundum Coel. Aurelium de acut. morbis lib. III, cap. 17. atque omnes qui majorem & continuatam magis liberiorem ventilationem, perſpirationem, apertionem, diſcuſſionem & digeſtionem requirunt. Antea recte quidem dictum eſt in affectibus ſoporoſis requiri ſplendidum conclave, ſed in contrariam partem adhuc etiam ſcire licet: in vigiliis læſis ut ſopore æger quieſcat e re eſſe, ſi ante ejus oculos res aliqua ſublucens ponatur ut eam ſemper intueatur ex quo ſtabili fixoque adſpectu continuoque oculorum exercitio delaſſatus connivebit, quod genus remedii Hippocr. 6. epid. Sect. 4. text. 17. propoſuit, *dum inquit ſomnus ſtabilis rectorum nictatio*, conf. & Galenus comment. in dictum locum, quod ad ulteriorem experientiam perducendum eſt.

§. XVIII. Luna fœmineum ac molle nocturnumque ſidus ubique male ſatis audit, & ejus lumen noxium, quoniam ob varios morbos inferendos, exaſperandosque ſuſpectum habetur. Palam eſt, creſcente luna, noſtri corporis fibras laxari, vaſa diſtendi, tumeſcentiam fluidorum augeri, tranſpiratio-

nem humorum impediri, defluxiones varias tumoresque varios oriri & incrementum capere, ea vero decrescente, stringi fibras, eaque symptomata minui, atque in mulieribus cæterum sanis circa novilunium vel plenilunium se menses exerere. Circa plenilunium major semper in cerebro humorum sanguinis &c. congestio, decubitusque observatur, unde sine dubio voluit Antiquitas, ut circa lunam plenam instituerentur purgationes; verum decrescente luna melius procedunt excretiones, nisi quod languor major hic virium concurrat. Noctambulis hoc præsertim pituitosis, impuberibus & fœminis cephalalgia laborantibus N. Piso. L. 1. de M. C. & C. p. 27. vertiginosis catarrhis ac defluxionibus acribus seri & sanginis ophthalmiis &c. & morbis ex illis oriundis capitis cerebri & nervorum nervosarumque partium affectibus epilepsiæ (lunaticæ affectionis ideo dictæ) detentis ut & convulsionibus, passionibus hystericis, tremoribus membrorum apoplexiæ (de qua præ aliis vid. Alex. Bened. Lib. 1. cap. 33. de curand. morbis. & Macrob. saturn. Lib. 7. cap. 16.) lethargo, paralysi, hæmorrhagiis, sanguinis sputo, vid. Gradi Prax. p. 177. asthmati hydropi, calculis, colicis passionibus, fluori albo, gonorrhæis renum doloribus obnoxiis, conf. Solennander. consf. med. p. 116. S. 4. p. 136. aut illis affectis infensum. In febribus, item variis generis, maxime malignis, putridis, contagiosis, ipsa peste (quoniam causam putredinis lunæ lumen auget) vitandum. In vulneribus, ulceribus spina ventosa &c. quoque lunæ decrementum & incrementum periti chirurgi notarunt. Conf. Salmuth. Cent. 1. observ. 72. Quod haud ignorasse Pythagoram innotescit, qui aliquando interrogatus, quomodo tam diu vixisset? respondisse fertur: Satur nunquam a mensa discessi, luna me nunquam vidit &c. Monet Galenus 3. de diebus decret. C. 2. sub ejus lumine dormire malum esse, pallorem & capitis gravitatem statim subsequi, & ob hanc causam Plutarchus Decad. 3. probl. Sympos. 10. ait. Lunæ radios si dormientes feriunt, stupidos & sensibus obtorpentes eos reddere. Convulsiones ex decubitu sub diu sic contractas vidisse refert Jachinus in L. IX. Rhas. c. 13. Illustrat hoc Horatius Sat. 4. L. 11. quando vina nocturno cœlo exposita nervis nocere dixit. Attonitos quandoque & aphonos reddere radios lunares testatur Zacutus Lusit. L. 1. Prax. mirand. obs. 37. plura vid. in L. 11. de princip. hist. p. 37. Exemplum amaurosi ex aspectu lunæ plenæ correpti vid. apud Heer obs. 47. Alia inter alios plures recenset notabilia Kerkring spicileg. anatom. obs. 92. p. 174. seq. Circa hanc materiam præter alias quod Ant. Musa in lib. ad Mæcenatem, affert, equidem jam non meum faciam, quando linteaminia illius lumine infecta magnopere nocere dicuntur, & quando chirurgi monent, ne panni & lin-

teamenta

teamenta, quæ a vulneribus extrahuntur, radiis lunaribus exponantur, ut inter alios advertunt Andr. *Balcasar* L. I. de vuln. c. 24. Joan Fragoso in gloss. quæst. 100. A. Rejes Elys. Camp. I. Q. LIII. p. 669. Notabile est Verulamium quoties luna eclypsin passa est, deliquio animi correptum fuisse. Conf. Lev. Lemnius de occ. N. M. p. 331. 333. Efficaciam hanc lunæ, quæ tam in animalia quam plantas nec non Oceanum, lacus majores, paludes, fluvios alterando, turbando, mutando adeoque non penitus negandam operatur, juxta effluvia & radios, & qui ad nostram atmosphæram mittuntur a solis effluviis plane diversos & humidos potissimum pressioni adscribo, quæ aerem etiam compressiorem reddit, unde dein respiratio difficilior redditur & transpiratio impeditur, seri copia in corpore augetur &c. Quæ huic similitudini vulgo objiciuntur, servatum disputatario conflictui est. Quod siq; res ita se habeat, cubicula a lunæ lumine bene sunt defendenda obturando & armando fenestras, aut velis, aut (quod melius) valvis.

§. XIX. Ornatum an spectem? an etiam jam mihi negotii sit (ut cum Seneca loquar) cum parietibus pretiosis, cum orbibus illis magnis atq; fulgentibus, cum marhinis vasis, cum cubilibus istis in ambitionem compositis, per multum pretium multumque opus civitati notis, cum aulæis istis Attalicis ex arcula modo prolatis, mensulis varietate macularum conspicuis & reliquo lautitiarum apparatu splendidissime exposito, quem ut aliquid novi luxuria commentum est. Potius equidem reputo merito dicendum esse de cubiculo ægrotantium (Agragitis enim interdum ac Circensibus ut aiunt, alias pompa placet) licet & omni apparatu splendido, omni ornatu sumtuosissimo instructum illud sit, impensæ & pompæ saltim & fastus & vanitatis causa per omnes angulos distributo, qui accedentium oculos voluptate morantur, & accendunt invidiam, quod alias de carcere alii proferunt, quod nullus nimirum detur elegans & qui placere queat, carcer, licet haberet aureos clathros atque quod semper sit mala mansio, licet & si pretiositate vel Neronis vel Divi Marci Venetiis aureæ domui æquiparandus esset, cui loco arenæ margaritæ; & lectus vel illum aureum Carbilii Pollionis Equit. Rom. vid. Plin. 332. vel Julii C. de quo Suetonius, vel Heliogabali, vid. Lampridius in ejus vita, superaret, si & fulcra adamantina haberet, quorum meminit N. Gerbelius in Fab. de aranea & podagra, quam exhibet nobis Camerarius in narrat. Æsop. p. 215. Ambo tamen (inquam) manent vera vivorum sepulchra, dum ægri ægre & in divitiis & paupertate se habent, quocunque illos transtuleris, morbum suum secum transferunt atque ægrotantes conclavi ejusmodi ceu carceri mancipati sunt. Quin imo jure dicendum est, quod inconvenienter illi satis agant, qui ejusmodi conclavia

nimio

nimio interdum apparatu ad luxum ſaltem compoſito, exornant, periſtromatibus campanicis & picturis ſæpe laſcivis (ut nihilominus tamen apud multos uſu venit:) lenonibus lenisque magis quam ægrotantibus & moribundis dignis &c. inſtruunt. Dantur atque adeo caſus, in quibus ejusmodi indifferentia etiam & innocentiſſima quoque ægris ſplendore & varietate obſunt. Inter cujus rei exempla febribus acutis ardentibus laborantes, maniacos, phreneticos, delirantes, inſanientes, melancholicos ſaltem ſi nominare vellem, clara res eſſet ſine dubio. Advocandus commode in partes noſtras Rolfincius eſt, qui in conſ. med. L. 11. conſ. 4. p. 82. in ejusmodi caſibus omni ſtudio præcipit, ut cubilia a picturis ſint libera, quippe quæ viſa mentem & phantaſiam corruptam jam conturbatamque amplius magisque conturbant, conf. & N. Piſo L. 1. p. 36. atque oblatæ rerum ſpecies aliæ quoque iis quam quidem re ipſa ſunt, apparent, vel quæ levem quandam ſimilitudinem ſaltem referunt, vera æſtimant, & peregrina ſimulacra accipiunt. Speciatim dici inſuper & poteſt ex conclavibus, in quibus ſalaces ſatyriaſi, gonorrhoea, furore uterino vexati continentur, removendas eſſe omnes picturas, imagines, ſpectacula, quæ rei venereæ uſum, vel cogitationem ſaltem ejusdem in memoriam ullo modo revocare vel excitare poſſunt. Attamen iterum reperies caſus, in quibus picturæ variæ & ſtatuæ ornatus atque apparatus ſplendidus aliaque ſplendentia & quæ vario colore oculos in ſe convertant, e re eſſe cenſentur: Lethargi cari apoplexia & ſtuporis hic mentio eſt facienda. Cardani hæc ſubtilitas eſt, quando Lib. de ſubtil. de hom. nat. p. 651. ad excitandam venerem depictas virgines formoſas circumponendas frigidis ſic dictis, ſvadet. Svadent alii tabulas in quibus congreſſus venereis artificioſe repræſentantur, ante oculos ponendas ut eas ſemper adſpiciant, quoniam ejusmodi delectationem (quæ aphrodiſicacis quoque accenſetur) augerent, & mobilitatem ſpermatis excitarent, hoc enim, ut aliis quoque externis foecundum & animatum redditur, per fortem libidinis phantaſiam ut & degeneratione docuit Harvæus. Quam rem adeo Petrus Argelatenſis Lib. 5. tr. 18. cap. 8. neceſſariam ad confortationem coitus habet. Conf. & Vidus Vidius oper. T. II. p. 652. Objecta enim movent ſenſus & appetitum ſtimulant, & ſenſibile ex inſenſibili ſæpius producitur, uti inaccenſum poteſt fieri accenſum. In hujus probationem aliud quoddam, Timæus a Guldenkle lib. 2. caſ. 16. commemorat, & ut demonſtret per ejusmodi picturas affectus corrigi poſſe: Nimirum Sereniſſimæ cuidam Principi ira ſæpius tactæ ut ab ea eam detraheret, curavit, ut Megæra illa infernalis furia depicta ante oculos ponere-

neretur, cujus atrocis furiæ adſpectu illa etiam mota eſt Princeps, ut iram deteſtata in manſvetudinem componeret animum. Neque vana prorſus ratione quis exiſtimet, interdum eſſe conclave & lectum ſericis ornamentis & gratis ægrotantibus picturis, ſtatuis & figuris ornandum, ut viſus & ſenſus delectationem percipiant & demulceantur atque mens exhilaretur exciteturque, ſenſibilia enim jucunda ſunt & ſpiritus animales & ſangvinem afficiunt. Atque ex aſſiduo figurarum earum adſpectu, quæ oculos in ſemetipſas convertunt, provocatur ſomnus, ſicut provocatur quando hiſtoriæ narrantur, muſicæ & ſuſurra lenia audiuntur, quod a ſummo Præceptore Hippocr. propoſitum auxilium eſt 6. epidem. Sect. IV. text. 17. Figuræ & picturæ conviviorum, nuptiarum &c. movent appetitum, ut iram preliorum &c. Hunc in modum Nic. Piſo Lib. 3. p. 321. adducit, in ictero v. g. lecto, conclavi cultiori eo reſpectu opus eſſe, & Roder a Caſtro Med. Polit. p. 158. vult, menſa floribus aliisque ornamentis vaſorumque nidore eluceat, quoniam appetitum revocaret reſtauraretque. Stricte hoc plurimi Anglorum præſertim obſervant in atrophia maxime, ſive nervoſa, ſive phthiſi, quibus uti & convenit victus deliciis plenus & varius, ita & cubiculi apparatus nitens & gratus. Pariter J. Manardus Epiſt. 4. L. x. cubiculum melancholicorum floribus exornat. In viſus debilitatione ex ſpirituum inopia ſpecula plura circumpoſita viſum reficiunt, quoniam reflectuntur radii ac ſpiritus robur concipiunt ac ſe conferunt copioſius. Fertur, Ariſtotelem Alexandro M. ſvaſiſſe, ut ad viſum recreandum & conſervandum ſæpius adſpiciat ſpecula, ut etiam ſecundum ſcholam Salernitanam, fons, ſpeculum, gramen, dant oculi levamen. In hujus gratiam etiam expedit ut per conclave picturæ atque panni virides & coerulei expandantur.

§. XX. Præcipuus in ægrotantium conclavi utenſile lectus eſt, nihilque ægris lecto lectius, hoc unicum ægrotorum refugium, hæc infirmorum percommoda & peroptata manſio, nil eoque magis iis neceſſarium eſt, quum remedii etiam non raro impleat vicem, adeo ut ſolo convenienti decubitu bene collocati æqualiterque ſtragulis contecti a morbis liberentur & reficiantur. Et ſane impuritatum, cruditatum, quæ fomites ſunt morborum, digeſtio, conſumtio, ſecretio, refectio virium & inſtauratio, vix alia ratione felicius, facilius, meliusque procuratur quiete & decubitu, caloreque fovente, quem & ambientia juvant: Lecti enim æqualiter convenienterque corpora contegentes, caloremque naturalem fovent, conſervant augentque, atque jugem & faciliorem ſanguinis circulationem juvat in illis decubitus decenter compoſitus. Hinc Celſus Lib. 5. Cap. 26. ait: optimum etiam medicamentum

quies est. Atque, quod quibusdam paradoxum esse videatur in senibus vel summe debilibus motus debiti defectum protractior in lecto decubitu supplet & alimenti confectionem, cruditatum vero consumptionem juvat. Id innuit iterum „Celsus, scribens: qui bene concoxit, tuto mane surgat, qui minime, in lecto diutius quiescere debet. Exinde intelligitur, quibus in morbis præcipue longior in lecto decubitus proficiat & loco remedii sit: v. gr. in frigida & sicca vulgo vocata intemperie & similibus, de quibus confer. Sydenham p. 75. & 669. in morborum item declinatione nonnunquam febrium, ut materia eo citius digeratur superstes. Observavit Exper. Sydenham quod cum in febre continua ab ipso observata, ægri diutius quam par erat a lecto abfuissent, eos in dolores vagos, rheumatismum iterum incidisse, curam horum autem attulisse, si iterum lecto addicti fuissent, & p. 588. podagræ obnoxiis svadet laudatissimus Auctor hyeme præsertim, ut diu in lecto, licet non dormiant, commorentur. Sigillatim recenset de juvene febre pestilentiali laborante, in quo cum medicamenta nihil perficerent & tandem omnia iterum rejicerentur, sepositis omnibus iis decubitu nudo in lecto & tranquillo situ, spontaneo sudore oborto symptomata omnia remissiora facta, medicamenta deinceps exhibita, retenta & morbum superatum fuisse. His jungo prostratione virium notabili animi deliquo stipatos morbos, febres malignas &c. quibus detenti extra lectum vix se continere, ne dicam, caput erigere valent, & quibus exantlatis etiam aliquandiu adhuc eum non relinquant. In angina itidem quies primis imprimis diebus imperanda, adeo ut ne linguam quidem vel loquendo vel masticando commoveat æger? Decubitus per longum temporis spatium protractus æque necessarius est in fracturis ossium, qui tunc fere ad sanationem majus adfert momentum, ac ipsa emplastra, & quibus ulcera in cruribus sunt, hos neque ambulare, neque stare, neque sedere oportet, atque aliæ circumstantiæ idem exposcunt. Sic v. gr. modo laudatus Sydenham adducit, quod in venæ sectione melius cum ægro agatur cum cubanti si ℥x. fuerint detractæ, quam si VI. vel VII. tantum amiserit, postquam surrexit. Qui & facile animo suo hac chirurgica operatione linquuntur, illa decumbentibus præstat. Circa alia medicationum genera alia atque alia observanda occurrunt, v. gr. de borboniensibus in Gallia & bathoniensibus in Anglia aquis mineralibus Mayernio vid. op. med. p. m. 344. & Guidotto vid. tr. de therm. Britan. p. 251. & Præsidi de thermis Carolinis constat has minerales aquas pro cura potas in quamplurimis subjectis longe citius & facilius per alvum etiam atque vesicam a decumbentibus in lecto quam deambulantibus reddi. Quanto magis vero necessarium,

quan-

quantoque expetitius hoc ægris ſolatium, tanto magis miſera atque calamitoſa illorum conditio eſt, quorum afflictio ac certa morborum genera vix ac ne vix quidem permittunt exoptata hac requie frui. Orthopnoea præprimis eſt hoc nomine memorabilis ut & aſthma fere omne in iis præſertim frequens, qui obnoxii & obſeſſi ſunt angina, peripnevmonia, ſtrumis colligrandioribus, polypis cordis, pulmonum infarctu, hydrope pectoris, abdominis, lienis, & mediaſtini inflammatione, tumore ſcirrho, &c. Si enim decumbunt in lecto, & corpus ſtragulis coopertum quieſcit, ex illis calefit, ex qua incaleſcentia ſanguis concitatiori motu agitatur, unde turget atque ſic uberiorem & frequentiorem aeris inſpirationem, ut promoveatur reſpiratio, requirit, quam per aſperam arteriam & bronchias coarctatas exinde poſſit ſuppleri, ex quo harum partium omnium labor efficitur, quo plus enim ſanguinis quoq; frequentius ſyſtole diaſtoleque trajicit per pulmones, eo copioſius & frequentius aer accedere recedereque debet. Ob ipſum decubitum perpendicularem forte dein & magis & urgentius premitus diaphragma reprimitque ſuperiora verſus, pulmones, qui in arctius coguntur ſpatium, quo rite ſeſe expandere nequeant; vel ſerum extravaſatum peccans vel loco, aut pus intus collectum, pulmones undiq; inundat, faciliusque afficit obruitque. Rurſus humores ſtagnantes, ſangvis, lympha, ſerum facilius deſcendendo refluunt, minoremque experiuntur reſiſtentiam, quam ſi in æquilibrio adhuc ſubſiſtunt humores, aut ſi aſcendunt. Quemadmodum experimur digito forte inflammato, panaritio &c. dolorem augeri, digito verſus ſolum declinato & pendulo, minui vero digito elevato arrectoque, aut tumores augeri, ſi humores libere remeare nequeunt: v. g. pedum oedematoſi enormiter ſæpe augentur, quando ſtant, ſedent (maxime cum curru vehuntur) & ambulant; lecto vero jugiter æquali poſitura decumbentibus ſenſim diſſipantur minuunturque. Ubi mihi in mentem venit mirus quidam caſus a Lentilio in Miſcell. P. II. p. 529. recenſitus de quodam ſummis doloribus & convulſionibus afflicto, ubi quieverit, ubi vero concitato curſu inceſſerit, melius ſe habuit. Præter hæc haut raro etiam non tam remedium laborum & ægritudinum lectus eſt, & in eo longior decubitus, quam cauſa, de quo plura adhuc exempla exhibere poſſemus, niſi ſequentia varia ejusmodi in memoriam revocarent, & hoc ſaltem foret exemplo, quod longior decubitus dolorem, intertriginem &c. contrahat, circa quæ tamen magna morborum & hominum occurrit differentia, ubi recordor illius miræ cutis teneritudinis apud Gaſſendum adeo, ut quacunque corporis parte vel tantillo veſtium contactu rubedo, pruritus & tumor exorirentur.

§. XXI. Etenim hoc etiam verissimum est in multis morbis conferre, ægros non statim lecto committere, nec semper & diu nimis illo affixos tenere, sed & prima invasione, ut & in ipso morbi statu, extra illum in sella servare, aut si quandoque & quotidie & aliquoties per aliquot horas (morbo vehementiori, intensiori febre, vomitu enormi, vertigine, animi deliquio, artuum dolore & similibus non contra indicantibus) a lecto ut abstineant, surgant, subinde obambulent & sedeant, ut morbus cum minori molestia ac breviori interdum spatio transagitur, utægri minori ægritudinis tædio tempus peragant, ac symptomata multa & incommoda ut alvi constipatio, urinæ obstructio, respiratio parva & densa præcaveantur &c. Notanda in hæc sunt Hippocratis verba, qui & alibi quorundam ægrotantium hoc intuitu pigritiam & pusillanimitatem castigavit, quando dixit epid. lib. VI. p. 347. „Morbi quidam „sunt difficilis judicationis, quorum solutionem si exspectes antequam ægroti „e lecto surgant, illi certe langvescent & facultates oblivi scentur suorum „munerum & interibunt.„ Item convenit sæpe cogere ægrotantes ut lecto surgant, etiam nondum integre curati, atque torpentes ad ea quæ agunt seriô excitare, nam paulatim sic pigrities deponitur, & facultates velut reviviscunt, atque ita superantur morbi, qui alioqvi a jacentibus & otiosis nunquam superarentur. Vid. & Sydenham. l. c. p. 186. observavit etiam hic laudatissimus Auctor inter alia ex longiori in lecto mora (si scil. in principio & incremento morbi, uti modo dictum, in lecto mansissent,) rheumatismum & icterum subsequutum esse p. 283. Non ex ingenio tantum comminiscuntur, qui existimant, apoplecticos in paroxysmi vigore non statim in lectos conjiciendos esse, & stragulis cooperiendos, cum satius sit illos (si non adeo tenerioris & imbecillis sint constitutionis) extra lectum in sella saltem per aliquot 5. 6. 8. horas, usque V. Sectio instituta aliisque remediis adhibitis circuitus humorum liberius meet, detinere. Experientia enim testis est, atque inter alios Auctores Faventinus Tr. p. 665. apoplecticis, si statim lecto committuntur, majorem ad somnolentiam propensionem adesse. Sangvis enim ob ambientem lecti calidi calorem magis exæstuans ac exagitatus obstructiones vasorum capitis & cerebri minimorum adauget. Experientiss. iterum Sydenham l. c. atque adeo errorem hunc optime agnoscit advertitque, quod lecto præpropere nimis, inprimis juniores & sangvinei magis affigantur variolis, morbillis & ejusmodi exanthematibus laborantes, vel in quibus illorum suspicio est, 4to enim demum die lecto ægros hos adjudicat, modo cubiculi ambitu se contineant, & demere jussit stragulorum onus, ne forte immoderato & præmaturo lecti calore cito nimis propellantur,

tur, ejusmodi exanthemata, cum certum ſit, eo magis univerſalem fore materiæ ſeparationem, quo tardius prorumpant, nec adeo facile retrocedere: Sangvis enim in motum violentiorem concitatur, quam qui materiæ varioloſæ ſeparationi rite peragendæ par eſt. In febribus porro intermittentibus ægris ægre ipſe concedit decubitum, & ob illum corticis peruviani uſum ſuſpectum habet, imo adeo ab eo mortem metuit. Simile judicium eſto de omnibus morbis acutis & cum excretionibus cutaneis aliis ſtipatis febribus ardentibus, ſymptomaticis & ſecundariis, hectica item & tabe, inflammationibus inprimis internis, angina & pleuritide, phrenitide præſertim. Expertum enim habemus in his, ut & rheumatismis V. Sect. atque medicamenta appropriata refrigerantia &c. parum procedere, niſi ægri per aliquot horas ſingulis diebus a lecto abſtineant. His facit fidem præter alios Bonettus, qui Merc. Compit. p. 224. ardentibus febribus quibusdam, quæ cum ſummo capitis dolore, ardore, ſonitu aurium, caligine oculorum, deliriis, ſtuporibus infeſtant, & ab eo capitalibus vocatis obſervatum fuiſſe ſcribit, optime ægros ſe habuiſſe, ſi quotidie lecto ſaltem ad horas aliquot abſtinuiſſent, vel ſi veſtes ſaltem (ſi ob debilitatem non licuiſſet) induiſſent & ſupra lectum cubaſſent, capiti paulo elatiori, rationemque apponit, quam ibi vide. Lectorum & ſtragulorum moles & accumulatio præterea in his modo adductis morbis ut & maxime in cardialgia, ſyncope & reſpirationis vitiis laborantibus valde etiam obeſt, illa aggravantur magis & reſpiratio & anxietas ſtatim fit difficilior graviorque &c. Hic non poſſum non aliquorum & pene multorum errorem ſeorſim taxare, qui caput & faciem cervicalibus & ſtragulis pulvinaribusque obvolvunt, operiunt, ac tantum non obtegunt, ex quo dolores aliique capitis affectus cum aurium ſuſurris, pilorum defluvio & catarrhis, gingivarum inflammatione, halitus foetore &c. contrahuntur. Inſpiratus etiam inſuper proxime aer ab ipſius ægri exhalationibus inquinatur, ex quo morbus augetur ex facili.

§. XXII. Commoditatis eſt, ſi ſponda ex ligno leviori fabrefacta, ut facili negotio transferatur, ſi humilis, ut eo commodius æger ſe in lectum recipere & ſimul iterum deſcendere poſſit. Talis præcipue neceſſaria erit in ejusmodi morbis, in quibus frequenter ægroti lectum aſcendere deſcendereque v. gr. ventris fluxionibus, diarrhoea, dyſenteria &c. habent neceſſe. Sit quoq; ampla & lata, ut ad diverſas partes membra ardore forte & dolore excruciata, & dimovere interdum, eoque melius ſe in requiem & ſomnum componere poſſint ægri, conf. R. a Caſtro de Morb. mul. L. 6. p. 132. At tamen Coelius Aurelianus de Morb. acut. cap. 37. lecti latitudinem & ſpatium tantum

probat, quantum ægro sufficiat, ne alterna & frequenti veriatione per eum frigus corpus occupet & relinquens spatium nativo calore occupatum, quo evaporatio insensibilis præcipue inhibetur, quod in ejusmodi morbis, in quibus ea maxime necessaria est, observare licet. Alias ut ex illo loco semel apparet, si parare lectum spatiosum ita velint, ut hæc versatio corporis impediri possit, consultum pro rei exigentia spatiosissimum & amplissimum lectum construere, ut mutatio quandoque fieri possit & in altera parte interea lectus duplicata quasi serie instructus de novo sterni, & ut sic non necessum sit, ægrum in alium transferre, quoniam hæc translatio ægris sæpissime incommodum, debilitationem, imo animi defectum affert, ut sic mutatio, lecti mutatione fieri queat. Idem Coel. Aurel. sæpius laudatus lib. II. de morb. chronicis cap. XIII. in hæmorrhagia & Lib. I. cap, 9. de acut. phreniticis & pro maniacis lib. I. de morb. chron. cap. V. lectum bene stabilem & immobilem ac non sine causa requirit. Præsertim vero contectus lectus sit altus ne, propter humilem tectum ex aere concluso & vaporibus ex ipso decumbenti exhalantibus diu inibi retentis molestia & noxa augeatur. Quare incommodi sunt lecti veteres germanici dicti depressi, commodissimi autem hodierni gallici nominati qui alti & conclavis tectum propemodum attingentes. Stragula sint levia & mollia æqualiter & leniter strata, imprimis in morbis qui doloribus magnis excruciant. Sic in ischiadico & psoadico malo Coel. Aurel. mollioribus stragulis jaceant ægroti vult lib. 5. de morb. chron. cap. I. ut ægri eo commodius tranquilliusque in illis conquiescant, & patientes minus sint patientes. Hoc animadvertens Galenus lectos molles febricitantium nominatim esse voluit tanquam difficilis tolerantiæ inquietationis correctorium. Mollissima quoque sint in venere languida utroque in sexu, enterocele, pervigilio &c. Hippocr. Rat. vict. in Acut. Sect. 4. p. 387. & morbis renum, nervis vulneratis, in continuis putridis Riv. Prax. L. 17. p. 308. & similibus. Sæpius etiam animadvertes, licet lectus satis sit levis, quod tamen in acutis sc. (funesto indicio) in doloribus, inflammationibus de ejus gravitate conquerantur, ne dicam, quibus lintea ferre grave sit. Sed etiam lecti duri interdum magis e re sunt, de quo Galenus de salubri diæta Cl. II. p. 81. Itaque lectos molles in hydrope & imprimis anasarca plane damnant. N. Piso l. c. L. III. p. 334. L. Fuchsius de cur. rat. 327. & Scholz a Rosenan consf. M. p. 362. Galenus de salub. diæt. Cl. II. p. 81. Phthisici non in lectis mollibus & pulvillis, sed duriusculis jaceant. Eundem in modum, de omnibus item in genere malignis febribus Hippoc. epid. text. 68. idem sentit, ubi dicit; neque ægrotantem multis tegumentis opprimi ne febris augeatur

geatur

geatur. Eadem mens, eadem ſententia Riverio Prax. lib. 17. cap. I. p. 308. fuit. Alii durum lectum carnem & oſſa firmare, habent & ſcribunt, quare & Poloni præſertim ejuſmodi probant, Germanis ideo, dicitur, maxime in Polonia quoad lectos & jejunia magnam patientiam eſſe. & Galenus L. de art. Cl. VII. p. 519. adducit ſibi conſtare quosdam frumenti acervis obvolutos & abſconditos a ſomno ſurrexiſſe firmos ac reſiccatos. Alii lectum parant huic fini ex arenis, de quo conf. G. Francus & Reiſelius in E, G. N. C. &c. Adeo multum refert hoc conſideraſſe, ut Hippocrates ſedulo moneat non eſſe negligendam contemplationem cubilium, ut ſciat Medicus durone an molli uti æger ſtrato conſveſſet, & quo in loco habitare & jacere debeat, quod ſane ad morbum plerumque multum valet. In hæmorrhagiis, Coel. Aurel. l. c. cap. 13. p. m. 401. ſtramenta minime cedentia eſſe vult. Convenientiſſimi de coetero cenſendi ſunt illi, lecti qui velamentis obtenti ſunt; ea enim dirigunt aerem nimirum quoad ſuas qualitates, quare & lectus conopæi etiam ratione ſit amplus, ne concluſus aer ibi contineatur. Ad abigendas muſcas &c. commodiſſima forent veterum Ægyptiis primum, dein Romanis quoque familiaria conopæa, ut Herodotus & Plinius habent, cum de noſtris conclavibus idem dicere non poſſimus, quod de Herculis æde Solinus dixit quam nec muſca, nec canis ingrediebatur. Speciatim bene monet N. Piſo l. c. pag. 36. ut lecti delirantium, phreneticorum &c. ſtragulæ æquales ſint & glabræ, neque circa illas aliquid protendat, ne floccos colligant, illis utpote communiſſimum, quo ſemper delirium efferatius manet. Porro lectus non contiguus ſit muro forte humido & frigido, ſed remotus ab illo, quia in febribus intermittentibus & in morbis, in quibus frigus nocet, id multum officit, in primis cum dorſum & pedes denudent decumbentes, ponaturque, ne verſus ægrorum faciem lumen & fornacis calor ſit, quæ ambo incommodum adferunt, atque non ſolum incommodum, verum etiam noxam & morbum, ut v. gr. notum eſt: aſpectum ſaltem ignis longiorem ophthalmiam cauſari, & quod pejus eſt, caput fornaci calenti obverſum apoplexia non raro tentari. Sint lecti quoque foribus & feneſtris averſi, ne aeris & luminis acceſſu, & ex hominum ingreſſu turbentur & lædantur decumbentes &c. Ad magiam naturalem hoc forte pertinet, in gratiam illorum, qui talia credunt addendum, & quod Experientiſſ. Helf. Juncken in Med. ſuo præſenti ſecul. p. 778. accommod. ut expertum allegat, penes quem etiam fides ſit: Si nimirum parturientis lectus eo in loco collocaretur, ubi ante multos etiam annos cadaver hominis demortui repoſitum fuiſſet, vel in quo loco homo quidam animam exſpiraſſet, non parere

poſſet.

poſſet parturiens, donec aliò transferreretur; atque adducit morem nonnullis in terris ſatis uſitatum, quo parturientes locant illuc, ubi menſa ordinario poſita eſt, cum ibi raro demortui reponerentur.

§. XXIII. Ut vero diverſis infirmis melius conſulatur, vario modo lectos conſtruunt. Sic & varii proſtant lecti difficile parturientibus accommodati. Lecti penſiles priſcis jam noti atque uſitati, in quibus tanquam in cunis demulcentur, apud quosdam Primates adhuc inveniuntur, ut Pariſiis annotavi, quod & ibi pro apoplecticis & ſimilibus lecti penſiles, mobiles & verſatiles habeantur, ut ægri vehementius poſſint commoveri & excitari, quod inſtitutum etiam laudat Dolæus Encycl. med. P. I. pag. 169. Nec deeſſe crederem eos, qui Indorum in Promontorio Jamaico, de quo vid. Act. Phil. Oldenb. Anno 1668. M. Jun. in morem lectos pendulos optarent, ut ſub blanda volutatione incunabulorum ad inſtar dulcius ſomnum caperant. Aſclepiadem Pruſienſem (qui varia blandimenta excogitavit atque maxime τὸ jucundum ſpectavit) illos inveniſſe creditur, vid. Plin. L. 26. v. 3. Adhibebantur vero non ſolum ad delicias ac voluptates vel ad ſomnum conciliandum, ſed & ad infirmos exercendos & multos morbos abigendos, dolores leniendos, ad appetitum excitandum, ut ex Antyllo, Actio Coelio, Avicenna, Galeno, Herodoto, imprimis colligere eſt. Sic verbi gr. Galenus meth. 10. voluit, ut hectici in lecto ejusmodi portarentur. Ocitav. Horatianus Lib. 2. rer. med. pro phreneticis, quos contumaces vigiliæ perturbant, commendat ut lectus ſuſpendatur & ad vicem geſtationis agitetur, affirmatque frequenter ex hac motione veluti & oculis & mentibus occupatis ſomnos dulciſſimos procurraſſe iis. Illud geſtationis genus in variis morbis inſtituit Baglivius. Amant multi lectos ferreos, ne moleſtis inſectis infeſtentur, quamobrem Oggium R. Baſanit: talem habuiſſe Cl. Clericus putat. vid. Huet. Demonſtr. Evangel. propoſ. 4. Tales Venetiis maxime etiam habentur ut plurimum ad impedienda inſecta, quæ ibi ob atmoſphæræ humiditates uberrime generantur. Ob hanc etiam rationem Incolæ Braſiliæ retia perdicibus tendunt, ut in his lectis penſilibus ſecuri dormiant, liberi a vermibus & halitibus malignis ex terra adſcendentibus ut P. Duval Geogr. gen. P. I. p. 143. refert.

§. XXIV. In lectorum electione haud inutilia ſequentia ſunt & obſervatu ſæpe neceſſaria: Lecti ordinario noſtris his præſertim oris ex plumis anſerinis conſtruuntur, & linteaminibus, qui tamen imprimis ex levioribus illis plumis (pflaum federn) compoſiti, certis quibusdam morbis v. g. inflammationibus, palpitatione cordis, reſpiratione difficili, vertigine, ſcotomia,

aurium

aurium tinnitu, capitis dolore, variolis, morbillis, purpura, arthritide vaga, præsertim rheumatismo, catarrho suffocativo, asthmate convulsivo, erysipelate, lue venera, scorbuto calido inveterato, dolore capitis atque crurum, præsertim scorbutico, pollutione nocturna, gonorrhoea, nimia salacitate, nymphomania (hinc Silesii proverbio dicunt: Wollüstige Jungfern soll man auf Hagenbutten-Stroh legen) nephritide & calculo (renes enim nimio calore plumarum incalescunt, exsiccantur & ad lapidem generandum opportuni fiunt) & inflammatione renum, urinæ incontinentia laborantibus (de quibus exempla hinc inde nota sunt) & similibus in genere in omnibus morbis a serosa colluvie oriundis haud salis utiles sunt. De odontalgia ab humoribus salsis in vulgus quoque notum hoc est, quam von einem hitzigen Flusse deducunt efferuntque, weil die Federn mehr zuziehen. Item in hæmorrhagia, aneurismate, nimio mensium fluxu, fluore albo mulierum, vid. Dolæus l. c. P. I. pag. 756. atque hectica River. Prax. Lib. 17. c. 3. p. 302. &c. infensi esse videntur. Intolerabilius ægri ejusmodi ferunt lectos ab illa imprimis volucris arcticæ lanugine Edderduhn, quæ præ omnibus aliis calefacit, quæ tegit corpora, eaque exagitat. Non modo mihi notus, sed & affinitate conjunctus est, qui quando pulvillum plumis anserinis farctum pectoris regione ad excludendum frigus gerit, anhelatione vexatur; demto vero illo pulvinari, extemplo liberius spiritum ducit. Hujus ætiologiam si quæris, forte hæc sufficiet, quod ejusmodi utpote molliores, leviores calore suo magis intenso densoque sangvinem in concitatiorem justo motum agant, ex quo vasa sangvifera in pulmonibus magis implentur & distenduntur ductusque tracheales sic magis adhuc comprimunt arctioresque reddunt, quo aeris sufficientis accessus & negotium systoles præcipue impeditur. Atque per motum hunc magis concitatum partes acres salinæ, tenues acriores adhuc & tenuiores redduntur, ut minima spatia partium solidarum & ductus eo facilius possint subire, ut fibras nerveas vellicent magis & corrugent, materiamque peccantem, aerem intestina magis motione commoveant, alliciant, ad orgasmum disponant, &c. Addo & hoc, plumas pulverem plumaceum semper reddere, in vitiis respirationis nocivum. Hecticis præterea & tabidis cavendum est in sudoribus nimiis, ne in lectis justo calidioribus & plenis nimium plumis dormiant. Siquidem & lecti molliores & qui facile cedunt ut concavi evadant, in ejusmodi morbis ob hanc etiam rationem non æque conducunt, cum nimis vaporatione sua resolvant, perhibente Coelio Aureliano de Morb. acut. Lib. II. cap. 37. atque ideo hos ibi in passione cardiaca atque in aliis alibi non admittit. Commodiores igitur erunt lecti apud Gallos præsertim & Anglos

usitatissimi ex culcitris laneis, gossipio &c. confecti, cum nobis desint vimina illa Sinensium mirabilia ab illis, Tengs, dicta, e quibus subtilissimas & mollissimas storeas parant, in quibus nudi decumbunt, maximaque laude extollunt pro sanis pariter & ægris commodissimas habitas. Horum ea quoque est commoditas, quod corpus undique jugiter & æqualiter obtegant, alii vero hiatus quosdam relinquant. In dormientibus enim stragulis detectis magis impeditur perspiratio, quam in vigilantibus vestibus denudatis, cum ob quietem dormientium feriantibus plurimis musculis (nam cor & diaphragma saltem, & qui huic auscultant musculi in iis aguntur & agunt) tum quia calor externarum partium refugit, adducta ex Santorii observatione, maxime dum ventres dormiendo calidiores sunt, quam vigilando, & extremus corporis habitus frigidior ex Hippoc. epid. lib. 6. text. 11. effatu. Hinc & notabilem persentiscimus pulsuum diurnorum nocturnorumque differentiam. Hinc & experimur, non evaporari noxia effluvia per cutis poros refrigeratis externis, etiamsi interna calidissima sint imo urantur; Frustra tunc etiam fortissima sudorifera propinabis, imo lædes potius, dum sangvinem magis turgescentem & symptomata singula exasperata efficies. Refert Ill. ust. Baco de Verulam. Hibernos ægrotare incipientes nihil prius facere, quam ut lintea e stratis tollant, & laneis pannis se convolvant. Hist. V. & M. p. 538. Rod. a castro de morb. mul. lib. II. p. 332. commendat lectum laneum & stragula tenuiora. Riverius P. M. L. 17. p. 308. dicit: in febribus putridis continuis plumea strata auferenda, & lanea substituenda esse. Qvinimo in sudore colliquativo, febribus, hecticis præsertim familiari svadentur lecti ex corio vento repleto vel decubitus (imprimis tenuioris fortunæ hominibus) super saccum saltem lineum, in quo farina frumenti ante hac asservata, aut super linteamina multo amylo rigefacta ad mentem Hoffmanni in Clave. Similem in modum Celeberrimi longe Medici bini Waldschmidius atque Dolæus variolis atque morbillis laborantibus lectos plumarios disvadent; svadent vero ex coris tegumenta confecta. Paralytici a quibusdam in vinaceis aliisque similibus ex arboribus resinosis reconduntur. In Gallia in mictu sangvinis & fluore uterino aliisque morbis plumbi laminam lectis insternunt, ut æger super illam cubet. Alii solent lecto folia & flores, semina aliaque pro morborum differentia insternere, v. g. lectis hydropicorum herbas, flores, semina contusa, calida, exsiccantia, vel sal tostum alumen tostum vel eosdem totos pellibus sole ustis & calefactis obvolvunt, gonorrhoea, pollutione nocturna, satyriosi, salacitate affectis vero refrigerantia, addunt. In hanc rem legitur Matronas, quæ in Cereris sacrificiis seu Thermopoliis Athenis castitatem

tatem servabant, super folia agni casti herbæ cubasse. Alias pellem cati sylvestris in rheumatismo & paralysi, vid. Anglici Praxin L. 1. p. 98. vulpinam in articulorum doloribus conf. R. Solenand. l. c. p. 414. subdunt. Pellem vero caprinam epilepticis adversam esse quidam notaverunt ob odorem forte graveolentem cerebro infestum. At illud non ita facile cuivis creditu est, quod tamen non a paucis iisque, qui ultra vulgus alias sapiunt, affirmatur, pellem cervinam æstro venereo percito cervo detractam & super lectum explicatam connubio conjunctos venerem stimulando mire juvare, Vid. Matth. Unzeri Tract. med. chym. p. 929. Alii adhuc culcitras herbaceas varias pro affectibus variis parant v. gr. compositio ejusmodi in fluxu mensium nimio, invenies in Ephem. G. N. C. D. 1. Ao. 6to. & 7mo. in app. p. 144. in convulsionibus, vid. Anglici Praxi l. c. p. 59. &c. In hocque imitantur Romanos, qui sæpius cubilia ex herbis & foliis straverant, quod & de Atticis incolis constat, ut legere est apud Dioscoridem Lib. I. c. 26. V. Feith Antiquar. Homer. Lib. 3. cap. 8. Sic pulvillos rosis illos implevisse, notat Trebellius in Gallieno cap. 16. voluptatem magis quam necessitatem sectantes, vid. & Spartianus in Ælio V. c. 5. Ad hoc illustrandum Milo Crotonia: in Dial mort. Fontenel II. p. 10. tantam reprehendit mollitiem Sybarithæ conquerentis, se per totam noctem non dormisse, quia unicum rosæ folium incondite esset complicatum. P. Sorbait Tr. VII. p. 533. commemorat de lecto plumoso levissimo raro, vi mirabili ad sudorem eliciendum prædito. Scrupulum, qui vulgo circa lectorum materiam restat, de aliarum volucrum aut moribundarum plumarum noxa, aliorum judiciis defero, ego parum iis tribuo.

§. XXV. Ægri proin lecto cubantes, non male tecti jaceant, qui enim dormiunt monente Hippocrate Epid. lib. VI. text. 11. noctu pluribus tegumentis ob aerem frigidiorem & humidiorem indigent quam interdiu. Post mediam noctem præsertim & circa solis ortum, ut nimirum absoluta digestione, sudores adjuventur melius, hoc observent atque non intempestive se denudent, qua de mutatione æstate etiam ex transpiratione impedita colicam & diarrhoeam incurrunt plurimi, secundum enim Sanctorii computum, quem habet in med. statica Sect. IV. obs. 13. iis, qui dormiunt pedibus aut coxis detectis noctis spatio libra integra perspirabilium exhalare prohibentur. Nec frequenter se in lecto erigant, insurgant atque volvant se se, & ad hanc & illam partem vertant, quæ crebra corporis jactatio ob musculorum omnium totius corporis laborem debilitat notabiliter & magis agitat, quam velox cursus, quoniam in cursu musculi saltem

inferiorum partium laborant, ac digeſtiones & perſpirationes neceſſarias imminuit. Conf. & Sanctorii med. ſtat. aph. 4. Sect. V. Neque brachia ſuper caput protendant, non echinorum ad inſtar ſe contrahant &c. Quæ corporis jectigationes æque tranſpirationem impediunt; Sed ſub optima corporis totius compoſitione, qua multi artuum muſculi tenduntur, reſpiratioque ac tranſpiratio per univerſum corpus liberæ manent, quieti ſe teneant, quod plurimorum morborum exigit indoles, quo eo facilius citiusque morbus ſuperatur viresque conſervantur. Hocque inprimis commendandum venit in inflammationibus, læſionibus, doloribus, arthritide, malo iſchiadico, excretionibus cutaneis ſtipatis morbis, variolis, in febribus ardentibus, malignis, animi recurrente deliquio: Sangvis enim atque humores volutatione ea inquieta magis accenduntur & exagitantur, malignitas præſertim retrovertitur, unde mox in ejusmodi ægris anguſtiæ præcordiorum & ſyncopticæ defectiones affligunt. In vomitu adeo, ne caput quidem attollant, protinus enim ad leviſſimam motionem capitis ſubſequi ſolet vomitus; In ulceribus imprimis malignis, fracturis, vulneribus & ſimilibus idem obſervandum eſt. Attamen etiam hæc regula non eſt ſine exceptione, nam alvi obſtructione pertinaci, irritis omnibus aliis clyſteribus quoque & cæteris laborantes optime ſibi conſulunt, ſi ipſos in lecto hinc inde ſe volvunt & agitant; facto enim illo corporis motu fæces alvinæ facile excernuntur. Hæc in lecto volutatio maxime præcipitur a Practicis ipſa iliaca paſſione excruciatis poſt globulorum plumbeorum & mercurii currentis exhibitionem. Hæc conveniunt iis, quæ ſupra memorata ſunt. Antecedentia etiam non ita intelligi velim, ac ſi ægri ſemper in uno loco defixi manere debeant; ut exemplo hoc illuſtrem. Experient. Sydenham p. 186. in variolis & morbis exanthematibus aliis ſtipatis exigit, ne ægri eodem loco ſemper jaceant, ne ſcil. ſudores nimii erumpant, qui haut absque ingenti periculo promoventur. Ejusmodi notabilem obſervationem Cl. Wedelius in amoen. mat. med. p. 353. ex Anon. Aut. chronic. Thuring. MSS. citat de morbo quodam ſingulari epidemio Ao. 1529. graſſato, eum imprimis ſtatim ſomno profundo oppreſſiſſe ægros, contra quem agitatione & commotione ægrotorum in lecto omnium optime pugnatum eſſet, morbumque expugnatum ſine illo vero remedio mortuos fuiſſe. Cum in lectis pro morborum diverſitate diverſi corporis ſitus inſtituendi ſint, quos vero omnes indicare non eſt hujus loci; illos proin tantum adducam, qui peculiarem lecti conſtructionem & compoſitionem præter conſvetam expoſcunt, ſupinum nempe & perpendicularem. Ideo

lectus

lectus in parte superiori duplicata pulvinariorum serie, inferiori vero subditis culcitris sternatur: Scilicet supinus etenim decubitus (qui soli homini cum testudine marina proprius esse dicitur) alias minus conveniens minusque naturalis habetur, confer. Sennertus Libr. IV. instit. P. II. 4. quoniam viscera infimi ventris renibus magis incumbunt, sicque seri segregatio difficilis redditur, motus diaphragmatis impeditur, truncus aortæ arteriæ descendens a visceribus abdominis premitur, sangvis promptius ad caput ejusque vasa fertur, difficilius remeat, medulla oblongata gravatur, spirituum undulatio impeditur, turbatur, multa infert detrimenta & insomnia turbulenta, torporem, aurium tinnitum &c. & ansam præbet repletionibus capitis, apoplexiæ, paralysi, epilepsiæ, rheumatismis, catarrhis suffocativis, phrenisi, malo hypochondriaco, melancholiæ, vid. Solenander L. I. p. 272. febribus, apostematibus, vid. Biker in Herm. redivivo schol. ad c. 18. sect. I. Hippocr. L. II. de motu muscul. XI. c. 4. Crato consf. med. 218. Platerus L. II. de læs. funct. p. 239. nocturnis pollutionibus, nephritidi, hæmorrhagiis &c. convulsionibus, Willisius & Eph. G. N. C. D. II. an. IX. obs. 227. Hæc mihi in mentem revocant, quod de Viro quodam Lipsiensi relatum habeo, qui postea quam dentem sibi extrahere curaverat, ex hæmorrhagia subsecuta, sub supino paululum decubitu fere suffocatus esset. Dantur tamen, inquio, casus, in quibus supinus decubitus commendandus venit, inter quos notantur intestini recti prolapsus, herniæ, uteri descensus: Retrocedit enim sub tali decubitu portio prolapsa seu intestini seu omenti, adeoque nullus dubito, quin continuato ejusmodi decubitu (per plures septimanas imo menses puto) sanentur herniæ, retrogressis, prolapsis restitutisve sic fibris relaxatis, ac illarum justo tono ac robore. Nec desunt illius Auctorum testimonia, si quæras illa, adeas G. Fabricium in cent. V. obs. chirurg. 54. E. G. N. C. D. II. Ao. X. obs. 190. Calculus item vesicæ & urinæ suppressionem causans situ ejusmodi declivi cruribus aliquo modo elevatis dimovetur, dolores leniuntur & quietus tunc magis ille tenetur. Testatur hoc Galenus L. V. c. 4. de loc. affect. statque in eo tale consilium Riverio aliisque hic non longius recensendis. Supinus præterea decubitus ad venereum impetum excitat, adeoque frigidis sic dictis commendandus: magis enim affluunt spiritus & humores ad enervia membra. In mensibus immodicis ægræ jaceant supinæ in lecto cruribus elevatis & thorace magis depresso. Pleuritici quoque dolores sedantur, si caput deorsum, pedes sursum collocantur. Ad nostram sententiam ulterius confirmandam non desunt nobis Auctorum suffragia. Supinum decubitum utilem esse in

morbis oculorum, Heurnius de morbis oculorum p. 25. & visus debilitate R. Solenander conf. Med. sect. II. p. 126. perhibent. Stomacho laborantes decubitum, ubi crura sursum attrahuntur, genuaque ad os quasi admoventur, mire juvare reputat Baco de Verul. Sylv. Sylv. Cent. VII. p. 904. Similiter Coel. Aurel. Lib. IV. de Morb. chron. cap. 3. ventriculosis aut coeliacis maxime si solutio urgentior sit, supinam jacendi posituram svadet, capite paulo levatius locato. Vigiliis involuntariis vexati sub supino decubitu melius longiusque dormiunt. Lowerus de infrigidatis observavit, eos neque incalescere neque dormire, nisi lecto ad pedes altius strato. Illustr. Tschirnhausen in Med. corporis memorat de se ipso, si supinus cubaverit, largiorem sudorem provocatum fuisse. Fernel. Meth. med. L. II. p. 76. hanc addit cautelam a Venæ sectione æger supinus decumbat, ut in quiete partes exhaustæ repleantur, resarcianturque spiritus. Cæterum supinum collocant ægrum lithotomiam, herniarumque repositionem, catheteris applicationem meditantes; Cui cataracta acu remota fuerit, in lecto per plures dies capite paulo reclinato cubet. Conf. G. Bartisch in ophthalmogr. P. V. c. 3. ut forte heterogeneum ex oculo per foramen acu factum felicius excernatur, & ut impediatur, ne suffusio, quæ e sede sua jam remota est, & infra pupillæ aperturam depressa, iterum assurgat supra humorem crystallinum. Vel mulierculæ diligenter imperant, optimo quidem consilio, in parturientibus, ut facilius labores nisusque obeant sustineantque, ut lectus ad supinum decubitum paulisper disponatur & magis adhuc in partu difficili, situ foetus p. n. ut eo melius foetus ad interiora se sponte sua recipere, vel obstetrix commodius ad meliorem egressum debita enchiresi viam sternere possit. Memoratu digna Loweri observatio est, a decubitu supino in occipite foveas & sinus profundiores & magis excavatos fieri.

§. XXVI. Explicatius dicendum est de decubitu erecto & perpendiculari, illum præcipue in difficili respiratione exposci, in olfactus pariter læsione N. Piso l. c. p. 143. epilepsia, apoplexia, aliisque affectibus soporosis, catarrho suffocativo, hydrope pectoris, hydrocephalo conf. Lowerus de corde c. 2. empyemate, in hæmorrhagiis & similibus. Infantes recens nati motibus convulsivis obnoxii, semper erecta, imo prona facie in cunis collocandi sunt, cum alias sub ordinario magis decubitu nunquam diu & placide dormiant, quod clare explicat R. Lowerus l. c. Adeo hoc verum est, ut observaveris, quod si infantes in nutricum complexu tenentur, ubi caput magis erigitur, placide mox obdormiant, immunesque magis â convul-

sioni-

ſionibus ſerventur. Omni ſtudio vero is vitandus venit in viſcerum corruptione, in acutis & præprimis virium debilitate, animi deliquio, ſyncope, febribus exanthematicis malignis, cum morbi vehementiam ſenſibiliter augeat, brevique finem vitæ accerſat; nullusque dubitationi locus eſt, ſi quod res eſt, inſpiciamus: in malignis ſcilicet deficere ſpiritus animales, deficere vires & circulationem ſangvinis, ſyſtolemq; cordis eſſe imbecillem, quæ non ſufficiunt ſangvini ſurſum & caput usque movendo (quæ promotio fluidorum ordinario ſemper eſt difficilior, quam ſi in plano magis fiat) Quandocunque ita cerebrum ſufficienti ſangvinis affluxu deſtituitur ſpirituum animalium, exinde generatio parcius juſto difficiliusque adhuc magis inſtituitur, a quorum deſtituto influxu debito ſufficientique cor ſegnius movetur, ſicque vires magis magisque deficiunt, animi deliquia invadunt frequentiora, ſecretio heterogenei & propulſio e centro peripheriam verſus & ejectio per ſuos excretorios poros impeditur, imminuitur, extremitates membrorum perfrigeratione afficiuntur, novæ alterationes inducuntur, & tandem certiſſime mors inſequitur. Erectum magis quoque tenere corpus peſſimum eſt in pulmonibus inflammatis, docente Hippocrate in prænot. & multiplici experientia comprobante Experient. Baglivio vid. Pr. M. L. 1. p. 78. Ita etiam Celſus lib. II. de Medicina cap. 4. ubi de malis ægrotantium ſignis, agit, inquit: „Gravis morbi periculum eſt, ubi ſu-„ pinus æger jacet porrectis manibus & cruribus; ubi reſidere vult in ipſo a-„ cuti morbi impetu præcipue pulmonibus laborantibus.„ Speciatim hic indicandum eſt, doloribus crurum ſcorbuticis miſere affectos circa ſuras & tibias imprimis cruciantibus pedes in lecto elati & erecti collocandi, ut lympha ſalia fortius reſorbeat. De decubitu prono & ſuper ventrem multa dicenda adhuc forent, quia vero vix peculiarem lecti adornationem requirit, miſſum hic illum faciamus.

§. XXVII. Ac ne id quidem mihi reticendum eſt, lectorum & ſtragulorum (ut & induſiorum) ſordidorum cum mundis frequentem nimis mutationem nocere in morborum paroxyſmis, morbis contagioſis, peſte &c. & in omnibus, ubi per diaphoreſin & excretiones cutaneas morbi ſolvi debent, quales ſunt variolæ & morbilli, purpura, petechiæ aut criſeos tempore, aut efferveſcentiis illis nondum ſufficienter evaneſcentibus &c. quare mox non ſolum imbecilliores illos experieris, ſed & capitis dolores, anxietates, vomitus, apoplexias, convulſiones & ſymptomata omnia aucta ſæpe ſæpius cum extremo vitæ periculo conjuncta, adeo ut cum illis ſtolam feralem induant Idque non ſemper a frigore ſolum procedit, quod tunc admittitur, aut

in-

inducitur forte, ſed & a ſaponis foetore diu certe inhærente, (qui vero in ejusmodi & aliis multis morbis valde noxius eſt) quare rectius agent, qui ſemiſordida iterum, ſed ſiccata illa de novo adhibebunt, vel quibus alii ſani per aliquot dies jam uſi, aut ad minimum manibus prius bene fricata & attrita fuerint. Contra in multis v. g. ciborum faſtidio, cardialgia, ſiti immodica, hectica Riverus Prax. m. lib. 17. c. 3. p. 302. lintea quoque prius aqua roſar. ut irrorentur jubet p. 303. frequentem ejusmodi mutationem linteaminum, lodicum & ſtragulorum &c. ex uſu eſſe refrigerando ſtatuunt, conf. F. Platerus Pr. Tr. I. 601. N. Piſo l. c. L. III. p. 235. & p. 447. notat, in febre ardente culcitram ſtragula & linteamina frequenter eſſe ſternenda. In dyſenteria ſtragula lecti ſæpius eſſe mutanda, ait Sennert. Pr. L. III. P. II. S. II. c. 7. In Scorbuto idem ſvadere videtur B. Ronſæus de Scorb. p. 139. Aliâs in genere fatendum eſt lecti linteamina melius pura conferre, & impura vero aeri liberiori & vento exponenda atque ſingula calore foci & fornacis & frictione, attritione corrigenda & præparanda: Sordities enim poros cutis infarcit & obſtruit, unde morborum exaſperatio, inquietudo &c. propullulant. Præſertim in morbis contagioſis id diligenter obſervandum eſt, ne a collectione ſordium iidem foveantur, augeanturque ne forte pori cutis ab ejusmodi ſordibus coacervatis obſtruantur, quod in morbis pectoris maxime peſſimum eſt, vel ne miaſmata morbifica exhalantia reſpiratione hauſta ægro obſint & adſtantibus labe quaſi duplicata ac ſubinde novata. Præter has noxas moleſtiæ haud parvæ accedunt, quæ a madidis & foetentibus ſudoribus linteaminibus & rigentibus ſanguine vel ſanie patiuntur ægroti, quæ tantæ omnino ſunt, ut requiem & ſomnum impediant &c. conf. Hollerius 2. cap. de febr. ard. Rondeletus de febr. Synoch. Lev. Lemnius 4. de O. N. M. 8. Ronſæus epiſt. 39. a Rejes jucund. quæſt. camp. qv. 82. Valleſius l. de morb. acut. 48. qui ultimus Medicos hac in parte nimis rigoroſos objurgat & merito quidem objurgat Comm. I. ad text. 8. L. 1. de morb. acutis inquiens: „Peccant vulgares medici nec luteam tunicam mu-„tare, nec ſyndonem, nec manus faciemque lavare, neque quidquam ali-„ud, quod ad munditiem ſpectat, ſuis ægrotis permittentes &c.„ Hanc cenſuram ideo (nec jam alios magis forte notos nominem) merito meretur Laz. Meſſionerius, qui in novo ſuo de febr. dogmate ab hac munditie abhorret, & par eſt, ut alii ab iſtis ſordibus ab illo laudatis quoque abhorreant. Agnovit hoc ipſum ipſe jam Hippocrates, quando omnia circa ægros munda eſſe vult. Quamobrem veteres, qui linteis rarius utebantur frequentem adhibebant, tum balneorum, tum frictionum uſum. Sed ſub horum mutatione

tatione iterum atque iterum ſedulo eſt monendum, ne tempore criſeos fiat & ubi efflореſcentiæ cutaneæ imminent, aut nondum ſufficienter erupuerunt &c. & ut quamdiligentiſſime caveant ſibi, ne præter modum præterque neceſſitatem denudetur corpus, ac ne frigus externum ullo modo accedat.

§. XXIIX. Non tam prolixius explico, quam innuo, in variolis & morbillis ſimilibusque exanthematibus in conclavi aut puniceos rubros pannos expandi ægrotisque obverti, vel lectum contegi, ut illos adſpiciant, credantque ex illorum aſpectu variolas &c. in efflorescentiam promoveri. Probant & id hodie multi medici cum Amato Luſit. & Valleſio imprimis, ac ſi color iſte ſpiritus excitaret & ad extra evocaret &c. & ſic immaginationi ſangvinem moventi adſcribunt, quod alii ob arſenicum, cujus ope hi panni tinguntur, prodeſſe opinantur, vel ob grana karmes cum confectio alkerm. infantum thoraci inuncta copioſe eliceat exanthemata, de quo videndus Simon Pauli. Ejusmodi etiam eſt & ex doctrina ſatis nota deſumptum, quando luteos pannos ictericis protendunt &c. Interim non de nihilo eſt, imaginationem & ſpiritus animales in ſangvine, qui ſubtiliſſima facile mobilia & maxime ſenſibilia & calidæ & perniciſſimæ naturæ corpuſcula ſunt, & quæ alia in orgasmum & impetum vertunt celerrime ſangvinem & humores ab aſpectu rerum externarum crebriori moveri, eosque ad exteriora & ſummam cutem ferri. Quemadmodum alias & ſtupor dentium alio viſo acetum aut liquorem alium acidum hauriente, aut rem quampiam acrem comedente inducitur; Licet in omnibus ſubjectis non idem inveniatur effectus, in his enim majorem, in aliis minorem ſenties, prout nimirum motus a phantaſia vel imaginatione introductus intenſior & fixior eſt. Idem variat quoque prout temperamenta ſunt diverſa, ex quibus præ reliquis melancholicum, ut notiſſimum eſt, crebriora & fortiora ſibi format phantasmata, quæ pro veris viſionibus habet. Atque de colore interim rubro, utpote qui in luminis radiis in circulum quaſi reflexis & refractis & vehementiori circa centrum rotatione conſiſtit, affirmare nobis quoque neceſſe eſt, illum quia proxime (juxta colorem album, ergo illi adſcribi poſſit idem) ad naturam ſplendentis lucis accedit & valde adſpectum movere vehementerque in oculos impingere, & a centro ad peripheriam deducere & ſpiritus animales ac humores dilatare & commovere, atque per conſequens animum quoque exercere agitareque. Sic tauri, elephanti, galli Indici rubro colore irritantur & excandeſcunt, leones vero terrentur & ophthalmia detenti, vel ſaltem in eam inclinantes rubore res tinctas inſpicientes oculi aut

inflammantur, aut inflammati magis læduntur. Confirmat hoc ipsum, quod obſervationes teſtantur a ſolo ignis adſpectu longiori ophthalmiam produci, quoniam radii tales lucidi, qui recipiuntur præ cæteris fortius reflectuntur, qui nimium ſpirituum animalium motum intra oculos concitant, & viſum exinde turbant ac lædunt. Viridis vero, cæruleus & niger non nimis ſpiritus diſſipant, nec nimis afficiunt. De quibus Cardanus ita ſentit de rer. variet. Lib. 3. dicens: „Cæruleus color viſum magis quam „animam; viridis animum magis quam viſum recreat;„ Cum radii luminoſi ibi partim avertantur & reflectantur, introrſum magis aut minus partim ſuffocentur ut majores fiant tenebræ, ac mediocriter ac leniter movet organon viſus ac ideo conſortat eum, quæ cauſa ſine dubio eſt, cur campos gramina, herbas, arbores virere voluerit rerum Creator benigniſſimus, ut oculos & animum delectent atque conſervent. Hinc in melancholia hypochondriaca ſvadet J. Manardus Ep. 4. L. x. ut in cubiculo æger ſpectet virides & florentes herbas & flores. Eo magis vero adhuc neceſſarium eſt, quando ophthalmia, lippitudine &c. obſeſſis per conclave & ante oculos pannos virides, nigros, cæruleos obtendunt. In hanc ſententiam ſcribit B. Porta in Phytogn. L. III. c. 6. p. 151. omnia rubra vel ſolo intuitu uſurpata, valere ad ſangvinis depurationem & correctionem, ut alio colore tincta ad alios humores ſcil. corrigendos. E contrario in hæmorrhagiis narium, uteri hæmoptyſi, menſium nimio fluxu &c. vid. J. Anglici Pr. L. I. p. 585. prohibeatur rerum rubentium, atque præcipue ipſius ſangvinis excreti aſpectus atque ſtudio vitetur, ne ſangvis magis commoveatur. Obſervatione conſtat in paroxyſmo cephalææ jacentes alba & ſplendida lintea vix ferre. Scio & alios, qui in venere langvida utroque in ſexu excitanda conclave & lectum panno tincto cocco contegunt, nec ab illa ſententia alienus N. Piſo, vid. L. III. de M. C. & C. p. 378. videtur.

§. XXIX. Angli inter utenſilia in ægrotantium conclavibus nunquam horologium vel clepſydram obliviſcuntur, habentque, nec ſine ulla ratione, quod tempus tædioſum magis & longius ægrotis videretur absque horologio, quam conſvetudinem forte ex Illuſtr. ſuo conterraneo Bacone de Verul. hauſerint. Nam mihi hæc ſcribenti venit in mentem, me legiſſe in lib. de Augm. ſcient. p. 167. tædium, vexationem morbi & dolorem facere, ut tempus longius videatur, quam revera eſt, ac computationem temporis errorem illum corrigere & brevius facere, quam opinio illa falſa conceperat. Horologia quoque leni æqualique ſuo alliſu aures demulcente gratumque ſomnum provocante alium adhuc uſum in ſequentibus adhuc explicandum

concili

conciliant. Cæterum omnis ſupellectilium apparatus ita adornetur, ut ægro perquamutilis & gratiſſimus ſit. Expreſſe Galenus præcipit 6. de morb. vulg. comm. 4. cl. 3. p. 353. Medicum oportere percontari, quibusnam ægri delectentur, ut illa in cubicula inferantur. Longiſſime igitur abſint omnia, quæ moleſtiam & commotionem ullatenus creare poſſint; & quæ ſpectantur, nunciantur aut aguntur, quæ adverſos affectus movent, iram, triſtitiam, moerorem, metum &c. inferunt, omni ſtudio avertenda ſunt. Contra offerantur auditui quæ grata, viſui, quæ delectant, tactui, quæ demulcent &c. ſecundum ſalutare Hippocratis præceptum, vid. 4. in 6. epid. hic iterum iterumque repetendum, quo præcipit ut infirmis omni modo conſulatur, ut cibus potusque mundum in modum præparentur, ut omnia, quæ vident & tangunt, ſint commoda & mollia &c. Hic & hoc addere non abs re eſt, aliquos ægros ad riſum gaudii ſobolem animi corporisque lætum affectum, imo quandoque cachinnum concitandos eſſe, ut obſervationes leguntur, alios a morbis apoſtemate v. gr. rupto exinde liberatos fuiſſe, quorum exempla aliquot apud Pechlinum obſ. p. 467. leguntur. E contrario in aliis & hic omni cura eſt præcavendus v. gr. riſum in vulneribus partium nervoſarum maxime multum periculi & damni afferre poſſe, teſtantur binæ iſtæ hiſtoriæ a Gul. Fabricio notatæ Cent I. obſerv. 23. Quibus hoc tantum vel ſuperpondii loco adhuc addere liceat, quod laudentur ſcamna & ſellæ ex ligno quercino, quibus calefactis & illitis variis ut ſevo hircino &c. ægri a vulgo non modo, ſed & Practicis Medicis nonnullis inſidere jubentur, fluxionibus alvi, dyſenteria, prolapſu inteſtini recti &c. laborantes, Pariter hic commemorare libet, quod pro alui obſtructionibus & iliaca aliaue laborantibus ſellæ humiles vix commodæ ſint, quia ex ſeſſu humili ſtimulus ad alvum liberandum magis impeditur, quare altiores ſellæ potius tunc ingerantur, ut ſub hac corporis poſitura ægri tales conſidentes deorſum tendente motus ventriculi & inteſtinorum periſtalticus ſuperflua & oneroſa e corpore ejiciens adjuvetur deorſumque quaſi invitetur. Pocula & ſcutellas, diſcos ex ligno tamariſci & fraxini, e quibus bibant, ſuper quibus comedent, ſplenetici &c. alii eligunt, vid. Anglici Pr. l. 1. 426. Poſſem complura de poculis, diſcis aliisque vaſis ex variis terris, metallis, lapidibus, lignis &c. pro morbis variis fabrefactis, item de veſtimentis &c. ad ſupellectilem ægrorum pertinentibus adferre, ſed vereor nimiam tractationis prolixitatem, hæc alii tempori ſervans.

§. XXX. Alunt quidam ægrotantium in conclavi & in lectum secum adsciscunt varia animalia, quorum contubernio morbus fugari credunt, multique autumant, ejusmodi animalia infectam labem facile in se recipere, unde ægris levamen aliquod emergere possit. v. g. apud arthritide, podagra, colica, paralysi, erysipelate affectos porcellos indicos, vel catellos melitenses sæpius videbis, atque leges apud Authores in canes contubernales morbos varios fuisse translatos hominesque eo modo curatos. Sic Riverius in variolis ovem aut vervecem in hypocaustis detinere svadet L. VII. de var. & morb. & Forestus obs. L. IX. obs. 19. adducit columbas imprimis sylvestres paralyticos & scorbuticos consummatos cum illis versantes circumque volitantes juvare, vid. Langius L. II. Ep. 14. Quare illos ad ipsa columbaria ablegat. Alii galgulos ictericis sanitatem afferre sibi aliisque persvadent, vid. Plutarchus Lib. I. Sympos. c. 7. Heliodor. L. III. Hist. Æthiop. & Plin. L. XXX. H. N. C. 2. Sebast. Montuus Lib. I. Dial. Med. Mercurial. L. 4. de cogn. & cur. affectibus C. 23. Aldrovandus Ornith. T. 1. LXII. C. 19. Bened. Vict. Favent. Pr. med. c. 40. Majol. diebus canicul. col. 6. Alb. Magnus animal. l. 23. M. A. Zimara Art - Magico - Medica. Similiter Silesii avem cruciferam pro infantibus epilepticis & avem illam rubro pectore & fusco cineritio tergo conspicuam (Loh. Fincke, Gimpel,) pro arthriticis in cubiculo alunt, de qua B. Major in carm. Simile de Chinensibus Neuhof. Itin. leg. p. 153. recenset, eos imprimis, qui circa Suncham habitant grues & cervos (quos longævos æstimant in ædificiis continere, eosque frequenter adspicere, ut effluviis, quæ spirant per inspirationem fruantur, ac sanitatem ac longævitatem adipiscantur, exinde M. A. Sinapius in Paradox. med. P. II. p. 109. refert, Tartaros de lue venerea suspectos, dormire cum catellis, quos sæpe mutant, & in stabulo inter equos alunt, quorum vaporibus ab ea liberrarentur. Ejusmodi quoque est, quod ex libro quodam Gallico, ut legi, transscribere licet: Nimirum Lettres historiques & galantes de Mad. Noyer Tom. IV. p. 32. referunt sequens: Contre le „rhume ec„clesiastique on pretend que l'usage des serpents vives dans les apparte„ment, fait quasi l'effect du mercure qui, est bien commune a Paris principa„lement les Gens de l'Eglise en sont fort sujets.„ Alias experimentum in vulgus notum est, si equi obstructione urinæ laborant in stabulum caprarum & ovium ducunt eos, & statim obstructio urinæ solvitur iis. Hoc etiam in hominibus procedere nullum est dubium, quare experimentum esset faciendum. An ejusmodi plus habeant nominis quam operis, aut an in imaginatione potius affectus positus sit, infida suspicio non audet singula

deter-

determinare aut admittere. Interim sit mihi illud censendi jus, sit mihi affirmatio, esse multa rerum effluvia, per quæ multi effectus fiant, quorum naturam adhuc cum ignoremus, verissima interdum quædam negamus, plerorumque enim effluviorum efficacia prius innotescit, quam illorum existentia, quod variæ antipathiæ & idio syncrasiæ demonstrant, v. gr. eorum qui præsentibus felibus non quidem visis in animi deliquium incidunt. Quid notius est, quam quod tempore pestis hircum non solum in ædificiis, sed & in conclavibus contineant; Aves præterea in cameris circumvolitantes, aerem volatu atque agitatione alarum ventilare ac purgare, habent. ut Antyllus, apud Oribasium Coll. Lib. VI. cap. 21. loca avium volatu frequentata, sanitati bene conferre affirmat; Ita & non desunt ægroti, qui oscinibus in avcariis delectantur, ac non modo delectantur, verum & juvantur. Loquuntur id ipsum de auditus gravitate & susurru aurium conquerentes avium Canariensium imprimis concentu & coturnicibus cantillantibus in illorum hypocaustis, nimirum auditum acuari, & ab auditu tinnitus &c. auferri. Pariter in cruditatibus variis ventriculi, appetitu imminuto, virium debilitate, perfrigeratione, nutritione imminuta, paralysi &c. parvos catulos dormientes abdomini imponunt, ut nativo suo calore digestionem cruditatum adjuvent &c. Calor enim ad digestionis negotium maxime necessarius est, hoc solutio juvatur egregie omnis, hic mixti poros potenter penetrat, & vi sua expansiva partium compagem dissolvit intime. Eundem in finem, & ut refocillentur debiles, quidam adhuc puerulum carnosum vel adolescentem sive puellam (quam I. Damascenus paralyticis maxime commendabilem esse ait) admovent. De Barbarossa legitur, eum ætate extrema & elangvidum consilio Medici puerulos continuo stomacho sibi applicari curasse. Talem accubitum S. Davidem R. probasse apparet J. R. 1. cum senio confectus & infirmus, & cum vix calefieri potuerit, virgines pulchritudine conspicuas sibi adduci curaverit, ut illæ illum corporis contactu blando in lecto foverent. Credderim enim facile, amplius magis magisq; multo ejusmodi calorem naturalem blandum, humidum, æqualem, perennem naturalique ideo magis familiarem, esse utiliorem eo calore, qui a fomentis artificialibus paratur, vel qui a linteaminibus calefactis procedit, & esse levamen & caloris extincti suscitabulum, atque effluvia sana ex virginibus pulchris & junioribus (utpote quæ saniores habentur, cum contra vetularum noxia habeantur, ut est apud Apulejum L. 1. & A. Gellium Noct. Att. L. II. c. 23.) per poros alterius se insinuantia & per circulationem allata non modo ad exteriora membra, sed & ad interiores per-

tingentia partes, corpus elangvidum & frigidum admodum refocillare posse. conf. Sydenham op. p. 79. Calor enim animalium internus longe a calore externo ignis differt, etenim est ille nil nisi influxus humidæ, spirituosæ, vaporosæ & elasticæ, motæ substantiæ; quoniam per calorem semper exhalant partes tenuissimæ, sulphureæ, æthereæ. Calor ejusmodi commodissime aperit poros, & elasticitate sua multa alia commoda præstat, quæ ab altero non æque facile sunt expectanda. Edocent hoc varia experimenta per machinam illam papinianam instituta. Testatur hoc digestionis & chyli elaborationis animalium in ventriculo & intestinis opus, quo sane mirandum est, illud in paucarum horarum spatio penitus posse absolvi & digeri tantam pabuli, carnium, ossium &c. quantitatem, quæ ab animalibus imprimis rapacibus & gulonibus, ut lupis, canibusque &c. quotidie ingeruntur & devorantur, quod non tantum a menstrui solventis activitate, sed & atque potissimum calido, fervido, spirituoso isto influenti est adscribendum. Hinc & nemo hucusque simile menstruum gastricum chimica arte producere potuit, quod eundem præstaret in omnibus effectum ac solutionem, digestionem, chyli productionem, ac quidem nostrum naturale animale, quoniam non humidum hoc, calidum, vaporosum, elasticum & spirituosum, æthereum influens addere potuerunt, licet equidem quidam de eo gloriati sint, sed in vanum gloriati sunt, atque in vanum de eo soliciti fuerunt, elaborationem quoque perfectam hujus pene ex adducta modo ratione despero. Quis igitur elumbibus senibus & vetulis vitio vertere posset, si senectutis suæ levamen & vigoris & vitæ refocillationem juvenculas aut juvenes justo sibi matrimonio jungant, quorum calore foveantur, sanitate conservantur animi jucunditate ex illarum forma pulchra & alacritate amoena & accubitu ejusmodi recreentur & oblectentur, motu sangvinis humorum atque spirituum promoto exinde &c. Hunc morem apud Persas frequentissimi fuisse usus fertur atque perhibetur, illos naturali ejusmodi fomento non contentos fuisse, sed puellas myrrha & similibus balsamicis & odoriferis inunxisse ad augendam scil. fomenti vim. Alia atque alia adhuc succurrunt hujus rei exempla. Sic in consil. Scholzii & Rosenari legitur p. 924. in dolore & inflammatione ventriculi, ut ægri curent catellum juniorem aut puerum, qui non facile sudet, apud stomachum continere. Atque Joel. Lib. 4. Prax. Sect. 2. p. 99. optimum stomachicum contra refrigerationem habet manum calidam aut conjugis ventrem molliorem ventriculo applicatum (sed quod solatium viduis & virginibus relictum manet.) Pariter Riverius Pr. med. p. 290. in articulorum doloribus catellum jubet

admo-

admovere, quoniam dolores valde demulceret. Exinde & ab quibusdam eo nomine canis podagræ magnes vocatur. Obſervationes ejusmodi leguntur apud Lev. Lemnium Lib. II. O. N. M. c. 13. Borell. obſerv. Cent. III. 28. Pet. Bayer in ſuo Venimec. Lib. III. c. 9. p. 380. Mayer de arthrit. c. 9. p. 161. Th. Barthol. C. III. hiſt. 66. Ephem. G. N. C. an. 4 obſ. 51. Hic caninus accubitus porro in aliis morbis probatus eſt, ut in epilepſia, quod vidit Cardanus, vid. de var. rer. Lib. VII. c. 33. p. m. 261. & Grube V. de morbor. tranſplantatione, Conf. & Ephem. G. N. C. an. VII. obſ. 11. in ventriculi ſumma debilitate, vid. Verulam. hiſt. V. & N. p. 413. Rolfin. in epit. affect. Lib. III. c. 2. p. m. 191. Avicen. Lib. III. fer. 13. I. Cæſ. Baricell. in hort. genial. p. m. 33. Schroeder Pharm. med. chym. Lib. V. Cl. I. Capivacc. apud Craton. Conſil. Lib. VI. conſil. 66. in colica ac in dentium dolore, vid. Barthol. hiſt. anat. 53. Cap. VI. In parotidibus Riverius rurſum de feb. peſtilent. p. m. 144. canem admoveri juſſit. Alii hoc quoque ut morbum ignotum ſedemque mali in parte quadam interiori cognoſcant & convenientia remedia admoveri poſſint, jubent, ut catelli juniores per unam & alteram ſeptimanam in lecto ægrotantis cum illo cubent, eſcam capiant, & ſalivam lambant, dein ſtrangulant eos, cadaveraque aperiunt, ut inveniant partem ſimili vitio affectam: An hoc calculo reſpondeat, ego equidem jam non determinaverim. Ob argumenti ſimilitudinem adhuc addo, quod cauſa non incommode conjici poſſit, quando quæritur, cur ludi magiſtri ut plurimum ſint longævi, quod aſſidue & frequenter cum pueris verſentur: ſiquidem jam Socrates docuit, frequentem adoleſcentum conſvetudinem retardare ſenectutem. Eoque ſimul ſolvi poſſet quæſtio, an ſanitas etiam ſit communicabilis; Plurimum ſane intereſt cum quibus vixeris, ut ſumuntur a converſantibus mores, ita ſanitas ſanitatem, ut morbus quidam morbum proximis tradit, & inter ſalubria degenti cuſtodia valetudinis facilis eſt, ut ſæpe initium morbis fuit, ſana ægris miſcere. Jam dudum eſt obſervatum, ſenes qui juvenum frequenti conſvetudine oblectati fuerint valde fuiſſe per cauſas phyſicas æque ac morales longævos, quod nempe alacritas juvenum alacritatem ſenum provocet & eorum torporem & triſtitiam avertat & corrigat, ut v. gr. de Pythagora, Iſocrate, Gorgia, Orbilio aliisque pluribus Philoſophis, Rhetoribus, Sophiſtis, Grammaticis antiquis, qui in Scholis ſuis diſcipulos bonas artes docuerunt, perhibetur: Vivendum eſſe ſenibus & debilibus cum ſanis & junioribus. Habet Marſ. Ficinus lib. 2. cap. 12. & illuſtr. Baco de Verulam. Cent. X. Hiſt. nat. §. 942. ſcribit: obſervatum, ſenes, qui juvenum congreſſui frequenter

quenter

quenter se miscuerunt, conversatione non interrupta longævos evasisse, cum spiritus eorum ex tali consortio fuerint recreati.„ Apud alium Anglum rem hanc ita declaratam reperio: Si veteri cerevisiæ recentem, aut vino veteri mustum admiscueris, effervescentiam in utroque liquore concitabis.„ Nimirum novus advena veterem hostem expergefacit. Idem hinc usu venit, quod in senum juvenumque promiscuo conventu sæpe contingere videmus, horum enim ardor & alacritas ipsos ad hilaritatem (nonnunquam etiam ad saltus & tripudia) provocant, alioquin forte tristes torpidosque futuros. Contrario rursus pueri cum senibus in contubernio versantes & illorum lecto dormientes, halitu suo maciem sibi accersunt: Nam Philosophi unanimi consensu profitentur, si nimirum in natura reperiatur unum contrarium, debet & dari reliquum. Sagacissimus Ramazzini in Tr. de morb. artif. cap. 13. exemplum puellæ nobilis adducit ex contubernio & consvetudine aviæ tabidæ redditæ, quæ nullis remediis saluti restitui potuit, nisi ab avia remotione & puellarum consortio restituta. Senes & vetulas halitum spirare insvavem, foetidum, acidum ob cruditates, quibus abundant, & partium vitalium impuritatem & corruptionem pravamque totius corporis dispositionem ex instituto docet Francisc. Ranchinus de morb. senum Sec. I. c. 8. Ex adverso etiam (ut ad prius redeam) sub morbis epidemiis, contagiosis peste &c. animalia domestica ut canes & feles cum columbis non solum ex hypocausto, sed ex domo ableganda, cum facile contagium per ista propagari possit, etsi illud animalibus non fuerit noxium, ut variorum ferunt observationes, V. Bonettus Polyalth. P. I. p. 440. & Forest. Obs. p. 174. Hoc ipsum interpretes ex Homero colligere volunt, ubi legitur: strage canum primo &c. & ex Ovid. Nasone Lib. VIII. metam. ex illo: Vim primi sensere canes, &c. Cum & feles alias asthmaticos lædere credantur, vid. S. Sanctorii Meth. vitand. err. in med. p. 421. illas ex istorum hypocaustis fugent. Has etiam anhelitu nocere, animales spiritus inficere, humidum ut vocant radicale absumere & tabem & marasmum inducere, docet Avenzoar in proem. lib. 1. vid. & Matthiolus in 6. Dioscorid. cap. 36. qui aliquando magno numero & contubernio felium quandam familiam aerem inficiente periisse refert. Conf. & Paræus lib. 20. cap. 34. quanquam experientia non ubique his respondeat. Huc etiam referendæ sunt observationes, quod feles & canes in domos pestem &c. quandoque importent.

§. XXXI. Supra indicatum eſt apud ægrorum conclavia halcyonia eſſe procuranda (cum alioquin in ægrotis aurium ſenſus acutior videatur) aſt quandoque pro ipſa requie comparanda ac ſomno invitando uniſona lenia murmura atque ſuſurri excitandi qui ſpiritus animales alioqui in membra externa ruentes blande & pedetentim ad cerebrum itecum convertunt, ut citius & pacatius ad ſalientis aquarum murmura, venti ſuſurros, pluviæ aut imbris impluentis ſub tecto caſum, aquæ ex vaſe in vas transfuſione horologiorum molles & æquales alliſus, ſomnum capimus. Ad hujus rei imitationem â quibusdam fontes artificiales, continuo ex alto delapſu aquam in ſubjectam pelvim deſtillantes Silanos dictos, vid. C. Celſus lib. 3. cap. 18. & Lucretius lib. 6. de rerum nat. in conclavibus fabricandos proponunt, qui Romanis erant uſitatiſſimi, tam ad aerem æſtivum refrigerandum, quam ad aures placandas ſomnumque provocandum. Hinc apud Senecam de provid. e. g. legimus qui Epiſt. C. aquarum cubiculum interfluentium mentionem facit ac Mæcenatem aquarum fragoribus mentem anxiam avocaſſe refert. Conf. & lib. de tranquill. animi, & lib. III. nat. q. c. 17. Veteribus etiam frequenti uſu moreque poſitum erat, ut ad lenem fluentis rivi ſtrepitum in nemoribus caperent ſomnum, quod ex Horatio habetur lib. Ep. Od. 2.

Labuntur altis interim rupis aquæ,
Quæruntur in ſylvis aves
Fontesque Lymphis obſtrepunt manantibus
Somnos quod invitet leves.

Immo & ob contrariam quidem rationem & ſtrepitus, tumultus, clangores & fragores, vociferationes in illis inſtituendæ erunt, v. gr. pro affectibus ſoporoſis, lethargo, apoplexia aliisque affectis. In hunc modum adducit inſolitum alias remedii genus Villanovanus, vid. in Brev. L. IV. C. II. pro diſcutiendo veterno: Jubet enim ut ſus pedibus poſticis ad lectum prope caput ægroti ſuſpendatur & ad vociferationem poſtea irritetur. Quo loco referam (nec plane deeſt ratio) lethargicos omnium optime excitari eo, cui ſe alias addixerant, vel quæ amaverant v. g. clangore tubarum milites, venatores canum latratu, effuſione e ſaccis nummorum in menſam avaros. Conf. Hollerius L. I. Prax. c. 9. in Schol. (quale exemplum etiam novi:) poculorum forti alliſione vinoſos &c. ex hoc præternaturali ſopore felicius expergiſci. Animi deliquio correptorum aures clamoribus & præcipue proprii nominis aut alterius rei amatæ gratæ & adſvetæ acclamatione impleri communiſſimum eſt: Idque ideo, quia ſpiritus animales eo jam adſveti ſunt,

& ad eam maxime partem fluunt uberius, & pori etiam ampliores, cum per hoc organon aurem sæpius fluxerint; atque fibræ ita sunt dispositæ, ut facile talem impressionem sæpius factam recipiant ulteriusque deferant. In hanc rem notabiles sunt binæ historiæ adductæ altera in Eph. G. N. C. D. 11. Ao. 7. obs. 17. de matrona qvadam, quæ nunquam feliciter peperit, nisi sono campanæ excitata. Altera in Zod Gall. P. IV. p. 34. de syncope imminente per strepitum tympanorum prohibita. Addo tertiam ex Eph. G. D. 3. an 7. observ. 180. de Matrona quadam & ejus duabus filiabus, quæ omnes urinam nunquam reddere poterant, nisi audito aquæ ex guturnio in pelvim stillicidio. Conveniens hic invitat de musica argumentum, cujus in Medicina utique quoque stat laus & commendatio, quâ pro variorum morborum curatione & præservatione, ut spirituum & humorum motus (sicque & animi) excitentur, ad corporis circumferentiam moveantur, inordinati avertantur, componantur rediganturque, vel langventes excitentur, aut & timor & terror avertatur, gaudium vero, spes & lætitia procurentur &c. adhuc hodie apud nos quoque quandoque utuntur, & olim frequentissime lætis & tristis occasionibus utebantur, ut in delirantibus, phreniticis, maniacis, melancholicis. Notissimum est ex tot Scriptorum testimoniis, tarantulæ morsui (qui rarissimus affectus & incolis Apuliæ alias quasi proprius, etiam in Germania visus est, ut testatur clariss. Wedelius in Exercit. Sem. & Pathol. cap. 8.) musicam, motionem corporis & exercitationem & saltationem, quæ exinde inducitur, mederi. Sic cantu vel sono, stridoreque blando alio statim infantes vagientes atque doloribus forte ventris aut aliis affecti, sopiti dormitant. Videbis simile in adultis ejusmodi & ex musica, quæ somni parens merito habetur, animæ enim quies & remissio est ex objecti jucundi fruitione. Videbis imo hinc quosdam, qui musica harmonia svavi capti, in ecstasin conjiciuntur. Apud veteres ut paulo explicatius loquar, musicam, vid. Alex. ab Alex. gen. dier. L. 16. c. 5. magno in pretio, etiam pro variis morbis curandis fuisse constat, qui & variis idem usi sunt modulis ad alios atque alios affectus excitandos. Etenim si mollis ea est spirituum motus, vagos, intempestivos & irregulares ferocientes commode colligit, sedat atque componit ex quo conjectura haud difficilis formanda, per ejusmodi dolores placari: Si fortior est & saltuosa, quasi erigit & excitat langvidos & in motus fortiores abripit. Hanc in humores hujus potentiam, vulgari & noto omnibus experimento cognosces, si nimirum per vitra vino plena marginem, plectrum aut saltem digitum fricando duces,

duces, ubi crispatum & quasi ebulliens vinum jucundo spectaculo conspicies. Podagræ curatæ per musicam testimonium adducit Aldrovandus L. X. de infect. fol. 621. N. Pechlinius p. 472. observat. De arthritide vaga curata testatur Epiph. Ferdinandus Hist. Med. 8. adeatur & Joh. Heurnius 3. Method. ad Pr. 28. De obstructione urinæ solvenda Eph. N. C. D. I. an. I. obs. 134. De obstructione alvi soluta D. II. an. VIII. obs. 17. Eph. N. C. Sic Jonii & Lesbii per Arionem ab epilepsia, Beoti per Ismeniam a malo ischiadico liberati sunt: Theophrastus per illam ictum aspidum & viperarum, Asclepiades dementiam & surditatem, Ulysses vulnerum cruentationem, Thales Cratens. pestem aliosque morbos sanaverunt. Cantu vulnus sanatum esse legi potest in Homer. Odyss. 19. p. 455. & mensium fluxum repressum, vid. Serenii Samonici Hist. Æthiop. L. 9. c. 33. Hydropem sanatum ex Dio Cassio, sagittam pertinaciter infixam extractam apud Beniv. de Abdit. rer. caus. c. 26. (confer. Plin. H. N. L. 28. c. 11. 12.) reperies; Sed an veræ hæ omnes historiæ sint, videas ipse. Hanc pro soni svavitate varia spiritus & humores imo partes solidas, dein quoque adeo motus animi varie concitare apparet; neque ratio deest asserto, neque vires rationi: musica enim undulationem & vibrationem, ut alii clangores in aere instituit, quæ consequenter & motum vividum corporis partibus imprimit, varieque pro vario sono, undulatione, vibrationibus iteratis eousque continuata & communicata illas afficit, uti compertum habemus, mota & pulsa una chorda in uno musico instrumento æqualiter tensa, in altero altera quoque movetur ac contremiscit. Eoque magis, dum aures & spiritus in nervis acusticis cerebro valde propinquas, per quas facile & cerebri fibrillas nerveas acute ferit, atque hoc medio animam arcte conjunctam commovet ac pro varietate sua varios effectus atque affectus excitat, adeoque immediate magis operatur, cum medicamenta mediate & refractis modo viribus agant: Plurimi dein certe interest, quo motu quid fiat, e. gr. memorat Exper. Baglivius Diss. de Tarant: saltatione exorta, sudore tarantatos sanari facile, vix ac ne vix quidem sudoriferis simplicibus provocato. Quis est, qui nesciat? inconcinnam musicæ harmoniam trituram ferri &c. ingratam sensationem, horripilationem, stuporem dentium (nervulis scil. eorum contortis) imo in quibusdam totius corporis interdum concussionem &c. inferre, ut & ejusmodi effectus in Bartholini Epist. Cent. IV. p. 523. legitur de famulo quodam, qui quando cultros acuit ex ingrato in aere stridore e cruentatas gingivas expertus est, atque alius singularis & jocosus ex Scaligero est notus de Vascone Equite, qui audito testudinis sono, urinam statim

 reddere

reddere eſt coactus. Alia de aliis exempla ejusmodi habentur, ſic. H. ab Heer. obſ. 29. p. 253. de puella quadam nobili refert, quæ quoties campanæ ſonitum audierat, ſtatim animi deliquio correpta eſt. Libavius Part. II. ſingul. p. 136. mentionem cujusdam adducit, qui anſeres clamantes, ut ille apud Keckermannum lib. I. ſyſt. phyſ. c. 8. qui porcorum grunnitum non ferre potuerunt. Joh. Schmid Eph. G. N. C. D. 1. an. 9. & 10. p. 122. ſtudioſum adducit, qui ſcopis pavimentum verri non poterat perferre, quia ſuffocationis periculum exinde illi ſtatim imminebat. Legimus, quod Æſculapius multas ſcribi cantilenas, mimosque ridicularum rerum fieri & melodias quasdam præceperit iis, quibus ob vehementiores motus corporis temperamentum juſto calidius efficeretur. Porro idem in Carolo IX. Gall. R. apparet, uti Hiſtorici Gallici referunt, qui a nulla magis re quam muſica dolorum ſolamen accepit. Similiter de Melampo fertur, illum virgines cantilenis furore percitas ſanitati reſtituiſſe, vid. Ovid. Metam. L. XV. Fab. V. no. 53. ac Pauſanias in Alt. Plutarch. & Mart. Capella L. 9. conf. & Hom. Iliad. L. I. p. 471. A. Gellius N. A. L. 4. cap. 12. Coelius Aurelianus L. V. Chron. c. 1. Plinius H. N. L. 25. c. 2. Pindar. ad 31. J. aliique. Xenocrates lymphatos modulis carminum a dementia liberavit. Hinc & David Saulum R. rabie verſum cithara ſopiebat 1. Reg. c. 16. Accepimus Mart. Capella authore plerasque Græcorum civitates inſtituiſſe, ut perturbationes animorum & morbi corporum ad lyræ modulos curarentur. Lacedæmonii, Arcadii, Cretenſes dorico tono ut bene compoſito compoſuerunt animos & corpora exercuerunt. Imo Respublicæ totæ per muſicam regantur inſtitutum eſt, ut ideo Plato dixit ſtatui moribusque Reipublicæ muſicæque arctum intercedere nexum. Plura legere quis poteſt apud Ariſtotelem lib. 8. polit. cap. 5. 6. Nam Muſica, ut ait Anaxillas Comicus, mores docet iratos, diſcrepantesque opiniones lenit, ut Achillas & Clinias irati, cithara manſvefacti ſunt. Ad poſteros item in hanc rem memorabile eſt, Empedoclem cithara quendam ab homicidio traxiſſe, Aſclepiadem ſeditiones inter cives exortas muſica ſedaſſe, Damonem immorigeros juvenes ad meliorem frugem bene compoſito tono reduxiſſe, Agamemnonem profecturum Trojam de uxoris Clytemneſtræ pudicitia dubitantem citharoedum reliquiſſe, qui ſono illam citharæ ad pudicitiam incitaret, & Ægyſtum non niſi occiſo citharoedo ea potiri potuiſſe. Timotheum Muſicum, dum Palladis encomium fidibus decantaret, Alexandrum relicta coena ad arma induenda & arripienda adegiſſe, mutatis tandem modulis armis exutum rurſus diſcumbere feciſſe. Æque Lacedæmonii fre-

frequentius civibus contra hostes animum addiderunt, ut etiam notissimum est, classicum tubarum tympanorumque clangorem pugnantium in acie animos accendere & fortitudinem etiam timidis addere, fortibus autem illam augere, & mortis metum depellere, ut belle dixit Virgilius Lib. VI. Æneid. v. 165. Aere ciere Viros, martemque accendere cantu. Aliis in locis aliisque occasionibus musica homines ad varios corporis motus artuumque gesticulationes, saltationes, &c. concitat. Hoc ipsum sine dubio Poetæ indicare voluerunt: (Tantum enim abest, ut illos meris fabulis lusisse credendum sit, ut potius ficta sub imagine, ut plurimum verum comprehendi certis monumentis atque indiciis probari possit,) perhibentes Orpheum bruta, Amphyon saxa & pisces musica allexisse. Quod & alias animalia a musicæ sono afficiantur, plurimi testantur, plurimaque obvia exempla monstrant: equi, tauri, canes, ursi &c. lituorum tibiarumque modulationibus & concentibus exagitantur. Strabo iratos elephantes sono musico placari adducit, cygnos & delphinos cithara & cantu delectari, Epiphanius scribit. Alosam piscem Ælianus & trichidim musica allici & capi Athenæus, Isiodorus atque Rondeletius oculatus testis, alii de piscibus aliis variis & cancris perhibent. In Valvasoris Topogr. Carniolæ T. III. lib. XI. legitur, in certo quodam rivulo cancros & alio lacu hirundines certo quo dam sono allici. Conf. & l. c. p. 61. & p. 63. Ejusmodi de cane quodam notabile exemplum adducit Weinrich de monstris C. III. p. m. 95. Plura vid. in Diss. Morhoff. de scypho vitreo p. c. h. V. fract. super experimentum N. Petters. Subit adhuc recordatio, quod de Pythagoricis legitur eos cubitum ituros cantilenis quietum somnum sibi comparasse atque mane surgentes iis somnum & stuporem diverso modo diversaque modulatione iterum excussisse. Hispanis referente R. a Castro Med. Polit. p. 276. in more positum est, quam primum quis gravius decumbat, musicos accersere, ut ægri animum demulceant & exhilarent &c. Mihi apud nos nota fuit foemina primaria, quæ ad cubiculum ægrotans & de vita timens musicos varii generis advocavit. Musicæ vim cæteris in morbis admirandam digna lectione oratione explicat Cassiodorus L. 11. Var. c. 4. Conf. & Kircherus in Musorgia & Hafenreffer de cutis affectibus. Notabile adhuc in hanc rem est quod Olaus Magnus H. Lib. 16. cap. 49. refert, apud Septentrionales illos medicos plurimi æstimari, qui ad curationem morborum oscines & coaxantes ranas afferunt. Non ideo statim quid θεῖον (de quo in multis, in poësi, physica, mathesi, medicina & pene omnibus rebus, Plato, Seneca, Cicero, Aristides aliique ex ethnicis, imo multi Christianorum adhuc multa loquuntur ex falsis forte

de Deo & animæ origine &c. opinionibus seducti) in musica continetur, de quo Jamblichius commentatus est: Nam omnia quæ in hanc causam adducuntur, ad consvetudinem, attentionem, temperamentum, spirituum conditionem &c. deducenda sunt commode. Quanta sit adhibenda fides illis, qui de carminum vi & morborum haut mediocris auctoritatis viri credunt, viderint alii curiosiores, secundum illud Theophrastii: quod in verbis, herbis & lapidibus magna sit virtus.

§. XXXII. In conspectum censumque jam veniunt conclave nostrum intrantes, qui sub adstantium & ministrantium aut etiam invisentium &c. nomine communiter veniunt. Quemadmodum omnino affirmandum est, animo & corpore laborantibus necessarios esse aliquos, qui non solum auxiliatrices manus porrigant, sed & consolationibus, lepidis sermonibus, adfecto amico atque grato miseros erigant reficiantque (quod amicum consortium Sveci pro optimo præcipue podagræ remedio habent, & exemplo Principis Svantonis comprobant, conf. & Olaus Magnus H. Lib. 16. cap. 49.) atque christiana charitas id exigit, ita non possum non nimiam illam imprimis apud nos ægrum visitandi consvetudinem, atque assiduitatem atro calculo notare, quando turmatim vel amicitiæ, officii, vel consvetudinis specie, vel placendi, vel hypocriseos, vel spectandi saltem causa sæpius & nescio ob quas alias rationes foemellæ maxime eæque non raro ineptæ ac imprudentes atque loquaces advolant ac non vocatæ se ægris obtrudunt per horasque non paucas ibi subsistunt. Ægrumque tunc corona spectata circumdatum & multiplicata cinctum serie spectabis. Blaterantium ibi, murmurantium, divagantium & non raro ludentium &c. universum conclave reboat strepitu, ut intuentibus circa grabatos circumsedentium cohortes jam non ægrum ac moribundum, sed ludos scenicos spectantis concionis ac non ægrorum cubiculi, sed fori aleatorii præbeant speciem. Tantum certe abest ab officio hoc, ut officio nihil magis possit esse contrarium, immodico ita officio nocere, aut ad minimum molestare. Nemini enim officium suum debet esse damnosum. Multæ profecto eæque graviores rationes physicæ æque ac morales atque adeo theologicæ subsunt, quæ malum hunc morem abrogandum svadent: Æger tunc cogitur aliorum jure vivere, quæ necessaria essent & morbo & naturæ, remedia præscripta debito modo & tempore adhibere, alvum & vesicam exonerare &c. negligere, vana aliena ingrata, tædiosa, odiosa, molesta, nocua & perniciosa vel invitus & coactus audire, videre & loqui, quo vires suas perdit æger, inquietior redditur, morbus resuscitatur exasperaturque (imprimis cum in quam plurimis

morbis

morbis ut imprimis v. gr. in angina, ſputo cruento &c. loquela plane eſſet interdicenda & ſæpius vel reſpiratio paulo fortior noceat) in requie neceſſaria impeditur, animo perturbatur, agitatur vel indignatur aut ſuſpicax, meticuloſus imo quandoque deſperabundus variisque aliis modis inquietus redditur, a piis meditationibus diſtrahitur, avocatur, & quæ ſunt ejusmodi alia. Taceo non ſolum conclave hominum frequentia calefieri halitibus, ſed & mutari & inquinari aerem cumque craſſum reddi a tam variis ex hac turba hominum adſtantium adſidentiumque & incommodis ſæpe effluviis exhalantibus, qua de re videatur Sanctorius de vitand. error. in med. lib. 13. c 4. cum pauci dentur ſani, pauciores bona & ſana effluvia reddentes de ſe, pauciſſimi qui cum Alexandro M. balſamum ſpirant, plures hypochondriaci, ſcorbutici, cachectici, phthiſici &c. & qui hircum olent tamque male, ut Thais, quos pedor vel foetor oris ac alarum abominabilis diſtingvit: Ea eum conditionis humanæ indignitas eſt: arbores, plantæ & herbæ producunt frondes, fructus & flores ſvaves & gratos, homo lendes & pediculos. Illi de ſe fundunt oleum, vinum & balſamum, iſte fluidum ſputum, ſudorem, urinam & ſtercus. Illæ de ſe ſpirant ſvavitatem odoris, hic de ſe reddit abominationem foetoris. Invehitur jam in hanc malam conſvetudinem malas nunc leges obtrudentem Galen. L. x. meth. c. 8. & nonniſi gratiſſimos ægris ex viſitantibus aditum conceſſit, alios vero aut nunquam illorum cubiculum ingredi, aut non diu ante oculos illorum verſari permiſit, vid. Comment. 4. in lib. Hippocratis 6. de morb. vulg. atque Hippocr. notanter lib. VI. epid. text. 29. ſic loquitur: „Illud ſit tibi ſemper curæ, ne tempore æſtivo plurimi lecto ægroti aſſideant, ne il-„ lorum frequentia aerem, qui inſpiratur calefaciat & ægrotus multa co-„ gatur loqui, itaque ob id ſitis augeatur & febris.„ Ob aliam rationem impediendum in multis morbis eſt, ne advenientes ad lectum ægroti adproquinquent, v. gr. ſi quis febre maligna aut alio morbo decumbit, cui frigidus aer nocumento eſt, & ne quis ex frigido aere nimis propinque ad lectum accedat, ne malignitas augeatur, quoniam libera tranſpiratio ſtatim inhibetur; quod certiſſimæ obſervationis eſt. Ideo quoque hominum frequentiam prohibent ſpeciatim Rod. a Caſtro de morb. mal. p. 332. L. 11. N. Piſo L. de M. C. & C. p. 447. in febre ardente p. 452. & præ aliis in hectica Galenus l. c. in tertiana L. Fuchſius de cur. rat. p. 464. & Riv. Pr. M. L. 17. p. 308. in lue hungarica, M. Ruland. de lue hung. cap. 6. in febribus putridis, continuis, omnibus fere affectibus capitis laborantibus, cephalæa imprimis, qui præ aliis ab inceſſu ſaltem per conclave ambulantium aut

ſaltem

ſaltem confabulantium ſermone dolores auctos ſtatim ſentiunt. Frambeſarius Can. & conſil. M. L. 11. p. 144. Solenander S. 11. p. 116. porro in arthritide idem l.c.p. 420. in ſtupore & paralyſi p. 136. in reſpiratione difficili, imminuta, aſthmate, peripnevmonia. Rod. a Caſtro de M. M. 11. L. p. 332. in pulſatione arteriarum dorſi, ut vocat, melancholicis conſveta, in cardiaca paſſione hominum ingreſſum non admittere pariter Coel. Aurel. de m. a. c. 37. videntur. Vertiginoſi quoque ægre ferunt turbam hominum hinc inde ambulantium & moventium. Phrenetici, maniaci, melancholici, delirantes, rariſſime ingredientes, niſi amiciſſimos (nec hos ſemper) tolerare poſſunt, quin ex illorum intuitu ſaltem & magis adhuc locutionibus non raro maximo furore contra illos concitantur aut graviori delirio & contriſtatione afficiuntur. Coel. Aurel. de morb. acut. lib. 1. c. 9. ad eos per intervalla ſaltem admittantur, quos metu aut verecundia coluerunt, notanter monet, cum frequentia pariat contemptum. Imprimis graſſantibus morbis contagioſis, obſervatio hæc utiliſſima eſt, ne hominum frequentia ex his affectis in alios proferant vitium ac ne admittantur forte contagione jam affecti, atque adeo vitandi ſunt illi, qui bene valentes cum illis quomodocunque verſati ſunt. Specialiſſime indicandum eſt, in conclavia mulierum furore uterino percitarum mares minime eſſe admittendos, ut & vice verſa juvenum gonorrhoea &c. affectorum mulieres, ut ad alia non excurram minus confirmata, v. gr. quando autore Lanfranco menſtruatas foeminas ad vulneratos non admittendas neq; adſpicere, eos nec lectum & linteamina illarum manibus tractari permittunt. Quis enim neſcit, hæc ex inani illa perſvaſione oriri, qua falſo creditur ſanguinem foeminarum menſtruum deleteriis qualitatibus eſſe infectum; Paracelſus de peſtilent. tr. I. c. 11. p. m. 351. ſibi aliisque perſuaſit infecta venenata exinde naſci, araneas, muſcas, crabrones, blattas, termites, acaros, pulices erucas imo baſiliſcos. Atque adeo Arnoldus de Villa nova in brev. pract. T. I. lib. III. in ſexum foemineum injurius eſt, ut ſcribere non erubeſcat, menſtruatas ſolo halitu atque attactu imo adſpectu arborum folia & gramina perdere, aeremque inficere adeo ut homines & bruta exinde tanquam peſtilentia tacta intereant, ac hocce venenum usque ad ſidera penetret. Aeque talia timent alii ab illis, quæ veneris congreſſum paulo ante exercuerunt ob hircoſam ſc. fumigationem adhuc durantem, de quo vid. J. Camerar. D. 5. Probl. 2. Addo tandem ex Plinio. Lib. 28. c. 3. quod vulnera adgraventur illorum introitu, qui ſerpentis canisve morſu læſi fuerint. Hiſpani hac in re maxime ſunt cauti perſvaſione maxime hac ducti, dari inter-

interdum homines oculos malignos habentes & fascinantes, ut in Triballis & Illyriis & in aliis quibusdam Regionibus Plinio memorante. Conf. & P. della Valle Itiner. P. III. p. 218. Quidam ut & Sciticæ foeminæ Bythiæ dictæ Apollonide & Philarcho referentibus, & in Ponto Thibiorum genus, inveniuntur. Quales homines, quando alios sanos adspiciunt (sive homines sive bruta, nec non alias res) causari possent aut morbum, tabescentiam, imo etiam mortem ipsam, aut si ægros aspiciunt, nunquam illos ad sanitatem reduci posse, ut ex adductis exemplis declarant Covaruvius & imprimis J. A. de Colmenar delic. d'lespagne & du Portugal. Tr. V. p. 889. quare & lege cautum est apud illos, ut illi, qui ejusmodi oculum, ut ajunt, malignum habent, illum emplastro tegant, quam legem negligentes deferuntur ad judicium, quod vocant inquisitionis. De ejusmodi hominibus & loquitur Cicero & Plutarchus lib. 5. Sympos. cap. 7. Plautus in Autul. quando dicit: Exeundum herule tibi foras conspectatrix cum oculis emissitiis. Ad hanc rem etiam respicit versus ille Virgilii Maronis Eclog. III. Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos. De hac re præterea multa collegit Nurenbergius. Idem A. Gellius 9. noct. att. C. 4. P. 1. 7. c. 2. Affirmat pro certo hoc quoque M. A. Sinapius in Paradox. med. P. II. p. 80. & asserit se in Lithuania vidisse homines solo adspectu effluviis aliquibus subtilibus ex oculis emanantibus lædentes non modo alios homines, sed & integros animalium greges anserum, gallinarum &c. interficientes ac si fulguris ictu tacti essent. De hoc fascinationis genere propriam experientiam allegat J. H. Juncken in Med. præf. seculo accom. p. 831. & seq. præservationem simul & remedia affert. De ista oculorum quorundam malignitate, & an ejusmodi in quibusdam subjectis impuris, scorbuticis & acrioribus humoribus præditis verendum sit, atque an visus in aerem agat secundum Aristotelem, uti habet lib. de insomniis cap. 2. hic equidem probationem jam ulterius non adjiciam; verum hoc affirmare necesse habemus, omnes inflammatione & lippitudine fortiori oculorum detentos, si alios adspiciant, quibus imbecilles oculi sunt, ut Seneca loquitur c. 2. de clement. contagio, effluviis ex ægri oculis exeuntibus in corpus & oculos alterius (non excludo terrorem, metum & conturbationem spirituum animalium & humorum, sed multum eas conferre assevero) per poros immissione afficere secundum illud Poetæ:

Dum spectant oculi læsos læduntur & ipsi,
Multaque corporibus transitione nocent.

Quare ophthalmiam & lippitudinem morbis contagiosis annumerare non dubitant Galenus I. de diff. febr. c. 2. Plutarchus 5. Symp. 7. atque hanc sententiam observationibus firmaverunt. Bened. Favent. Prax. T. I. S. 2. c. 2. Mercurialis prax. lib. I. c. 38. &c. Conf. & Rabbi

 bi

ei Moyses 24. aphorism. Seneca lib. II. de benef. Dimerbrock observat. & curat. obs. 55. Nullum enim reperitur in humani corporis fabrica sensus organon, quod tanta spirituum copia scateat & fulgorem de se emittat, ut oculus. Siquidem quinque nervis insignibus ex Ἐγκεφάλῳ proxime egredientibus nimirum opticum, oculorum motorium, oculorum patheticum, paria, ramus gustatorii paris primus innominati seu timidi prima propago oculis prospiciunt. Si igitur ponamus, quod ejusmodi homines visu nocere possent, non visui qua tali, sed effluviis & particulis acrioribus, tenuibus adscribendus effectus. Nec abs re est malevolorum hominum & invidorum, qui ut plurimum pravos humores possident, consvetudinem & physice mediceque ideo esse suspectam adeoque fugiendam, unde & ejusmodi homines foedum præferunt faciei colorem, cacheticum & macrem corporis habitum, qui & in proverbium abiit. Ehr siehet aus wie der Neid. Schaperus Med. curios. specim. observavit phthisicum, qui ob superficiem erosam asperæ arteriæ ideoque adeo sensibilem, ut a levissimo aere offenderetur, & dolorem non levem sentiret, qui ideo nec aerem in hypocausto perferre poterat, si vel lento, sed proximo ab adstantium transitu aer moveretur, hinc strophioli admotione id avertebat. Ex alia adhuc causa B. Bohnius v. Tr. de off. med. cap. IV. Magnatum Ægrotantium conditionem deteriorem habet quam plebejorum, quia multitudini adstantium diversa ut plurimum sentientium contradicere Medicus non facile audet. Quomodo vero se ab illis ex visitatione nimia incommodis expediant, videant, quorum interest & non nisi infirmis gratos & amacissimos admittant. Æquale propemodum ægris nostris incommodum affert, quando domestici singulis quandoque fere momentis ad ægrotum accedunt, & de hujus vel illius salutatione & sciscitatione ægrum certiorem faciunt (more apud nos admodum communi) tunc cogitur æger responsionem ferre singulis omnino vicibus, morbique cursum & indolem, accidentia, successum, secundum omnes partes & circumstantias enarrare, quomodo dormiverit, quid biberit, ederit, quid sudaverit, quod exspuerit, & quid amplius egerit &c. Hæc hominum frequentia hicque accurrentium discurrentiumque strepitus atque tumultus certis in casibus, ut in lethargo & caro, & ubi ab ægro somnus sit avertendus, ubique ille sit excitandus, tolerabilior est, imo necessarius, ubi ideo convocandi sunt amici, qui semper discurrendo ægrum excitant a somno &c. In illis, qui sub adstantium & ministrantium nomine veniunt & in conclave infirmorum admittuntur, requiruntur, ut corporis valor, ita fidelitas, docilitas, sedulitas, solicitudo, taciturnitas, scientia, peritia, prudentia, authoritas, alacri-

tas

tas, patientia & obſequentia, ut ſe ad ægrorum ingenium accommodent: blandiſſime ſemper & amabili induſtria tractent, pro ægrotantium beneplacito & arbitrio loquantur & agant, & omnia ſummo ſtudio occultent, atque avertant quod ægris moleſtiam, moerorem, metum, acerbitatem, indignationem, excandeſcentiam, deſperationem ullo modo afferre poſſit, ut omnia ex præſcripto, ex ratione, menſura, modo, tempore, ordine &c. peragant: Eligendi quoque ad hoc officium, qui ægris grati ſunt, familiares, & in quos plenam fiduciam poſuerunt, non iracundi, non moleſti, non deſides &c. Ad qualia miniſteria ægros ſc. cibandos, contrectandos &c. foeminæ viris aptiores cenſentur, ut & in proverbio etiam dicitur, ægrum gemere & graviter affligi, ubi mulier non adſit.. Cum omnino, ut modo dictum, plurimum referat, quales adſtantes & miniſtrantes ſint apud ægros, optandum omnino eſſet, ut tales ubique eſſent, quales ab Hippocrate lib. de decenti ornatu deſcribuntur; ſed utique hodie dolendum eſt, quod hæc negotia mulierculis ut plurimum ineptis committantur, quæ non agunt, quæ eſſent agenda, & quæ ſui muneris eſſent, ſed aliena & quibus ægrotis male conſulitur, tractant.

§. XXXIII. Plura ſunt Medicorum quoque officia perſonalia magis atque in ægrotantium conclavibus ab iis obſervanda. Ejusmodi ſunt (ut ex multis quædam ſaltem dicam) ut conſultationes ſuas non in conclavi & audentibus ægrotis, ſed in alio ſeparato vel angulo atque ſemotis arbitris & auditoribus inſtituant, quoniam rationes eæque graviores & multæ ſubſunt, tam ex parte Medicorum ipſorum, quam ægrorum & adſtantium: Liberius ſc. proferuntur ſententiæ, liberiusque errores prius commiſſi forte corriguntur &c. Quo & cavetur ne æger & adſtantes controverſias audiant, totam artem & Medicos ſuſpectos habeant, cum controverſia in qualicunq; exercitatione juſtam ignorantiæ vel ad minimum incertitudinis ſuſpicionem arguat, ſicut concordia juſtam magnamque cognitionis ſpem demonſtrat. Hocq; ſimul præcavetur, ne forte notam periculoſi futuri eventus ex ipſis deprehendat æger, aut infelicem mentionem audiat, moriaturque deſperatus, qui forte adhuc poſſet ſalvari &c. Unde etiam factum eſt, quod ſcio, in quibusdam urbibus lege publica cautum eſſe, ne conſultationes medicæ publice habeantur, ad quod ipſum L. Septalius in animadv. ſuis L. I. t. 12. ſedulo adhortatur Medicos. Imprimis cum ejusmodi non raro falſa licet mordicus defendant, dicta & facta alterius traducant acerbius ſæpius quam Serapion Hippocratem tanquam novi Æſculapii canino (ut ajunt) dente rodant atque ſarcaſmis acutiſſimis aggrediantur, æmulatione, ambitione vel ſola invidia ducti (unde & Medicorum invidia in proverbium ceſſit,

 jure.

jurene, an injuria judicet æquus Judex) &c. Quod tamen vitium ratio non permittit, civilitas abhorret. Imo dantur casus, ubi Medicus si ægrum non accedat, melius est: inveniuntur enim ejusmodi ingenii homines, qui ex timidis sunt, licet leviter decumbant, qui cum vident Medicos, ægerrimos se esse credunt. Pariter ejusmodi est, ut Medicus ægrum accedens secundum ipsius Hippocratis svasum prope ægrum eo in loco, qui pro ratione morbi commodissimus est, accedat, ita tamen, ne æger quid suspicionis gignat atque non a capite seu tergo ægroti, sed adversus eundem & aliquamdiu sedeat & assideat ipsi, cum ex illius vultu, habitu, decubitu, similibusque in oculos incurrentibus multum notitiæ hauriri & obtutu & mora aliquali deprehendi possit, quod fugitivis quæstionibus ediscere non semper datum est. Periti Medici quoque est, ut Celsus egregie monet, non protinus statim, quando ad ægroti lectum accedat, extemplo manus & pulsum tangere, sed exacto demum pauxillo temporis spatio, & posteaquam hilari vultu, comitate & sermone leni solicitudinem ægroti levaverit, cum Medici accessus ac conspectus facile etiam quandoque alterationem ac turbationem in pulsu causari possit. Porro caveant sibi, quando commorantur apud ægrotos ad illorum grabatos, ne proverbio isto alias satis noto fidem faciant, quo dicitur, Medicum, quem medicinam alias mutam ex Virgilio Æneid. 12. vocabant, garrulum esse ægroto alium morbum, de quo exhiberi possent exempla, nisi essent odiosa. Ejusmodi Medicos garrulos & in sermone prodigos præposterisque sermonibus circumforaneis & præstigiatoribus magis dignis abundantes, notanter reprehendit atque castigat Accursius Cod. de Med. L. sequentibus. „Loquacissimi sunt & „ita doctissimi vulgi sententia habentur; re vero & opere sunt ineptissimi „& artem inter omnes summe honorandam & a summo Deo hominibus „concessam dedecorant. Noster ipse Hippocrates de dec. ornatu brevilo„quentiæ Medicum meminisse jussit.„ Caveant quoque Medici, ne alienum afferant odorem, moschi, ambræ (vel quod hodie frequentius) tabaci, spiritus vini: ille foeminis hystericis nocivus, hic ægris tantum non omnibus invisus, infensus est atque molestus. Sed ne aquilas volare me velle docere videar, & iliadem post Homerum scribere, ea consulto missa facio & remitto B. L. ad Clariss. D. Bohnium (prætereo alios) in Offic. Med. dupl. Interim audiamus adhuc Galenum loquentem de morb. vulg. c. 4. cl. 3. p. 355. Et figuram corporis totius introeundo atque sedendo Medi-" cus observet, neque humilem præ se ferat, ut contemptum mereatur, neque" fastu quodam aut superbia turgentem; quidam enim extenti ac patentes in-" troeunt, ac sedent nonnulli adstricti & compressi, alii vero proni atque abje-"

cti &c.

cti &c." Abjectos itaque, & qui contemqtum mereantur, eos diceret Galenus, nonnullos qui ut panem saltem lucrentur turpeque lucellum comparent sibi & benevolentiam indigno aucupio a vulgo captent ægrotantium & mulierculārum & servitutis nomen (quod tamen professore & cultore artis hujus liberalis & nobilissimæ plane indignum, indecens ac ignobile est) ac boni medici mereantur, atque ut a plebejis prædicentur, intempestive humiles se præbent eousq; degenerant, ut etiam munere famulitio fungantur & servilem operam præstent citra necessitatem, non sine tamen notabili illorum artisque dedecore v. gr. apud ægrotum per totam noctem vigilent, vomiturientibus & venæ sectionem admittentibus vas teneant, ad sedile ægros ducant atque alia ejusmodi servitia lectuariorum, servorum, coquorum, unguentariorum, mulierculārum famulantium præstent. In hanc rem quoque sic locutus est ille nempe Galenus in 6. epid, com. 5. text. 13. Quam proportionem Architectus" habet erga ædificatores, murarios, lignariosque fabros & alios, quibus impe-" rat, artifices, eandem & Medicus erga suos ministros (uti enim imperare" convenit Imperantibus, neutiquam ministerio uti, ita Architecti est non ligna" ascia asciare, non configere trabes, clavis trabalibus, non muros struere, non" crustare calce trullæ ope, non vestire tectorio. Et rursus, Medici ad ægro-" tantes introitus quoscunque, ipsis gratos faciant. Siquidem nonnulli ægro-" tantes a sæpius visentibus affici se molestia opinantur, alii contra crebrose in-" visi valde lætantur. Quidam autem Medici sunt, qui eo usque insaniunt, ut" etiam in dormientium conclave strepentes pedibus, aut vociferantes introi-" tum faciant, ob quæ expergefacti ægroti & illis irascuntur, & valde se læsos" esse conqueruntur. Hæc igitur omnia providere solertem medicum decet," ut neque omni tempore accedat, neque cum multo strepitu & elata voce," aut incessu aut aspectu, aut aliquo prorsus hujusmodi indecoro. Sermo-" nes inter præcipua sunt & isti cum ægrotantibus a medicis recte aut non recte habiti: Quidam enim sermones summe fatui sunt &c.

§. XXIV. Sed ad finem properat hæc dissertatio, quare de aliis vel forte minus hic necessariis, vel minus exploratis aliis, cuique libuerit cogitare & opinari permittimus, cum & de plurimorum certitudine nunquam fuerim sollicitus v. g. quando pro iis, qui de visu imminuto conqueruntur, herbam & flores calcatrippæ, tempore balsamico circa festum nimirum Sti Johannis collectos in hypocausto sertis formatis affigunt, ut inspiciant ea atque oculi exinde confortentur, aut quando in morbo pediculari virgam coryli cum pinguedine ursi vel erinacei inungunt, & in angulum cubiculi ponunt, de quo vid. I. Anglici prax. p. 871. L. I. Vel, quod multi affirmant, R. a Castro de M. M. L. II. p. 325. & Crato L. V. f. 267. Grems arb. ruin. p. 236. & ægerri-

me possum adduci ut temere credam, pyra licet hæc copiosa & vehementia satis effluvia desespargant, ut & illud de quo tamen testatur S. Pauli, egregius sane Vir fideque dignus vid. Quadrip. Botan. p. m. 82, de malis, (unde & pyra & mala jumenta ægre portare posse Plinius dixit lib. 23. c.7.) ea & cydonia mala si essent in cubiculo posita parturientium, muliebria non dilatari & partum retardari & impediri, & quæ sunt alia.

§. XXXV. Romani olim inter alia superstitiosa in lectis auguria ceperunt, ut ex Plauto colligere est in Cur. Act. I. S. I. & fulcra lectorum in Mercurii imaginem efficta habuerunt, quæ & ideo Hermines vocarunt, ad conciliandum somnum, cum Mercurium somni præsidem putarent, unde & in conviviis ultimum poculum Mercurii poculum nominabant, vid. Stuck. Ant. Cont. p. 628. Nicol. de Stat. Mercur. p. 27. Almelov. amœn. Theolog. Philolog. p. 208. Priusquam enim ad lectum se reciperent, Mercurio libabant, vid. Petrus Mol. noc. p. 115. Saubert. de sacrif. c. 3. p. 48. Dolendum quod & inter Christianos adhuc ejusmodi illis plane indigna, superstitiosa non modo, sed & damnata plane inveniantur, quae ab ignara plebe maxime & vetulis circa conclavia ægrorum & grabatos in illis affigienda, imponenda substernendaque imaginibus & characteribus signanda suffitibus & odoribus fumiganda, tam ut morbi curentur, quam ne dæmon, ne stryx, ne nyx noceant, innumero numero ab hac gente ingenti, utplurimum quædam non tam malo proposito, quam ignorantiæ ducta caligine, facile tamen vincibilis circumferuntur. Hæc & similia in hunc usque diem adhuc nobis a priscis illis temporibus relicta sunt in quibus quidam Medici & Physici recta ratione & fidis experimentis medicamentorum vires explorare neglexerunt & magicas artes, eas nimirum, quæ circa viles nugas, præstigia, incantationes erant occupatæ, Medicinæ junxerunt, ex quo infelici connubio superstitio difficillime ad hunc usque diem tollenda, & quæ hominum animos firmissime tenet, irrepsit, & multa remedia superstitiosa, inepta & ridicula histrionum rudibus, levibus & credulis obtulit. Nec intacti ejusmodi superstitione fuerunt, qui ultra plebeja ingenia sapiunt vel potius sapere volunt, qui tales curas probant & approbant, quorum agmen ducunt Theophrastus, Fluddius, Fernelius, Gaffarellus Joh. Lud. de la Cerda, Joh. Branus, Camisius Lusitanus, Galeattus Martius, Henr. Cornel. Agrippa. Tales enim curæ, ut ego quidem opinor, sæpius impietatem, sæpissime superstitionem involvunt, cum nondum videre liceat, qua ratione imaginibus, characteribus, ceremoniis, verbis, & morbis eorumque causis intercedere proportionem, attactum & operationem possit. Effectus, quos ut certissimos allegant, non iis, sed phantasiis & affectibus ægrotantium, nec non tempori, loco aliisque circum-

circumstantiis accidentalibus adscribendi potius sunt; Ast absit ut illa illorumque exempla amplius subjiciamus, ne somnia Orestis narremus, eoque magis cum optandum foret, ut plane deleri posset memoria, vel usus saltem omnium illicitorum ejusmodi. Nam prohibuit Deus hujusmodi magicas superstitiones, characteres & consultationes &c. Levit. cap. 18. 19. & 20. & Deuteron. c. 18. Legitur ejusmodi exemplum Dei Justissimi gravis iræ Ochosiam adversus quod misisset consultum beelzebub idolum accaron num ex morbo suo convalescere posset, & quod ideo mortuus sit. Pia in hanc rem D. Augustini meditatio est in Ps. 34. inquiens: „ Multi in morbis constituti „quærunt auxilium a dæmonibus, per arreptitios dæmones consulunt, sortilegos quærunt &c. Quid hoc aliud quam invisibiles hostes nostros adire, qui „animam nostram expugnant, & nobis persuadent, non esse nobis in Deo salutem? „ Accusandi tamen ii similem in modum penitus non sunt, qui ejusmodi, quæ vero res sunt indifferentes, quædam interdum admittunt, non ut aliquid operentur per se, sed ut iisdem ægros bono dolo fallant, ut avidius recipiatur medicina & animus patientis erigatur, excitetur, firmetur, ut confidat, speret, gaudeat liberalius, quod maximum in medicina est momentum, quoniam maxima est phantasiæ & animæ potentia in spiritus & corpora, ut perite explicat Rogerius Baco de secretis operibus artis & naturæ. Ad pessimos circa hanc materiam mores & consuetudines pertinet, quando morientibus aut morti vicinis subito & violenter pulvinar subtrahunt, ut citius moriantur, faciliorque mors, quam εὐθανασίαν vocant, qui alias legitimo usu in medicina alicujus momenti est, procuretur, iis reclinato capite respiratione impedita & inducta. Sic enim ulteriori in cerebro sanguinis stasi impeditoque refluxu ad cor motus ejus languidus jam, tollitur penitus: quæ sane actio physica (moribundus enim suffocatus angitur magis atque eo difficiliori morte moritur) æque ac moraliter mala ab homicidioque non multum abhorrens merito censetur. Huic nec multum absimilis est hic pessimus mos, de quo Wilh. Piso Hist. N. & med. Brasil. Lib. I. de Brasiliensibus scribit: " Ægrotos remediis frustra adhibitis nihil ultra tentant, nec ta-" men relinquunt, sed unanimi consensu tanquam de ejus salute desperantes" clavis ligneis ferociter interimunt, gratificantes tamen illis & illi sibi, quod" mascule interire ipsis contingat, omnibusque miseriis eripiantur. Hoc enim" lætabundi in ipso mortis articulo quasi de vuthanasia gloriantur. "

§. XXXVI. Tandem egressis qui ægrotabant vel qui reconvalescunt & sani, sanis, vel mortuis exportatis, conclavia lecti, vestes imprimis pelliceæ, culcitræ, linteamenta, stramina reliquaque supellex rite iterum purgentur lavando aqua vel aceto, fumigando v. gr. vitriolo, sulphure, myrrh. & simili-

bus

bus aceto solutis & candenti lateri conspersis calce viva, frigida extincta &c. in ipsis conclavibus ignes accendendo luculentos, quo efficacissimo auxilio morbi semina penitus extinguuntur. Et magis eo corriges, si ea concrementur, atque adeo in nonnullis Italiæ locis integras domos cum tota supellectili Magistratus jussu combustas fuisse accepimus. Quare pessima consuetudine sordes ablutæ, detrita vestimenta & similia, quibus usi sunt morbis maxime contagiosis laborantes, in publicas vias projiciuntur. Imprimis in hunc usum alias laudantur v. gr. juniperi lignum & baccæ herb. rorismarin. ligna abietum & similia resinosa & balsamica, cornua igni injecta &c. Aperiantur omnes fenestræ, januæ apertæque per aliquod tempus serventur, ut effluvia hucusque ex corporibus ægrotantium egressa & forte hinc inde hærentia vel circumvolitantia foras pellantur: & ut minus sentiantur cadaveraque eo citius infrigescant; non vero ut archeus sic dictus iterum eo citius faciliusque ad aerem tanquam ad matrem suam perveniat (unde spectra deinceps deducuntur vel ut ignarum vulgus somniat, anima per aerem viam suam facilius inveniat ad Cœlum.) Imo e re erit, si conclavis parietes pro re nata abraderentur, nova calce inducerentur, ne aliis dein noxam quoque inferant. Quod in peste, dysenteria, lue venerea, scabie, phthisi & morbis reliquis contagiosis. De hac phthisi nempe speciatim conf. Massarias Prax. L. II. c. 7. Aristot. problem. X. sect. 7. hoc sedulo observandum est, unde etiam L. River. Prax. med. Lib. 7. c. 7. monet, quod cubicula consanguineorum phthisicorum etiam ingredi non tutum sit, firmatque exemplis in obs. cent. I. obs. 35. & 99. cent. 4. obs. 92. Sic Schenckius in observ. Lib. 2. obs. 132. refert de Medico sputum phthisici olfaciente & facto exinde phthisico. Tanto hoc magis necessarium, quanto certius est, contagium ad trabes, parietes, mensas, tabulata, sediles, linteamina, vestes, imo esculenta & potulenta, sicque per universum cubiculum transire inibique diu non ad menses tantum multos, sed etiam annos, hærere atque delitescere, quod jam olim de Judæorum lepra notum fuit, eam in muris, parietibusque diu hæsisse. Quare & in hanc rem maxime memorabile est, Deum hanc aeris, hominum, conclavium, ædificiorum, vestium, lectorum a lepra, fluxionibus seminis, aliisque repurgationem ab omni contagio, putredine, puerperio, cadaverum immunditie & contactu serio præcepisse ut Levit. XI. v. 24. XIII. v. 34. 45. 52. 54. seq. 57. seq. Cap. XIV. v. 2. 9. 45. seq. Cap. XXI. v. 1. 11. C. XXII. v. 4. seq. legere licet.

II. EXER-

II.

EXERCITATIO ACADEMICA MEDICA DE FRICTIONE,

HABITA

PRO LOCO

IN FACULTATE OBTINENDO

LIPSIÆ D. XXVI. MARTII ANNO MDCCVII.

A

D. CHRISTIANO MICHAELE ADOLPHI.

B. C. D.

PROOEMIUM.

SScitissimum stabilitumque ac rationi admodum consentaneum illud Physicorum axioma est, sine motu nihil fieri. Adeo certe amplissimus motus nobilissimæ illius corporum naturalium affectionis usus atque universalissimus, ut mediante atque operante illo universa omnino omnium rerum, quæ in hoc Universo reperiuntur, existentia spectabilis pulchritudo atque ornatus conservatio & destructio producantur, id est, omnes omnium corporum sive simplicium sive compositorum, viventium pariter ac non viventium animalium, vegetabilium, mineralium actiones, operationes, passiones, mutationes, generationes, nutritiones, augmentationes, absumtiones, consumtiones, divisiones, compositiones, multiplicationes, corruptiones &c. motu perficiuntur. Quo sublato & impedito infinitus torpor res occupat omnes & in horrendis æternis tenebris atque nihilo sepultæ manent. Motum igitur ejusque leges qui ignorat, universam rerum naturam ignorat. Et licet sensibilis non æque semper deprehendatur motus in rerum mutationibus atque compositionibus; revera tamen inest, uti ubique in Physica specialiori & experimentali docetur. Hinc ob usum motus adeo infinitum non dubitaverunt nonnulli eundem pro principio omnium corporum naturalium agnoscere. Ast facili negotio refellitur horum opinio, si quis solummodo perpendat, motum ipsum & per se nihil aliud esse, quam modum & accidens corporis, quod per se substantiam procreare minime potens est. Si vero est merum accidens & modus, præsupponit per consequens motus aliud principium movens. Sicque motus est tantum medium, per quod corpora generantur. Quantum etiam stasis atque intempestiva quies rebus naturalibus nociva, tantum motio illis proficua. Unde belle Ovidius ait:

Cernis,

Cernis, ut ignavum corrumpant otia corpus:

Ut vitium capiant, ni moveantur, aquæ,

Omnium itaque in nostra etiam medicina, nobilissima arte institutus plusque minusve interdum auctus humanum corpus exercens, inter sex res n. n. non infimum ille obtinet locum: quippe eximium & nunquam satis laudandum atque adeo necessarium usum non solummodo ad vitam incboandam & continuandam, ac sanitatem conservandam, sed & amissam restituendam præstat; imo sine quo medicamenta fere omnia nunquam effectum optatum edunt. Imprimis excitatus paulo longius atque productus opem suam confert, quando situ & quiete peccantia promovenda atque eliminanda, torpida excitanda, influxus conciliandus, partesque ad illum admittendum apta reddendæ sunt. Quæ eximia emolumenta optime & Frictio nobilissimum motionis ac exercitatiouis genus operatur, cujus ideo, uti in communi vita mechanicis artibus & physica, chymia &c. ita & medicina est amplissimus usus amplissimaque utilitas. Hinc & a Veteribus semper magno in pretio habita, crebroque usu adhibita est. Ab Anglis præsertim, uti apud eos cognovi, hodie in usum fere quotidianum adhuc trahitur, quibus & maxime probatur. Idcirco non injucundum neque abs re fore duxi, materiam hanc utilissimam hac occasione pertractare, illamque paulo diligentius commendare. DEUS vero T. O. M. dirigat hoc meum institutum, ut in multorum cedat commodum.

§. I.

ANte omnia in primo Dissertationis hujus limine more consueto in vocis etymon inquirendum est. A fricare dicitur frictio vel fricatio: alias a quibusdam nomine scalpturæ insignitur, Veteribus Græco idiomate ἀνάτριψις, interdum etiam, quanquam rarius, τρίψις, vocabatur.

§. II. Intelligitur vero sub Frictionis nomine actio sive motio plus minus fortior, quæ operatione manuum, digitis solummodo, vel linteaminibus calidis, vel panno similique paulo asperiori instrumento, adjectisque oleosis, aqueis, salsis, aliisque liquoribus & decoctis, vel sine illis, extrinsecus in cute sursum deorsumque trahendo & terendo perficitur, ad humores sanguinem spiritus animales excitandos, alliciendos, fluxiliores reddendos, ad fibrarum sensibilitatem conciliandam, poros aperiendos, laxandos, transpirationem insensibilem præsertim promovendam, ut noxii & superflui humores evacuentur, aliaque commoda tam ad sanitatem conservandam, quam amissam restituendam efficiantur.

§. III. In hac data descriptione frictio primo dicitur motis plus minusve fortior, interdum enim superficiaria saltem, quæ ad titillationem quandam accedit, sufficit, & successiva cutis pressio, utplurimum autem modulatione, inductione unguium vel manuum sursum & deorsum in corporis peripheria ac rasione, tractione, linteis calidis interdum pannisque asperioribus ex pilis confectis, pectine, scopulis & excutiis setaciis &c. peragitur, interdum ad moderandam eam, vel ad majorem efficaciam obtinendam & penetrationem, pro vario scopo adhibentur salia, sal commune, saliva, fermentum pistorium, semina contusa, aut manducata v. gr. sinapi, semen, amygdalæ amaræ &c. sacculi impleti herbis, floribus, seminibus &c. Vel oleis & aquis destillatis, decoctis, aceto, succis herbarum expressis, v. gr. ex urticis &c. alioque liquore appropriato manus, chirothecæ, linteamina imbuuntur, & per tractiones iteratas in cutis superficie sursum & deorsum trahuntur, in sanis pariter morbosisque subjectis, tam ad præservationem quam curationem. Diversis quidem & omnibus propemodum temporibus institui possunt, omnium tamen optime fortiores & multæ tempore matutino & jejuno stomacho adhibentur. Pro rei exigentia etiam sæpius & in die ter & quater repeti possunt. Atque consultius super fluiditatibus excretis v. gr. a sanguinis venæ sectione aut scarificatione in plethoricis in usum ducuntur. Sic Solenander in Consil. med. Sect. II. p. 161. tutiores eas exoneratis prius alvo, vesicaque urinaria censet, quod de fortioribus sine dubio, nec sic ita male etiam intelligit, præsertim si frictiones supra caput faciendæ. Hoc commodum jam olim Græci observabant, qui frictiones in Gymnasiis non nisi in lotio coctionis signis apparentibus alvoque a fæcibus liberato instituebant. Ranzovius de conservanda valetud. p. 40. quibusdam summopere sub noctem ad focum singulis diebus peractam contulisse dicit. Anni tempora, vernale, autumnale ac præsertim hyemale, frictionibus instituendis magis convenientia sunt. Præ omnibus

vero

vero reliquis vernali tempore diligentissime libera perspiratio per corporis habitum sit procuranda. Conveniunt quoque frictiones omnis ætatis, temperamenti, sexus & conditionis hominibus, si modum respicias. v. gr. In infantibus, pueris, decrepitis molles sint duriores, fortiores, auctioresque in fœminis utpote humidioribus, viris, in quibus languidior quoque transpiratio est, & quæ ab impedita ea celerius & acerbius affliguntur, in iis, qui alias exercitationibus & motionibus corporis destituuntur, qui vitam sedentariam studiis & profundis meditationibus occupatam agunt, apprime utiles erunt. Senes speciatim non spernendum sanitatis præsidium exinde expectare possunt, quoniam in iis secretiones & excretiones omnes, præsertim transpiratio, languent. Cato hoc optime innuit sequentibus verbis: Resistendum senectuti est, ejusq; " vitia diligentia compensanda sunt, pugnandum tanquam contra morbum, sic " contra senectutem habenda ratio valetudinis, utendum exercitationibus mo-" dicis, tantum cibi & potionis adhibendum, ut reficiantur vires, non oppriman-" tur; Nec vero corpori solum subveniendum est, sed menti atque animo multo " magis; nam hæc quoque, nisi tanquam lumini oleum instilles, extinguun-" tur senectute. " Sicuti & imbecilles & valetudinarii & ex morbis convalescentes ideo iisdem opus habent. Neque ulli temperamento adversantur frictiones, si in iis iterum sit modus, atque hoc observatum, si nimirum mitiores sint & non adeo frequentes, sic & cholerico & sanguineo bene quadrabunt. Necessariæ autem magis sunt phlegmatico, cutis obstructioni & serosorum humorum infarctui valde obnoxio ac melancholico viscidítate humorum, stupore lentoreque spirituum animalium prædito. Qui & frequenter cibis & potibus utuntur minus transpirabilibus viscidis, acidis, duris, carnibus, leguminibus, lacticiniis, multis fructibus, horæis, cerevisiis crassioribus, oleosis, dulcibus, frictiones frequentes adhibeant, quæ horum vitium corrigunt. Inter ipsas frictiones gelidus & extreme calidus aer vitetur. In loco tamen calido potius instituantur, utpote a cujus atmosphæra humores fluxiles magis evadunt & præparantur quasi. Secundum veterum sententiam, qui circa frictiones debite peragendas admodum solliciti erant, de quorum methodo pluribus Oribasius agit Collect. med. lib. VI. p. 87. Corporis extrema, ut primum brachia & pedes, dein humeri & pectus, tertio coxendices & ubique secundum musculorum ductum fricentur atque inter fricandum anhelitus cohibeatur, ut etiam spiritalia tendantur. Illæ enim corporis partes, quæ debilius transpirant ut extremæ, & venter, facies, nucha fortius frequentiusque sunt fricandæ. Cæterum sint in principio blandæ, dein magis violentæ. Motio hæc terendo sursum deorsumque nervos, arterias, venas, vasa lymphatica,

glandulas, partes musculosas commovendo humores, sangvinem & spiritus majori in copia majorique vi allicit, dum fibræ nerveæ per omnes partes excurrentes sollicitantur, eoque spiritus invitantur, ut tubulos inflent. Motis sic fibris tam nerveis, quam carneis, strictura illa non modo vasa ad constrictionem & per hanc ad sangvinis progressivum motum expeditiorem animantur, sed & ipso hoc motu attritivo particulæ expanduntur eæque crassiores, viscidæ attenuantur, quo pacto & motus intestinus, qui ab illo aliquatenus pendet, augetur, fluiditas & spiritualscentia promovetur, pori, viæque excretoriæ humiditate irrorantur, ampliores fiunt & spatiosæ, per quos humores aliquo modo stagnantes, situ peccantes, noxii, & hinc inde hærentes, mucosi, gelatinosi præsertim & excrementa inter interstitia fibrarum & musculorum suscitata & rarefacta in motum deducuntur, & vel ad vasa iterum reducuntur, vel per insensibilem transpirationem educuntur; laudabiles vero magis adducuntur. Et quia cum illis quoque pars alimentosa simul validius advehitur, & per relaxationem pororum via expeditior facta est, eo facilius assimilatur partibus, quæ subinde magis magisque dein impingitur illicque firmatur motu illo subsequente, quod claro & quotidie obvio exemplo videmus in equis aliisque animalibus, quæ sæpius pectendo & strigilando pleniora, obesiora & nitidiora redduntur, imo delassata & debilitata reficiuntur. Equidem non omnes fidem Helmontio in eo adhibent lib. de septupl. digest. aliment. human. p. 28. asserenti, asinam lactantem instar equorum esse strigili mundandam, & ex lactis gustu dignosci posse, an asina pexa fuerit isto mane, an non. Hinc pars fricata florido rubore rubet, & ad tumorem perducitur, atque calorem plus minus acutum sentit, â motu aucto sangvinis & reliquorum humorum tam intestino quam circulatorio. Calorem enim nihil aliud esse quam celerrimum motum particularum singularum in corporibus mixtis salino-sulphurearum ex Physicis patet, & nihil in se frigidum vel calidum esse, sed per accidens per agitationem varie modificatum id demum fieri. Quibus itaque invicem motis organa tactus blande afficiuntur, & gratissimus sensus producitur, â quali motu omnia animalia, vegetabilia & mineralia suum calorem suamque vitam habent. Si diutius ac fortius frictio protrahitur, tandem vesiculis quasi cuticula attollitur. Singulare est, quod in Bartholini Actis Haffniensibus Vol. I. obs. 102. legitur, in quodam ex frictione vel leni continuos semper ructus subsequutos esse.

§. IV.

§. IV. Frictioni huic aliquo modo cum aliis intercedit cognatio ut cucurbitulis ficcis, rubificantibus, finapismis, picationibus, dropacibus, urticationibus, veficatoriis &c. quæ non nifi frictiones fortiffimæ fpecies funt. Imo huc trahenda aquæ calidæ perfufio, quæ ab Hippocrate de intern. Affect. & Galeno Meth. Med. Lib. 14. c. 16. allegatur, quæ partem ad ruborem difponebant, ut eidem *ἐυσάρκωσιν* conciliarent. Trahenda huc pariter vellicatio pilorum, cujus apud Veteres quoque mentio facta, quæ fit, fi quis illos apprehendat, & manu aliquoties elevet, donec cutis attollatur, quæ tamen particularis magis eft, parumque efficit. Simili fere ratione fe res habet cum ligaturis dolorificis, quippe quæ humores quidem primum dolore excitato irritant, fed ob firmam & diuturnam ftrictionem in certa aliqua parte retinent. Pectinatio porro quæ in capite fit, non nifi capitis frictio eft, ut & tractatio fcopulis fetaceis das Bürften, & quæ Veteribus folennis erat, percuffio partium gracilium ferulis parvis levibusque & modice illitis, donec illa ruberent & attollerentur, quod *ἐπίκρωσιν* nominabant, vid. Galen. M. M. c. 16. Hæc & inftrumentis & effectu majori vel minori & eductorum quantitate &c. â fe invicem difcernuntur. Commemorare quoque hic licet Japonenfium illam confvetudinem, quando Primates, fi appetitu imminuto aut ex alio certo morbo laborant, a fervis fuis iteratis vicibus calcantur, atque illam in tota India orientali communem, qua prono corpore fe in terram projiciunt heri, quos fervi in tergo genubus manibusque fortiffime fricant atque habetur refolvi exinde fangvinem & â putredine præfervari, vid. Mandelsloh Itiner. Orient. p. 89. Non audeo tamen neque Veterum iftud exercitium modo adductum, quo ferulis corporis fui partes flagellabant, multo minus Japponenfium remedium ulli fvadere; pauca enim gratia raraque in Medicum exinde redundaret.

§. V. Hæc & aliæ frictionum differentiæ ab Authoribus notantur, quarum præfenti negotio feqventes faltem adhuc nominemus. Nimirum aliæ ficcæ funt, quæ manibus folis vel inftrumentis adhibitis, uti jam dudum fupra recenfuimus, adminiftrantur; aliæ humidæ, quæ oleo aliove liquore appropriato manibus aut linteaminibus madefactis fiunt, aliæ molles, quæ molli inftrumento, molli panno ferico, aut lineo inducuntur, quæ vero duriori & afperiori celebrantur, duræ audiunt, quæ fibris folidis tenfionem magnam, magnumque humorem fangvinis & fpirituum affluxum concitant. Inter illas funt quoque mediæ multæ, paucæ & mediocres, a quibus quoque hinc fluunt, quarum quasdam Galenus Lib. II. de fanit. tuen-

tuenda nominatæ varias earum operationes innuit. „Frictionis varii „effectus sunt, rara densat & mollia durat, dura mollit & tensa laxat. „Et L. III. l. c. Frictio mollis, quæ tensa sunt, remittit, & quæ inter vehe„mentiùs laborandum fatigata sunt, emollit. Et Hippocr. Lib. II. de Me„dici Offic. Frictio potest solvere, ligare, carne implere, minuere; dura li„gare, mollis solvere, multa minuere, mediocris crassefacere &c. Notas „addit l. c. Rubor & tumor cum in carne apparuerint, sunt mediæ fri„ctionis notæ, uti multæ detumescentia carnis. Frictio enim primum „quidem attollit, postea tamen contrahit, ac contractam ex ipsa auctiorem „molem deponit. Vid. & Forest. Observ. T. I. S. I. p. 7. Galenus l. c.„ quinque alias differentias adjecit & rectam, transversam, obliquam, subrectam, subtransversam frictionem describit.

§. VI. Ut vero Frictionis ætiologiam, & quid inde in corpore humano eveniat quæque eam moderantur, distinctius cognoscamus, partium, in quas operatur, structuram & habitudinem naturalem inspicere conveniet. Tegmen illud commune totius corporis extimum, cutem scilicet omnium immediate magis frictiones afficiunt. Exterior ejus lamella cuticula s. epidermis vocatur, & est quasi cutis veræ subjacentis operimentum: si enim ab illâ separatur, cutis cruenta deprehenditur. Licet cute tenuior sit, nihilominus tamen iterum sicuti cutis pelliculis diversis, quæ & squamulæ communiter vocantur, distincta est, quæ ex observationibus Lœwenhoeckii pentagonam referunt figuram. Præter pelliculas istas diversas & suos quoque porulos, poris subjectæ cutis accuratissime quoad situm respondentes possidet ad communem usum evaporationem sc. vaporum, i. e. exspirationi sensibili & insensibili transitum concedendum. Nec desunt illi vasa, quæ Schwammerdam detexit, qui ope siphonis in vasa sangvifera cuticulæ foetus liquorem aliquem coloratum injecit: Cutis veræ præterea vasa omnis generis ad illam appellunt. In convalescentibus ex morbis maxime diuturnis, ex febribus aliisque morbis sqvamulæ hæ exteriores secedunt, ex quo deinceps facile iterum restaurantur, uti Felix Platerus, & de podagricis Salmuth testatur. Duplex illa visa est (quod rarum) à Fabr. ab Aquapendente. Si aqua fervens ei superfunditur, aut phoenigmi &c. applicantur, facile à cute vera separatur.

§. VII. Huic dein substrata est vera cutis, quæ pariter tunica est in duas lamellas juxta Lindanum & van Horne divisibilis, sextuplo fere cuticulâ crassior, quod tamen indifferenter de qualibet ejus parte intelligi nequit; siquidem in capite & collo crasissima est, tenuior in manûs volâ, te-

nuis-

nuisſima vero in labiis. In ſubjectis junioribus foeminisque, ut & in calida regione verſantibus tenuior & poroſior eſt, quam in adultioribus & viris, & ubi frigidus aër corpora ambit. Cum reti admirabili comparatur ob mirificam ejus texturam ex variis & diverſi generis fibris in ſe invicem contextis, hinc nobilior longè eſt cuticulâ. Nam ſi cultro anatomico ſubjicitur cutis, primo in illa deprehendimus fibras tendinoſas à tendinibus partium ſubjectarum oriundas ſecundum Stenonem, & nervoſas, quæ filorum inſtar varie inter ſe artificioſisſime contextorum pannum veluti denſum conſtituunt adeo intricatum, ut nullâ arte explicari queant. Præter jam commemoratos intertextos nervos alia vaſa omnis generis continet, vaſa lymphatica ſc. arterioſa quanquam exigua & capillaria, quæ ſangvinem adducunt, & cum illo ſuccum nutritium, pro cutis nutritione atque augmentatione, itidem venas, per quas ſecundum circulationis legem reliqvus ſangvis iterum reducitur. Vaſa hæc potisſimum à jugularibus, brachialibus, mammariis, intercoſtalibus, lumbaribus, epigaſtricis & cruralibus enata ſunt. Vid. Verheyen Anat. p. 47. Spatiola intermedia ſub poris replent copioſæ glandulæ exiguæ admndum à forma ſic dictæ miliares, ex conglomeratarum familiâ, à Stenone primùm deſcriptæ in ſuâ Adenographiâ, & Olao Borrichio, uti colligere eſt ex epiſtolis ad Bartholinum datis, quæ habentur in Act. Haff. Vol. I. Cent. III. N. 65. & 97. quæ ex ſangvine per arteriolas adducto laticem particulis ſalino-oleoſis ſuperfluis aliisque imprægnatum ſecernunt, perque ſua peculiaria vaſa excretoria excernunt, quæ hinc inde extraverſus ſpectant, vid. Steno Myol. Specim. Geomet. Malpighius Tr. de Externo Tactûs Organo p. 32. & 39. Bartholinus Cent. III. Epiſt. 65. Pechlinus de Purgantibus, quæ vaſa poris cutis apte reſpondent. Vid. Bibl. Anat. P. I. p. 13. Glandulæ hæ interiori tunicæ intertextæ ſunt, vid. Williſ. Pharmac. Rat. Vol. II. S. 3. c. 5. p. 461. Lindanus ultimam ſ. carneam nuncupat. In ſanis ob exilitatem vix conſpiciuntur, in illis tamen, qui hydrope anaſarcâ laborant, ſub axillis atque in ingvine quandoque deprehenduntur.

§. VIII. Vaſa excretoria glandularum excipiunt pori, tanquam oſtiola vaſorum excretoriorum, undique per totam cutis ſubſtantiam conſiti. Hos aliqui Anatomicorum per microſcopium conſpectos duplicis generis eſſe affirmant, majores ſc. è quibus plerisque pili emergunt, atque per intervalla ex utroque latere cujusque rugæ cutaneæ ordine parallelo diſponuntur; & minores, qui præcedentibus numero longe ſuperiores omnia ſpatia iisdem interjecta creberrimis punctis perforant. Vid. Verheyen Anat.

§. 49. Eſt tamen & texturæ pororum diverſitas, quorum alii laxiores facilem humoribus vaporibusve tranſitum concedunt, alii ſtrictiores, qui eundem refrenant. In introitu illorum ſingulorum pelliculæ quædam ſ. valvulæ ſunt poſitæ interiora ſpectantes, obſervante accuratisſimo Malpighio in Tr. de Tactus Organo, quæ exitum quidem, ſed ingreſſum fluidorum non admittunt. Et licet ab humidis laxari, quin & particulæ aliquæ humidæ penetrare posſint, aërem tamen minime admittunt, quod experimento illo palam fit, quo aqua per poros veſicæ animalis cujusdam ſalibus repletæ penetrans ſalia in deliquium reſolvit, aër tamen, etiamſi humidiſſimus fuerit, nullatenus penetrare poteſt. Per hæc cutis ſpiracula transſpiratio humorum ſubtilium peragitur, cujus notabilis copia, neceſſitas & uſus videndus eſt apud Sanctorium ex ejus per 30. annos comprobatâ experientiâ, in Medicinâ Staticâ. Alimenta enim ut plurimum quotidie non tam propter neceſſitatem, quàm hominum vagum appetitum aſſumuntur, à quo ſæpius invitantur, ut nullam rationem nullumque delectum illorum habeant, tam quod quantitatem quam qualitatem concernit, non ut vitam ſanitatemque conſervent, ſed ut palato blandiantur. Proinde non poteſt non evenire, quin vel ſuperflua vel plane incongrua ad M. S. perveniant in ventriculo inteſtinisque prius elaborata & à fæcibus ſecreta. Quapropter opus eſt, ut quotidie iterum hæc ſuperflua atque incongrua evacuentur, quod & per alias vias continuo fieri asſolet; Materiam itaque transſpirationis ſuggerit, ut ex Phyſiologiâ ſatis cognitum ſatisque perſpectum eſt, ſangvis per arterias ad omnes partes corporis apportari ſolitus, ubi per glandulas miliares ſubcutaneas ſuperiùs recenſitas ſeroſa ejus portio ſeparatur, quando ſangvis inteſtino & circulari motu per vaſa cutanea propellitur, ubi neceſſario partes ſubtiliores exuberantes per tubulos ibidem patentes exhalant. Copioſior vero ſeparatio illarum particularum ſeroſarum accidit à motu paulò fortiori tam inteſtino quam circulari inſtituto, ab aëre calido alioque calore intenſiore ambiente, aut à motu & exercitio corporis, vel ob poros nimis laxos à denegato aliquantum ſpirituum animalium influxu &c. Etenim motum ſangvinis & calorem inde inductum, tanquam cauſam efficientem tranſpirationis, aër inſpiratus & corporibus fluidis permiſtus adjuvat, uti Pechlin. de Aliment. & Aeris defectu p. 114. annotavit, reſpirationem & transſpirationem certam habere inter ſe proportionem. Quemadmodum aër inſpiratus internè operatur, ita non abſonum eſſe videtur, quod & externe itidem opituletur: quippe corporibus ſuis fluidis ſecum raptis per-

permixtus in cutis peripheriâ proruit, & transſpirandæ materiæ motum ad extra facilitat. *Vid. B. Ettm. T. I. p. 129.* Concurrunt imprimis fibræ nerveæ cutis, quarum blanda ſtrictura tam ex glandulis, quam vaſis ſuis excretoriis per poros materiam ſucceſſive expellit contentam. E contrario transſpiratio imminuitur, ſi motus ſangvinis non robuſtus ſatis, vel ſi velocior juſto eſt, quod non ſpatium temporis, ut a glandulis ſecerni poſſit, concedatur, ſicuti id in febribus ardentibus quandoque accidit; ſi ſerum ſecernendum viſcidius exiſtit, vel ſi cum ſangvine firmius cohæret; ſi glandularum vitium & pororum anguſtia & conſtipatio adeſt, ſive illa à nativitate, ſive à cauſa adventitia v. gr. ab aëre frigidiori vel ab alia cauſa ſpasmodice contrahente provenit, exinde rigiditas fibrarum & conſtrictio pororum inducitur.

§. IX. Dari vero continuam talem durante vitâ per corporis habitum evacuationem, edocent alterationes veſtimentorum quotidianæ, admotio manuum ad corpora polita, animalia hyberno tempore fumantia, & Sanctorii ſuprâ laudati obſervationes inſtitutæ & deſcriptæ in ſuâ Medicinâ Staticâ. Cum particulis his aqueis interdum & plurimæ partes oleoſæ & chyloſæ laudabiles, vid. Pechlinus de aëris & aliment. defectu, excernuntur, præprimis in ſubjectis vulgo ſic dictis calidioribus, i. e. in quibus motus impetuoſiores & pori ad transmittendum congrui & aperti & ſpatioſiores ſunt, ubi ſine notabili incommodo abeunt; cum magno vero detrimento præſertim in ſubjectis hecticis excernuntur. Salinarum inſuper particularum præſentiam ſapor & pruritus evincit. Ad oculum vero demonſtravit, dari ſalia in ſudore, Tachenius in Hippocr. Chym. p. 77. experimento, quo ex ſudore ſal volatile deſtillavit. Imo interdum nudis oculis in ſubjectis præſertim ſcorbuticis conſpicienda occurrunt, quippe quorum cutis ſæpius arenoſa quaſi deprehenditur, uti obſervationes Autorum paſſim teſtantur. Imo me ipſum ejusmodi ſubjectum in noſocomio Amſtelodamenſi vidiſſe recordor, per cujus poros arenæ granorum rubræ inſtar ſudore protrudebantur, ut radulâ abradi potuerint. In Helvetiæ pariter metropoli virum quendam ſcorbuticum cognovi, qui intolerabili pene pruritu vexabatur, unde ſemper induſia ex linteo aſperiori induebat, ut mediantibus illis ſe ſcalpere poſſet. Vid. & Barthol. Cent. I. hiſt. 34. Quia & omnis ſuccus corporis humani ſpiritibus animalibus ex parte turgidus eſt, illos ſimul in auras abire multis modis evincitur. Vid. Bac. de Verulam. Op. in H. V. & M. p. 566. & ſeqq. Primarius uſus tranſpirationis eſt, ut expurgentur ex M. S. partes excrementi-

tiæ, tenuiores, ſeroſæ, oleoſæ & ſalinæ aliæque; ſecus ſi retinentur, plurimi morbi exinde oriuntur, uti Autores & quotidiana experientia paſſim teſtantur. Secundarius vero transſpirationis uſus eſſe poteſt, ut Maſſæ Sangvineæ motus acceleretur, ſangvis ſpiſſus attenuetur & reſolvatur, ne fiat ejus ſtagnatio, ſed promoveatur potius ejusdem ventilatio, uti docet B. Ettmüll. T. II. p. 767. Nec a rei veritate aliena Malpighii ſpeculatio eſſe videtur, tranſpirationi adhuc alium uſum adſcribentis, ut humectentur nimirum papillæ nerveæ, ne ex aſſiduo illarum uſu exareſcant, neque illi harum partium conformatio & locatio repugnat.

§. X. Tandem papillæ illæ nerveæ commemorandæ veniunt, quæ nihil aliud quam extremitates nervorum eo decurrentium ſunt, quæ miris flexibus inter ſe laminam iſtam prius perreptant, dein extremis ramulis in ejusmodi apices vel turbines pyramidales, per utriusque laminæ poros eminentes, deſinunt, & hæ ſunt verum & adæquatum tactûs organon: Hæ enim pro variâ ſuâ figurâ ac motu ſenſum imprimunt intus hærentibus ſpiritibus animalibus, hincque copioſiores in extremitatibus digitorum, quam in aliis partibus, interdum & ſub alis, in hypochondriis & labiis, vid. B. Langii Op. P. I. p. 168. reperiuntur. Illarum inventor pariter Malpighius fuit, qui fuſius iſtas deſcribit in Exercit. epiſtol. de Externo Tactûs Organo. In brutorum naribus multæ & conſpectiores ſunt. Papillæ hæ moventur a quibuscunque corporibus, quæ apta ſunt & tali modo figurata, non adeo ſubtilia & ſic etiam mota, ut papillulas iſtas attingere & motum illis imprimere, non vero eas pertranſire poſſint. Sic æther & atomi, quamvis etiam corpuſcula ſint, tamen ob ſubtilitatem, quâ gaudent, & tenuitatem particularum ſuarum papillas iſtas non movere posſunt, ſed ſuperficietenus prætereunt, nullumque ſenſum atque perceptionem relinqvunt. Pro diverſitate illorum corpotum, quæ ita comparata ſunt, ut motum imprimere poſſint, ſecundum varias modificationes ſuperficierum, varie quoque percelluntur & moventur papillæ, unde variæ naſcuntur tactûs ſpecies, prout objecta dura ac mollia, ſolida ac fluida, humida & ſicca, aſpera & lævia, calida & frigida, pingvia & viſcida, friabilia &c. ſunt; indeque evenit, quod alius tactus gratus, alius ingratus, qui dolor alias vocatur, ſentiatur. Iſte a concretis tenerioribus, mollioribus, lævioribus, blande attingentibus & moventibus; hic vero ab acutis, aſperis, inæqualibus, radentibus, ſcindentibus & plus minus fortiûs irritantibus excitatur. Ille lævem & æqualem, perque illum delectationem, hic inæqualem, radentem, lacerantem, triſtem ſenſationem communicat. Uſus

sus hujus sensus nobilissimus amplissimusque est, ut sine illo animal ne quidem animal foret, & si vera fateri fas est, unus solummodo sensus tactus sc. qui reliquos sub se tanquam species comprehendit. Gustus & olfactus a motu extremitatibus nerveis in tunicâ organorum nerveâ impresso; auditus & visus simili ratione a motu in organis suis per sonum & objecta lucida excitato, ac mediantibus spiritibus animalibus actuato, percepto & dijudicato, dependet. An vero sedes sensuum internorum in certis Cerebri locis, an in sensoriis externis locanda sit, jam in medio relinquo. „Conf. Molinett. Dissert. Anatom. & Pathol. Lib. IV. c. 1. Glis-„ son. Tr. de Ventric. & Intest. c. 12. Le Grand. Instit. Philos. Nat. P. VI.„ art. 6. Svicerus Phys. Arist. Cartes. Quæst. 369. Digby Instit. Peripat.„ L. II. Lect. 18. & de Nat. Corp. c. 32.„ Alii, quod tantum adduxisse sufficiat, tam Veteres quam Recentiores de organo tactus constituendo maximas moverunt controversias, dum alii carnem, alii nervum, alii aliud quid esse statuunt, vid. Sennert. Instit. Med. 120. alii credebant membranas adæquatum organon tactus esse, receptis propaginibus fibrarum tenuissimarum instar araneæ cujusdam filorum ex subjectis partibus. Vid. Galen. de Usu Partium c. 15. Hinc manuum cutem præ aliis partibus omnium sensibilium normam esse & tactus instrumentum prudentissimo animali proprium, quâ velut communi instrumento ad res tangendas & apprehendendas omnium qualitatum tangibilium differentiæ rectiûs quam ullâ aliâ parte dignoscuntur, annotavit Galenus. Conf. Sennert. Inst. Med. p. 121. Equidem negandum non est, has omnes partes sensiles existere, si enim ab instrumento secante, urente, pungente, fricante &c. afficiuntur, illico a nobis id persentiscitur; sed distinctam nobis cognitionem minime exhibent, ex quâ causa & sensus distincti illius tactûs scilicet organa non habentur.

§. XI. Insuper alios non minus utiles cutis obtinet usus, nimirum totum corpus amicire, illud ab injuriis externis munire, esse commune quoddam spiraculum, per quod omnes exhalationes superfluæ & illaudabiles emunguntur, facere ad majorem pulchritudinem & gratiam omnium corporis humani partium, & in certis illius locis ad pilos faciendos, qui tam tutelam contra frigus, quam ornatum certis quibusdam partibus præstant. Præter cutem aliæ partes subjacentes frictione afficiuntur, nervi nimirum & illorum incolæ spiritus animales, vasa sangvifera & lymphatica, contentaque illorum sangvis & reliqui humores, glandulæ, partes musculosæ, & in illarum interstitiis residens sangvis & humores alii, membranæ. A-

 ctuata

ctuata enim hæc omnia motu illo copiosiorem spirituum & humorum affluxum concitant. Non vacat illa, quæ nondum satis prolixe descripta sunt in antecedentibus, nunc graphice delineare, cum chartarum harum angustia id vix permittat. Quare & longiori & repetitæ instrumentorum frictionis recensioni, quam ordo nunc postularet, supersedere me posse arbitror, cum illa jamdum supra sufficienter, ut opinor, declarata fuerint. Sed ut in compendio illa tantum nominasse sufficiat, frictionem præstant omnia, quæ superficie suâ variâ plus minus aspera partibus applicantur, ibidemque hinc inde tractione ducuntur, unde partes moventur, vellicantur, & calor excitatur, &c.

§. XII. Subjectis frictionis physiologice jam adumbratis, operæ pretium esset, ut illa & pathologice describerem. Cujus descriptionis multa exempla in pathologia occurrunt. v. gr. corrosiones fiunt per frictionem quandam per partes acriores; Quia vero hic latissimus campus panditur, ut pagellæ hæ vix sufficiant, penitus hæc omittere cogor: imprimis dum in sequentibus, quando de fine frictionis sermo erit, præcipua huc spectantia simul monenda erunt. Itaque potius transgressum faciam ad frictionis finem usumque describendum, quem præsertim L. Bellinus de Sangv. Miss. p. 137. Verulamius Oper. p. 538. & seq. p. 769. & 941. Galenus de Sanit. Tuend. Hippocr. de Medici Offic. describunt & commendant, qui ultimus in Tr. de Artic. Sect. VI. p. m. 823. frictionis cognitionem & usum Medico plane necessarium esse perhibet his verbis: Multarum rerum Medicum experientiam habere oportet, ac certe etiam frictionis. „Modum adhibendi optime Galenus præscribit Lib. II. de Tuend. Sanit. ut „primum manuum ductibus blandius, inde sensim paulo fortius fricemus, „idque semper violentius, eatenus auctâ frictione, ut premere leviter, at „citra læsionem carnem videatur.„ Multifaria sane commoda & facultates atque tantæ efficaciæ & virtutis, ut diversos ac sæpe contrarios quoque (pro varia nimirum eas adhibendi ratione:) effectus perficere possimus, ab Authoribus frictioni adscribuntur, in sanitate integra conservanda, amissa aut læsa restituenda & integranda, vita prolonganda, quorum quædam testimonia in antecessum & in prægustum quasi transcribamus. „Ita Hippocrates Tr. de articul. S. VI. p. m. 823. frictio potest justo laxiorem articulum vincire & justo duriorem solvere, & Galenus Lib. V. de „Tuend. Sanit. Lassitudinis, inquit, affectum sanat, & imbecillem distributionis vim conciliat, robur vitale excitat & conservat, modice calefacit. „Lib. IV. l. c. Concoquit crudum succum Lib. II. l. c. Dura ligat, mollis solvit,

ſolvit, tenues meatus recludit & excrementa, quæ caro continet, fluxilia,„ reddit & ſolidas emollit partes. Frictio ex oleo adminiſtrata humectat.„ Frictionis omnis commune opus eſt calefacere. Frictiones ſunt inter„ corpos evacuantia annumerandæ. Corporis habitum laxum reddit, &„ cutem raram. Ariſtot. Sect. 38. Probl. 5. Corpus, cui ſecundam conci„ liare volumus valetudinem, non denſum ſed rarum reddendum eſt.„ Nam ut urbs locusque quicunque ſalubris eſt, qui placide perſpirabilis;„ ita & corpus, quod placide perſpirabile eſt, ſanitati opportunius.„ Aſclepiades in plurimorum moborum curatione frictiones, quarum etiam inventorem Celſus lib. 2. de med. c. 14. eum deprædicat, reliquis omnibus remediis & maxime medicamentis ore aſſumendis haud immerito præfert. Siquidem etiam univerſæ methodicæ Sectæ laudi ducitur, quod frictionibus plus adverſus morbos quam medicamentis pugnarent. Ægyptii teſte Profp. Alpino Lib. IV. de med. Ægypt. eandem ſummis extollunt laudibus, & quivis in veterum ſcriptorum & Medicorum lectione ſæpius eas maxime commendatas videbit. Chinenſes hodie adhuc frictiones optima remedia in morbis habent. W. Piſo. Hiſt. N. & M. Braſil. Lib. I. ſcribit, quod Reguli ipſi medendi ſibi facultatem arrogent, ad quos matres ſuos infantes ducunt, qui ab illis fricantur & tabaco conſputantur. Williſius de anat. cerebri cap. XX. p. 104. de quodam Anglo ſcribit quod magno cum ſucceſſu omnis generis morbos ſola frictione ſanaverit, de quo & conf. Paulini im Philoſoph. Feyerabend p. m. 561. ſeqq. Borellus Hiſt. & obſerv. Centur. IIXC. p. 186. de quodam ſcriba refert, eum innumeros quovis etiam morborum genere detentos ſola frictione priſtinæ ſanitati reſtituiſſe. Quinimo videmus ipſam naturam non raro ad frictiones ſtimulare, quando enim pruriginoſo ferveſcenteque ſenſu moleſto diverſæ partes afficiuntur, homines a frictione atque ſcalptura vix ſibi temperare poſſunt. Taceo quod ad munditiem ſervandam egregie frictio conferat, cum veteres magis quam nos hodie ſtuiduiſſe videtur, in cujus gratiam balnea & frictiones quotidie, atque haud una vice ſaltem adhibebant, quorum inſtrumenta ſtrigiles vocabantur, quæ etiam hinc inde adhuc inter curioſa aſſervantur. His mediis quæ munditiem conciliant hodie quidem frequens induſiorum mutatio ſucceſſit, ſed multi ſqvalores cuti adhærentes per hoc vix poſſunt deleri. Qvodſi autem omnes frictionum uſus colligamus, videmus eos abſtergendi, mundificandi, excitandi, diſcutiendi, aperiendi, revellendi, derivandi, roborandi, ſiccandi, inſenſibiliter plus minusve evacuandi eſſe.

§. XIII.

§. XIII. In hac ipsa tractatione ordinem illum servemus, ut prius consideremus quantum frictio faciat ad indicationem prophylacticam & præservatoriam, sive ad illam Medici functionem, quâ status s. n. sartus tectusque servatur diu, & morbi præcaventur. Tuetur autem Medicus illa sanitatem, massæ sangvineæ aliorumque humorum vitiosas dispositiones ad morborum generationem producendam facientes, alterando nimirum corporis habitum, roborando omnes coctiones, quas vocant instaurando, humores lentos incidendo, stagnantes & quiescentes movendo, crassos attenuando, multos & superfluos evacuando, calidos refrigerando, frigidos calefaciendo, mordaces contemperando, fluxiliores inspissando; vel imperando rerum ad vitam necessariarum usum legitimum, aëris nempe, cibi & potûs, motûs & quietis, somni & vigiliarum, excretorum & retentorum atque animi pathematum; explorando climatis frigidioris aut calidioris constitutionem, conditionem ætatis in infantibus, pueris, juvenibus, consistentis ætatis hominibus & senibus, sexûs in gravidis, puerperis, lactantibus, menstruatis, aut similiter affectis, consvetudinis in rusticis, delicatioribus &c. ne varii gignantur morbi. Communis sane persvasio, communisque hodie error est, Medicum solummodo accersiri læsâ jam dum sanitate & periclitante vitâ, aut quando mors jam ante fores serpit. Maxima nam in prosperis rebus fragilitatis humanæ oblivio est. Quam male autem illi sibi consulant, loquitur quotidiana experientia: cum multi a morbis immunes esse possent, si Medicum de conservandâ sanitate suâ in consilium vocarent. Facilius enim, uti commune fert proverbium, non admittitur, quam ejicitur hostis.

§. XIV. Sed ut ad scopum nostrum hæc applicemus, frictio præsertim versatur inter illa circa motum & retenta potissimum. Etenim frictio nihil aliud quam corporis exercitatio est, speciemque ejus tantum ejusmotus constituit, unde & Galenus Lib. II. de Sanit. Tuend. exercitia & frictiones conjunxit. J. Zechius Consult. p. 602. loco exercitii in debilioribus frictiones diversarum partium valentiores singulis diebus mane & vesperi jejuno ventriculo institutas commendat. Ad sanitatem nimirum tuendam amissamque restituendam non minimum momentum exercitationes habent, quod non tantum Autorum constanti assertione, sed & ipsa experientiæ fide exploratissimum ab omnibus semper habitum est. Unde Hippocrates universam tuendæ sanitatis rationem duobus his includere videtur: non satiari cibis, & impigrum esse ad labores, i. e. motiones corporis, ut aliorum v. g. Galeni, Aristotelis multorumque recentiorum

testi-

testimonia velut supervacanea taceam. Satis superque enim ex Physiologiâ cognitum, satisque perspectum est, vitam & sanitatem pendere maxime a partium fluidarum i. e. humorum omnis generis perenni atque æquali circulatione & motu progressivo per omnes etiam minimos corporis tubulos rite constitutos, satis pervios ac amplos justoque dilatatorio constrictorioque motu debitoque elatere præditos. Quod si recte hic motus secundum leges suas comparatus est, viscidiora, crassiora attenuuntur & dividuntur, inutilia, superflua hincque excernenda per debita sua emunctoria & transpirando potissimum per poros evacuantur, fluiditas, spirituascentia & calor augentur, utilia vero & laudabilia retinentur atque in vitalitate suâ conservantur, respiratio & pulsus fit citatior, appetitus excitatur, chylosis adjuvatur, nutritio perficitur corporisque aliæ actiones integræ servantur. Itaque motus hic circularis est, qui totum corpus ejusque omnes partes ab omni putredine, morbo, ac morte ipsâ tuetur. Immo exercitationibus animi quoque vires majores acquiruntur, excitantur & conservantur, cujus testimonia clarissima inter alios Galenus Lib. de Consvet. & Lib. I. de Sanit. Tuend. atque Plin. Lib. I. Epist. 2. scite perhibent. E contrario ex genuinâ Pathologiâ elucescit, plurimos morbos a circulo sangvinis potissimum impedito & imminuto dependere. Ut paucis multa complectar, vita ipsa nihil aliud est, quam continuus quidam spirituum, hinc sangvinis & reliquorum humorum motus bene ordinatus, a quo sanitas etiam effective dependet. Motum vero hunc sangvinis tam intestinum quam progressivum frictio præ multis aliis corporis exercitiis optime ac commode adjuvat & calorem fovet & excitat. Affirmat hoc (ut alios jam taceam) Joh. Follinus in tuenda sanitat. Synops. p. 75. seq. inquiens: nullam svaviorem aut commodiorem ex omnibus cogitari posse exercitationem, quam quæ suscipitur per frictionem. Per illam enim actionem & tractionem exterius institutam musculi legitima illa motus instrumenta, nervi, arteriæ, venæ glandulæ atteruntur, moventur & excitantur, atque ad motum progressivum expeditiorem humores in iis hospitantes stimulantur, quo & intestinus eorum motus simul & ex necessitate augetur. Ab illa quippe vellicatione fibrarum carnearum nisus & tendentia naturalis aliquam conquassationem naturalem experitur, & hinc eædem ad contractiones iteratas disponuntur. Quamvis enim id fiat solummodo in cute & nervorum atque vasorum eo excurrentium extremitatibus, attamen non modo ob continuitatem per totum corpus fibrarum systole propagatur, sed & major sangvinis, reliquæ humorum massæ,

ſpirituumque commotio continuatur. Et ſic etiam partes corporis Humani interiores conſequenter, hoc medio afficiuntur: Nam ſi cutis ſic premitur & tenditur, non modo motus humorum per vaſcula ejusdem excitatur ſed etiam vaſa, quæ & ſangvinem, lympham & ſpiritus animales vehunt & partes aliæ quæ ſubjacent, neceſſario premuntur, per quam preſſionem ſurſum & deorſum inſtitutam hærens in iis humor exprimitur, dimovetur, ſejungitur & majori velocitate ad vaſa ſua devolvitur verſus partis preſſæ confinium, pori omnes aperiuntur, ſicque via facilis perſpirationi redditur. Avicenna fen. 3.--- aliique veterum dicere conſveverunt frictiones ſi decenter fiant, tantum commodi afferre, ut reliquis motionibus & exercitationibus corporis non opus ſit. In cujus aſſerti ulteriorem probationem & illuſtrationem afferam, Græcos olim univerſam propemodum medicinæ partem, quæ Hygiene dicitur, in frictionibus poſuiſſe: Conſtituerunt enim gymnaſtas ac aliptas, qui homines frictionibus, in unctionibus corpora curabant, atque omnia alia eorum corporis exercitia frictiones comitabantur. Tranſcribam quod legi in Svetonii Tranqvilli in vita Veſpaſiani Imp. cap. XX. nimirum Veſpaſianum Imp. valetudine proſpera uſum eſſe, quamvis ad tuendam eam nihil amplius quam fauces cæteraque membra ſibimet ad certum numerum in ſphæriſterio, qui locus rotundus balnei erat, in quo varia exercitationum genera, ut & frictiones inſtituebantur, defricaret, inediamque unius diei per ſingulos menſes interponeret; Ipſæ matres familias & obſtetrices optime norunt, quam bene recens natorum ſanitati & nutritioni conſulatur frictionibus blandis modo inſtitutis, & ad quas etiam inſtituendas B. Etmüllerus in valetud. infantili p. 36. hortatur Etenim ea remedia & vitam longam & ſanitatem integram præſtandam maximam laudem merentur, quæ humani corporis elateres & rotas motus animalis inſtrumenta mollia, laxa & flexibilia facile conſervant. Hocce eximium commodum experiuntur quotidie illi, qui conſvetis his pectinatione, induſiorum commutatione, manuum lotione, oris collutione mane ſtatim a ſomno occupati ſunt.

§. XV. Alterum inter ſex res nonnaturales, circa quod frictio præſertim verſatur, eſt, ut retenta p. n. excernantur. Præcipuum id eſſe videtur motûs conſequens præcipuamque fere dicerem medicinam. Excretio enim illa, quæ tranſpiratio inſenſibilis vulgo dicitur, motum preſſo quaſi pede ut effectus ſequitur: per motum quippe inducta humorum fluiditas atque ſubtilitas ſuperflui humidi ſatis interdum nocivi diſcuſſionem promovet, illudque ſub forma halitus vel vaporis ejicit. Tranſpiratio

hæc

hæc insensibilis magis secundum naturam instituitur, quanto enim tenuior & sine sensibili magis madore, transpiratio, tanto salubrior est & est evacuationis genus, quo natura vix per momentum carere potest, cum humores vitiosi extra ambitum primarum viarum vagantes non per commodiorem viam foras eliminari possint. Est quoque ejusmodi quod magis perfectum est atque simul universale per universum corporis institutum atque quod supplere potest defectum aliarum egestionum corporis H. melius quam ulla aliarum possit defectum hujus supplere. Nolim tamen ideo cum Sylvio asserere, nullum sudorem esse naturalem, cum nonnisi contra leges naturales ab extreme commota M. S. fieri soleat. Dicit enim Lib. I. Prax. cap. 58. vomitum & sudorem non esse excretiones naturales, sed vel nonnaturales vel præternaturales, aut medicas, sive artificiales aut criticas. Nec Sennerti distinctione opus habemus, quando Instit. Lib. I. c. 9. distingvit inter causam efficientem & inter materiam ipsam sudoris, atque illius intuitu multos sudores naturales esse, hujus vero neutiquam, asserit. Verum enim vero cum causa efficiens sudoris duplex sit, alia proxima, spiritus sc. animales datâ occasione sangvinem commoventes. Dum enim fibræ corporis vellicantur, moventur, commotis istis motus sangvinis & spirituum acceleratur, calor infertur; turgescentibus sic cunctis lympha quoque laudabilis æque ac excrementitia per poros cutis expellitur, imo pro diverso impulsu sangvinis ejusque violentiâ & celeritate majore vel minore, sudor contingit modo copiosior, modo parcior. Quo autem rectius excretio hæc succedat, requiritur non saltem justa constitutio ipsius motoris, sed & humorum ac glandularum secernentium, tubulorumque & pororum excernentium. Inde etiam accidit, ut quædam subjecta satis bene aut nimis, alia contra minus recte se his habentibus, difficulter admodum aut nunquam fere sudent. Causa remota vero & occasionalis est quadruplex, prima naturalis, videlicet corporis & consequenter humorum contentorum, aut etiam animi commotio, quarum ista procedit ab ambulando, equitando, currendo, saltando aut clamando; hæc potissimum in meditando, irâ, terrore, consternatione, metu contingit. Altera est præternaturalis sive morbi varii, v. gr. febres, acrimonia morbosa in scorbuto &c. Tertia critica itidem in morbis beneficio naturæ crisin perficientis contingens. Quarta artificialis & medica audit, quæ a medicamentis efficitur, quo & aër externus calidus ambiens referendus. Pro harum itaque circumstantiarum ratione variâ sudor vel naturalis vel præternaturalis esse potest. Ita quoad materiam in

 sanâ

ſanâ corporis conſtitutione contingens ſemper naturalis, in morboſa præternaturalis & quidem per accidens talis ſudor erit nuncupandus. His & ſententiæ Plempii obviam eatur ſtatuentis, reſpectu cauſæ efficientis ſudorem vix naturalem, reſpectu vero materiæ & viarum ſemper naturalem eſſe. Sed optime reſpondet B. Langius T. I. p. 122. fruſtra urgeri ſangvinis inſignem commotionem, cum ſæpe acria paululum alimenta, vel ſolus calor externus quodammodo auctus ſatis in ſe habeant cauſæ ad excitandum ſudorem. Hujus intuitu v. gr. dormientium ſudor, qui non eſt hecticus, non præternaturalis eſſe poteſt. Pari ratione B. Ortlobius Diſſert. Phyſiolog. p. 138. ad hoc dubium reſpondit: Cum idem ſit, quod excernitur per διαπνοὴν, & movens tantum aliquanto impetuoſius videatur, non omnis ſudor poteſt præternaturalis dici. Interdum etiam ſudor ſolummodo ab aëre frigidiore & craſſiore atmoſphærâ ambiente effluvia coërcente atque in guttas condenſante producitur. An inſuper omnis ſudor ex ſangvine, an etiam ab aſſumtis, ex primis viis, præcordiis vel interioribus viſceribus immediate per certas vias prorumpat, multos non levis ſcrupulus premit. Fernel. Lib. de Febb. c. 10. id ipſum & Deuſingius in Exercit. de Depurat. Aliment. p. 187. & in append. ejus p. 343. it. in Diſſert. de Lacte S. II. §. 63. tractant & probare moliuntur, ſudorem etiam immediate ad habitum ex primis viis provenire. Aſt quia viæ iſtæ, pariter ac illæ, quæ in urinæ excretione extraordinariæ & immediatæ, illæque, perquas pus interdum in pleuritide per veſicam eliminatur, ab Autoribus allegantur, ab Anatomicis nondum detectæ ſunt, in medio illud & aliis potius dijudicandum relinquo. Multi quidem ut hoc ſtatuant, obſervationibus Autorum adducuntur, ſudores aſſumtorum conditionem referentes recenſentibus, uti Salmuth obſervavit de ſudore cereviſiam odore & colore referente Cent. II. obſ. 28. it. Eph. G. D. II. ann. 6. de ſudore melleo ex melle aſſumto, it. l. c. ann. 5. obſ. 15. & Rhod. Cent. I. obſ. 58. De ſudore Vini rubri videatur Bartholinus Cent. IV. Hiſt. 63. & Sachſius Ampelograph. Curioſ. Lib. II. S. 6. membr. 7. cap. 8. art. 1. p. 395. de fœtido & viridi a porro aſſumto, Borell. Cent. II. obſ. 56. de croceo poſt exhibitum rhabarbarum, Eph. Germ. D. I. ann. 7. obſ. 78. de violaceo à violis, l. c. Dec. II. ann. 5. obſ. 7. it. obſ. 18. de lacteo, it. l. c. Dec. II. ann. 5. obſ. 112. de oleoſo ex oleo largitur poto, alii de aliis teſtantur. Sic & B. Ortlobius aquam cinnamomi poſt ejus uberiorem potum iterum excretam vidit. Sed quid impedit, quo minus cauſas iſtas

tum

tum in primas vias non recte digerentes, tum in vasorum secernentium nimiam amplitudinem conjiciamus?

§. XVI. Cum itaque transpiratione, etiamsi invisibili insensibilique, de cujus admiranda ad sanitatem utilitate Sanctorius in Medic. stat. prolixe agit, cujus quantitas hyeme uno die naturali ad quinquaginta uncias & ultra adscendit, inutilia varia atque superflua ea copiosissime excernantur, haud obscure colligitur, quantum utilitatis etiam hac ratione & in conservanda sanitate & longævitate eaque procuranda & in præcavendis plurimis morbis hoc modo, transpiratione nimirum aucta, frictio præstet. Quorum explicationem & connexionem partim ex Pathologicis præsuppono, partim in sequentibus latius deducam. Scilicet frictio hoc modo eliminando præservat à plethorâ, fœcundâ illâ morborum matre, quippe vidimus non raro exinde apoplexias, paralyses, febres, inflammationes, mensium defectus, hæmorrhagias, obstructiones & stagnationes varias, vires oppressas, lassitudines &c. consequutas: de quibus Autorum observationes passim testantur. Præservat â quavis cacochymia, quæ transpirationem impeditam ut umbra corpus sequitur: cachexia, teste Aristot. Sect. 38. Probl. 3. Præservat ea porro ab omnibus illis morbis, qui originem suam â colluvie serosâ retentâ trahunt; vid. Piso Tr. de Morb. a colluvie serosa oriundis, a catarrhis puto, rheumatismis, aliisque qui ab his sæpius generantur, affectibus, ut sunt paralysis, apoplexia, convulsio, tremor, pleuritis, angina, surditas, ophthalmia, cœcitas, tussis, asthma, phthisis, apepsia, vomitus, tumores varii variisque in locis, diarrhœa, dysenteria, arthritis, anasarca &c. Sic me Parisiis vidisse memini fœminam primariam, quæ vexabatur hydropis specie singulari & rarissima, diversis enim corporis in locis bullulæ sub cuticula latentes videbantur, quæ tamen frictione duntaxat linteis calidis quotidie bis instituta ab illa se servabat liberam. Febres variæ indolis, & mali interdum moris vid. celebr. Bohnii Circul. Anat. p. 239. a transspiratione impedita oriri, toto die experimur, vid. Alex. Trallian. Lib. 12. c. 2. Sylvius Prax. Lib. I. c. 28. Hinc Galenus more veterum balneum aquæ calidæ in plurimis febribus commendat. Meth. Med. 10. quæ & instituta sæpius frictione certis temporibus averti possunt. De anasarca Platerus testatur Prax. T. III. c. 3. p. 186. Leucophlegmatiam a transpiratione impedita ortam præter observationes Plateri aliorumque vidi hic Lipsiæ, in ancilla tempore hyemali frigidiore per aliquot dies linteamina lavante & siccante. Adducendæ hic etiam sunt inflammationes diversarum partium ex sangvinis

pariter ac lymphæ ſtagnatione, craſſitie & pororum obſtructione dependentes. Ex hoc fundamento frictio tandem præſervat a cutis quibuscunque vitiis, ſcabie, pruritu, lepra, ſerpigine & lichene, phlyctænis, variis &c.

§. XVII. Ut a recte valentibus frictiones adhibitæ ſanitatem & vitam ſartam tectamque ſervant & ab immnentibus morbis præſervant, ita & præſentes jam factosque depellunt & curant, ad quem ſcopum perluſtratis his antecedentibus facilis via ac cognitio patet ad indicationes curatorias, quomodo nempe affectuum curationes, aut ſolæ aut junctis aliis externis pariter & internis remediis appropriatis, frictiones aut perficiant aut adjuvent. Eæ autem optimas curationis conditiones poſſident, quæ nimirum citam, tutam & jucundam afferunt medelam, quæ & aliorum medicamentorum & remediorum vim & operationem augent, adjuvant & in certiorem & præſtantiorum actum deducunt, imo ad quædam auxiliorum genera admodum neceſſariæ ſunt, adeo, ut ſine his parum aut nihil efficerent. Ungventa & linimenta applicata hic præſertim nominanda ſunt. Ad plurima hic iterum reſpicere præſens inſtitutum poſtulat. Omnium vero ratio ſummas has duas iterum claſſes ſpectare videtur, 1) quatenus frictio motum & per conſequens calorem & fluiditatem partibus conciliat, attenuat & diſcutit, easque ſolidas omnes muſculos, nervos, tendines canaliculos ſangviferos, compactiores & firmiores, robuſtiores reddit, illarum poros aperit atq; ita alterat, & derivat & 2do quatenus transſpirationem & evaporationem humorum peccantium adjuvat vel efficit, adeoque evacuat & exſiccat. Qui diverſi affectus diverſum frictionis gradum modumque deſiderant.

§. XVIII. Igitur movendo undulationem & affluxum majorem ſpirituum humorumque in partes ſolidas præſertim debilitatas hactenus denegatum, aut torpidiorem ſuſcitando & revocando, novamque iis determinationem imprimendo conferunt frictiones, quatenus fluida illa motu & calore ſic inducti exagitata & elaſtica magis reddita majorem ambitum ſortiuntur, ut in fibras influant illasque vegetent; illæ vero irritatæ ad ſyſtolen debitam exercendam præparantur ſimulque canales & pori fiunt ampliores; quibus his ſcopis una ut ajunt fidelia duos parietes jungere conveniet. Proin primo loco hic allegabo atoniam, quæ a deperdita fibrarum elaſtica vi, aut ex vitio nervorum & ſpirituum animalium inertia atque inſufficiente influxu aut ex ſangvinis tum qualitate tum quantitate peccantis vitio provenit. Paſſim enim obſervatur, ſcorbutum, flatus, ſan-

gvinis

gvinis ſerique ſtagnationes, ſpaſmos & motus convulſivos crebriores, apoplexiam & paralyſin, frigus & calorem exceſſivum, medicamenta quoque quædam ut emollientia hydrargyrum &c. præter modum adhibita, ut & compreſſiones, contuſiones, fracturas, luxationes &c. modo plurium ſimul, modo hujus vel illius partis atoniam inferre. Quam laxam nimis frictiones juvant, duræ tamen & pene dolorificæ, (conſentiente Galeno Lib. II. de Tuend. Sanit. Dura ligandi vim habent,) cum regimine calido. vid. & Solenand. Conſil. Med. Sect. II. p. 161. & Sect. IV. p. 413. Celebr. Schelhammerus Libr. de natura p. 314. commemorat, ſe juvenem ex laxitate tendinum ac ligamentorum omni plane motu privatum ſe univerſalibus præmiſſis frictionibus quoque fortiſſimis inſtitutis, reſtituiſſe, ut intra dies plus minus viginti robore ſuo priſtino gaudens omnibus muniis præeſſe potuerit. Quia & leniter tunc glandulæ vellicantur, ut liquorem ſtillent, fibrasque humectent ac emolliant in rigida interdum pariter adhiberi poſſunt, ſed molles tunc illæ potius ſint & blandæ, cum aqueis, mucilaginoſis & tepidis, quibus extenduntur, ſtamina, ut non adeo reſiſtere poſſint. „vid. iterum Galenus l. c. cap. 3. affirmans, frictionem mollem, remittere, & quæ inter vehementius laborandum fatigata ſunt, emollire.„ It. Frictio veſpertina illis utilis eſt, quos vel laſſitudo valida premit, vel, ſiccitas male habet. Cap. 2. l. c. quæ conſtricta ſunt, molliter fricanda, ſunt„ Celſus L. IV. de med. c. 3. in cervicis rigore easdem laudat. Ephem. G. N. C. Dec. III. Anno 4. obſerv. 120. in omnium membrorum rigiditate aliis nihil proficientibus humidas frictiones comprobant. Sic v. gr. inferius dicam, quod in vulgus quoque notum eſt, mulieres in mammarum duritie, eas mollioribus ſcopulis ex pilis caprinis confectis molliter fricare, qua frictione mammarum duritiem pededentim leniunt atque relaxant. Juxta hoc exemplum refero illud, quod monet J. Guillemeau de ocul. & dent. med. p. m. 214. cap. 2. Sect. VI. ut in tabe pupillæ oculorum, ubi ea contrahitur, ut iterum dilatetur oculus ſæpius fortiter digitis fricetur. Atoniæ laxæ ſc. affinis eſt paralyſis & hemiphlexia, cujus ratio formalis in impedito ad aliquod membrum ſpirituum influxu conſiſtit, quem vellicatione ſua frictiones cum nervinis iterum reſtituunt ac motum ac ſenſum revocant, atque infarctum ſimul in partes ita a relaxatione flaccidas facile incumbentem & inſequentem præpediunt, ſtagnationesque & humorum ſpiſſeſcentiam diſcutiunt. In ſpecie in paralyſi lingvæ eas cum fructu adhibuit Platerus obſ. Lib. I. p. 128. Cum ſtupor gradu ſaltem a paralyſi differat, & nihil aliud ſit, quam difficultas ſentiendi, ac propria

quæ-

quædam ad paralysin dispositio, locum suum quoque hic inveniunt, quippe quem frictiones optime tollunt, Autore Solenandro Consil. Med. Sect. I. p. 31. Universale magis malum apoplexia existit a spirituum animalium influxu & undulatione tanquam a causa sua continente impedita, quam ut urticationibus secundum Celsum & Riverium ita & frictione juvari Autor est Platerus in Obs. L. I. p. 14. comprobante communi Practicorum consensu imprimis si fiant cum spirituosis & nervinis antiparalyticis ut spiritibus & salibus volatilibus formicarum lumbricorum terrestrium balsamis, apoplecticis oleis lavendulæ rutæ & similibus. Scribenti mihi hoc obvenit memoria casus cujusdam quem Londini quondam in habitationibus meæ vicinia vidi, scilicet 4. personæ mater cum duobus filiis & una filia a vapore carbonum fossilium in camera accensorum suffocatæ & quasi mortuæ ab hero accedente inventæ sunt, quæ vero omnes in aërem liberum delatæ frictionibus solis cum pannis calidis restitutæ sunt. Similiter aphoniam quam sæpissime post se relinquit apoplexia eædem in palatu ac lingva factæ, auferunt vid. Wedelius de Med. cogn. facult. Libr. 2. §. 2. c. 12. Ab apoplexia non multum differre videntur affectus soporosi & gradus illorum catalepsis, pariter a spirituum torpore & activitate, destructa vel influxu ad partes, ob nervos vel compressos vel obstructos circum suum principium impedito, pendentes. Quo in casu frictiones itidem fortiores, imo fortissimæ cum pannis calidis, decocto raphani majoris rad. pyreth. sem. sinapi & aceto fortissimo & sale maxime in plantis pedum, excitant, spiritibusque novum impetum inducunt. Vid. Forest. obs. T. I. S. 3. p. 580. Mandelslloh Itiner. Ind. Orient. p. 122. recenset Goæ metropoli Indiæ Orientalis uxores adulteras maritis daturam propinare, ut somnolenti fiant, adulterio vero commisso pedes illorum duriter ut expergiscantur fricare. Hinc sequitur quod & membra compactiora & firmiora reddant frictiones. Ad tonum nimis laxum antea commemoratum referendus quoque erat tremor, qui inter alias caussas etiam fibrarum justo minorem firmitatem, ex qua spirituum quoque torpor & influxus imminutus non excludendus venit, agnoscit, ut hinc fibræ non sufficienter ab iisdem impellantur, quæ vitia frictiones corrigunt ex rationibus jam allegatis. Ex eodem fonte, movendo nempe & excitando spiritus ac humores, in animi deliquio, lipothymia, syncope, ut & virium imbecillitate & oppressione earum conferunt ex Galeni præcepto l. c. Ubi reficere opus est, adhibeatur tum quantitate tum qualitate mediocris frictio. It. Lib. V. l. c. In imbecillitate virium crebra exiguaque

uten-

utendum eſt. Et quod notius etiam apud nos eſt, quam quod ſyncoptici labiorum cum ſale vel ſpiritu quodam apoplectico, aceto roſaceo frontis, faciei, pulſuum aut pectoris regionis, aut forti in planta pedis frictione excitentur. Et quoniam vires malignitas opprimit, frictiones in morbis peſtilentibus & malignis apprime conducunt, quatenus excitando motus naturales ad reſiſtendum miasmati maligno illudque ſuperandum operantur. Teſtatur de hoc Vigo Chirurg. Lib. IX. cap. 6. p. 1230. Immo moribundi per aliquot horas adhuc hoc pacto poſſunt ſervari. Notatu dignum eſt, quod refert Illuſtr. Baco de Verulamio in Hiſt. V. & M. Veteres ad præſervationem vitæ in periculoſis morbis ſolitos fuere lintea removere ægrosque nudos laneis ſtragulis benem frictionem inferentibus undique obtegere & obvolvere. In Bonetti Med. Septentr. P. II. p. 845. legitur: Quosdam in confiniis mortis ſubitam opem tenui ſubucula contexta ex lana ſubtiliſſima ſenſiſſe, non ob aliam cauſam, quam quod lanei panni leniter confricent. In ſtrangulatione, â quacunque cauſa illa etiam fiat, ſuccurii tegregie. Verulamius recenſet H.V.& M. de quodam, qui per dimidiam horam ſtrangulatus manſerat & pro mortuo jam habebatur, in vitam tamen iterum frictionibus & balneis calidis reductus eſt. A qua ſubmerſi, & tanquam mortui jacentes, membrorum frictionibus, pannis calefactis vitæ reſtituuntur, de quibus exemplum de quodam Nobili recenſet P. Borellus Hiſt. m. & phyſ. Cent. II. obſ. 2. Huc etiam referri poſſunt eæ obſervationes ac effectus ſpeciei frictionis adſcribi, quos Sachſius in Ampelographia Lib. II. c. 3. recenſet atque iisdem teſtatur aqua ſubmerſas antea pronos in terra extenſos & plantis pedum baculo percuſſos revixiſſe. Ex quo præter alia quoque luculenter apparet ejusmodi percuſſiones & frictiones validæ longiſſime operationes ſuas perficere non modo in ipſis partibus percuſſis & fricatis, ſed etiam longe diſſitis motu communicato; in his enim caſibus, vaſa & fibræ ipſius cordis ad motum ſyſtoles & diaſtoles vitalem producendum hoc modo excitantur. Fulmine tactis, vel attonitis, ſi ſcil. influxus ſpirituum ceſſare deprehendatur, frigidiores enim ſemper illi obſervantur, cum fructu imprimis volis & carpis manuum, plantis pedum, dorſo, temporibus & pulſibus admoventur Exemplum frictionum in hoc caſu feliciter adhibitarum ſuppeditat Schenkius obſ. Lib. I. p. 83. Eadem ratione calefaciunt humores & fibras movendo, coagulationesque tollendo, unde membra frigore tacta cum fructu leniter tamen fricanda, ne humores coagulati impetuoſius atq; ex admoto nimio fornacis forte calore reſolvantur relictis fibris flaccidis & emortuis

P ſec-

ſed ut pororum & tubulorum æqualitas ſervetur, donec humores turbati & coagulati rurſus in circulum redire queant. Immo ſi ex intenſiori frigore totum corpus jam rigidum corque jam quieſcere, videtur & mors præ foribus eſt, ſola fortior cum panno laneo calido in dorſo & thorace inſtituta frictio vitam reddere poteſt. Ad ſuſcitandum langveſcentem appetitum, ut & digeſtionem ciborum promovendam ſupra laudatus Zechius Conſult. p. 171. frictiones non modo circa regionem ventriculi, ſed & per totum corpus ſvadet, utpote quibus calor augetur, liberior ſpirituum in ventriculum influxus promovetur, hincque digeſtio melius peragitur. Atque Celſus Lib. IV. c. 6. & 13. frictiones brachiorum & crurum ad emendandas ſtomachi affectiones qvavis ter vel quater de die celebratas prolixe commendat. Similiter in ſtomachi debilitatibus, atque in ipſa bradypepſia regionis ventriculi, frictionem cum oleo menthæ Præſes, irritis omnibus internis, optimam eſt expertus. Ad venerem excitandam faciliоremque conceptionem conciliandam mediocres utiles eſſe Solenander memoriæ prodidit Conſil. Med. Sect. IV. p. 368. Non tantum in viris, verum etiam in foeminis Th. Bartholinus de uſu flagellor. in re med. & vener. p. 30. eas hunc uſum afferre affirmat. Regione enim lumborum fricta ſeminis materia ad vaſa ſpermatica confluit. De viro quodam virgarum plagis in venerem ſtimulato hiſtoriam refert Ludowicus Coelius Rhodiginus Lect. antiq. Lib. II. cap. 15. fol. mihi 412. Atque cujusdam, qui non mentulam ad coitum erigere poterat, niſi ab Amaſia verberaretur. Th. Campanella Medicinal. Lib. 3. cap. 4. artic. 12. ex Joh. Pico Mirand. meminit. Idem de urticationibus ex aliis notum eſt. Inſuper frictiones capitis, præſertim mane in uſum ductæ, omnes ſenſus excitant & clarificant & mentem reddunt erectiorem.

§. XVIIII. Præter jam recenſita emolumenta applicantur cum fructu in ſangvinis motu retrogrado juvando & accelerando, qui ſucceſſiva hac cutis preſſione jugiter peragitur, quo ſemel habitus humore præter modum turgeſcens quaſi depletur, ex quo circulatio liberius peragitur, quare harum uſus non contemnendus erit in inflammationibus infra fuſius nominandis. Pari utilitate inducuntur muſculis antagoniſtis patientibus in ſpasmo, ex gr. in ſpasmo cynico &c. ut hac ratione vi externa ejusmodi adjuti, agentium & contractorum in latere convulſo niſui & tractioni majori reſiſtant. Rurſus in imminente gangræna, atrophia, aridura & gracili corporis habitu frictionis modum Hippocrates annotavit in Lib. „de Medici Offic. ſequentibus. His, qui carnis augendæ cauſa fricantur,

talis

talis adhibenda frictio eſt, quæ finiri tum debet, quando corpus & intu-„ muit, & ad ſummum fere tumor ejus pervenit. Sin fricare diutius„ pergas, non modo carnem non augebis„ ſed plane minues. Galen. de Tuend. Sanit. L. V. teſtatur, frictionem ex oleo (quod emplaſtici medicamenti vim habet) adhibitam, multos, qui alimenti diſtributionis penuria laborabant, ſanaſſe. It. Lib. VI. l. c. Qui graciles obeſi fieri volunt, ad ruborem usque fricari debent. Conſentit quoque Verulamius in Sylv. Sylvar. Centur. 9. frictiones, inquiens, magis replent & pingvefaciunt corpus„ quam exercitia, cauſa, quia frictio partibus internis indulget quietem, quas„ exercitatio nimis ſæpe agitat. Eadem eſt ratio, cur remiges plerumque„ pingves & carnoſi ſunt, quia membra exteriora magis in motu ſunt, quam„ internæ partes.„ Quem in finem ſi quis frictiones adhibere vellet, laudatus Autor l. c. p. 769. ſvadet, ut mane fiant cum oleo amygd. addito modico nigri ſalis aut croci. In hoc paſſu B. Etmüllerus T. II. p. 474. ſequenti modo frictiones præſcribit: „Membra aridura affecta, ſi malum non à„ vulnere, ſed a tendinibus compreſſis fricentur urticis recentibus, incipien-„ do a ſummo & imo repetendo, donec illa labore illo diu continuato incale-„ ſcant, rubeſcant & vaſa turgida appareant.„ Atque ſimul Exempla pedum aridura laborantium hac ratione curatorum ſe noſſe teſtatur. Nec repugnat ratio: alimentum enim validius ad exteriora prolicitur; ſi quidem pororum relaxatio, quæ tum efficitur, faciliorem ſpiritibus & ſuccis nutritiis viam præbet expeditam. In hanc rem notabile eſt flagellis & ferulis parvis, levibus & illitis ad bonam habitudinem macilentis conciliandam, Veteres jam uſos fuiſſe, ut Autor eſt Galenus 24. method. c. 16. quibus graciles partes ad modicam usque intumeſcentiam flagellabant. Is modus adhuc Ruſſis arridet, qui poſt frigidum balneum virgis ita ſe caſtigant ut ſangvis largiſſime profluat. Vel mulierculis noſtris in infantum macie frictiones cum aqua calida & farina aut furfuribus probatiſſimæ ſunt. In narium interioribus per calami aſperioris intruſionem factæ ſtimulatorii vice funguntur. Lev. Lemnius Lib. IV. de occult. nat. mir. c. 8. ſcribit. Subinde caput defricare aſpero undique velamine, barbam demulcere ac liquamine aliquo abſterſorio macerare oculis claritatem conciliat. Si infra jugulum & claviculam ipſaque mammarum peripheria & circa papillas ſcopulis mollioribus adhibentur frictiones, lactis in mammas influxum promovent, & denegatum reſtituunt. Præſes multoties à frictionibus his partibus adhibitis præſentiſſimam opem vidit in conſtrictionibus illis ſpasmodicis & dolorificis & punctoriis, quas lactantes foeminæ à ter-

rore ſubitaneo perſentiſcunt una cum lactis ſuppreſſione mox inſequente Atque adeo illarum duritiem & rigiditatem minuunt. Si in debitis locis aliis fiant, viam ſternunt irritando menſium & lochiorum fluxui ſuppreſſo. Imo a doctis hominibus notatum eſt foetus atque molæ & ſecundinarum excluſionem frictiones juvare, vid. J. A. Friderici Jenenſis Diſſertatio de uteri mola. Ab aliis quoque & obſervatum easdem urinæ obſtructionem in perinæo & regione oſſis ſacri factas ſolvere illiusque fluxum expeditum reddere. Notiſſimum eſt frictiones in collo, dorſo, brachiis, cruribus, lenes cum panno rubro commode inſervire variolarum morbillorumque ad habitum corporis ſeceſſioni. Eædem & conferunt in laſſitudine ſive ea ex labore ſit, ſive ſpontanea à langvidiore nimirum fluidorum univerſalium circuitu, ut hærentes humores fibrarum muſculoſarum jugi conſtrictione ad venas dirigantur. Inſuper & animi pathematibus excitando, circulum humorum reſtituendo medentur frictiones, metui, terrori imprimis & moerori ac triſtitiæ. In illis enim fluidorum motus ad interiora majori impetu rapitur. Edocent hoc pallor, extremorum frigus, ſudor frigidus, ſenſuum omnium externorum ſubitaneus defectus, pulſus aut nullus pene, aut debilis maxime exiſtit, adeo ut tum temporis e vena ſecta vix guttula ſangvinis effluat, & apoplexia, catarrhus ſuffocativus, epilepſia, abortus, retroceſſio exanthematum, quæ & alia ſymptomata non raro has animi paſſiones inſequi ſolent. In his pariter circulus ſangvinis & humorum lentior fit, ſupprimitur, partium vires & robur perduntur, ſpirituaſcentia imminuitur, humores vappeſcunt, ſtagnant, hinc morbi varii chronici inſurgunt, ſopiti melancholiæ & deliriorum paroxysmi exſuſcitantur, ſpiritus non in debita quantitate & qualitate generantur, ſecretiones & excretiones ſiſtuntur. Schenkius obſ. lib. I. & lib. II. paralyſin ex moerore contractam, animi deliquium frequens Zacutus Luſitanus; abortum Binninger obſ. II. Cent. 4. apoplexiam alii obſervaverunt. In memoriæ diminutione, a quacunque cauſa etiam ea fit, capitis frictiones & nuchæ non de nihilo ſunt, commendat eas & præſertim in vertigine. Foreſtus obſervat. Lib. III. obſ. 33. Præterea frictiones matutinæ & veſpertinæ ex morbis longis & contumacibus convaleſcentibus & debilibus adhuc & qui ob dejectum virium robur ſe ipſos movere non licet, admodum utiles ſunt.

§. XX. Ubi frictiones ſpiritus ſegniores excitant, illorumque influxum promovent; ita nec abſonum eſſe videtur, easdem quoque motum eorum irregularem corrigere poſſe. Quemadmodum enim alias ſpiritus anima-

animales jugiter per nervos fluentes, à quocunque objecto movente pro diversa ejus conditione & modo afficiendi variis motibus & determinationibus âgitantur, ita in irregulari motu illorum per irritationem vehementiorem ab extra factam prior determinatio excutitur, & ataxia illorum corrigitur, qualem effectum à vesicatoriis v. gr. toto die cernimus. Quid igitur obstat, quo minus spiritus animales inordinate agitatos in omnibus propemodum doloribus gravioribus, V. Celeberr. Marrhof. in Differt. de paradox. sensuum cap. V. p. 327. v. Solingen in Chirurg. p. 435. v. gr. in doloribus arthriticis & artuum vagis, vid. Möllenbroc de varis cap. 9. p. 136. in dolore ischiadico cum allio, aqua salsa v. Forest. de arthrit. observ. 79. cum allio ac lacte equino. Eph. N. C. Dec. II. an. 6. obs. 16. sedare sopireque frictiones queant. Simili modo in motibus convulsivis, passione hysterica obesiores præsertim foeminas afficiente spiritus & nervos potissimum occupante & in qua alia remedia ex pharmacopolio petita violentiora imprimis v. gr. cathartica sangvinis crasin & ventriculi tonum destruentia & diuretica, cum sangvinis missionibus nociva sunt, epilepsia, item delirio, mania &c. aliam determinationem spiritibus animalibus frictionibus paulo durioribus inducere datum est. Asclepiades iisdem tractabat phreneticos, non aliam ob causam quam ut spiritibus & sangvine aliter determinatis atque consopitis æqualius per universum corpus motis ac distributis quietiorem statum atque placidiorem somnum (agrypnia enim molestissimum phreneticorum symptoma est) conciliaret. Si admittere illud fas sit, quod Cardanus urticationem ad melancholiam miris modis commendet: frictionem quoque nostram & quidem multam ac fortiorem locum hic invenire posse, quis dubitet.

§. XXI. Ex his sponte fluit, quod aliquando, motu tali fortiori in parte quadam instituto, derivationem & revulsionem præstare possint frictiones, illam quidem vehementes hanc vehementiores. Quæ Veterum diversio omnino suam veritatem suumve fundamentum obtinet. Sub quo titulo vero non intelligo retractionem vel attractionem materiæ peccantis parti incumbentis; sed quod per glandulas motas & vellicatas effluente uberius sero, a vasis exinanitis absorbeatur illud, quod stagnando partibus molestiam creat. Id quod edocet retrocessio v. gr. purpuræ albæ vel aliorum exanthematum, supervenientibus diarrhoeis symptomaticis. Vel si alii humores ad partes impetuosius & confertim magis feruntur, unde dein non ita commode nec secundum proportionem affluxus sive quoad quantitatem, sive velocitatem refluunt; in alia vero parte motu fortiori insti-

tuto, illa ex parte in aliam sollicitantur & avocantur. Hujus gratia institui possunt frictiones, si materia peccans a partibus interioribus ad externas & ignobiliores sit avocanda, si exanthemata cutis varia, aliæque excretiones Naturæ, variolæ, morbilli, purpura, petechiæ, scabies, crusta puerorum lactea, materia podagrica, & alia ex ulceribus quæ manabant & aliis emunctoriis in scorbuticis & etiam aliis cacochymicis corporibus occlusis, imo bubones maligni & pestilentiales retrocedunt, ac ægrotos statim in deliria animi deliquium, convulsiones imo præsentaneum vitæ periculum sæpissime conjiciunt. Mediantibus enim frictionibus ab interioribus & nobilioribus partibus retrocessa materia morbifica ad exteriores & ignobiliores iterum revocatur atque allicitur, quod etiam ordinario fere feliciſſime succedit, nimirum facile & feliciter ab iisdem pessimis symptomatibus liberantur ægroti. Si & materia peccans quandoque fixam alicubi sedem locat e. gr. in hemicrania &c. & si serum vel alius humor in aliqua parte stagnat, cujus exemplum rheumatismus sit, quando serum situ peccans profundius latitat, aut ad eam copiosius congeritur, frictiones apprime opitulantur, ut effluxu & evaporatione in alio loco per vellicationem istam procurata, a priori refluat, quemadmodum & sæpe experimur doloribus obortis in aliis partibus, remotis licet, priores aufferri, aut aliis morbis supervenientibus alios eosque præsentes depelli ut v. gr. vomitum sublatum a diarrhoea, alvi fluxum a surditate, arthritidem a tumoribus ventris, hæmoptysin a colica, asthma a crurum tumore, podagram a dysenteria, calculum ab arthritide, dolorem in nucha, ophthalmiam & odontalgiam, delirium in febribus &c. & vice versa abigi quandoque videmus. In hæmorrhagiis sistendis, porro frictiones eæque paulo fortiores ubi nimirum, sangvis præter modum ex naribus, pectore, utero, intestino recto, aut vulnere etiam aliquo parti externæ inflicto effluit & vitæ terminum minatur, necessarias esse in artubus institutas hoc ipso respectu, videtur, quemadmodum alii eorum ligaturas dolorificas commendant. Laudat illas Alex. Benedictus in Theatr. Tab. Exercit. 26. refertque semper eas proficuas se deprehendisse omnibus fere incassum adhibitis, imprimis in narium hæmorrhagiis & vomitu cruento. Quamvis me non lateat, Timæum Cas. Med. L. I. c. 34. & Guil. Fabric. Cent. II. obs. 15. & Willisium de operat. medic. p. 181. §. 5. contrarium statuere, quod a frictionibus, si asperæ & duriores fuerint M. S. incalescat, hincque subtilior fluidiorque reddita excretionem magis augeat. Ast prout alia quoque remedia v. gr. opiata, vomitoria &c. non ideo penitus damnamus, quod quandoque inepte adhibita

noxam

noxam inferant; ita & frictiones hic omnino rejicere nefas est. Totum vero hoc negotium eo recidit, ut differentiarum supra adductarum habeatur ratio. Affirmat & hoc Avicenna Lib. III. Fen. 3. Tr. 3. c. 6. & Sennert. Prax. L. I. D. 3. S. 4. c. 8. hæmorrhagias sisti a frictione, si illa fiat deorsum versus extremitates, tam in pedibus, quam in brachiis. His merito jungo B. Langii experientiam, qui Op. P. III. p. 239. ait: „Quando in superiore corporis regione est hæmorrhagia, frictio in inferiori, &„ vice versa, instituatur.„ Frictione enim simul laxatur habitus corporis porosus, unde major sangvinis copia ad hunc affluit quam antea: itaque decedit quodammodo impetus & decubitus ad partem affectam. Eadem est ratio, quare pediluvia, si e naribus fortius erumpit sangvis, conveniant; quando vero ex utero vel ani vasis nimium profluit, immissiones artuum in aquam vel vinum calidum præsentissimam opem ferant. Ob eandem rationem sæpius jam citatus Solenander Consil. Med. S. IV. p. 319. in seroso & gravi uteri fluxu, qualis & fluor albus est, frequentes universi corporis frictiones asperiusculis linteis siccis, mane institutas svadet. Hæ, inquiens, exercitium intermissnm supplebunt, internas humorum fluxiones non nihil alio deducent atque dissipabunt. Idem l. c. p. 118. in foetore narium frictiones pedum & crurum ex usu esse perhibet. Vulgus ea persvasio tenet, cujus etiam mentio fit in Eph. G. N. C. D. II. an. 2. obs. 56. & an. 5. obs. 127. manum & pedum uvulæ prolapsum sive elevationem per fricationem brachii restitui. Angli pro revellendo humore acri e pectore avertenda phthisi frictiones extremorum manuum & pedum probatissimas habent. Celsus de med. Lib. IV. Cap. 4. in dyspnoea multam partium inferiorum fricationem vel in sole, vel ad ignem ad sudorem usque laudat. v. Solingen iu Handgriffen der Wundarzney p. 433. Frictiones humidæ ab inferioribus partibus ad superiores ductæ pro sangvine divertendo in venarum dilatationibus præternaturalibus, quas varices vocant, cum fructu adhibentur. In diarhoea serosa, quæ ab affluente sero p. n. vellicatis nimium glandulis intestinorum provenit, in qua alias sudorifera serum ad habitum pellentia & evacuantia maximi momenti sunt, pariter & frictio per totum corpus maxime vero ejusdem partes superiores non contemnendæ erunt. Nec non in aliis alvi fluxionibus admitti possunt. In colica passione, articulorum tergi & scapularum frictiones svadet Cæl. Aurelianus de m. & chron. Lib. 4. c. 3. p. 595. Rursum ad fluorem alvi provocandam coxendicis & inferiorum partium frictiones commendant alii. Hoc in loco commemorandæ etiam sunt dolores & inflam-

flammationes diversarum partium, a quibus sangvinis & humorum impetus per revulsionem arcendus. Sic in angina pro hoc quoque scopo frictiones universi corporis asperiores laudat Jubertus de thor. affect. C. I. Atque in colicis doloribus, qui nonnisi ex obstructione pororum intestinorum oriuntur, frictiones abdominis cum oleo destill. menthæ & simili carminativo etiam aperiendo ut revellendo egregie conferunt, quia poros recludunt, humoresque & flatus detentos per eosdem evacuant. In doloribus pedum scorbuticis frictione cum raphano rusticano vel allio conciso & aceto macerato eorum remissio brevi procuratur. Cl. Schelhammerus in Disp. de capitis dolore c. VI. §. 18. scribit se virgini cuidam capitis laboranti doloribus svasisse, ut singulis diebus cubitum itura comaretur, ac eo sanatam esse. Pariter dolor a calculo vesicæ colis glandem concutiens, nullo alio quam perpetuæ frictionis mitioris remedio lenitur. Præter has quoq; vigiliæ & agrypniæ, adducendæ ubi spiritus justo copiosiores influunt, & fibras cerebri medullares impetuosius vellicant, quacunque etiam ex causa id fiat, vid. Th. Bonnettus Sepult. lib. I. S. 17. p. 155. id. lib. I. S. I. p. 9. obs. 6. Miscell. N. C. D. I. an. 1. obs. 68. Mart. Ruland. Curat. Empir. lib. I. curat. 38. p. 147. it. Curat. 70. p. 158. Curat. 77. p. 161. Joh. Langius Epist. med. L. II. p. 768. seqq. Scalpturam cutis in capite præsertim & mollem & blandam frictionem in plantis pedum cum sale, aceto & aqua rosarum merito laudamus, quæ ad placidum invitat somnum, dum blando illo & unico saltem objecto sensibili, spiritus animales circa commune sensorium undulantes, cui attentius inhærent, ab unius organi extremi vibratione, blande moventur, demulcentur, revocantur, alia determinatio illis inducitur, poris itidem laxatis reliquisque spiritibus torpescentibus & phantasia plura non percipiente, uti videmus ab aliis tactum & auditum svaviter afficientibus somnum induci, v. gr. leni cantu, musica, ventorum susurro, pluviarum cadentium strepitu &c. Si symptoma aliquod grave in graviter vulneratis vulneratam partem occupat, ut major evocatio fiat, ac humorum affluxio inhibeatur, utiles erunt frictiones. Denique hic hoc quoque dicendum est, quod frictiones eæque validæ, illud, quod impactum est, ab externis vasis ad basin retro pellant, qua retro actione utilitate sua in praxi medica non destituuntur frictiones.

§. XXII. Ipso hoc motu attritivo, tam a fibris tensilibus firmatis contra impulsum humorum minus proportionatum, & e partis expressione quadam adjuta atque vasis ad systolen crebriorem stimulatis concitataque spirituum agitatione particulæ humorum crassiores & viscidiores partibus-

que

que inhærentes attenuantur, dividuntur, diſcutiuntur, reſolvuntur & fluxiliores redduntur. Ea enim quæ moventur magis adhuc quæ conteruntur attenuari apta ſunt; immo quæ humoribus intimius firmiusque impacta ſunt motu & calore, frictione inductis evidenter commoventur. Quamobrem in leucophlegmatia, ſtagnationibus ſeri, viſcidioris, cachexia viſcida, ſcorbuto frigido, ubi præſertim ſalia viſcido irretita & non ſufficienter diluta ſunt; hinc & in obſtructionibus hypochondriorum gravioribus frictiones multoties laudatus J. Zechius Conſult. Med. p. 218. probat. Jurgen Anderſen in der Orientaliſchen Reiſe-Beſchreibung ab Adamo Oleario edit. Lib. I. cap. 25. p. 42. refert in India ſcorbuto laborantes ſpecie frictionum quadam curari, dorſum nimirum eorum pedibus conculcando ſurſum deorſumque terendo, ut ſangvis tenax & viſcidus diſcutiatur & ad motum aptus reddatur. In ipſo malo ſic dicto hypochondriaco frictiones per totum corpus frequenter inductæ, non modo humores craſſos dividunt, movent, obſtructiones tollunt, ſed & nervos corroborant. Celeberrimus Wedelius tam ſiccas per ſpinam dorſi, quam humidas cum ſpiritibus chymicis per abdomen & ſpinalem medullam, præſertim pro hoc ſcopo elegit, vid. Ejusd. Diſſ. de malo hypoch. Pari modo eædem mucum ſcilicet gelatinoſum in muſculorum immo oſſium interſtitiis attenuando, ac ſpiritus excitando etiam egregie in rhachitide recenti conducunt. Hoc in loco commemorandum, quod etiam in vulgus notisſimum eſt & Chalmetius in Enchid. chirurg. lib. I. c. 13. quoque commendat adverſus ganglion, ſi in principio præſertim fiat, certiſſimum remedium eſſe frictionem multam & quotidianam cum ſaliva ac ligaturam fortiorem percuſſionem & quicquid dolorem excitat. Hos aliosque tumores frictiones diſcutiunt, præſertim ſi alia intervenientia media iisdem ſimul jungantur, ſic in tumore capitis frictiones & pectinationes capitis matutino præſertim tempore inſtitutas valde commendat Zechius Conſult. p. 192. & p. 218. Verrucæ tolluntur florum calendulæ recentium affrictione ex teſtimoniis in Eph. G. N. C. D. III. Ao. I. obſ. 140. & Diſp. Celebr. Wedelii de verrucis p. 23. legendis. Colli ſtrumas ſangvine muris calido abactas fuiſſe referunt Eph. G. N. C. modo cit. D. II. obſ. 92. Tumores mammarum a lactis copia mulierculæ cum pelle muſtelæ albæ fricant & diſcutiunt, quod experimentum etiam Celebr. Wedelius jam laudatus de medic. facult. cognoſc. ratum habet Lib. II. S. 2. c. 9. Nec non tumorem abdominis a flatibus immo ejusmodi, quem tympanitem appellant, cum pannis calentibus auferunt frictiones, uti eas utiliſſimas tali in caſu & quidem

dem cum lixivio Riolanus in method. med. Fernelius Lib. IV. S. 3. cap. 6. cum ſucco allii & vino Haeferus in Hercule med. Lib. 6. de febr. C. I. cum oleo laurino Sennert. in Pract. med. Lib. III. p. 768. experti ſunt, quibus addit propriam experientiam Præſes in puella 10. annorum tympanite per 3. annos laborante, quæ oleo deſtillato menthæ abdomine ſæpius linteaminibus fricto, feliciter junctis tamen & reſolventibus internis, eſt reſtituta, flatibus exinde copioſis exploſis. Hic quoque occurrit morbus ille Hungarorum endemius Czemer dictus, qui tumor ſubcutaneus dolorificus eſt, ad inſtar nodi alicujus mollioris, ſub carpis præſertim manuum, & a latere ſupra arterias atque dorſo cum inappetentia, nauſea, dolore ſtomachi gravativo ac cephalalgia, quem ut Joh. Paterſohn Hayn in Eph. N. Curioſ. D. I. an. 2. obſ. 38. & M. A. Sinapius in Paradox. med. P. II. p. 78. §. 6. referunt, forti frictione cum allio, aceto, pipere & ſale ſtatim curant Hungari. Immo hac exagitatione motus Naturæ ſecretorii juvantur, in quibus caſibus haud dubium promittunt frictiones auxilium, quatenus heterogeneo ſubigendo occaſio naſcitur & ſtimulus. Inde eſt quod a ſcabie retroceſſa oriundæ febres, illius reſtituta ſecretione tollantur. Exinde accidit, quod variolæ & morbilli ſegnius & difficilius prodeuntes juventur. Simile pariter judicium ferendum eſt de petechiis aliisque cutis exanthematibus, purpura rubra & alba &c. in quo caſu maxime illas proficuas non ita pridem in foemina quadam deprehendi. Verum non evocant ſolummodo, ſed & extus ſervant, & retroceſſionem impediunt. Exinde & in febribus peſtilentialibus, quæ miaſmata ſua venenata interdum cum excretione quadam in partibus externis ſeparare ſolent, cum ſucceſſu adhibentur. Immo, ſi in peſte erupturi bubonis indicium ex ardore partis percipitur, vel vaga adhuc materia ad aliquam partem determinanda, minime negligendæ ſunt. Commodum erit hic ſimul monere, ſi bubo, anthrax aut tumores infra lumbos protuberant, conſultius eſſe, ſi frictiones infra has excretiones in tibiis & cruribus fiant, & ſi in capite & in collo apparent in brachiis & ſcapulis, ne interturbetur naturæ motus, de quo conf. Palmarius de febr. peſt. c. 21. Noluimus hic obliviſci lenem palpebrarum frictionem cum ſuccino præſertim ad diſcutientia ophthalmica pertinere.

§. XXIII. Etenim quemadmodum ſic alterant frictiones, ita & omnino tandem evacuant & humores jam præparatos motosque extra corpus præſcribunt calorem cuti imprimendo, qui humores & diſcutit & conſumit, ac cutem rarefaciendo, ſicque diſponendo ut ad eam ſangvis copioſius dela-

delatus heterogenitates ſibi intertextas per poros patulos dimittat, nec non ſangvinis motu retrogrado accelerando ſicque habitum humore præter naturam repletum & turgeſcentem deplent, ut etiam hoc ipſo ſenſu eas a parte preſſa removere & evacuare humores prementes dicere conveniat. His modis inquam eliminationem, inſenſibilem tamen, adjuvant, quæ tranſpiratione univerſali ordinario fieri aſſolet. Ea propter in plurimis hæc intentio obtinenda. Præſertim autem in omnibus fere catarrhis, frigidis rheumatismis, hydrope anaſarca, oedemate, eæque fortiores & cum ſale, aqua ſalſa & ſulphurea etiam cum oleo calefaciente ad tranſpirationem usque inſenſibilem auctam imo ſenſibilem procuratam celebrari poſſunt. Vid. Scholzii a Roſenau Conſ. Med. p. 362. Aſclepiades & hydrope præſertim anaſarca frictionum uſum valde commendabat. In catarrho & quocunque alio capitis affectu a ſtagnatione lymphæ orto Præſes ſacculis calidis, quibus cephalica incluſa ſunt, ut mentha majoran. ros marinus, flores poecon. lib. convall. rad. ireor. acori veri pulveriſatæ, milium toſtum, ſulphur, ſandaracha, caput ſæpius fricandum ſvadere aſſolet, nec ſine exoptato eventu. Etenim ſi & tranſpiratio fortior deſideratur, ſudorem non difficulter movent, Autore Sylvio Meth. Med. L. II. c. II. imprimis ſi concurrat partium cum vini ſpiritu vel oleoſis deſtillatis ac penetrantibus inunctio. Neque minus in quacunque cacochymia ſic proficuæ eſſe poſſunt, quatenus ex dictis rationibus heterogeneum non ſolum ſubigitur, reſolvitur & extra corpus ejicitur. Speciatim dicendum eſt, frictiones ſcorbuticis etiam ad hunc usque effectum protractas admodum eſſe neceſſarias; ſi enim in his tranſpiratio inſenſibilis per cutem impeditur, mox varia mala oboriuntur, cardialgia, vertigines, lipothymia, dolores artuum graviſſimi, inflammationes, gangræna, cephalalgiæ, paralyſes, vomitus, diarrhoeæ. A maculis quoque ſcorbuticis cutem repurgant, cum ſemin. ſinapi & aceto contuſo, ſucco citri &c. vid. Michaëlis in Praxi chir. p. 184. Etmüllerus de malo hyp. & ſcorbut. p. 412. ſeq. Porro in ſcabie aliisque cutis affectibus morbisque a ſcabie præſertim retrogreſſa oriundis, in arthritide, vid. Solenand. Conſil. Med. S. IV. p 423. podagra, rheumatismo, malo iſchiadico, vid. J. de Vigo Chirurg. P. I. lib. V. c. 5. p. 821. ere ſunt. Hic in memoriam incidit Avicennam frictiones cum aceto & ſale in cruſta lactea puerorum laudaſſe. Apud vulgus probatiſſimum eryſipelatis remedium eſt, hic non omittendum, licet ex parte phantaſticum, quando cum albæ muſtulæ pelle illud fricant, nam etiam talis mollis alius animalculi, nigri etiam tantum valeret. In ictero partibus intertextas iparticulas flavas birioſas reſolvendo & evapora-

tione ejiciendo agunt. Nec silentio prætereundæ sunt febres varii generis intermittentes præsertim non raro a transpiratione prohibita provenientes, quæ fricanto iterum promovetur, dum corpus rursus perspirabile redditur meatusque aperiuntur. vid. Platerus l. c. Lib. II. p. 306. qui cuidam febre laboranti epidemia plantas pedum aceto & sale, crura vero panno aspero fricare imperabat, atque exinde non levem opem vidit. Conf. Forest. Obs. T. I. S. I. p. 7. in ephemera easdem svadens. Supramemoratus scriba apud Borellum febricitantes omnes brachiorum forti fricatione feliciter curavit. Licet Celsus de med. lib. IV. c. 14. non in ipso febrium paroxysmo & die tantum intermedio frictiones admittat, nos tamen etiam existimamus tunc quoque eas esse satis convenientes. Contra gravem auditum & surditatem pariter illas supra laudatus Platerus Obs. Lib. I. p. 108. laudat. Aurium tinnitum frictio cum furfuribus calefactis brevi etiam hac ratione aufert. Si hæmorrhagiæ criticæ alias consvetæ quales frequentiores narium sunt, emanserunt, & capitis gravitatem, dolorem, apoplexiam variaque alia pericula, aut provocant, aut certe minantur, frictiones narium asperæ & multæ tam externe quam interne institutæ, ad irritationem hæmorrhagiarumque consvetarum provocationem sanguinisque evacuationem utilissimæ erunt, sicuti eundem in finem Ægyptii quondam narium scarificatione felici cum successu usi sunt. Hujus spicæ stramineæ fortis in nares intrusio iterata vicem gerit. Hæmorrhoides coecæ panno aspero fricantur, ex quo aperiuntur, & sangvis ex iisdem exoneratur. In obesitate nimia quantitate multa, & qualitate mediocris convenit frictio, ut obesitas, carnisque multitudo imminuatur, partibus oleosis abundantibus nutritiis resolutis atque ejectis. Non paucis solenne est capitis gravitatem & dolorem tensivum frictionibus capitis cum furfuribus calefactis curare. Ad capitis refectionem & a superfluis stagnantibus humoribus liberationem ferreo pectine super prunis calefacto sæpe usus est Rolfincius, vid. O. & M. M. S. Lib. IV. S. X. P. III. c. 2. Immo quatenus sic evacuant, plethoram tollere & sangvinis missionis vicem quotidianam, frequentes atque validiores ferre possunt, idque eo magis cum in ea perspiratio semper langvidior deprehenditur, ex quo deinceps impuritatibus retentis lympha acida & viscida, bilis acris & caustica evadit, circaque varias partes congestiones sangvinis fiunt. Qualem effectum alia quoque exercitia edunt. De nostro hoc exercitio Sennert. Instit. p. 1155. ita loquitur: Frictio sangvinem imminuit, quia calorem in corpore excitat, qui substantiam corporis nostri dissolvit & dissipat. Mollis tamen illa hic sit, non dura, vid. H. Augenius de Miss. Sangv. Lib. II. p. 50. Ego adjicerem, frequentem quoque in hoc casu exposci. Qva occasione vel in

tran-

transitu quasi simul moneo ut homines mollioris, spongiosi & rarioris corporis habitus, & quibus præsertim plethora cum cacochymia est conjuncta, nimiam vasorum repletionem & simul & semel per venæ sectiones suspectam habeant, quoniam transpiratio exinde æque ac in plethora læditur atque impuritas humorum increscit, quare iisdem auctor svasorq; essem, ut ad paucam saltem quautitatem sanguinem & ad paucas saltem uncias per venæ sectionem imminuant, & reliquum, qui in vasis adhuc superfluus est, per frictiones repetitas, præsertim & cibi abstinentiam & similia discutiant atque sic successive absumant. Medendi rationem Galli quidam totam luis venereæ in frictionibus & sudoribus ponunt. Mulierculæ nostræ ex utilitate, nutricum ubera ira aut terrore percitarum priusquam infantes ab hac alteratione admoveant, bene fricanda aut emulgenda præcipiunt. Aliqua ex parte huc spectat evocatio corporum solidorum, quorum exclusioni ut vocant spiritus admonentur officii sui a frictionibus, quo & subsistentia humorum tollitur & putredo arcetur. Conf. Wedelius Amœnit. M. M. p. 64. Atque etiam expulsio veneni suscepti juvatur quæ partim peragitur transpiratione perfrictiones aucta partim per easdem minuendo resistentiam in loco ubi minus id nocet, ut dein vel ipsius Naturæ opera vel medicaminum pellatur & expellatur, ut olim id per suctus Marsorum & Psyllarum fiebat.

§ XXIV. Restant quidam casus chirurgici præter illos qui in antecedentibus v. gr. de gangliis ac tumoribus aliis, jamdum adducti sunt, qui a frictionibus auxilvm quoque exspectant v. gr. si in manu carpi & metacarpi & in pede, tarsi & metatarsi officula introrsum vel extrorsum, frequentius tamen introrsum luxantur, frictione quoque juxta ipsum Hippocratem lib. de articul. §. 7. restituuntur, quæ tunc repositionis vicem explet. Hic ad huc ultimo loco commemorandum convenit frictionem cum convenientibus mediis dentium gingivarumq; vitiis mederi, qua de re jam Plinius egit. Plura quidem de insigni frictionum usu possemus addere, sed hæc primaria sufficiant & modo modum & finem in recensenda illarum utilitate faciamus.

§. XXV. Absolutis indicationibus, quibus frictiones satisfaciunt, scrutanda & illa sunt, quæ earum usum certo modo prohibent, aut saltem eum moderari jubent. Ut enim transpiratio, quam movent frictones minor sic etiam major & nimia corpori exitiosa est. Equidem lenes, molles & paucæ vix nocebunt, siquidem semper sine corporis perturbatione peraguntur, sed multæ saltem & duræ quandoque, non debito loco & tempore adhibitæ incommodæ esse possunt. Sic eædem in principio morborum sic dictorum putridorum, item phrenitide &c. minus conveniunt, quod etiam a Veteribus jam cautum esse legimus. Minus quoque qua-

drabunt pustulis in cute efflorescentibus. Pariter vitentur statim a venere, item omittantur ab iis qui longa inedia exhausti sunt. Quando enim plus perspiratur quam victu reparari possit, necesse est eum quantitate succorum diminuta minui circuitum sanguinis & vires brevi omnes consumi, quod „innuit Galenus Lib. II. Aph. Comm. 16. dicens: Frictio cum inedia non „fieri debet. Et Lib. V. de sanitate tuenda, partibus infirmis illas, quo „tempore laborant, admoveri non convenit. It. Lib. III. l. c. frictiones „duræ tum fugiendæ, dum simul & excrementa digeri, & quæ densa sunt molliri convenit." Ita & de aliis circumstantiis judicandum erit, v. gr. in spasmo non applicari debent parti ipsi laboranti & jam debilitatæ, sed musculis antagonistis, ut contracti ad æquilibrium iterum sollicitentur. Guil. Fabr. Hildanus in Chirurg. sua p. 544. equidem illas damnat in omnibus morbis acutis, v. gr. in pleuritide &c. quia sangvis nimiopere calefieret. Quod vero de frictione nimis forti duraque intelligendum esse, mollem autem & levem, minime nocere posse, reor, ex rationibus supra allegatis. Recte igitur nimiæ quandoque frictiones dissvadentur, ne affluxum justo uberiorem concitent, & frequentior partium exteriorum attritio eas per transpirationem nimiam reddat effoetas, quo corpora nimis exsiccantur & extenuantur teste Galeno L. IV. Aph. Comm. 13. qua ratione etiam in alvi suppressione, & iliaca passione, nimiæ & duræ facile, transpiratione aucta, nocere possunt. Quando & in antecedentibus in doloribus & vulneratis svasimus frictiones illud in partibus ab illis remotis, pro derivatione, revulsione, evacuatione intelligendum est; hic vero eas in ipsis partibus dolentibus, vulneribus & ulceribus dissvademus, licet enim frequenter partes dolentes manibus scalpantur, unde dictum illud natum: ubi dolor ibi manus, ac permulcendo ac blande fricando levari dolor videatur, nonnunquam tamen major irritatio exinde, major humorum affluxus, majorque inflammatio concitatur. Vulnera item & ulcera non raro manuum frequenti contrectatione pejora redduntur. Atque si nudæ frictiones quandoque suspectæ esse possunt, eo magis eædem quæ cum variis medicaminibus fiunt. Exempli loco saltem adducam casum, quem D. Coberus in obs. suis castrensibus adducit de Nobili Polono, biliosæ tenioris & delicatioris constitutionis, qui frequenti morbo in Hungaria correptus ex forti illa consveta, ibi cum allio, aceto, pipere, sale communi sed intempestiva frictione in lethalem febrem acutam ægre curandam incidit. Hinc ad præcavendam forte noxam, quam timent, Verulamius H. V. & M. p. 548. levem inunctionem cum oleo post frictionem institutam svadet.

D. S. L. & G.

III.

DISSERTATIO MEDICA
DE
BALNEIS PARTICULARIBUS
CONSCRIPTA ET EDITA
LIPSIÆ ANNO MDCXXII.
A
D. CHRISTIANO MICHAELE
ADOLPHI.

PROOEMIUM.

ADvertendos, debellandos, profligandos, ejiciendosque belli tempore hostes, ut pax aurea atque securitas publica reparetur, varia agitantur consilia, varii intenduntur labores, variique conquiruntur bellici apparatus: Colliguntur arma tam defensiva, galeæ, loricæ, cataphractæ, &c. quam offensiva, gladii, acinaces, pugiones, hastæ, bipennes tormenta, bombardæ, sclopi, ac ejusmodi bellicus apparatus, pulvis pyrius, globuli plumbei &c. Imo non semper ex armamentatorio, sed etiam non raro exigente sic rerum statu ac necessitate ex horreo stabuloque depromuntur, sæpeque flagellis, vectibus, falcibus fœnariis, perticibus, furcis, fustibus, rastris, clavis, lapidibus irruentes insidiæ depelluntur, nec his res omnis semper & statim potest decidi, sed pro varia occasione ubi etiam sive cominus sive eminus pugnandum vis vique pellenda atque arcenda est, variis aliis machinis & instrumentis opus est. Hic cuniculi agendi, illic aggeres exstruendi sunt, & gerræ ponendæ, hic fossæ ducendæ, hic valla erigenda, alibi viæ commeatusque ac aquæ ductus obstruendi, modo arietibus muri diruendi, scalis transcendendi, portæ exostris irrumpendæ &c.

In Medicina, quæ ex his tribus: ægro, morbo & Medico constat, qui inter se quasi pugnant, æque ac in bello πολυμηχανία valde necessaria est, varia instrumenta sunt afferenda, varia consilia capienda; variique scopi formandi & in ipsum actum deducendi, qui in commune bonum & salutarem futurum exitum una conspirant, ut vitia tollantur homoque servetur, inprimis iis in morbis, qui præ aliis magnitudine eminent, ægriusque auferuntur & lethum magis inferunt; Tum præsidia multifaria ex variis classibus a Medentibus sunt petenda, qui omni modo eo allaborare debent, ut morbum evertant, variisque in locis applicanda quæ evacuant, alterant, avertunt, derivant, revellunt, intercipiunt atque repellunt. Eaque non semper ex Pharmacopolio & Armamentario chirur-

rurgico deprimuntur, ſed ſæpius ex ipſis domus partibus, ex puteo, foco &c. afferuntur, quæ ſæpius æque ſi non magis ac illa proficua ſunt. Ex iis quæ eo conferunt, quæque haud ſimplicem vicem explent ſingularesque dotes largiuntur, & quæ tam ad therapeuticam quam diæteticam medicinæ partem referuntur, quoque balnea particularia ſunt, quæ licet particularia audiant, & parti huic vel illi applicentur, ex aſſe tamen etiam illi proſpiciunt atque quædam ut præſertim pediluvia maxime toti propemodum corpori opitulantur. Pedum itaque, ut ajunt, viſa eſt via, ac placet jam nobis, de quorundam eximiis auxiliis atque emolumentis, quæ humano corpori præſtant, in medium quædam proferre, illorumque uſum commendare, cui labori ut ſummi Numinis benignus adſpiret favor, ſupplices precamur.

§. I.

INter notiſſima & antiquiſſima auxiliorum genera, balnea quoque particularia ſunt, eo nomine inſignita, quod huic vel illi parti, ut capiti, collo, humeris, manibus pedibusque applicentur. In veteri enim ævo, ſi revocare animum ad iſtorum Authorum monumenta velimus, ii qui aut valetudinis ſuæ rationem habuerunt, aut quibus curæ fuit ægrotantium ſalus, frequentiſſime ac multiplici felici comprobante ſucceſſu adhibuerunt ea nihilque magis pro his ſcopis ſpectabant, quam balneorum, fotuum, lotionum, unctionum, frictionum & ejusmodi exercitationum & motuum uſum. Cujus præcipua laude & commendatione dignæ diætæ partis Pythagorici Philoſophorum omnium facile Principes primi autores fuerunt. Atque multis forſan non ignotum erit, quantas morborum curas ſolis pedum, manuum & capitis lotionibus ex herbarum decoctis Georg. Anwaldus ob panaceam quam invenit alias etiam notus perfecerit. Quæ autem hodie pene magis ignota evadunt, quo frequentius negliguntur. Et ſane, ſi rem recte ſuoque modulo pedeque æſtimemus atque metiamur, nos quoque omni aſſeveratione affirmare neceſſe habemus, ea multa eaque eximia, tam in conſervanda, quam recuperanda ſanitate commoda præſtare, quatenus nempe debitum in ſolidis conſervant, tonum elaterem & mollitiem ne impedimento ſint circulantibus fluidis & vice verſa, ne fluida nimio impetu nimiaque tenuitate velocitateque & ex

cedente acrimonia præternaturales ariditates, tensiones, vellicationes, spasmos & crispaturas, convulsiones in solidis inducerent &c. Hæc primaria eorum jam levi modo opera delineabimus.

§. II. Quemadmodum pediluvia ut notissima ita & omnium propemodum balneorum particularium utilissima censentur merito. Ab his ideo & tractationis nostræ initium facturi a calce quasi ad caput usque procedamus. Ut vero hanc tractationem summis ut ajunt, pedibus ingrediamur, & ab iis quæ omnibus ante pedes & notissima sunt, ad magis ignota pedem promoveamus, sequentia indigitemus. Nemini jam potest esse ignotum, pediluvia, lavipedia, aliis pedilotia & balnea pedum, esse e genere balneorum, & esse non nisi balnei particularis species, varie adornatas, in quas pedes pro variis usibus ac scopis ad certum tempus immerguntur; hinc & non solum particulare quid præstant, sed omnia ea præstare propemodum possunt, quæ universalia balnea & ingressus alias efficiunt.

§. III. Sex maxime notatu digna pediluviorum genera sunt, calida (sub quibus tepida comprehenduntur) & frigida, simplicia & composita, naturalia & artificialia. Horum enim materia, ex qua componuntur, pro intentionis aut scopi varietate varia est, prout magis abstergendum, revellendum, emolliendum aut confortandum, aut solvendum ac resolvendum, discutiendum atque penetrandum, refrigerandum aut calefaciendum. Qvippemodo ex aqua simplici dulci frigida, calida aut tepida saltem, aut salsa marina, aut aliis liquoribus naturalibus (ac ideo naturalia audiunt,) ex aquis thermalibus, acidulis, salsulis aliisque ex aliis soteriis fontibus haustis parantur. Rursum aliis atque aliis adornantut, ut ex cerevisia eaque secundaria, aceto, aqua ferrariorum, coriariorum, jure halecum, vino, musto, spiritu vini, fecibus vini. Modo adduntur aut incoquuntur, aut saltem infunduntur varia ingredientia, quæ artifici alium nomine veniunt, ut decocta herbarum, florum, radicum, foliorum, seminum, ex emollientibus & resolventibus, lenientibus, paregoricis, subadstringentibus. fol. & rad. parietariæ, malvæ, altheæ, brancæ ursinæ, hyssopi, chamomillæ vulgaris & romanæ, petrosel. chelidon. maj. fumar. absinth. rutæ. mitricar. serpyll. hypericon. calaminth. origan. majoran. puleg. bursæ pastor. flor. tiliæ, acaciæ, flor. rosarum, papaveris cum capitibus integris, fol. salicis, quercus, &c. sem. pœon. lini, fœniculi, nigellæ, nasturtii, apii, carvi, sileris montani, &c. baccæ, lauri, juniperi, furfura &c. Animalia quoque & eorum partes aut quæ ab iis desumuntur, ut formicæ & eorum ova, lumbrici terrestres, sperma ranarum, pedes vitulini,

suilli

suilli aut vervecini coɩti, quandoque lac, ſerum lactis, ſanguis, nec non lotium ſanorum hominum, puerorum aut etiam brutorum animalium vaccarum, caprarum ingrediuntur. Ordinario & ſalia & ſulphurea a quibus præcipua remediorum virtus atque agendi alias potentia pendet, ubi major vis ac actio ac penetratio requiritur, ſolvuntur aut affunduntur, lixivium ex cineribus lignorum & ſaponariorum, ſal commune, gemm. calx viva, alumen, ſulphur. comm. & vivum, bitumen, ſapo commun. aut venet. incoquuntur. Ubi major inprimis emollitio & calefactio exoptatur, oleum olivarum, lini, eorum materiam conſtituunt. Oleum enim maxime particulis æque ac aqua flexibilibus atque plicabilibus & glabris, glutinoſis & vi ignis inprimis calefactum penetrat ac intimius ſe quoque inſinuat; Viſciditas enim ejus gluten ac lævitas, qua facillime adhæret, adeo non impedit penetrationem, ut quoque eam adjuvet, quippe adhæſione, quando particulæ quælibet olei cuſpide quaſi ſua penetralia cutis penetrant, inter cutis villos firmius hæret, difficillimeque abripitur, retrocedit, divellitur ac deturbatur, unde truſionis ac niſus vi continuo urgente tota perducitur oleoſa molecula, ut ulterius ſcitiſſime explicat L. Bellini de ſangvinis miſſione p. 152. Hæc olei penetratio ante oculos eſt, ubi oleum coriis affunditur, & ubi calculo renum laborantibus, balnea oleoſa a Medicis præſcribuntur, quibus corpus laxatur & penetratur ſucceſſu exoptato & doloris ſævientis imminutione aut ceſſatione ex aſſe. Decocta pro pediluviis vel decantantur, cum vel ſine colatura ac cum ſpeciebus ipſis uſurpantur. Species coquendæ ſufficere pro tribus & quatuor vicibus poſſunt, quamdiu odor durat. Ubi locorum occaſio eſt opportuna, ſcoriæ variæ, metallicæ, quæ nimirum a fuſione mineralium & metallorum remanent, martiales, venereæ, antimoniales; a cobalthi fuſione reſiduæ, aut a fuſione adhuc candentes modo de novo aut calefactæ calcinatæque afferuntur, & in aquam tepidam injiciuntur. Alibi locorum lutum aut argillam recipiunt, aut arenam calidam aquæ injiciunt, aut etiam lateribus, ſilicibus, ferramentis candentibus eam affundunt. Peculiare quoddam ac inconſvetum paucisque forte notum addam. Nimirum in imitationem quando quidam pro ſalivatione excitanda & ſecuro ſat modo ſoleas amalgamate mercurii infectas plantis pedum ſupponunt pediluvia quoque mercurialia pro hoc ſcopo atque non minus ſecure ex mercurio dulci cum aqua fervente poſſent parari. Mercurius quidem ſublimatus injectus fortius ageret, aſt quia corroſionis metus ſubeſt, non facile hunc ſvaſerim. Delicatiores & feminæ maxime ad gratiam concilian-

liandam varios flores & folia flagrantia nitentiaque rosarum, papaveris, jasmini, levcoii, iridis species, caryophyl. aromat. aliaque odorifera ejusmodi injecta, aut etiam liquores svaveolentes infusos amant.

§. IV. Paratis modo pediluviis loco bene temperato pes uterque ad genua ac crura usque immergatur. Commodi qvoque majoris gratia, ne denudatas partes frigus adspiret,& ut vires qvoque ipsius pediluvii medicatæ serventur, pannus lineus aut laneus supra crura trimodiumque suppositum tendatur. Atque ut ipsius balnei calor debite ac diutius permaneat, aut novum subinde decoctum calidum affundatur, aut silices candefacti in eo extinguantur. Expedit primum aquam bene temperatam, sat tepidam, & ad frigiditatem potius inclinantem afferre, quam temperationem pedes magis ferre possunt, & subinde huncce calorem calida situla hausta & affusa augere. Rursum eadem ratio valet, si frigida pediluvia præsertim non adsvetis sint adhibenda; ut primum immersio in tepida aqua fiat, & paulatim ad frigidiorem progrediatur. Expedit quoque ut ante immersionem pedes prius bene & ad rubedinem usque vel sola manus opera, vel panno linteo aut laneo eoque non raro calido fricentur, quæ frictio non solum præparat, sed & ipsam pediluviorum operationem adjuvat, nec non inter ipsam lavationem manus ab hac reciproca contentione ferientur. Nec male ageret is, qui veterum more pedes pro ratione exigentiæ prius spiritibus, oleis & linimentis inungeret aut suffumigiis infumigaret, quod etiam post balnea varia morborum exigunt genera. Medici qvoqve est, cum (ut Herophilus Dogmaticorum Medicorum doctissimus præclare dixit;) omnia præsidia medica per se & sola nihil sint, nisi recte habeant utentem; ac Hippocrates Medicinæ Parens hortetur omnia medicæ artis opera sic perficere ut juvent vel saltem non offendant, hic simul monere, esse consentaneum magis, si jejuno ventriculo, alvo & vesica urinaria prius exoneratis adhiberentur, item si pro morborum curatione pediluvia calida sint sæpius iteranda, consultum maxime esse plethoricis atqve cacochymicis curæ inchoandæ præmittere, vasorum per venæ sectionem, depletionem & cruditatum ex primis viis per laxantia eductionem. Mora, quam vulgo nectunt aut nectere debent lavantes, a semi hora ad integram & ultra extenditur, usqve dum pedes mollescant, rubedine suffundantur, eorumqve digiti & plantæ monticulis notentur. Qvo tepidiora illa sint, eo longius, qvo calidiora, eo brevius in iis morentur balneantes. Si per aliqvot tempus singulisqve diebus continuare ea quis voluerit, ac si integra cura, ut ajunt, sit instituenda, a minori temporis

spatio

ſpatio incipiendo ad majus in dies progrediatur, bisq; quandoqve in die mane ac veſperi pediluvia repetantur, prout id rerum circumſtantiæ, ſcopus & morborum gravitas, ac pertinacia hominumque lavandorum conſtitutio & indoles requirunt. Peracta lavatione & pedibus e vaſe extractis, ii linteis calidis leniter rurſus fricando bene abſtergantur ſiccenturqve, involvantur, aut tibialia mox calefacta paululum induantur, aut lectus petatur, evitando ſemper infrigidationem, qvod nocentiſſimum eſt, ſi nimirum humectatam, tumefactam, calefactam & emollitam corporis partem, porosqve laxatos atqve apertos aër forte frigidus appetat. Atqve ſi ſudor lenis forte ſit excitandus aut ſi expectandus & is continuandus in lecto commode longior mora protrahatur.

§. V. Conveniunt pediluvia commode adhibita, omnis ætatis, ſexus & temperamenti hominibus. Novi, infanti trium menſium gravi aſthmate convulſivo preſſo utiliter calida aqua ſingulis diebus aliquoties lotos fuiſſe pedes. Ætas ſenilis præſertim ea utiliſſime adhibet ex confortantibus aromaticis emollientibus mixta, quoniam in ſenio ſanguis per pedes, corporis partes extremas & infimas lentius circulatur, ac non ſolum ſale volatili plurimum & ad varia emolumenta conducente, ſed & medulla blandis, mollibus, lenibusqve, lubricis, temperantibus, oblinientibus particulis conſtante oſſa tunc deſtitui incipiunt. Sequiori ſexui præſertim tam ob nativam temperiem & conſtitutionem corporis teneram, ſenſibiliorem atqve habitum laxiorem & ſpongioſiorem, quam ob excretiones ſanguinis conſvetas, ut nempe e multis incommodis quæ exinde partibus præſertim ſuperioribus accidere poſſunt, immunis præſtetur ac tributa illa ordinaria, ipſique propia rite ſe habeant pediluvia calida, eaque frequentia apprime conferunt. In ſpecie fœminæ inferioris conditionis quibus manus lavando in aqua frigida frequenter frigeſcunt, atque pedes eodem labore madefiunt & rigeſcunt, pediluviis calidis veſperi exactis per diem laboribus metuendas exinde noxas ut varias ſpaſmodicas contractiones &c. in quas maxime hæ pronæ ſunt ut facile parabili remedio optime poſſint avertere. Nec gravidæ atque lactantes habent, quod ab iis timeant, potius iis ad ventilationem ſangvinis faciunt, quæ in illis ſæpius neceſſaria eſt, *i.e.* liberiorem ſangvinis motum, qvod in ſeqventibus ibimus explicatum, efficiunt. Conveniunt qvoque, ut omnibus propemodum morbis, ita & ſingulis eorum ferme temporibus. Temporibus qvoqve anni ſingulis; æſtivo maxime magna utilitate uſurpari poſſunt; nam exſiccatas partes emolliunt atque humectant, & membra motu ac labore

R 3 delaſſa-

delassata reficiunt. Commodissimum cæterum convenientissimumque adhibendi pediluvia tempus est matutinum atque vespertinum, quod nempe prandium, coenam, ac horam somni consvetam præcedit. Prout etiam intentionis ratio est, aut affectuum gravitas minor aut major exigit, semel aut bis in hebdomade, aut alternis diebus, aut singulis, imo etiam bis in die exigente circumstantia rerum possunt adhiberi. Notandum tamen hoc est, quod observatio docuit, quod si præter necessitatem frequenter nimis adhibeantur, speratum tandem effectum vix præstent, iis enim natura, ut & aliis facile adsvescere solet. Nec est, quod climatum diversitas eorum usum facile prohibere possit, ut quidem quidam de aliis balneis particularibus in sequentibus adducendis volunt.

§. VI. Subjectum ergo pediluviorum, etiam me non monente, primarium & proximius sunt pedes, & omnes quas continent partes, nimirum non tantum cutis cum sua cuticula, tegmen illud corporis extimum atque commune ex variis stratis varie inter se connexis contextum, sed & quæ subjacent ipsi fibræ carneæ, musculosæ, tendines membranæ, venæ & arteriæ, miliares illæ glandulæ a Stenone inventæ cum suis excretoriis vasis ac poris, nec non nervi cum papillaribus Malpighii eminentiis nerveis, tactus organo, atque ipsa tandem ossa cum cartilaginibus blande afficiuntur, & vel emolliuntur, aut subadstringuntur, roborantur, firmantur &c. prout materiarum, quæ balnea hæc constituunt, indoles fert; Simul p. n. forte his partibus illarumque poris inhærentia, ut humores extravasati & subsistentes, coagulati, impacti, ut serum & sangvis, quorum schemata tumores & suggillationes sistunt, ac indurationes in clavis pedum, tophi in podagra nodosa, arenulæ in scorbuto &c. iis attinguntur, emolliuntur, diluuntur, resolvuntur, dimoventur ac excernuntur. Secundarium magis & remotius subjectum sunt influi humores, sangvis & lympha ab eo sequestrata cum spiritibus animalibus, qui simul ac varie afficiuntur, aut diluuntur, rarefiunt, moventur & abducuntur atque adducuntur, ut alibi ad minorem molem se recipiant, in motu sistuntur, refrigerantur aut repelluntur &c. Verum non in solis pedibus pediluviorum operatio immediata magis clauditur omnis, sed latius longiusque extenditur ea: Etenim vapores madidi, si imprimis sit denudatum a vestibus corpus ac tegumento superintecto, ut decet, colliguntur, ex vase subdito exhalantes ascendunt, non modo ad abdomen, sed & ad pectus usque, collum caputque ac nares feriunt, ipsumque in os se insinuant. Quapropter volente G. Fabricio Hildano vid. ejusd. observat. Medico, Chirurg. p. m.

849.

849. pro clarificanda oculorum acie & digestionis ventriculi instauratione ex appropriatis herbis cocta sunt usurpanda. Qvi vapores, inprimis si calidiores fuerint, sudorem magis ipso adhuc pediluvio per totum corpus eliciunt, porosque aperiunt, eosque ingrediuntur, quia tenuiorum partium sunt. Taceamus, quod exhalationibus his, aer ambiens in conclavi alteretur, alteratusque bene ad corpora redeat.

§. VII. Jam operatio pediluviorum, quæ sub administrationis tempore instituitur, & ut plurimum extra illius momentum quoque extenditur, haud obscure colligitur. Ea autem primo consistit in premendo & comprimendo, gravitate aquæ totam pedum compagem, & in ea omnes canales, vasa sangvifera, fibras carneas omniaque reliqua organa eaque secretoria, excretoria, glandulas &c. qua pressione & canalium angustatione materia inibi contenta & forte morbifica exprimitur. Nam cum pediluviis ut balnei particularis speciebus æque ac cum balneis universalibus comparatum est. Omne enim liquidum, quod ejusmodi constituit & in quod totum corpus aut saltem quædam ejusdem partes immerguntur, densitate ac gravitate sua, qua aërem adhuc antecellit, (siquidem aqua secundum Boyleum vid. Experiment. in tentam. physico-mechanicis, octingentis, imo millenis vicibus ætherem superat) impositum a peripheria ad centrum undique æqualiter undarum nitentium vi, circum circa premit, afficitque ac stringit, eo magis si aqua salibus gravida ac gravis sit, aut si ejusmodi ingredientium virtus accedat, titillatio lenisque vellicatio & stimulus in papillis nerveis factus simul solicitet; quæ actiones eo facilius instituuntur, quoniam musculi in motu constituti naturaliter in semetipsos contrahuntur. Fibrarum membranacearum fibris carneis motricibus inter textarum beneficio, quæ a spiritibus animalibus tensæ & turgidæ omnes tales crispantur. Quod & illud experimentum edocet, quo brachium nudum in tubum vitreum ampliorem aqua plenum immittitur, ex quo aqua musculis contractis descendit. Quam valida hæc pressio atque expressio sit, ex rugis & monticulis in supremis digitis, in quibus nimirum minor est musculorum vis, quæ cutem detinet, minorque inter ossa ac cutem distantia, qui balneo vel per quadrantem horæ immorantibus fiunt, videre licet. Ex quo sanguis cum humoribus ad canales subinde angustiores adactus ex pressione ibi majori hujus motus magis acceleratur, dividitur, discontinuatur, subtilior & fluidior redditur, atque simul id quod hæret liquidi aut movetur, in canaliculis quibusvis subtilissimis, vasculis, fibris, glandulis dimovetur, abripitur, derivatur, exsudat, & evacuatur fo-

ras

cas, glandulis subcutaneis, cum vasis suis excretoriis affectis & effluviorum perpetuo transpirantium impetu in actum magis deducto.

§. VIII. Deinde pediluvia maxime agunt emolliendo atque laxando humiditate & lubricitate omnis generis fibras, quorum effectuum testis atque indicia esse possunt intra balneum vel per horulæ spatium commorantium flacida, rugosaq; cutis. Quippe ad hoc sola & simplex aqua juxta modo indicatam pressionem fluxiditate & humiditate sua sive particulis suis subtilibus, lubricis, lævissimis, ramosis, oblongis, flexibilibus & mobilibus quibus prædita satis apta est. Quæ emollitio augetur, si emollientium incoctorum mucilago iungitur. His simul diluunt eluuntque omnia, sive continentia sive contenta & acres humores obvenientes demulcent, temperant, illorumque motum sedant, ferocemque componunt.

§. IX. Insuper calida vel simplicia corporis calorem naturalem promovent & excitant, calefaciunt non solum pedes quos attingunt atque perfundunt, sed & totum corpus ejusque habitum turgentem efficiunt, poros aperiunt, diaphoresin per eos augent, sangvinem tenuem, subtilem fluxilemque reddunt, spirituum animalium influxum in membra mobilia exsuscitant, quo simul particulæ crassiores & viscidæ inertes innatantes promoventur, attenuantur ac abripiuntur, laudabilis vero sangvis ad caput usque & cerebrum adigitur, ut spiritus animales ibi uberius generentur, omnesque secretiones & post eas quoque excretiones expeditius in toto corpore instituantur, ejusque difficiliorem circuitum per pedes ut remotas longe a corde impellente parte promovent, verbo, circulum sangvinis sic per totum corpus liberum & æquabilem, expeditum auctumque efficiunt: Hinc facies florido colore superfunditur ac si postea pulsum tangas, celeriorem eum deprehendes, quod nec chirurgis ignotum est, si ex pediluviis venam aut in pede aut etiam brachio secant, sangvis floridior fluidiorque faciliusque e vena secta exit, atque etiam hac ratione universo corpori prosunt. Hæc vero composita magis & vi medicata, quæ incoqvuntur ingredientium adjuta fortius pro earum ratione se exerunt, magis penetrant, discutiunt magisque rarefaciunt sangvinem atque humores, &c. Sic enim ordinario invitatur & sollicitatur iisdem rarefactus & mobilior factus circulans sangvis ut ad partes has inferiores prius bene fricatas leniterque vellicatas & emollitas atque fibrarum tensione & resistentia ac crispatura forte dolorifica temperata, imminuta correctaque sicque dispositas, ut humorum affluxui minus resistant, laxatas apertas majori nisu affluat influatque & quasi adducatur & majori impetu quaquaversum

versum nitatur, ac superiores deserat partes. Sangvinis enim, ut omnium fluidorum motus & affluxus, ita se habet, ac canalium & vasorum resistentia, adeo, ut hac imminuta plus adfluat, ea aucta plus alteri accedat, quo & demto quod molestabat, doloris mitigatur exacerbatio. Ea etiam motus fluidorum, sangvinisque circuli, in partibus consensio est, ut si in aliqua ejus parte sangvinis circulatio acceleratur, in universa sangvinis & humorum massa motus & circuitus quoque intensior fiat, & incalescere incipiat, ut a vehementiori vocis & loquelæ exercitio, a cantu tubarum, & vel a manuum saltem fortiori frictione ac agitatione, id evenire quivis comperitur. Ejusmodi mutationem in sangvinis humorumque motu & ad partes adfluxu, quæ sæpissime admodum notabilis est, solidarum partium, fibrarum tensio & remissio efficit, quæ motus species hodie motus tonicus vocatur, & ejus usus in pathologia ac therapia a binis illis celeberrimis Viris Baglivio atque Stahlio præclarissime iterum est ostensus, cujus vestigia equidam jam apud Hippocratem inveniuntur, quando lib. de locis in homine §. 15. scribit: „Fluxiones propter frigus fiunt cum caro in capite & ve-„ næ tensæ fuerint. Hæ enim horrente carne & ad angustias perveniente,„ adstrictaque & excludente humiditatem exprimunt, & simul carnes ipsæ,„ contra exprimunt ad angustias pervenientes, & capilli sursum erecti fi-„ unt, utpote simul undiquaque fortiter compressi. Alibi quoque passim,„ & in specie Lib. de Virg. morbis sangvinis motum ex una parte ad alteram translatorium notanter expressit. Hoc modo deinceps paregoricam & dolores sedativam virtutem, edunt pediluvia, tam relaxando fibras, quam poros aperiendo, & retentos acres humores, dolorum causas, transspirare faciendo: A pediluviis enim bene conquiescunt & dormiunt lavantes & pedum calli molesti & dolorifici protinus possunt removeri. Simul quoque obstructiones tolluntur, cum coagulatæ impactæ hærentesque moleculæ, simul abripiuntur & quasi abraduntur. Ob influentis aut influxuri humoris in superioribus sangvinis quantitatem imminutam, pedes tali modo calida aqua perfusi, tument, rubent, ac extracti adhuc madore & sudore perfunduntur. Intererit in memoriam revocare quod compertum sit, quando humor, serum aut sangvis alicubi effluit, vasa depleta ex reliquis partibus corporis liquida quasi imbibere, sicque ex toto ad unum exitum tendere, quod non modo sangvinis per venam sectam fluxus sed & serum in purgantibus, maxime in hypercatharsi, etiam per glandulas intestinales, ex universo habitu eductus, atque lethalis tristisque eventus, quando & purgantia in variolis, morbillis, purpura, petechiis & cutem

jam occupantibus imprudenter propinata oſtendunt, ex quibus revocata ad interiora malignitate, brevi temporis intervallo maculæ diſparent, cum ſumma virium proſtratione, præcordiorum anxietate, torminibus ventris atrocibus, convulſionibus immanibus aliisque ſymptomatibus funeſtis ſubſequentibus, conf. Dimerbrock Hiſtor. Variolar. & morbillorum & Hagendorn. Obſ. Cent. I. hiſt. 77. Ad hæc perſpectum eſt, ſtimulantia in diſtans quoque operari, ſive remotiſſimarum quoque partium materiam peccantem ad ſtimulorum emiſſaria derivari, quemadmodum v. gr. vel digitorum ſaltem torſiones vehementiores & velociores apoplecticos excitant, ut Laurent. Bellini de ſangvinis miſſione habet. Ex quibus patet, quantum ſit neceſſitatis in Phyſica ac Medicina ad rationalem remediorum modum operandi declarandum noſſe doctrinam de motu.

§. X. Ex his hucusque memoratis ſequitur, levamen inde capere partem, quæ circulatione tardiori ſeu imminuta & irregulari hactenus premebatur. Exinde etiam ſequitur, quod per poros patulos transſpirent rarefacti, liquati, diviſi, diſcontinuati atque reſoluti humores ac ſecedant, & per transſpirationem non modo inſenſibilem ſed & per ſenſibilem ſæpiſſime eliciantur; per quas motiones & diminutiones ſangvinem ad quamlibet mutationem diſponere poſſunt.

§. XI. Nec dubium eſt, quod jam antea præſuppoſitum, quin & per ipſos cutis poros laxatos, ad intimiores compagis receſſus pertranſeat, repens & præſertim vigente calore adhuc attenuata, magis mobilis & pervadens reddita aqua, ſine perſpirationis imminutione, potius ejusdem promotione, quod ex adductis de compreſſione aquæ & expreſſione, emollitione, fluxilitate humorum majori inducta, &c. hariolari licet. Quanquam hæc aquæ penetratio per poros cutis, quæ ob ſquamulas a Malpighio & Loewenhoeckio detectas, quæ ceu valvulæ introitum & difficiliorem ab extra intro reddunt, & contrarios motus quos involverent, multos haud infimi ſubſellii Viros adegit, ut neſciant quo pede in hoc bivio utantur; Adeo dubia eſt ſententia iis. Aqua ad hoc ſatis idonea eſt, ob particulas ſuas lubricas, flexiles, ſive ſimplex ea ſit ſive medicata. Videmus enim eam non ſolum per poros veſicæ urinariæ inflatæ, per quas aer haud trajicitur, in ejus cavitate tranſire, ac indita ſalia fixa per deliquium ſolvere, ſed & notum in vulgus eſt, ſicca ac denſiſſima boum coria, ſola aquæ affuſione tota madefieri ac molleſcere. Ulterius per experimenta per funem madidum affixumque ei lapidem atque pelliculam a cranio detractam aliaque experimenta e. gr. cum folliculo vitreo &c. inſtituta probavit, ſupra lauda-

laudatus Laurent. Bellini de ſangvinis miſſione p. 146. ſeqq. usque ad p. 152. Conf. & Sanctorius in Sect. II. de aëre & aquis. Teſtes quoq; hujus rei ſunt multi effectus, qui ex balneis proficiſcuntur, ut ſitis mitigatio, a calculis doloris ſedatio, illorum facilis ſeceſſio aliique eventus in ſequentibus indicandi, aut qui alias ex balneorum uſu aliisque effectibus medicis adeo multis ex epithematum aut fomentationem emollientium &c. applicatione, ſcabie pedum retroacta, &c. perſpiciuntur. In hoc balneorum uſu præſertim pedes illorumque conformationem & ſtructuram, circa quos verſatur, conſiderare juvat, qui ob oſſa, quæ cedere non poſſunt, quoque in ſuris majorem in cute diſtantiam ſupra pedem ſtricte ſic vulgo dictum, & intra calcaneum & ſuras minorem a cute diſtantiam obtinent, quæ preſſionem penetrationemque fluidi moderatur atque determinat.

§. XII. Per ſe adhuc ſequitur frigida pediluvia ex aqua frigida, refrigerantibus & adſtringentibus nitro victriolo, fol. roſar. rubr. nymph. alb. ſediminoris, portulacæ, & ſimilibus parata, partes ſtringere & poros conſtipare, ſangvinemque & humores intro pellere, cogere, adeoque & refrigerare, vapores calidos, ne exhalent, prohibere, illorumque quantitatem inibi augere, roborare fibras motrices eorumque tonum firmare, reſtituere & ad contractionem eas armare ut fortius impellant humores, ut inpelli dein & fortius ab humoribus rurſus queant, ſicque etiam humorum curſum eo convertere & velocitatem eorum augere atque accelerare ſimulque inibi hærentia dimovere. Hinc etiam fluit, quod dici poſſit: aquam adhibitam modice calidam calefactos refrigerare, frigidam frigefactos calefacere; conf. Duncanus Liddelius Art. med. L. 5. c. 29. Quo velut in transcurſu quodam, ad majorem tamen dictorum explicationem dicamus vix nos habere cenſendi ambiguum repellentibus, refrigerantibusque quandam intercedere differentiam, quam vulgo negligunt, aut non ſatis attendunt Medici. Etenim refrigerantia, quatenus actionem, quam tonum vocant fibrarum motricium, blande eas conſtringendo poroſque interjectos arctando erigunt, reſtituunt, firmant, ad reſiſtendum aptam partem reddunt atque impellunt ut fortius agant, qua actione conſtrictoria materia in tubulorum cavitate hærens aut influens promovetur, exprimitur, expellitur & aliorſum regurgitare cogitur, qua ratione ad diſcutientium reſolventiumque naturam eatenus accedunt ac in principio inflammationum &c. conveniunt ſæpiusque proſunt ac rarius obſunt. Sic in palæſtra læſi oculi aut genæ a globuli gladii frigidi opportuna applicatione a ſugillationibus & maculis coeruleis & fulvis defenduntur, & a contu-

sione ista dilatatæ & expansæ fibræ, blande constringuntur, & sangvis subsistens aut irruens ad suum motum reducitur; Repellentia vero vel poros penitus obstruunt, fibras corrugant, humores vel materiam vitiosam retrocedere fortius faciunt, ut mercurialia in scabie, ungventis illita & rarius ideo conveniunt, vel humores illos tantum & fortius coagulant ac potius detinent, ut v. gr. oculi debiles & inflammati a frigida aqua perdite læduntur, imo visus humoribus coagulatis abolitur, vel potus frigidus calenti corpori superfusus, phthisin & pleuritidem, animi deliquium aliosque effectus funestos, imo gangrænam & sphacelum atque adeo repentinam mortem inducit; de quibus atque aliis non una hinc inde observatio prostat. Nobiscum (ut ad rem iterum deveniamus) conveniet, pediluvia frigida eximium usum præstare, qui in animum revocet, quanto lavacra frigida, hybernis etiam algoribus apud Veteres, ex usu fuisse, ut literarum monumentis prodiderunt Dion Cassius Lib. LIII. & ex hoc Xiphilinus. Plinius H. N. Lib. XXV. C. VII. Lib. XXIX. C. I. Galen. Lib. III. C. 6. de tuenda sanitate, Agathinus, cujus fragmentum extat apud Oribasium Med. collect. Lib. X. C. 8. Prævaluit semper balneorum frigidorum usus, atque calidis saltem imbecilla corpora præparabant ut in frigidis corroborarentur, Carmis Massiliensis Medicus ætate Neronis J. R. damnatis prorsus balneis calidis ægros in lacus & flumina immersit. Tuncque scribit Plinius l. modo citato lib. XXIX. c. I. videbamus senes Consulares in ostentationem usque rigentes. Quam frigidam lavationem recentiorum quidam probaverunt, quo satis erit nominasse Joh. Floyerum, Anglum de balneorum frigidorum usu tuto & utilitate. Eandem materiam tractavit F. Fuller in Medic. Gymnast. dicitque balnea frigida prodesse propter actionem, qua spiritus repellunt impelluntque, ut unitis viribus materiam morbificam aggrediantur eaque calefacere, poros occludendo, ac effluvia calida cum spiritibus aëreis conservando, eorumque elasticitatem augendo, fibras ad contractionem armando movendoque. Ampliores atque specialiores operationes in sequentibus videbimus.

§. XIII. Fluunt exinde, vel tacito quasi pede, varii pediluviorum, in sanis ægrisque eximio cum fructu applicandi usus, aut qui tam ad sanitatem integram conservandam, & tam ad morbos præcavendos, quam eos curandos utiles sunt ac apti, siquidem in antecessum & in genere hic monemus, omnes illos morbos in sequentibus recensendos, pediluvia quandoque & justo tempore adhibita utilissime avertere. Nimirum tam alte-

rant

rant quam evacuant, abstergunt, secernunt & excernunt, laxant, resolvunt, discutiunt, subadstringunt, dolores sedant, ad somnum placidum invitant, expansionem ipsis humoribus inducunt, dirigunt, derivant, avertunt, revellunt, attrahunt, roborant & transpirationes, sudores & urinam provocant. Iis forte ex his scopis, revulsorius cum derivatorio, qui motum humorum perversum & auctum restituendum & corrigendum respiciunt, scrupulum movere possit, quibus explicatu difficile est, quomodo hi cum circulatione sangvinis stare possint, & qui anti spasin veterum, cujus Hipp. Lib. 6. epid. S. 2. t. 8. conf. & Foesi d. 1. & p. 65. Gorr. p. 40. atque Gal. lib. de hirud. & revulf. & cap. 3. lib. 5. M. M. cap. 3. meminerunt, ludibrio habent, quos tam ad Galen. de curat. rat. per sangv. miff. Cap. 19. V. method. med. C. 3. Fernel. L. 2. de V. S. C. 5. Sennert. Instit. L. V. P. II. S. I. Cap. 18. & 19. B. D. Bohnii in Differt. de revulsione cruenta qui fusius hanc rem declarant, remitto. Nec ego ita sentio, ac si pediluvia in revulsione, quæ humorum in partem aliquam irruentium, per remedia & in parte contraria aut satis remota adhibita, retractio & aversio est, aut in derivatione qua humores membro affecto imprimis imminentes, ac jamdum inhærentes, ad locum vicinum declinantur, humorem aut materiam & affectum parti remotæ, aut actu aut vicinæ incumbentem in motu adhuc constitutum, immediate retrahant aut morbificam materiam attrahant, sed quod affluens & ex toto ambitu uberius & mediate pedes versus regurgitet, ac materia peccans una cum laudabilibus humoribus mixta adhuc remeet ut v. gr. videmus post purgantia aut hæmorrhagias efflorescentias in corporis habitu evanescere. Nam dum præsertim emolliunt has partes inferiores pediluvia, simul rarefaciunt, id est, ad majus spatium extendunt, ut quaquaversum majori impetu nitantur, humores & obvenientia quæque simul moveant, disjiciant atque abripiant, sangvinis versus superiora loca restrictionem relaxent ac canales forte adhuc arctatos, contractos, concidentes, conclusos, obstructos, per longitudinem excurrentes, extendant, erigant, recludant atque liberos reddant, viasqve præparent & sic præter effectus alterantes & evacuantes, etiam hunc præstent ut influi humores aut parte alicui proxime imminentes & jamdum inhærentes in superioribus partibus, præter quantitatem & qualitatem, etiam motu aut impedito, aut ataxia & ferocia, quando nimirum ad partes impetuosius & confertim magis feruntur, ac ex his non commode nec secundum proportionem affluxus, sive quo ad quantitatem sive velocitatem remeant, peccantes deorsum solicitentur, deriventur, re-

 vellen-

vellantur & avertantur, unde affluxus eorum ac impetus in pedibus major procuratur, ab aliis magis reflexus temperatusq;, atq; immoderatior compoſitus neque ulterius tantam moleſtiam creant, alia determinatione inducta, ut & in ſtatu naturali alias, ſpiritus ipſi animales æqualiter per nervos in corpore fluentes, ab objectis moventur, pro diverſa conditione & modo afficiendi, quorum variis motibus & determinationibus agitantur. Quemadmodum in hunc ipſum finem etiam a Practicis in variis morbis periculoſiſſimis, ac ubi ſymptoma aliquod grave vehementius urget, aut humor peccans affluxus partem infeſtavit diu, excretiones nempe in aliis excretoriis promovere, præſertim in inflammationibus, hæmorrhagiis, venæ ſectiones in pede, ſcarificationes, cucurbitulæ, frictiones, ligaturæ, fonticuli, veſicatoria, hirudinum ſuctus ut & per alvum purgantia diuretica, ſternutatoria, ſvadentur, celebrantur ac fide eventorum comprobantur. Siquidem & hoc tanquam regula practica bene tenendum, in morbis habitualibus, pertinacibus & longis, chronicis maxime evacuationibus revulſoriis iisque ſæpius repetitis pugnandum eſſe, ut nempe motus morboſi, adeo ſæpius atque diu repetiti, humores verſus certa loca dirigentes ſic componantur ac ſedentur, alias reliquus labor fruſtraneus erit, imo morbus pejor redditur. Sic quondam Hippocr. V. aph. 5. Sect. V. mulieribus ad cohibendum nimium menſtruum fluxum cucurbitam mammis appoſuit, atque Ægyptii inciſiones in ſuris cruentam inſtituebant, de quo medicationis genere Proſper. Alpinus de Medic. Ægypt. eſt videndus. Quid notius in foro medico eſt, quam quod v. gr. in tuſſi, humida purgantia, quibus mucum copioſum ex pectore ad alvum retrahunt, divertunt atque ejiciunt, præſcribantur, aut quod per eadem in fluore albo pertinaciſſimo malo & gonorrhoea, ubi ingens ſæpius viſcidorum humorum copia ad has partes affectas adfluit, eorum nimius appulſus avertatur, ac aliorſum derivetur aut etiam quod laxantia ſaltem mature adhibita, aut morbum in prima modo herba ſuffocent, aut immania ſymptomata mire leniant in cephalalgiis, odontalgiis, aſthmatibus ſpasmodicis, doloribus, hypochondriacis & ſimilibus enormibus pathematibus. Quis eſt, qui non potius crederet laxantia iſta non tam acrimoniam dolores producentem ex partibus affectis ſubducere illico, quam motus aliorſum dirigere & a partibus ſuperioribus ſenſibilioribus ad inferiora invitare. Si applicationem igitur ad pediluvia addere velimus, unicum ſaltem exemplum ſuppeditare placet: ex. gr. pediluvia ex ſimplici ſaltem aqua tepida conſtantia in narium hæmorrhagiis ſymptomati-

cis

cis enormibus, retrocessiones exanthematum, variolarum morbillorumque ac multa mala & periculosa symptomata producentibus, utilia maxime ac necessaria sunt.

§. XIV. Ulterius, uberius ac explicatius de multifario ac amplissimo pediluviorum usu verba facturus statim in limine quasi haud in leve propositi momentum præsuppono, pedibus utpote partibus nervis, membranis & ligamentis abundantibus cum toto corpore singulisque propemodum membris ac partibus ejus cum capite maxime & pectore earumque functionibus intercedere per nervos maxime, quorum propagines in soleas pedum usque excurrunt, singularem magnumque consensum ac commercium. Idcirco horum vulnera sævi dolores, horrendæ convulsiones & lipothymiæ subitææque verendæ comitantur. Condolent sic facile nervosa, nervosis. Etenim ut corpus secundum Hippocratem transpirabile, ita & eo modo sensile est, quia machina, cujus structura ita est comparata, cujusque partes singulæ, tam solidæ quam fluidæ inter se junctæ ita cohærent, atque inter se communicant, ut vitium quoddam hanc unionem in una saltem parte turbans, cæteras statim per motuum communicationem in consensum trahat, ut inde regulares motus in ea turbentur. Quem partium consensum describere voluit Hippocr. Lib. de Alimentis sic scribens: „Confluxus unus, conspiratio una, consentientia omnia. Et, „ lib. de locis in homine §. III. Si quis minimam corporis partem male, „ afficere velit, tum corpus affectionem sentit, qualiscunqve tandem ea fue- „ rit, propterea quod minima corporis pars omnia habet quæcunqve &, „ maxima.„ Qvivis in se ipso experietur pedibus frigore affectis totum corpus algere; calidis vero iisdem servatis, incalescere. Considerantibus liquet, in plurimis morbis nusqvam vero magis quam capitis & pectoris catarrho, asthmate, phthisi &c. antecedere aut intercurrere pedum refrigerationes, easqve ex errore inductas, ex frigore incaute admisso, varia in variis producere mala, qvod innumeris exemplis confirmari posset, si circa hæc longius immorari animus esset, & nisi freqvens & qvotidiana experientia ipsa id ipsum moneret. Sic v. gr. (ut ex multis pauca saltem indicemus) exempla obvia sunt, quod ex levi pollicis, in exsectione ungvis clavisqve pedum cum scalpello læsione, in pede aut planta pedis, tendinis aut nervi punctione facta insanabilis funestaque ut plurimum non modo inflammatio, gangræna sphacelus, sed & magna symptomata febris, deliria convulsionesqve inducantur. Sic Critonem ex pollicis dolore insanum evasisse, & postridie mortuum fuisse, atque Harpalum ex

pollicis

pollicis luxatione; opisthotono periisse, apud Hippocratem in Epidemiis legitur. Plurimis notum erit, nudis pedibus super pavimentum lapideum frigidum ambulantes, colicas & diarrhœas experiri, unde & nota Brassavolæ, quam refert Cap. IX. Tract. de purg. observatio est, qui Duci Ferrariensi alvi obstructione pertinacissima laboranti svasit, ut nudis pedibus supra pavimentum alabastrinum aqua frigida conspersum obambularet, ac postea quum quinquaginta saltem passus progressus esset Princeps, felici eventu alvus est ipsi soluta. De hoc pedum cum capite in primis consensu legatur Simon Pauli de febribus malignis. Huc etiam faciunt observationes Bartholini quibus refert altera fatuitatem ortam esse ex refrigeratione pedum, altera vid. Epist. med. Cent. IV. 390. quod pede sauciato convulsio maxillæ subsequuta sit. Illa item singularis N. Tulpii est vid. observ. med. Lib. I. c. 33. quæ de dolore inter caput ac pedum reciproco loquitur. G. Fabricius Hildanus obs. med. Chirurg. p. m. 850. curiosum satis consensum pedum digitorum cum corde juxta illum cum capite recenset: Nimirum quidam thermis Aquis Granensibus usi, calorem earum non potuerunt perferre, sed vertiginem, virium defectum notabilem, imo animi deliquium passi sunt; si vero digitos pedum extra thermalem aquam tenuerunt, nihil illorum symptomatum modo dictorum perceperunt. Qvemadmodum partes ad partes sua vitia mittunt, ita & sua levamina. Sicque v. gr. relaxatis his partibus in aliis, laxatio quædam per successum & consensum contingit &c. Præsuppono item omnem motum nisi quid obstet ad rectilineam deorsumque inclinari, atque vias & glandulas ad recipiendos, transmittendos, secernendos & excernendos humores satis esse aptas & ac commodas.

§. XV. Pediluvia itaque, ut ad propositum magis pedem conferamus, optimo consilio practico atque cum eximio fructu adhibentur, non modo ubi vitium in pedibus cruribusque residet; sed & si alibi in parte aliqua vicina atqve etiam longius remota, imo toto quandoque in corpore hæret, ubi humores, sangvis & lympha in aliqua parte superiori & quantitate & qualitate, motu & quiete & situ peccant, ac ubi non commode, nec secundum proportionem affluxus sive quoad quantitatem, sive etiam velocitatem remeant, (quod vitium a Veteribus fere neglectum observatur) molestant, premunt, distendunt, vellicant, rodunt. fibras crispant, impetuosius hinc inde vagantur, ubi secretiones excretionesque debitæ, debitum successum ægre consequi possunt, sed stagnationes, vasorum distensiones tandem aut apertiones a vasis secretoriis & excretoriis glandularum a copio-

so

ſo ſangvinis adfluxu dilatatis, aut inflammationes, morbi a ſeroſa colluvie oriundi, quos Piſo per ſeries egregie deſcripſit, & ſpaſmi qui ſangvinem maxime in plethoricis magno cum cumulo impediunt & ad caput reprimunt, ex quo multa verenda mala exſurgunt, atque convulſiones ataxiæ ſ. ſpirituum animalium, dolores, tumores &c. contingunt. Qvibus caſibus certe pediluviis, & ejusmodi qvæ ſic divertunt, melius proſpicitur, quam ſi multis medicamentis natura ſaltem obruatur. Neceſſaria ideo imprimis ſunt, qvando natura certo ac ſtato quaſi tempore adſveſcit tali modo per partes ſuperiores & nobiliores humorum copiam excernere; ſic enim ea optime quaſi advocatur ac aliorſum humorum impetus invitatur atqve divertitur, Rurſus felix eventus ab iis promittitur, qvando Natura per partes corporis infimas, crura & pedes exretionem molitur, aut alias adſveta transponere ac evacuare. Atqve ſic etiam occaſionem ſuppeditant viamqve ſternunt atqve faciunt expeditam, ut natura partium alterive affectæ ſubſidium latura, ſecundum ſuam dexteritatem, qva eſt donata, nobis tamen nondum ſatis perſpecta, licet qvotidie eam huic videamus per vias ordinarias magis & propinquas aut extraordinarias alias etiam occultasqve atqve remotas adhuc exonerare contentumque depellere poſſit. Qvorum motuum exempla occurrunt quando v. gr. in magnis ſuggillationibus aliisqve ſangvinis ſtagnationibus ſtagnantem per poros vaſorum tranſſudare ac abſorbere facit; aut pus in pleuritide per vias urinarias transponit, aut in ulcere pulmonum inveterato per fonticulos factos pus ejicit ejusque generationem avertit. Id qvoqve efficiunt pediluvia ut inferioribus corporis partibus & ſanis & integris applicata, avocato humorum impetu, temperatior pacatiorque alibi fiat motus, ut expeditior efficaciorqve remedii applicati inſtitui poſſit operatio. Sit e. gr. tumor aut inflammatio in collo, avocato ſic magis ex illo humorum per pediluvia continuo impetu, medicamenta reſolventia & diſcutientia intus propinata exteriusqve admota citius faciliusqve hærentes ſtagnantesqve vel irruentes p. n. humores disjicere, depellere, reſolvere queunt. Inſuper ideo in omni morborum genere diaphoreſi inſtituta, materiam evacuandam, mobilem, vias apertas, excretoria obſtructa, vel ſpaſmo conſtricta, expedita & libera reddunt, motus feroces moderantur & ad temperiem prius reducunt, quod in omnium in primis chronicorum morborum curatione & ante omnia qvidem fieri debet.

§. XVI. Re itaqve ita ſe habente quod nimirum pediluvia non modo in pedum, ſed & in reliquorum corporis partium affectibus utiliſſime ad

hibeantur, atqve si igitur singularum partium, qvibus miseri ægrotantes torquentur, vitia usumqve pediluviorum in iis æstimare velimus, recte a capite incipere posse ad calcem usqve procedendo videmur. A supremo modo rem aggrediamur, primumque id genus morborum idque frequentissimum, molestissimum, pertinacissimumque ponamus, quod cephalalgia vocatur, cujus variæ species dantur, ut cephalæa, hemicrania, ac clavus histericus, fœminino sexui magis proprius, Quippe caput propriæ constitutionis atque temperamenti, ut ajunt, occasione impotens, non difficile causam in sese etiam ex inferiori corpore tum admittit, tum gignit. In his omnibus speciebus iisque etiam inveteratis, sive dolores hos dicas gravativos & obtusos ant pressorios, lancinantes, pungentes, terebrantes, pulsatorios, ex quibusvis etiam causis proveniant illi, & qui continenter excruciant somnumque magno cum periculo tollunt, pediluvia egregie non equidem materiæ peccantis correctione, sed motuum saltem directione & avocatione succurrunt, tepida saltem & ex simplici aqua cum cineribus, lixivio aut herbis inodoris modo alterata ad genua usque adhibita. Per experientiam enim didicimus capitis doloribus affectos, herbas floresque quos vulgo incoquere solent ut chamomillæ, quæ alias usitatissimum ordinarium pediluviorum ingrediens est, rom. vulgares & similes herbas odoratas atque fumosas vix ferre, sed majora exinde incurrere incommoda, vertiginem maxime deliquium animi, immo non raro apoplexiam atque paralysin, sexum imprimis muliebrem & eos quibus debile est systema nervosum: Siquidem de me hoc fateri necesse habeo, sc. fœminæ cuidam cephalalgia laboranti vespери pediluvium parandum ex malva ordinavi, cui ea inscia chamomillam romanam ancilla incoxit, ex quo animi deliquium passa est, valdeque de sinistro pedulivii eventu conquesta, mox tamen ea ipsa noxam in chamomillam rejecit, cujus odorem vix unquam perferre se potuisse affirmavit. In erysipilate capitis periculosissimo cum tumentibus colli glandulis in fœmina quondam pediluvia singularis auxilii vidi, & recidiva sæpius ex ira aut terrore, aëris etiam non raro vitio revertens iisdem feliciter est aversa.

§. XVII. Æque certa remedia in reliquis capitis affectibus pediluvia sunt: Ubi id in vertigine maxime idiopathica rotatur & casum minatur, statim mane quo tempore his affectus frequentissime afficere solet, in tepidum balneum immittere, & per horam & etiam ultra detinere expedit. De hac observationem notam habeo in viro quodam Silesiaco, qui ex hæmorrhagia

gia narium, hæmorrhoidibus ſvetis ſuppreſſis de vertigine per plures annos moleſtiſſima eſt conqueſtus, ex pediluviis vero ſolis auxilium reportavit. Qvi apoplexiæ ut & catalepſi obnoxii ſunt, & paralyſin metuunt, præſertim ſi pedum ſtuporem appropinquantis ſævi hujus mali ſignum ſentiant, aut ſi in abdomine ſpasmodici motus vagentur, qui ſangvinem ad caput cum impetu pellunt, ii a pediluviis ſimplicibus ſaltem aut lixivio alteratis mane aut veſperi tempeſtate imprimis pluvioſa & nebuloſa humida, craſſa adhibitis, bene prius ad rubedinem usque ardorisque ſenſum fricatis pedibus emolumentum haud vile optime poſſunt ſperare: Immo in iis capitis vitiis, quibus mentis error jungitur qualia ſunt deliria cum & ſine febre melancholia hypochondriaca, pica & malacia, furor, ipſa phrenitis & paraphrenitis, mania, maxime vero oleoſa calida pediluvia, quoniam magis laſſant, laxantque corpus ac animum demulcent, ſomnum inducunt, apprime utilia ſunt, qua de re & noctambulis ſvadenda; nec non lethargus carus comaque ea expoſcunt. Non minus in epilepſia, in qua nimirum inæqualis circulus ſpirituum animalium eſt, ut in quasdam partes illorum influxus plane intercipiatur in aliis fortiori impulſu, impetu & motu celerrimo influant atque ſangvis in capite cerebroque eſt congeſtus vaſis capitis intumeſcentibus arteriis rubentibus valideque motis, facie intumeſcente, ſpuma ex ore fluente oculisque circumvolutis, auxilium afferunt, in ejusmodi præſertim, quæ habitualis & chronica appellatur & in abdomine partibusque extremis plerumque incipit atque cujus fomes in pede deliteſcit, ex quo ante paroxyſmum frigidum quaſi vaporem per totum corporis tractum aſcendere ſentiunt ægri, qualia exempla quædam vidi & hic inde legi ex. gr. in Borelli obſervat. Cent. 2. obſ. 95. in H, Grube de Arcan. Med. p. 154. Quemadmodum vero in tali, fonticuli in talo innuruntur, ita hic acria quoque expoſcuntur. Incubum, ſi ante ſomni tempus in uſum ducantur, avertunt. Vigilias in voluntarias, quas a nimia pororum cerebri tenſione fluidique animalis impetuſiore per eosdem tranſitu deducunt pathologi, quæ æſtivi æſtus tempore moleſtiſſimæ & in ardoribus febrilibus, quibus nihil deterius accidere poteſt, in melancholia deliriis maniacorum furore aliisque morbis ægre ferenda, & cum inquietudinibus frequentiſſimæ ſunt, ac contra quas alia remedia interna ſæpiſſime vix tuta ſunt, ex emollientibus & anodynis, imprimis hyoſcyami, papav. errat. & ſativ. malv. pariertar. atripl. chamom. ſerpil. fol. vitis, ſalvis viridibus nymph. alb. endiv. lactuc. ſulphure cocta, vel etiam frigida ſaltem, melius tutiusque aliis internis pariter & externis re-

 mediis

mediis sistunt, demulcent somnumqve placidum in somniisque turbulentis & anxiis vacuum procurant & deperditum vigiliis & laboribus spirituum sensuumqve vigorem reficiunt. In qvem finem Alexandrum Aphrodiseum lib. 2. §. 47. lotiones pedum olim freqventes adhibuisse atqve dixisse nervorum propagines in soleas pedum desinentes aqvarum mulcedinem, contrectationem blandam ad cerebrum transmittere, legitur, ut & notum est huic fini ea Sennertum, Sylvaticum Platerum, Sim. Pauli & Celeberr. hodie Stalium magnis laudibus extollere. Qvod beneficium vel a sola solearum pedum pingvi illinitione aut etiam leni frictione expectatur, de qvo observatio de Comitissa qvadam prostat in Eph. S. N. C. D. III. A. 7. & 8. Pro hoc scopo si admittuntur, Practici potius volunt, ut pedes extracti non abstergantur, sed humidi (cum humidum sit somni parens) relinqvantur ac linteis saltem calidis involvantur, qvo & magis ad somnum disponuntur isqve longius protrahitur.

§. XVIII. Inter multiplicia curationum genera, quæ oculorum affectus tam multi atqve varii, adeo, ut secundum Hippocratem epid. 6. text. 25. multo plures habeantur qvam ullius alterius partis, eiqve magni, exigunt, etiam non postrema pediluvia reponuntur, ex qvibus suffusiones sive cataractæ, pterygium, hypopium, & præsertim lippitudo & ophthalmia freqventissimi sunt. In his enim omnibus valentia ea remedia ex emollientibus, anodynis, summit. anethi, fol. solam. papav. alb. ac specificis herb. verben. euphras & rad. valer. &c. ipsis oculis deprehenduntur, qvi humores cum impetu affluentes ibiqve hærentes avocant & divertunt, & accretiones cataractarum impediunt. Practici qvidam pediluvium imprimis ex lixivo, ex cineribus ligni juniperini paratum ac mane vesperique per spatium unius horæ calide usurpatum laudant. In supra modo adducto H. Grube tract. de Arc. Med. & S. Pauli tract. de febrib. malign. p. m. 80. legitur horum effectuum causam interdum in pedibus hærere, in quibus pediluvia ex appropriatis præ aliis necessaria erunt.

§. XIX. Qvando gravedo & destillatio molestant atque nares intus materia obstruit, & freqventia sternutamenta fiunt, voxqve offenditur, pedes in aqvam calidam, lixivio, sulphure, serpillo, majorana & similibus herbis floribusqve nervinis sale volatili oleoso præditis alteratam singulis diebus, vesperi præsertim immittere convenit, qvia catarrhi id commune habent, qvod circa vesperam increscant & extrema corporis, pedes maxime refrigescant, ac pedes fere per calidos servare juvat, ut e contrario refrigerationes

tiones

tiones pedum catarrhos inducunt aut eos exaſperant peſſime. In narium hæmorrhagiis ſymptomaticis ſeu præternaturalibus, in qvibus alias & revulſio cruenta in inferioribus partibus cum ſucceſſu adminiſtratur, pedes in ſimplicem ſaltem aquam tepidam fricationibus prius bene inſtitutis ponere quoqve e re eſt; In his enim aliisqve hæmorrhagiis nimiis aut moliminibus eorum, qvorum impetus ordinario a ſpasmis ſangvinem ad certam qvandam partem adigentibus & vaſa venoſa ibi diſtendentibus originem trahunt, qvæ variis congeſtionibus ſangvinis, doloribus ſpaſticis inſeqventibus, diverſis in partibus corporis anſam præbent, ante omnia neceſſe eſt, ut ſpasmodici illi motus componantur, & ad inferiora ſangvinis & humorum impetus ſimul avocetur deriveturqve, vel ut priſcorum expreſſione adhuc qvidam loqvuntur, vapores ad caput & ſuperiores corporis partes adſcendentes revocentur, circulusque reſtituatur, obſtructionesqve reſerentur. Adhibita ea a me ſunt haud ſimplici vice, bono ſperatoque eventu, ex ſimplici tepeſcenteqve ſaltem aqva conſtantia in narium hæmorrhagiis ſymptomaticis enormibus retroceſſiones exanthematum variolarum morbillorumqve ac multa mala & periculoſa ſymptomata producentibus. Qvod a tepidis fit, a frigidis imo frigidiſſimis quoqve expectatur, ſi imprimis hæmorrhagias paſſi ſubito & improviſo qvaſi pedes immergant, ut alias eo malo frigidiſſimam copioſam aqvam in hunc ſcopum collo, ſcapulis, cruribus, lumbis affundere qvidam aſſolent, aut alii qvi armata manu ferro ac igne patientes adoriuntur plantas pedum adurunt aut vulnera infligunt. Per eandem ſine dubio rationem R. Solenander Sect. II. Conſil. Med. p. 118. pro fœtore narium lotiones pedum freqventes cuidam præſcripſit.

§. XX. Aurium licet affectus ſint pauciores, attamen qvidam etiam occurrunt, qvibus pediluvia apprime conducunt, tam ſangvinem qvam ſerum deturbando, ut ſunt hebetudo auditus, ipſaqve ſurditas, aurium tinnitus atqve parotis. Teſtimonium hujus rei ſi deſideres ſurditatem curatam eſſe lotionibus pedum & frictionibus ex lixiviis & herbis qvas nominant capitales per duarum ſeptimanarum ſpatium ſemel factis, legas in Fel. Plateri obſervat. Lib. I. p. 109. Aurium moleſtum tinnitum a narium hæmorrhagiæ ſvetæ emanſione in fœmina qvadam Lipſienſi pediluviis ſublatam eſſe memini. Qva occaſione ſimul quoqve recordor viri cujusdam 35. circiter annorum, qvi a pueritia efflореſcentiam & exulcerationem moleſtam pone aurem ſiniſtram paſſus, variis ad abigendam illam remediis uſus eſt, nihil tamen unqvam proficientibus, poſt annum

dein ætatis suæ 20. sponte emansit, sed per hoc tempus sæpe ex terrore aut ira pristinum repetiit locum, qvem pertinaciter satis retinuit; jam vero ex qvo ira, qva sæpius irritatur, commotum se sentit simul erupturæ pruriginis sensum percipit, illico pediluvia adhibet, brevique sic ea cedit.

§. XXI. Proximum est, ut de oris faciumqve morbis, de labiorum tumore, de odontalgia, item de tonsillarum tumore, de columellæ laxatione freqventissimo atqve inflammatione ejus rariori malo, de angina item vera notaqve id quoqve dicamus, atqve pediluviorum laudationem atqve commendationem adjiciamus. In immani dentium dolore singulare solatium peduluvia calida afferre notat modo nominatus F. Platerus in obser. p. 380. In dentitione difficili, sola sæpe ob distensionem & lancinationem gingivalis carnis ab erupturo dente indeqve natam inflammationem & convulsionem &c. complures puerorum intereunt; Multo vero usu est confirmatum pedum in calidam aquam immersionem, dentitionem facilem felicemqve reddere, atqve sangvinem & spiritus animales, qui in dentitientibus copiosius & impetuosius continuo ad gingivas moventur, aliorsum avocare, motum extraordinarium infringere atque componere, sicqve incommoda multaqve alia pessima symptomata ptyalismum, tussim, vigilias nimias, febrem, deliria, ventris tormina, asthma, catarrhum suffocativum, convulsiones, epilepsiam, singultum, alvi fluxus enormes, aut præcavere aut lenire optime. Curiosum est, quod hic simul adducere libet, pedum duntaxat in dulcem tepidam aqvam immersionem sensibiliter calorem & sitim per eum excitatam mitigare, Conf. Cl. H. Vogleri Diætet. comment. cap. 29. p. 210. Imo cum illo laudato Auctore facio, afferente hoc pacto longe citius faciliusqve magnam sitim posse sedari, præsertim qvando corpus ab æstu, aut a laboribus nimium incaluerit, qvam copioso potu ingesto; tantum enim sæpius abest, ut sitis magna extinguatur, ut quoqve potius accendatur.

§. XXII. Qvemadmodum sæpius jam nominatus Fel. Platerus Prax. Med. Tr. 2. C. 9. p. 387. & Sennertus Prax. lib. 2. Part. I. C. 24. p. 112. in pleuritidis acuto pungente distendenteqve dolore, ex stagnante sangvine, ut humor a parte affecta omni opera revocetur, acres frictiones & ligaturas artuum extremorum corporis valde necessarias habent, ita & vbi varia in pectore, præsertim in ipsis pulmonibus morborum genera fiunt, ut sunt modo nominata pleuritis, peripnevmonia gravissima, periculosissimaqve afflictio, pulmonum erysipelas, consimilis valde, distinctum tamen qvoad certa symptomata ac superficiali minoriqve periculo

conjuncto malum, Conf. Lommii obſ. Med. p. 132. ut & dyſpnœa aſthma maxime ſiccum, ubi materia morbifica ſubtilis & qvalitate peccat, tuſſis ferina & ſicca præſertim imo convulſiva, ſtrangulationes præcordiales ſuffocatoriæ fœminis inprimis familiares, ipſa phthiſis alia pulmonum vitia, ſingularis uſus noſtra quoqve præſentia remedia eſſe omnino autumo ac mecum multi Medicorum fatentur, ex eo maxime, qvod divertunt & deorſum trahunt: Qvoniam pulmones mire ſæpe infarciuntur ſangvine ab eoqve moleſtiſſime & periculoſiſſime diſtenduntur afficiunturqve, arterias venasqve vicinas nimium diſtendit ac impedit moleſta moles, qvo minus ſufficienter ac debita in qvantitate aër a bronchiis pulmonum excipi qveat; pediluviis vero ab hoc onere iis utiliſſime liberantur. Hos ſi hæmoptyſis vexat non minus eadem auxilio ſunt, qvia obſtructiones a qvibus procedunt, auferunt, irritationesqve præternaturales ſiſtunt ac ſopiunt, impetumqve ſangvinis aliorſum avertunt ac dirigunt inſuperqve roborant. Ideo & placent Celeberr. D. Vatero pediluvia ex centinodio, plantagine, burſ. paſtoris, alchymilla, rad. ſymphit. rub. tinctor. alth. lib. alb. & ſubinde notabile levamentum attuliſſe perhibet in Diſp. de hæmoptyſ. Tr. 23. p. 27. Contra hunc ſputum cruentum ac peripnevmoniam, qvos affectus aliqvoties paſſus eſt juvenis qvidam Lipſienſis hyemali tempore ex frigore contracto, hincqve habitus externi conſtrictione, majoreqve exinde ſangvinis parte ad interiora & maxime thoracem redundante, pediluviis calidis veſperi adhibitis feliciter ſe munire ſolet. Aptiſſima item ſunt, ſi latera pectoris, qvibus cingitur, coſtæ cum pleura atqve muſculis intercoſtalibus ex ſero acri maxime dolore obtuſo & gravativo magis laborant, qvod ægritudinis genus apud Auctores aliud atqve aliud nomen habet; Siqvidem alii pleuritidem ſpuriam, alii rheumatismum ac arthritidem intercoſtalem vocant. In cordis, cum qvo atque pedibus ſingularis quoqve obſervatur conſenſus, graviori affectu, quem palpitationem atqve in præcipiti virium lapſu, qvem lipothymiam atqve ſyncopen nuncupant, eandem laudem merentur. Hiſtoriam collectam de Juris qvodam Doctore Haffnienſ. ex pedibus refrigeratis lipothymiam graviſſimam cum cordis palpitatione, aphonia & pulſu penitus deperdito, ex orci faucibus pediluvio vini albi gallici revocato, invenies in Bonetti Sepulchreto Lib. I. Sect. 13. p. 272. Qvo memorare juvabit ſyncopticos ſaltem in planta pedis frictione excitari poſſe. Hic in mentem incidit ſuffocatos pene v. gr. a fumo carbonum aut ſubmerſione in aqvam per pediluvia etiam refocillari & in integrum reſtitui poſſe, hoc ut pro vero accipiamus

mus, ratio non adverſatur, cum per hanc incaleſcentiam pedum motus vitales iterum excitentur augeanturqve. Sachſius in Ampelographia Sect. 11. Cap. 3. obſervatione, quam profert, teſtatur, pedum ferti ac diuturniori percuſſione in aqva ſubmerſos & ſine vita & motu jacentes vita iterum donatos fuiſſe. In anxietatibus præcordialibus a varia cauſa protractis opem ferunt haud parvam & fortiora quidem. Nulli dubitamus noſtra remedia atqve adeo contra polypum cordis aliarumqve cavitatum commendare, qvia diluunt, attenuant, ſpasmum ſiſtunt, evacuant, qvales ſcopi hic primario ſunt formandi, atqve ſangvinis copioſum nimis affluxum præcavent & impediunt, ſicqve progreſſum illius circa cor facilitant & promovent. Hic ſimul adhuc quoqve commendare lubet alio loco forte omiſſum, hæc noſtra remedia in incubo haud contemnendum juvamen afferre.

§. XXIII. Nec dubium eſt qvin & in reliqvarum corporis partium morbis pediluvia egregia ſint, ut in inflammationibus qvibusvis, nominatim ventriculi & inteſtinorum, hepatis, renum & veſicæ reliqvorumqve infimi ventris viſcerum. In ſtomachi quibusvis propemodum vitiis, ea quoqve utilia eſſe jam ex Plinio Hiſt. Nat. lib. 28. Cap. 6. colligitur; Similiter tormina ventris, cardialgiam, in qva ordinario pedum refrigeratio eſt conjuncta, colicam, nephritidem, ex calculo dolores (ſpaſticas enim in inteſtinis ſtructuram potenter relaxant;) urinæ obſtructionem ex emollientibus & lithontrypticis confecta, leniunt, ac ſoluunt qvæ & vaporibus ad abdomen aſcendentibus ſive tepore laxando, ſive imi ventris & veſicæ muſculos ſtimulando, dyureſin movent, & ſic calculi excretionem promovent, ulteriorem vero calculoſam accretionem impediunt, dum ſangvinem uberiorem ex renibus divertunt & congeſtionem illius circa has partes auferunt. Diarrhœa ipſaque dyſenteria, in quibus præſertim pedes calefacere ad fluxum ſiſtendum oportet, ſic quoqve compeſcuntur. Qvando ſingultus moleſtiam facit, is ſedatur per ejusmodi, quæ ſpiritus diſtrahunt, & e diaphragmate revocant aliorſum derivant. Cumqve & manus pro hoc ſcopo in aqvam ferventem cum euphoria immerguntur, pediluvia ferventia etiam hic locum habere nullus dubito. Item in vomitu cruento, ut & ſeceſſione nigra per ſuperiora æqve ac inferiora ſuum locum obtinent, qvoniam avertunt, demulcent, ſedant & dolores ſopiunt. In malo hypochondriaco ea ſingularis utilitatis eſſe affirmat Rolfincius in Conſ. m. p. 725. Ea modo dein paſſionem hyſtericam ſingulis menſibus circa inſtans menſium tempus aliqvoties repetita præcavent ac præſentem auferunt.

ferunt. Cum & humores fluxiles reddant, circulumqve ſangvinis & humorum liberum ac expeditum ac novum impetum concilient, aſſeveratione haud dubia affirmare poſſum, pediluvia calida ſuum officium haud contemnendum locare, in obſtructionibus internis viſcerum, lienis, hepatis, meſenterii ad tumores, ſcirrhos, hydropes certiſſime inſeqventes pronis, in hæmorrhoidum it. menſium & lochiorum ſuppreſſionibus, ubi menſes aut hæmorrhoides per inſolitas vias erroneo motu aliorſum pererrant, aut feruntur, ut in ſuam viam iterum dirigantur, qva de re proſtant multæ & notatu dignæ obſervationes Auctorum. Sic vir qvidam, moliminibus hæmorrhoidalibus cum dolore capitis per plures annos vexatus, qvorum incommodorum levamen ſentiit, ex qvo ſtato tempore in naſo ulcuſcula ſero ſangvineqve ſcatentia eſt expertus; pediluviis tandem circa excretionis tempus adhibitis hæmorrhoides viam ſuam debitam invenerunt. Menſes felicius expedient, ducent & promovebunt, ſi meliſſa, origanum, mentha, arthemiſia & ſimiles ſpecies intentioni huic alioqvin aptæ incoctæ ſunt, tam balneo pedum qva tali qvam vaporibus calidis abdomen calefacientibus. Nemini paradoxon videatur, ſi & ad internas obſtructiones & ad menſium nimium fluxum uteriqve hæmorrhagiam, ipſum fluorem album pedum lotiones calidas commendem: qvoniam enim ut plurimum obſtructiones ſpasmodicasqve qvasdam & intervallatas arteriarum contractiones internas cauſam agnoſcunt, eas vero ea optime tollunt, rem jam indicatam eſſe cenſeo ut V. Sectio alias ac ſalia volatilia in utroqve caſu cum ſucceſſu adhibentur.

§. XXIV. Nec ſicco pede prætereundum eſt, pediluvia ſpeciatim egregie ſubvenire & noxas inſeqventes præcavere, affectibus animi enormibus, ira atqve terrore, maxime mœrore affectis; Nimirum v gr. iraſcentibus ſangvis acris ac fervidus commotus non ſolum tum caput offendit, ſed & ex partium heterogenearum raptu, pororum obſtructione & ſpirituum animalium irradiatione impedita, vel nervorum præter naturali irritatione, ut & malignitatis inductione, unde vertigo, vocis privatio, venarum ruptio, apoplexia, paralyſis, convulſivi motus & epilepſia, febresq; malignæ invadunt. Hic & alibi ob ſangvinem per arterias rapidius commotum, ſed difficillime iterum trajectum, ac proin qvaſi ſtagnantem, dolores & inflammationes, hæmorrhoidum menſiumqve obſtructiones & ſimilia mala inducuntur. Sangvis ſic irregulariter fertur, ordinarie etiam extrema corporis petit, difficulterqve iterum aſcendit, & lymphæ quoqve motum reductorium impedit, unde arthritis & œdematoſi pedum tumo-

U res

res exoriuntur. Rurſus a terrore in primispletoricis ſpongioſis & ſenſibilioribus, ſpiritus animales & ſangvis ad interiora magis caput, pectus, cor depelluntur, & circulatio ejus inæqualis redditur ac craſis male deſtruitur, & ſexcenta mala inſeqvuntur, qvorum apoplexia, cordis palpitatio, animi deliqvium, anxietas præcordiorum, hæmoptyſis, cardialgia, aſthma, icterus, hydrops, vomitus, alvi fluxus, ſpasmi, convulſiones, epilepſia extremorum tenſiones, refrigerationes & contractiones freqventiſſima mala ſunt. Hæc omnia inqvam pediluvia cum frictionibus hos irregulares affectus certius avertunt, & ſi pedes male iisdem affecti ſunt, & ſtupore depravati, qvod ordinarie maxime ex terrore accidit, incommoda exinde nata (wenn der Zorn und das Schrecken in die Beine geſchlagen,) efficaciter auferunt, ſangvinem fluidiorem & motum debitum circulatorium liberum & ordinatum omnium humorum reddendo, inordinatum compeſcendo eumqve ex capite præſertim ad inferiores partes revocando, qvo & animum ſedant placantqve & ad reqviem diſponunt. Horum igitur ingredientia erunt: rad. valer. aſar. bryon. alth. leviſt. raphan. ariſtoloch. cyclam. fol. cucum. aſinin. herb. ſabin. artemiſſ. meliſſ. matricar. puleg. abrot. mercurial. bacc. junip. ſem. nigell. carv. ſiler. mont. aqvæ & lixivio incocta.

§. XXV. Nec non eo modo eadem ad molæ fœtusqve eductionem promovendam adhiberi poſſunt. Neqve tamen qvid impedit qvin eadem ex flor. chamom. roman. & vulgar. præſertim decocto parata ad fœtum roborandum vaporibus maxime exinde evolutis totamqve regionem uteri blande calefacientibus & roborantibus inſtituantur. Si & gravidæ ante partus tempus provide pediluvia repetunt, iis ad facilem & felicem partum diſponuntur. Poſt partum vero dolores ex eo mitigant ea & lochia debito in ordine conſervant. Sigillatim monendum eſt, pediluvia fœminis illis, qvibus per ætatem menſes deſinunt, freqventer inſtituta, ad præcavendos morbos, qvi ordinario exinde inſeqvuntur, & qvorum magnus numerus numeratur, admodum conducibilia eſſe. Per adducta nullus dubitationi locus eſt, pediluvia vim ſuam quoqve exerere in varicibus ſeu p. n. venarum dilatationibus & a ſangvine intra valvulas contento, imprimis ſi frictiones ſimul ab inferioribus verſus ſuperiora inſtituantur; qvod remedium pro ſangvine divertendo laudat (Solingen in den Handgriffen der Wundarzney. p. 433. Ex obſervatione ſuperius a Braſſavola allata, inducimur ut credamus, pediluvia frigida alvi pertinaciſſimam obſtructionem vixqve aliis remediis cedentem ſolvere poſſe. Sed neque calida

hic

hic & in ipsa passione iliaca *frigidis* cedunt, quoniam mire internas stricturas relaxant & motus in pedibus inchoati ulterius transferuntur: si etiam emollientia ea ingrediantur humida sua vaporositate fomentationis adeo proficuæ explent vicem. Utilissimum igitur hoc remedii genus erit, ubi alvi laxatio indicatur & tamen per morbi conditionem vix licet interna præscribere ut v. gr. quandoqve in variolis, morbillis aliisque cutis excretionibus, hystericis affectionibus. Hinc suspicari licet, ea etiam diuresin movere & hinc in urinæ suppressione, a quavis etiam causa ea sit, haud simplici modo afferre emolumentum, maxime & si fluidum nerveum in sphinteris vesicæ fibras copiosius influat, & per excessivam earundem tensionem & stricturam urinæ fluxui obicem ponat. In artuum affectibus fixis curatorie magis, in vagis præservatorie magis pediluvia eligeremus.

§. XXVI. Restant adhuc morbi quidam, quibus tota occupantur corpora & ubi morbus distributus est per omnia sangvinis vasa & partium receptacula. De quibus animadversio sit, pediluvia non saltem in phlogosibus, quæ totum corpus invadunt, sed & in omnis ferme generis febribus convenire. In intermittentibus ante paroxysmum potius eliguntur & lixiviis & herbis aromaticis cum vino aut etiam S. Vini camphorato adhibito, ut vellicantia etiam & rubefacientia carpis manuum admota illarum paroxysmos mitigant. Sic ea Kozoack lib. de sale in intermittentibus qvibusvis jubet pedes lixivio calido ante paroxysmum immergere. In tertiana legitima Galenus I. ad Glauc. C. g. ea approbat. In putridis sic dictis quoqve concedit P. de Sorbait Meth. medend. p. 138. ast non nisi signis coctionis apparentibus, vel ægro prius purgato ac non in ipso augmento, quia alias Rhase annotante putredinem augerent, apostemata & horripilationes procrearent. In iisdem malignis æque S. Pauli Tr. de febr. malign. svadet, quia per pedes multa tertiæ coctionis exerementa exonerentur. In continuis vehementibusqve urgentibus febribus ubi sangvinis æstus ita tumescit, ut suo impetu ac pressione symptomata gravissima oppressionemqve circuli vitalis minetur, omni propemodum tempore bis in die ac præsertim circa vesperam ac noctem, usurpata, tepida maxime ac tantum non frigida ex refrigerantibus quoqve composita, ut aceto, nitro maxime, rosis rubris siccis, herb. prunellæ, semperviv. portulac. fol. nymph. alb. salicis, cucurb. herb. acetosæ, acetosellæ & similibus, sangvinem tunc temporis magis versus corruentem revocant & ad extima magis transferunt, æquabilitatem humoribus inducunt, effrenum & reso-

 lutum

lutum spirituum & sangvinis motum belle compescunt & naturam, quæ sola sibi minus sufficit, juvant, onus, quo premitur, levant, æstum restingvunt, deliria mitigant, somnum & requiem conciliant. Conferatur Riverius prax. medic. lib. 17. p. 312. In lentis & hecticis corpus lente consumentibus talia modo descripta circa exacerbationis æstus præternaturalis horas ejusmodi post prandium & circa vesperam multi usus sunt. In catarrhalibus aliisque symptomaticis febribus pedes moderato calore & transpiratione per pediluvia servare usui quoque egregio esse potest. Sunt qui Sylvium secuti in variolis ad avocandas eas & ex facie præsertim ad nitorem conservandum avertendas pedes totos frequenter in lac tepidum demergendos svadent, ex quo etiam copiosiores in pedibus, paucissimæ in facie erumpunt. In aliis laudabilis, in aliis vero deplorandus eventus est visus, siquidem contractiones & distorsiones claudicatioque per totam vitam non restituenda ex acrimonia variolosa ad pedes ubertim translata hasque partes membranosas & tendinosas corrumpente & distorquente sunt insecutæ. Ad sudores colliquativos sedandos utilissima pediluvia deprehendi ex frigida beneque temperata aqua incoctis injectisque rosis rubr. siccis, foliis salicis, f. herba burs. pastor. nymph. alb. & ex similibus herbis refrigerantibus, pulv. gallarum, nitr. vitriol. Rursus si sudores repressi fuerint, ut restituantur eadem valent, sed calida herbis resolventibus decoctis additis. In his atque aliis corporis humani constitutionibus pediluvia secundum modum indicatum utilissima & appropriata remedia sunt atque ad citam faciunt nec molestam aut horrorem incutientem neque fastidium parientem, sed tutam blandamque promittunt medelam. Atque adeo tutiora hæc reliquis balneis sunt, nam si juxta ipsum Hippocratem lib. 2. de victus rat. sect. 4. lavandi cupidos si bis de die laveris, non peccabis, etiam his non facile peccabis, si & vel frequentius sic laveris: siquidem in genere omni asseveratione affirmare haud dubitamus, morborum genus nullum propemodum esse, cæteris quidem paribus quod in pediluviis suum remedium non inveniat eaque emolumenta varia jamjam etiam indicata aliaque afferre. Atque interdum in optima etiam sanitate timendis, & media etiam in pace velut minacibus malis singulis v. gr. septimanis semel, bis, ter rite a sanis adhibita bonam integram constantem valetudinem impetus omnes verendos a partibus nobilioribus avertendo æquilibriumque debitum conservando ac evexiam conciliant, atque a morbis permultis præservant egregie. Ab Hippocrate V. lib. de internis affect. & Galeno V. Meth. medend. lib. 14. c. 16.

aquæ

aquæ calidæ perfuſionis mentio fit, qua partes corporis humani ad ruborem diſponebantur atque evſarcoſis conciliabatur. Nam pro ſanitate eſt, pedes extremas corporis partes & fonte caloris, corde quod dicitur longe remotas, (hinc & præmanibus iis invaleſcentibus morbis magis refrigerantur, in hydrope pedes freqventius inflantur & moribundis mors a pedibus ordinario propemodum ingruit: calidas ſemper ſervare & quandoque præter ordinarium modum excalefacere, atque beneficia, quæ largiuntur pediluvia ſuperius indicata, procurare. Nec dum cauſas ſanitatis turbant ac impediunt. Fertur de Italo quodam CXV. annum vegeto adhuc atque ſano agente a Cardinali quodam rogato, quibus remediis vitam ad tam multos annos perduxiſſet, eum reſpondiſſe: cibum bonum manducando, pedes ſocculis velando, caput ſedulo tegendo, curas omnes fugiendo. In ſpecie monere volo eos, qui ſolennes & ſalutares ſangvinis evacuationes, quales ſunt hæmorrhoidales ac menſtruæ in fœminis, ut eædem in debito ordine ſerventur neque natura ad has excretiones tendens turbetur, ut maxime circa imminens fluxionis tempus pediluviis utantur ac iis liberiorem ſangvinis curſum ſibi procurent, ac multa incommoda ſimul avertent: Hoc ſolo medio atque remedio fæmina quædam Lipſienſis meo ſvaſu clavum hyſtericum, quem alias ſæpius eſt experta, pediluvio alternis diebus circa inſtans menſium tempus adhibito præcavere ſolet. In ejusmodi rei exemplum aliam & ſequentem obſervationem adhuc referam: Vir quadragenarius a juventute ad 30. usque annum, narium hæmorhagias frequentius eſt expertus, ex illo tempore defierunt, & frequentes tandem atque continuæ fere cephalalgiæ enormes capitis gravitas, anxia & triſtia, ſubinde deliria, non raro colli inflammationes ſæpius cataphora, perpetui artuum ſtupores affligebant. Varia per plures annos adhibita ſunt remedia, ſymptomata vero ſemper redierunt, ſpicæ ſtramineæ ſetæque fortius naribus ſunt intruſæ, ſed nec his eruptio potuit procurari, adeo non potuerunt hæc priſtina molimina perrumpere, cogitatum eſt de narium in morem Ægyptiorum ſacrificatione interna, quam Proſper Alpinus de Med. Ægypt. L. 3. C. 1. & 21. delineavit. Tandem alio conſilio inito venæ ſectionem admiſit vir, bis in anno celebratam, juxta alia remedia appropriata interna, pediluvia bis quaterque ante cubitum adhibuit, quibus per octo jam annos diligenter obſervatis pancratice vixit.

§. XXVII. Presso quasi tandem pede, pedum sequuntur vitia, membrorum maximæ æque necessitatis, quæ columnas velut totius corporis constituunt, in quarum structura magnus & admirabilis ordo elucescit, licet hæc nobilitate alias cetera pleraque antecellant, & abjecta in animali habeantur, ut patet ex Galen. Lib. III. de usu partium Cap. X. In horum vitiis cum fructu adhibentur, ubi relaxandum, emolliendum, abstergendum, resolvendum, refrigerandum, firmandum, attrahendum ac implendum est, & ubi spirituum animalium & sangvinis ad has partes debilitatas major affluxus procurandus, humores in partibus lente circulantes, frigidi, lassi diluendi, fluidi & ad citatiorem motum apti sunt reddendi. Ex quibus primum nominanda podagra est; tantum enim abest ut noceant, verum, non tam ex repellentibus, sed ex abstergentibus, aperientibus, discutientibus, roborantibus & tonicis & emollientibus, v. gr. lixivo, sulphure, alumine, origan. serpill. hormin. ligno Junip. lib. malvæ parietar. verbasc. atripl. absinth. artemis. musco quercin. roremarin. bacc. juniper. salv. puleg. chamomill. chamæpyt. & similibus cocta pediluvia. Cognovi Practicum, qui ad dolores podagricorum in ipso paroxysmo corrigendos pediluvia ex foliis arboris, nucum jujulandium virentibus coctis & sale pro arcano habuit. Alias ex thermalibus aquis Teplicensibus, Hirschbergensibus, Emsensibus, Wisbadensibus, Aquis granensibus, Badensibus tam Austriacis quam illis inter Rhenum & Herciniam sylvam inveniendis aliisque multis secundum Guntherii Andernaci de aquis medicatis recensionem & laudationem talia fiunt: Nam poros aperiunt, transpirationem promovent, aut roborant aut relaxant, dolores sistunt, arefactiones & contracturas impediunt. Sicque tam curative quam præservative & extra paroxysmum indicantur, quod & nobis magis probatur, præsertim ad firmandos debilitatos exinde articulos. Pro hac, podagra nempe atque immobili pede lotiones pedum calidæ ex musto fermentante a P. Hochstetero vid. obs. med. posth. X. p. 434. sunt laudatæ, atque p. seqq. aliæ ex sale, nitro & vitriolo ut arcanum maximeque probatum propositæ sunt. Imprimis ab aliis Practicis multis pediluvia ex urina puerorum aut vaccarum commendantur, cum quibus Clar. Colbatschs Anglus in Tr. de Podagra, facit, qui fotum & pediluvia ex urina vaccæ fervida sale marino soluto summis laudibus extollit. Nonnulli Anglorum hypothesin laudati Colbatschii secuti serum tophosque podagricorum alkalicos in dicto tractatu pronunciantis pediluvia potius ex aceto calefacto ut alkali peccans destruente eligunt. Nec est quod metuas

pedes

pedes tumidos rubentesque fieri conſpicias, quod & modo laudatus R. Solenander loco citato affirmat. Ad roborandos in arthritide pedes L. Scholz a Roſenau, Celeberrimus quondam Vratislavienſium Medicus pediluvium aquæ ferratæ, cui hyperic. ſalv. urticæ, roſæ, lign. juajacum incoctum ſit, in Conſil. Med. p. 675. præſcripſit. Matthiol. lib. I. c. 87. tale balneum ex Junip. ligno & baccis admirandarum virtutum eſſe dixit. In horum numerum ſequitur gonagra; ſequitur & illorum commendatio & laudatio, ſi ad has partes usque profunde pedes immergantur. Haud facile vero ſvadere vellem in ipſis podagricis doloribus pediluvia ex aqua fontana frigida, qualia quidam tam Veterum quam Recentiorum concedunt, quosque Gallorum Angloruumque quidam in primis imitantur ac pediluvia frigida inditis lumbricis terreſtribus contuſis ſvadent; facillime enim deploranda noxa accidere poteſt, maxime ſi in principio morbi adhibeantur, de quo ſiniſtrum effectum referam: Scil. vir quidam quinquagenarius plethoricus frequentes ex vino compotationes, commeſſationes amans ex ſvaſu ſui chirurgi in primo ſtatim paroxysmi podagrici ingreſſu pediluvium ex frigida inſtituit, ſequenti nocte ſedatis doloribus affectum ſoporoſum eſt paſſus, qui ægre Medici conſilio & auxilio potuit curari, curatus tandem vigorem ingenii memoriamque imminutam reportavit. De alio ſcio, qui in ipſo dolore podagrico ejusmodi frequentius uſus eſt, tophos plurimum eosque prægrandes in pedibus ſibi contraxit.

§. XXVIII. Affines dolores pedum rheumatici ſunt, affinis quoque hæc medicatio eſt. In uſu imprimis probatiſſimo pro his ea ſunt, quæ ex formicis & a coriariis (Loh. Bader) aut etiam urina puerorum petuntur. Sunt quidam Veterum quam Recentiorum, qui lavacra frigida in his recenſitis morbis æque optima cenſent. Nobis conſtat ratio hujus curationis apud Floyerum Anglum & Guaſtallum Gallum in quæſtionibus Medicis Avenionenſibus ſuperioribus annis modo ventilatis. Aeque ego confitenter affirmo, contra rheumatismos pedum, pediluvia frigida magni facienda præſidia eſſe, magis tamen præſervativa quam curativa, quoniam roborando harum partium tonum impediunt, quo minus peccans in partem debilem humor irruat. Perinde in aliis pedum vitiis, in ſpina ventoſa, rhachitide, tumoribus duris pediluvia, vel naturalia vel artificialia ex vegetabilibus & mineralibus, alumine, nitro, vitriolo, ſulphure, cineribus clavellatis, herb. ſerpill. ror. marin. major. beton. abſinth. ſcord. lappat. lign. guajac. rad. leviſt. helen. bacc. junip. laur. &c. vel etiam

ex

ex thermalibus aquis ſupra modo nominatis ſimiliter commendari ſolent. In pedum ſtupore ex terrore contracto, cum obmuteſcentia, paralyſi, frictionibus durioribus præmiſſis pro majori ſenſibilitate fibris concilianda, in fluxu ſangvinis & ſpirituum advocando, humorumque diſſipatione, pediluvia penetrantia ex ſale ammoniaco, aqua calcis vivæ & fuligine, ſulphure, auxilium præſentiſſimum tuliſſe recordor. In eorum pariter tremore, quem non ſolum podagra, ſed & omnes ferme alii morbi chronici magni & periculoſi exantlati relinquere ſolent ex roborantibus, odoriferis herbis &c. ea valent multum. Ejusmodi & vel emollientia, ſolventia vel reſolventia acriora, ut pedum atrophia & paralyſi ariduris & mala conformatione magna utilitate ſe commendant, ſive etiam ea ſint ex ſucci nutritii defectu, ſive a ſangvinis craſſitie, aut motu impedito, ſive partium transmittentium pororumque obſtructione aut anguſtatione p. n. Nihil enim magis his a centro ad circumferentiam evocat humores, partes emollit, preſſura atque contra nitentia obſtacula perrumpit, poros obſtructione liberat, anguſtatos expandit, calorem, nutrimentum & vitam reſtituit & adducit, muſculorum ſiccitates corrigit. Inter hæc numerabimus caſum, quem Præſes Tiguri Helvetiæ quondam vidit, in viro quinquagenario, qui per duos annos pedum paralyſi laboravit, quos tandem ſcabies fœda occupavit (quam mortis prodromum nonnunquam eſſe duobus exemplis Bierlingius in Theſauro Theoret. Pract. p. 891. declarat) in quo pediluvia ex emollientibus, abſtergentibus, nervinis optime ceſſerunt, abſterſa exinde ſcabie ſolutaque paralyſi. Nec non alibi habet expertum, in contracturis pedum a mercurii in corpus recepti noxa inductis pediluvia ex emollientibus & reſolventibus, egregie profuiſſe. In hujus declarationem lubet commemorare, quod commemorat C. D. Ridlinus Linear. med. anno 4to Jun. Hiſtor. 5. De Aurifabro, qui ex deaurationis labore cum mercurio tabe contracta balneum aquæ dulcis per aliquot horas inſedit & mercurium e corpore ſuo hoc medio elicitum in fundo vaſis vidit. Addimus adhuc aliam huc facientem hiſtoriam de fœmina quadam, cui ex abſceſſu pedis ſiniſtri totus pes erat contractus, quæ emollientia ſaltem pediluvia optima eſt experta. Qua occaſione juxta ejusmodi curam non poſſumus non indigitare, cum apud Medicos notum ſit, in membris paralyticis quam frequentiſſime gangrænam a ſpirituum animalium defectu, ac partium paralyticarum immobilitate, qua tubuli a decubitu continuo aſſidue comprimuntur, accidere, ad præcavendam eam atque avertendam in pedibus pediluvia emollientia, reſolventia cum multa

frictio-

frictione quoque utilissima esse. In paralysi alias pedum pediluvia potius eliguntur ad quæ formicæ ova nidusque totus recipiuntur. Ab aliis frigida pro hoc scopo quoque ad augendum motum svadentur.

§. XXIX. Ad alias adhuc pedum labes pedem promovebimus. Qui ex gelu perniones pedum contraxerunt optime sibi consulunt, si frictionibus simul bene a spero cum panno institutis in frigidam pedes immittant. Quod monachis illis ex ordine capucinorum discalceatis dictis, qui per sævissimam etiam hyemen denudatis pedibus incedunt, solenne est, ut vesperi in vas ligneum aqua frigida plenum pedes reponant, noxamque omnem, quam frigus alias infert, avertunt. Quod experimento constat, cum pomis congelatis facto, quæ aquæ frigidæ injecta crusta quasi glaciali haud ingrato spectaculo conteguntur & conservantur, a calida vero læduntur & corrumpuntur. Quare & Medici ex consilio Sennerti præcipiunt, ut membris frigore graviori tactis aqua frigida, nix, rapæ congelatæ fragæ & similia primum applicentur, ita enim pori blande aperiuntur, tubulorumque æqualitas servatur, donec humores coagulati & impediti sensim fluidi iterum fieri in circulum suum ac calorem pristinum naturalem redire possint; verum si calida mox admoventur, moriuntur ac decidunt, quia humores compacti ac coagulati impetuosius resolvuntur, & versus interiora moventur ac intruduntur, ex quo fibræ flaccidæ relictæ ac atoniam insignem passæ vix amplius reducendam exitio intereunt. Ad ictus & morsus venenatos quos vocant animalium, canum, serpentum, apum, vesparum, non absona quoque sunt pediluvia tepida, quibus melissa, mentha, salvia, serpill. puleg. hyperic. similiaque cum sulphure aquæ, aut quod melius est aceto incocta, qualia & in sugillationibus pedibus inductis ac sangvine in grummos coacto hinc indeque hærente valent. Ejusmodi facile parabilia remedia sunt iis pauperculis & ruricolis, qui nudis pedibus incedentes a rubigine maligna pustulas & ulcuscula nigricantia inducta gerunt. Conf. Ramazin. Miscell. N. Cur. Germ. D. II. an. 9. append. p. 38. D. III. an. 9. obs. 93. Hoyerus l. c. Talia propemodum adjectis alumine vitriolo cineribus clavellatis, vel ex thermalibus aquis in ulceribus pedum antiquis instituuntur, ac pro squamosis, putridis, cariosis, lue scorbutica vel gallica infectis, admodum familiaribus, in quibus ex caryophyllis, cum aqua, vino & aceto cocto, speciatim ejusmodi Galli probant. Talia quoq; acria ex formicis, thymo, siderite, serpillo inprimis parata inductis ante & post frictionbus durioribus synapi imposito, urticis cæsione vel etiam vesicatoriis applica-

tis, ut obſtructiones reſerentur, ſpiritusque per nervos recte influant, ſangvinisque in vaſis motus retardatus acceleretur, ac ita ſenſus quem nervi ſubtiliores, ac motus quem duriores præſtant, atque nutritio quæ per vaſa ſanguifera abſolvitur, reſtauretur, in atrophia, ariduris ex paralyſi pedum crurumque e re ſunt. Imo in poſteriori affectu Veteres Græci ad motum inducendum augendumque frigidam affundebant. Referatur etiam ſi forte podagra retroceſſerit, aut retro acta fuerit, vel ſi ejusdem excretio ſegnius procedat, pediluvia emollientibus præſertim incoctis magnum commodum promittere. De aliis ejusmodi ſcopis alia habemus exempla. Nimirum in fœmina quadragenaria ex retroceſſo pedum tumore aſthmatica facta, & Juvene, bonarum literarum ſtudioſo ex ſcabie crurum pedumque a linimento a Chirurgo non ſatis provide applicato ad interiora receſſa febrem tertianam cum convulſiva colica exortam eſſe, pediluviis vero intentioni ſatisfactum fuiſſe memini: Nunquam adſtringentibus repellentibusque pedum ſudor eſt coercendus, quoniam a morbis liberat quam plurimis iſta excretio, ſed potius juvanda ſecundum illud Hippocratis effatum: quo natura vergit & per loca conferentia eo eam ducere oportet. Sic & non una tantum vice habemus expertum, quod fœminæ quas pedor diſtinxit ſvaſu anicularum pulverem ſtypticum & ramenta orychalci ad reprimendum fœtorem ſoleis indiderunt, aſthma convulſivum, ſpasmos ventriculi & inteſtinorum immanes, febrem lentam, hecticam, ardentem, epilepticos inſultus & ſimiles ſpasmodicos motus nullis medicamentis abigendos; paſſæ ſint; quibus pediluvia optime ſubvenerunt, morbus enim brevi exinde eſt curatus, ſymptomata mitigata & pedum ſudores priſtini revocati & laborantes valetudini reſtitutæ. Etenim pedes licet juxta manus extrema humani corporis ſint, tamen per eos plurimi fuliginoſi effluunt vapores, qui retenti plurima quoque incommoda excitant, ideo Sennertus docet calceatis pedibus dormire admodum noxium eſſe. Eadem enim eſt harum excretionum indoles, eaque ſulphureorum ſalium natura cauſtica, quod ſi ex nexu viſcoſo ſanguinis extricentur, & ad interiora iterum recedant, immediate, maxime in partes corporis motrices agant, easque torqueant atque ægerrime afficiant. Affinis obſervatio de tumore œdematoſo retrocedente in corpus in verbi Divini quodam Miniſtro quinquagenario cachectico ſedentario occurrit, cui femora ex pedes intumuerunt, qui tempore hyemali in templo non ſatis contra gelu munito, tumore quem per multos annos geſſerat, retroceſſo & exinde aſthmatico facto medicamentis ex antimonio diaphoretico nitro cinnabari

dia-

diaphoretico camphora & similibus, venæ sectione etiam administrata malum quidem subinde levantibus, sed non auferentibus, cui pediluviis tandem adhibitis tumor pedum cum pristina sanitate rediit. Hæ & similes observationes de erysipilate retroacto & pediluviis restituta, plures possent adduci, si ulterius evagari animus esset. Ad tumores œdematosos resolvendos tuto applicari possunt pediluvia ex lixiviis & cineribus solutis, aqua calcis vivæ quibus incoqui solent, calamus aromaticus salvia flores anthos, majoran. menth. ruta flor. chamom. beton. origan. absinth. bacc. junip. &c. Vulgus equidem in his tumoribus œdematosis omnia pediluvia suspecta habet ac si aqua fibras integumentorum nimium laxaret, hacque ratione lymphæ & materiæ peccanti locum spatiosiorem pararent; ast resolventia ex aromaticis & nervinis, vino &c. tonum potius firmant roborantque ac affluxui impetuosiori renitentiam præstant, refluxum vero juvant ac insuper per transpirationem & sudorem stagnantem aquam educunt. Brunerus in Consil. 48. p. 280. usum aquæ aluminosæ & salsæ & herbarum aromaticarum incoctarum svadet.

§. XXX. In vulgus notissimum est pediluvia, clavos pedum & ungvium excrescentias præternaturales & dolorificas, callos, verrucas, cornea, etiam soliditate præditas emollire, & abrasiones, concisiones atque extractiones facilitare, doloresque inductos componere. Alias contra fœtorem pedum adeo molestum frequentes lotiones ex lixiviis quæ sulphur coenosum acidum, uliginosum exterminant & abluunt, ex HB. plantag. origan. flor. rosar. scord. fol. querc. alumine, &c. in aqua simplici vel ferrariorum coctis, additisque solut. lythargyr. cum aceto facto tuto frequentius adhiberi possunt. Sic & Helfr. Juncken in Fundament. Medic. p. 578. ad fœtorem axillarum & pedum lotionem ex modo nominatis præscribit. Neminem facile latet, ea non modo molestum lassitudinis sensum pedibus auferre, fibrarum tonum restituere & tensiones gravativas lenire, humores subcutaneos ad motum lentiores forteque refrigeratos promovere, excalefacere eosque resolvere & dissipare, articulorum tendines emolliendo, temperando ac humectando sed & nimio labore & motu corporis debilitatos recreare ac vigorem universo corpori restituere, ex fol. nymph. alb. salicis, vitis, capit. papav. cum semin. ex salsa saltem aqua frigida tepidaque de quo vulgus effert. Sie ziehen die Müdigkeit aus: Ea certe de causa etiam legitur apud Homerum Ilíòd. X. Hectori ex prælio redeunti calidum balneum fuisse paratum. Pediluvium inprimis ex itinere lassatorum ex artemisia cocta pedes ita confortare scribit Bodeus

in Comment. in Theoph. lib. 9. C. 18. adeo, ut nihil ei sit conferendum. Imo non nemo credulorum artemisiam herbam ita pro hoc scopo extollit ut vane credat, si viator eam saltem secum gestet eum non defatigari iter faciendo. Veteres hunc in finem oleum afferebant, hinc & oleo ungebant pedes antequam calceos induerent, quod ex Hesychio Meursius notat, unde & ne deficeret lassitudinis remedium, lagenulam olei plenam secum portabant, ad quod illud Plauti in Merc. tolle ampulam atque hinc eas &c. Alia ratione quoque his prosunt; quod moderata ac debita lenientia, emollientia, roborantia blandeque resolventia ex aromaticis, sale volatili turgidis &c. ipsa stamina ossea, cellulas fistulasque osseas firment, acrimoniam ex humoribus appellentibus segregatam ac molestantem temperent, sufficientem spirituum animalium accessionem facilitent, debilitatibus vacillationibus succurrant, nutritionem debitam procurent, minus convenientem p. n. avertant, & habitum surarum graciliorem impleant, oleum illud medullare, quod natura seu bonus promus condus in illorum cellulis fistulisque condere solet, debite sufficienterque elaboretur firmiorque hujus medullæ concretio atque inæqualior distributio corrigantur, auxiliatrices manus porrigant, de quibus vitiis observationes non ignotæ sunt. Hoc pacto simul ossa in debito, quod dicitur, temperamento conservantur, firmantur, ab injuriis variis quæ subinde accidere possunt tuta præstantur, ac ne fragiliora evadant, firmantur. Siquidem ea interdum observata est ossium fragilitas, ut fracturæ eorum etiam sine violenta causa externa contingerent, quorum exempla exhibent Guilh. Fabric. Hildanus Observ. LXVI. Cent. 2. Schenckius. Lib. V. observ. 7. Theoph. Bonetus Med. Septentr. collat. Lib. I. Sect. XV. C. 3. Joh. Muys, Prax. Medic. Chir. rad. observ. I. Decad. 7. Similem rarum casum ex Saxonia inferiori amicus quidam æstumatissimus mihi rescripsit, cujus historiam litteris insertam habeo: Senex Scorbuticus alioquin sat bene valens vesperi tectum conscendit, sed titubans brachio dextro pulvinar corripiens brachium fregit; Hoc confirmant etiam equisones, affirmantes, si equi quotidie in flumen ducantur, aut eorum pedes frigida bene fricentur atque laventur, robur pedumque ac celeritatem eos obtinere. Ad pedum mollitiem a Foresto lib. 17. observ. 15. Jac. Hollerio observ. rar. 7. Fernelio de abd. rec. causis lib. 2. Cap. 9. Fabr. Hildano Cap. 2. obs. 66. Th. Bartholino, apud H. Velschium in observ. Med. 22. observatam, pedum balneum frigidum ex sulphure, vitriolo, alumine & sale gemmæ præparatum, quale & descriptum apud Zacu-

tum

tum Lib. III. Tr. adm. observ. 127. invenies, valet. Ad maculas scorbuticas delendas Solæus Encyclop. m. de lib. 3. C. 12. pediluvium ex HB. absinth. rorismarin. sabin. nasturt. nitro, præscripsit.

§. XXXI. Tandem hic addere quoque non supervacaneum quidem erit, atque ad imitationem proponere, quod in ossium pedis fractura Hippocrates atque Galenus pediluviis calidis usi sint, ut haud obscure colligere est de fract. videatur Sect. VI. p. m. 793. & lib. 7. Method. Cap. 6. Nimirum præsertim cum membrum coaluisset & fasciæ essent solvendæ, ut illud carne implerent & modo mollius redderent, modo firmius, atque motum functionemque debitam iterum commodamque iisdem inducerent.

§. XXXII. Angli imprimis ex longo morbo convalescentibus pediluvia confortandi causa frigida svadent. Nec tepida ex aromaticis, resolventibus, adstringentibus, ut absinth: rosar. &c: alkalinis ex cineribus & bitumine aut lixivio, vino &c. parata, cum leni frictione minus dissvadere possum, maxime iis, quibus ab arthritide perpessa debilitati & rigidi facti pedes fuerunt, aut qui œdematosos, tumores, qui convalescentium frequentissima & familiaria accidentia sunt, præcavere cupiunt. Calorem enim naturæ humanæ æmulum iterum instaurant atque accendunt eumque diu custodiunt atque tam calore, quam salibus & partibus spirituosis, imbecillas partes fovent, stringunt, roborant ac firmant.

§. XXXIII. Ut hominum sanitati pediluvia, ita & eorum propagationi prospiciunt. In foro medico evicta res est, pedum infrigidationes concubituris officere, & maxime seminis emissioni adversari, totumque corpus refrigerare, & siccare, quod & Aristoteles asserit, sect. 4. probl. 6. & Avicenna affirmat, qui ideo priapismo & tentigine vexatis nudis pedibus obambulationem per pavimentum lapideum injunxit. Hinc Rhodiginus lib. 15. Cap. 6. Clinopalin nudi pedalem flaccidum hebetemque veneris usum nuncupavit. Pedum nuditas ex veterum religione castitatis symbolum fuisse constat. Sic Pythagoras sacris Ægyptiorum edoctus in Symbolis suis, animo casto & a libidinibus remoto Deos adorare, iisque sacrificia offerre nudis pedibus jussit. Apud Mauros & Saracenos Templa aut loca sacra alia calceatis ingredi pedibus per hanc ipsam forterationem nefas erat. Pariter Josephus de bello Judaico lib. 2. refert Berenicen Agrippæ Regis sororem, ut Deo pro salute vota solveret, nudipedem ante tribunal Flori Præsidis stetisse. Ad hanc castitatis sanctimoniam servandam sanctum Franciscum sui ordinis instituti monachis præ-

cepisse traditur, ut pedibus nudis solis calopodiis applicatis incederent, Conf. Vidus Vidius de tuend. Valetud. lib. 13. Cap. 5. p. 370. Quod docte interpretatur multus in hoc argumento nec indiligens Censor Langius in Epist. Med. Lib. 2. C. 9. Hoc de hac pedum læsione certum, quamvis alias potius contrarium efficere perhibeatur ut cruribus & pedibus læsos salacissimos esse probat Joh. Bened. Sinibaldus Gencantropia Lib. II. tr. II. p. 187. Hinc Amazonum Regina Antianira claudo nupsit dixitque: claudus optime virum agit; pede enim debilitato genitales vires augeri quondam credebatur: Sic Aristoteles variis in locis asserit, penis naturam a pedibus aliquatenus dependere, & lib. de generat. animal. cap. 5. tradidit, apud quem etiam sit fides, ea animalia, quæ pedibus carent, testes non, aut saltem non in eo loco habere. Ex his colliginus, legitimum honestumque concubitum juvare, pediluvia calida cum herbis fragrantibus & stimulantibus cocta, ut salvia, serpill. fol. abietis, rad. eryng. sem. erucæ, urticæ, pastinacæ, cumini, cœpæ cum formicis ac cantharidibus.

§. XXXIV. Paucis adhuc monendum subit convenienter satis eos agere, qui venæ sectionem sive in pedibus sive in brachiis admittere velint, si I. II. III. IV. diebus ante ipsam administrationem circa noctem præsertim pediluvia atque ea quæ totas tibias pertingunt aliquoties repetant, eo enim pacto sangvis fluidior redditur & venæ sectio sic melius cedit. Amplius dicendum est pediluvia tepida commode aliorum interne assumtorum medicaminum operationem tum ante assumtionem quam postea allata adjuvare & in actum magis deducere, quoniam præsertim corpus blande calefaciunt, sicque præparant atque disponunt, atque tam materiam vitiosam alterando & educendo quam vias præparando per quas ea debet abduci, motus illorum secundant & secretiones & excretiones salutares quibus totum curationis punctum maxime ponitur, facilitant & obstacula varia ut stricturas internas &c. expediunt & levant &c.

§. XXXV. Hoc primario, notissimo ac præ reliquis adhuc usitatissimo balneorum particularium genere considerato, progressum ad alia faciamus atque memoremus, quas apud Veteres reperimus foveas dictas, quæ certis corporis partibus, cruribus vel brachiis aptæ fuerunt, quarum vero paucissima vestigia nobis relicta sunt. In illarum imitationem aliud excogitavit non incelebris Autor a Lamswerden instrumentum, ex corio molli utris in modum confectum, in quod aqua & liquores convenientes & intentioni satisfacientes infunduntur, & vel pes vel brachium immergitur,

gitur, vel etiam dorſum ſic irrigatur. Hoc podagricis, paralyticis, pedibus captis, brachiisque morbidis torpeſcentibus ex nutritione depravata & imminuta tabe, aridura, rhachitide obſeſſis ut & calculo renum affectis admodum commodum eſt; ſic enim in lecto decumbere & hoc inſtrumento uti partesque nominatas laborantes indere atque fovere posſunt patientes.

§. XXXVI. Magis forte notum eſt aliud balneorum particularium genus, quod ſtillicidium vocant, quod Græcis pariter olim uſitatiſſimum erat embroche ab eis appellatum. Horatius hujus meminit Lib. I. Epi. 15. & Galenus, magnarum virium hoc auxilium eſſe dixit 15. method. med. cap. ult. Nimirum aqua calida thermalis aut medicata ex alto & impluvio velut quodam ſtillata ex collo guturnii per epiſtomium in ſubjectam laborartem denudatam corporis partem decidit. In thermis præſertim calidiſſimis, illis, ut Carolinis Bohemicis adornari ſolet; ſed & extra ejusmodi loca, ubique locorum & omni tempore decoctis fortioribus & penetrantibus ex mineralibus, ſalibus, ſulphure, bitumine & vegetabilibus, herbis, radicibus, lignis, baccis aromaticis, ſale volatili & ſulphure turgidis in materia pediluviorum ſæpius deſcriptis confici poteſt. Adhibetur enim majoris penetrationis gratia ut aqua medicata majori conciliato, majorique ab impetu ac vi adjuta fortius operationem ſuam inferat, ac lentos humores ac partes hærentes dividat & ſolvat, fortius atque reconditas profundeque hærentes obſtructiones reſeret tonumque partium penitus deperditum & laxatum inſtauret. Atque ſubjiciuntur ſtillicidio membra indurata, reſoluta, contracta, omni ſenſu ac motu privata, tumoribus duris & frigidis obſeſſis affectibus aliis inveteratis ac contumacibus abſceſſibus profundis fœda, quibus ut duro nodo durus quærendus cuneus eſt. Talia membra quæ inſtillationi huic ſubjiciuntur, poſſunt eſſe, caput, aures, collum, humeri, brachia, pedes, hypochondria quoque & regio præſertim hepatis atque lienis, ſi viſcera hæc tumore & ſcirrho laborant. In linguæ paralyſi idem efficaciſſimum eſt deprehenſum in thermis Hirſchbergenſibus adornatum. Pariter Præſes in capitis & colli immobilitate, duritie ac rigiditate frigore contracta in Magiſtro quodam equitum in thermis Carolinis quondam exoptatiſſimum ex hoc vidit ſucceſſum. Commodiſſime adhibentur, quando in ipſis Thermis aut balneis calidis privatis ſedent lavantes, aut etiam in loco ſicco & bene calido in ſella collocati. De reliquo adhibendo modo ſequentia quædam ſcire licet: Conſultius ſtillicidio, laxantia & venæ ſectio præmittuntur, & jejuno ventriculo

culo ante prandium aut cœnam in usum ducitur. Si capiti adhibendum stillicidium, radatur illud prius & depiletur, & ad suturas præsertim depluvium ejusmodi fiat. Indies hoc stillicidium augeatur v. gr. initio per unam, deinde per unam cum dimidia, ad duas usque tandem horas, & una primum, deinde duabus vel tribus etiam vicibus pro necessitate & ægri tolerantia singulis diebus in usum ducatur, & tamdiu, donec speratum auxilium accidat, cujus spes affulget, si æger ad partis affectæ penetralia caliditatem aquæ, ac membro affecto naturalem calorem & sensum redire sentiat. Si in thermis instituatur commode tam potus quam balneum thermarum per aliquod tempus usurpatum præcedant, ut tam stillicidium adjuvetur, quam corpus ejusmodi balneo sit bene adsvetum. Inter instillandum solent præsertim etiam oculos obtegumento munire. Finito illo singulis vicibus membrum detergatur calidis linteis beneque obtegatur & calidum semper servetur. Notandumque est, quod ut plurimum ægri tunc graves somno fiant, qui vero omni studio est interrumpendus; quare in Hetruria, qvibus aliisque Italiæ oris hodie etiam adhuc usitatissimumque hoc auxilii genus est, in more positum est, ut conductæ mulieres in his locis soleant illos stillicidio utentes canendo excitare. Licet omnibus recte se habentibus stillicidium hoc magnum auxilium afferat; habeo tamen adhuc, quod circa illius adhibitionem moneam, ut caute cum illo mercandum sit, ac sine prudentis Medici consilio temere non instituatur. Nimirum plethorici multos crassos lentosque humores in venis alentes, & præsertim in apoplexiam proni, ab eo consultius abstineant. Ut hæc moneam, observationes a Frid. Sommero in Lib. de thermis Carolinis cap. pecul. Joh. Gunterio, Andernaco, Guidotto, aliisque qui de illis sinistro eventu loquuntur, communicatæ hortantur ac svadent. Quidam in ea sunt opinione, inter quos præsertim eminens ille in medicina Vir Joh. Godofredas Bergerus in Tract. de Thermis Carolinis p. 153. omnem etiam calidam aquam capiti viscerumque ventriculi & hepatis præsertim, regioni valide sic instillatam, præsertim autem thermalem, Germanis utpote qui copiosiori utuntur, alimento, esse periculosam.

§. XXXVII. Huic stillicido propemodum similis est & inter balnea particularia potius referenda quæ olim etiam Veteribus usitatissima erat aquæ calidæ simplicis saltem perfusio de qua seorsim apud Hippocratem de inter. affect. legitur, quæque a Galeno allegatur med. med. Lib. XIV. cap.

cap. XVI. qua multa aqua & magnis fusionibus per perfusoria partes corporis varias tergum maxime & coxendices extra balneum ad rubedinem usque perfundebant, qua partibus corporis emaciatis, nutritione depravata correptis, torpescentibus, immobilibus, induratis, & vacillantibus membris succurrere & eusarcasin totique corpori evexiam conciliare & exoptato quidem successu tentabant. Nec non iidem resoluta a paralysi membra aliaqne ratione immobilia facta ac inertia, frigidam ubertim & vi quadam ad motum inducendum augendumque affundebant.

§. XXXVIII. Lotiones & lavacra manuum modo sequuntur, quæ & multa quidem in affectibus variis illarum, v. gr. rheumatismo, chiragra, luxationibus, tumoribus duris, exulcerationibus, spina ventosa, paralysi & aliis secundum seriem jam non longius recensendis, ex appropriatis æque ac in pedum affectibus pediluvia adornari possunt. Sic in fœmina Lipsiensi affectu rheumatico & paralytico manuum lotiones quotidianas sæpiusque repetitas ex infuso & decocto calido vinoso herbarum major. serpil. rorismar. abrotani, origani admodum proficuas quondam deprehendi. Verum non modo manibus, sed & toti corpori, quod etiam de pediluviis in antecedentibus satis dictum est, tam frigida quam calida, singulis diebus aliquoties ante omnia & præsertim mane etiam in recte valentibus adhibita movendo ac excitando æque detergendo, ac evacuando prosunt & prospiciunt. Quare, ne multa repetamus, hi sequentes paragraphi, qui longissimi esse possent, breves sint, quia finem spectamus. Saltem hic exempli loco notissimum illud singultus remedium in memoriam revocemus, quo manus ad brachia usque, sive in calidam, sive in frigidam aquam immergunt. Quivis in se ipso experietur matutinam mox manuum lotionem alacritatem universo corpori mentique inferre. Insuper modo adhuc legantur notissimi illi versiculi de lotione manuum ita loquentes:

Lotio post mensam tibi conferant munera bina
Mundificat palmas, & lumina reddit acuta;
Si fore vis sanus, ablue sæpe manus.

§. XXXIX. Quædam saltem adhuc de faciei & totius capitis ejusmodi lotionibus modo dicenda hac quidem vice restant. Scilicet illæ æque ac manuum lotiones quotidie institutæ admodum proficuæ depræhenduntur. Præter plurima eaque universalia commoda saltem commemorare libet, me aliquoties in capitis frequentibus doloribus & visus imminutione ex humorum oculorum conturbatione solius faciei quotidianas & multas

lotiones ex aqua rorismarini, fœniculi, majorana menthæ, calcatrippæ, rosar. per aliquod tempus continuatas utilissimas expertum esse. Notissimum caeterum est faciei cum frigida saltem aqua aut albumine ovi & aliquot camphoræ granis alterata lavationem, faciem a sole exustam restituere. Totius vero capitis lavationes licet non singulis diebus, sed singulis forte septimanis semel in Italia ac variis Germaniæ locis, & quod ego modo scio in multis Silesiæ ac Sveviæ oris pro consvetudine veniunt, quibus totum caput calida diuque satis lavant, ex quo caput exoneratum animumque liberum & ad actiones magis expeditum sentiunt. Quidam non modo capillis nitorem gratumque colorem his lotionibus conciliare assolent, ut Tacitus de Germ. 4. c. retulit, veteres Germanos ad adipiscendos crines rufos, qui ipsis ornamento erant, sapone & lixivio caput sæpius lavasse, sed & ad munditiem & lautitiam capitis sibi comparandam, ac omnia sensuum organa in capite constituta, integra servandam, adhibent. Non pauci sæpius in capitis ejusque partium affectibus iisque idiopathicis & tam externis quam internis v. gr. in capitis gravitate, cephalalgia ex crapula præsertim contracta, hæmicrania, vigiliis involuntariis, oculorum suffusione & destillatione, nubeculis, catarrhis pertinacibus, aurium tinnitu, auditus difficultate exinde sibi speque haud frustrata auxilium quærunt. Eas, cum ad sanitatem tuendam, tum morbos profligandos crebro usu & recte & salubriter jam Hippocrates, Galenus & Avicenna accommodarunt. Non abs re igitur ablutiones quoque capitis hodie propemodum abolitæ, imitatione in usum iterum essent trahendæ; nam hodie plurimi præsertim in nostra Saxonia speciatim Misnia lotiones capitis vel simplices multo magis autem lixivio addito easque vel paucissimas mire abhorrent. An prægnantem satis nostrates habeant, causam hic equidem non determinaverim; Interim tamen existimarem eas non modo utiles, (si modo regimen bene temperatum simul habeatur) sed & quandoque necessarias esse, ut nimirum meatuum præsertim apertio melius juvetur & instauretur; quæ in capite a sordibus collectis, & crinibus dense consitis, sæpe est impedita, quæ multorum in capite morborum incrementum est & rudimentum, ad quam vero præstandam capitis lotiones recte institutæ efficacius remedium, quam ullum aliud sunt. Materiam quam adferunt iterum pro renata varia est, siquidem modo aqua simplex calida, tepida eaque frigida sufficit, quandoque & certis in casibus v. gr. febribus ardentibus animi deliquio sæpius recurrente hæmorrhagiis enormibus & secundum quorundam observationes frigida capitis lavatio e re magis

gis

gis eſt. Modo & frequentius lixivium addunt, aut ſaponem adhibent' modo alia etiam ingredientia ſolvunt atque incoquunt, quæ etiam ex parte ex iis, quæ de pediluviis dicta ſunt, ſunt colligenda. Nimirum ubi diſcutiendum, diluendum, roborandum abſtergendumque maxime eſt & lendes, pediculi item exterminandi ſunt, & ubi capilli ut renaſcantur exoptatur, eadem capitis lavacra multa & continuata conveniunt. Sic e. gr. in capitis gravitate & criſi procuranda ipſe Hippocrates in Epidemiis in Metone ſimplici ſaltem quodam lavacro uſus eſt, item alibi Fœſius in comment. aquam tepidam capiti affuſam, ſomnum conciliare adeoque in vigiliis moleſtis in pluribus morbis frequentibus admodum utilem, quem effectum certius præſtabit decoctum fervorem & acrimoniam humorum temperans atque demulcens ſomnumque vaporoſa ſua ſubſtantia inducens, ſopitis & impeditis ſpiritibus animalibus, ne ad organa ſenſuum impetuoſe ferantur, ut præter experientiam teſtatur Galenus de ſanitate tuend. cap. 4. Qui & lib. 3. de loc. affect. cap. 5. medicos vigilantibus præter naturam, & phreniticis caput irrigare conſveviſſe docet. Pariter Avicenna in febrium vigiliis lib. 4. fol. I. tract. 2. Cap. 20. non tantum frigidam capiti adhibere, ſed & iſtud decocto tali calido fovere præcipit. Legimus Cleophantum Med. ante acceſſionem tertianæ febris caput ægri multa calida perfundere juſſiſſe. Bartiſch. im Augendienſt p. 52. & 54. 89. 126. ad oculorum ſuffuſiones & cataractas capitis lotiones frequenter ex ſpeciebus ibi deſcriptis commendat. In ſurditate Felix Platerus Vide obſervat. Lib. I. pag. 109. Caput lixivio in quo herbæ cephalicæ decoctæ, quandoque abluere præcepit. Roborandi fini Hochſteterus v. obſervat. med. p. D. C. X. p. 435. ſvadet, caput lavetur lixivio, veronica, verbena, chamædri chamæpit. roſis, agarico, medicato. Reinerus, Solenander in Conſil. Med. p. 51. ad præcavendos & curandos catarrhos, frequentes capitis lotiones ex cineribus ſolutis ſarmentorum, & lignorum ſalicis cum betonica, verbena, fol. ſennæ, roſar. hord. & id genus aliis decoctis, confectas, & pag. 467. cuidam adoleſcenti vertigini obnoxio decoctum roſar. violarum, verbaſc. & ſimil. tali modo adhibendum ſvadet. In ſubjectis catarrhoſis & apoplexiæ obnoxiis capitis abluitio aqua calida aut vino incoctis roremar. ſalvia, majoran. & ſimilibus poſt venæ ſectionem, apoplexiam, poros aperiendo, & capitis robur firmando, præcavet. Nec non epilepticos hæc & ſimilis capitis lotio ſic adhibita multum juvat. In hydrocephalo ex thermalibus aquis vel aliis appropriatis remediis compoſitæ capitis lotiones opem haud contemnendam ferunt, quales etiam in

maniacis proficuæ sunt expertæ. Pueris qui achores, favos, porriginem ut & ulcera ipsa manantia in capite ferunt lavacra ex aqua calida, lixivio, furfuribus, sapone, vitello ovorum, herbis aromaticis & similibus alterata a vulgo etiam cum euphoria adhibentur, quibus per multum sæpe tempus caput perfunditur. In periculosis capitis vulneribus ac læsionibus profundioribus & ad præcavendam præsertim ipsam cerebri putredinem capitis lotiones exsiccantes, calefacientes & detergentes, Veteres laudabant, ex vino austero, aut aceto, in quo rosæ, betonica, absynthum, calamintha, cum farina hordei, milii melle rosato aliaque id genus cocta erant. Poloni morbum suum endemium plicam nimirum lotionibus ex sale saltem gemmæ fossili soluto expugnant, In multis aliis capitis affectibus locum suum quoque inveniunt, quo saltem hic ut suo loco repeto, quod modo in §. statim, hujus Dissertationis, de G. Anwaldo adductum est, quod nempe multas easque magnas morborum curationes solis capitis juxta pediluvia lotionibus instituerit. Ex collectis observationibus sedulo hortor, ut caput cum capillis præsertim a lotione bene detergeatur & siccetur, aerque frigidus & liberior omnimodo arceatur, quoniam visus depravatio imo amissio facile ex hac cura hacque cautela neglecta accidere potest. Sed cum jam longius quam principio volui processisse me fatear, in recensendis per series affectibus capitis & ejus nobilissimarum partium per lavacra curandis nolo rem trahere longius, multaque circa hanc rem notabilia omitterre ideo necesse habeo. Perinde quomodo, quibus circumstantiis observatis caput lavandum quæque ante & post lavacrum agenda, tacitus quoqve prætereo, eaque ex iis quæ itidem circa pediluviorum exhibitionem monita sunt colligenda relinquo v. gr. ut præsertim digestione absoluta, alvo libera, plethora onerosa prius demta &c. in usum trahantur Hoc saltem adhuc adjicio, quod quædam Nationes caput nunquam lavent, an recte, an male, jam non determinabo; sed solis frictionibus modo & sordes & morborum causas detrahant, & salubriter se habeant, & quod etiam a doctis hominibus sit annotatum, capitiluvia non omnibus populis ac non in omni climate ac regione degentes æque feliciter cedere ac regiones humidas ac magis ventosas, incolasque crasso victo utentes, adeoque Germanos magis præ Gallis & Italis in hunc censum venire autumat. Ex quibus unicum nominasse sufficiet, Reinerum nempe Solenandrum, qui in Consil. Med. pag. 467. cœlum quod inhabitavit tales lotiones non ferre asserit. Ast de Silesiis non idem dicendum habeo, qui frequenter lotiones capitis instituunt, optime tamen eas iis convenire affirmant. In commendationem ultimo loco ad huc addo capitis lotiones ubique locorum infantes optime ferre.

§. XL.

§. XL. Fomentationes humidas & epithemata aliaque ejusmodi externa remediorum genera topica collo, humeris &c. admovenda huc trahere immo collutiones & gargarismata oris & faucium, gingivarum & dentium atque clysteres, quos balnea gutturis & intestinorum crassorum nominare atq; referre possemus; sed invitis jam hanc tractationem finimus, ne Dissertationis ejusmodi limites excedamus, cum hæc omnia balneorum particularium genera pro dignitate describenda integros tractatus desiderent. Ideo etiam in sequentibus breviores fuimus, cum plurima, quæ in prioribus dicta sunt, etiam ad sequentia facili negotio applicari possint.

Sphalmata typographica conspectiora.

Pag. 3. lin. 12. lege multorum lustrorum perdidisse p. 12. l. 21. stra-tegematibus l. 29. l. comparari p. 6. l. 9. pro omnibus l. omnium l. 29. pro frigissimam l. frigidissimum p. 7. l. 11. pro rheumatinis l. rheumatici l. 29. pro liceat l. licet p. 8. l. 25. l. Erot. l. 21. pro hauriri l. haurire p. 11. l. 8. pro est l. esse p. 13. l. 31. l. hæmoptyici p. 16. l. 7. pro discripat l. dissipat p. 18. l. 5. pro montis l. montem p. 19. l. 2. pro depependeat l. dependeat l. 33. scribend. musea p. 20. l. 30. pro exornare l. exornentur p. 21. §. 8. l. 20. pro quos l. quas p. 23. l. potest p. 26. l. museo l. 27. l. noxam l. 31. l. remedia l. 33. l. solutio l. 34. delend. aluminis p. 26. §. XI. lin. 17. l. lipothymiis p. 28. l. 18. l. hæmorrhagiæ l. 17. pro molestia l. molesta p. 29. l. 8. post notarunt l. conferatur eadem linea l. scarabæo l. 11. post vocem illud adde se l. 14. l. croci l. 18. pro damnatur l. damnat p. 29. l. 21. pro odorata l. odoratu l. 28. l. Hagendorn p. 33. l. 4. pro fætidis scrib. fœtidis l. 5. oleaginosis p. 34. l. 18. l. aphonia §. 15. l. quisquiliæ p. 35. l. 10. scrib. scrofarum l. 12. scrib. fæces p. 36. l. ult. post vocem opinionem adde adstaret p. 37. §. 16. l. 15. deleatur vox se p. 40. l. 7. produo l. divo l. 12. l. ἠλῖωσιν l. 32. pro cap. l. carm. p. 41. l. 7. l. arceant p. 51. l. 14. pro perpendicularem l. horizontalem & multo magis supinum l. 15. l. premitur p. 52. l. 8: transigatur. p. 55. l. 15. & 17. scrib. conopea p. 56. l. 13. l. caperent l. 18. pro Actio l. Aetio l. 20. l. Octavius p. 58. l. penult. l. satyriasi p. 65. l. 2. l. eruperunt p. 96. l. 15. l. acui p. 73. l. 61. salientium l. 8. l. transfusionem p. 77. l. 30. l. lectu p. 79. l. 14. pro eum l. enim p. 81. l. 3. l. scythicæ p. 87. l. 22. pro qui l. quæ p. 92. §. 3. l. 1. pro motis l. motus §. 3. l. 24. liberata p. 93. l. 16. l. extinguitur p. 94. l. 10 pro quos l. quas p. 103. l. 29. pro cum l. cui. p. 105. l. 7. l. attenuantur p. 108. l. 34. l. largiter p. 110. §. 17. l. 10. pro præstantiorum l. præstantiorem §. 18. l. 5. pro inducti l. inductis p. 111. l 30. l. hemiplexia p. 112. l. 11. l. viciniæ p. 113. l. 16. l. succurritur p. 129. §. 1. l. 13. l. panaceam p. 130. §. 3. l. 21. pro fufura l. cum furfure p. 141. l. 32. pro parte l. parti p. 145. l. 15. deleatur huic p. 147. l. penult. pro salvis l. salicis p. 151. l. 16. scrib. symphyt. p. 152. §. 28. l. 8. pro structum l. stricturam l. 11. pro dyuresin scrib. diuresin p. 155. §. 26. l. Kozak. p. 157. l. 18. l. avertant p. 158. l. 14. pro lixivo l. lixivio l. 18. l. juglandium p. 159. §. 28. l. 8. scrib. confidenter p. 162, l. 20. scrib. orichalci p. 163. l. 1. deleatur diaphoretico p. 164. l. 29. pro tectum l. lectum p. 165. l. 2. pro solæus l. Dolæus.

[illegible]